

Coll. Inq. ed. 1700
DE
S. TRINITATE

LIBRI TRES CONTRA

HVIVS ÆVI TRINITARIOS,

Antitrinitarios, & Autotheanos.

G. Genebrardo Theologo Paris. auctore.

His præposita est summa sessionum Synodi, quam triennio superiore Ministri Poloni cum Trinitariis Petriconie habuerunt, ex alicuius amici Poloni Epistola.

*Tertio libro Symbolum S. Athanasii exponitur,
& à contumeliis Valentini Gentilis vindicatur.*

Ad D. Carolum Lotharingum Cardinalem & Principem.

PARISIIS, M. D. LXIX.

Ex officina Petri Lollij, via Iacobæ.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

D. CAROLO LOTHAR-
RINGO CARDINALI ET PRIN-
cipi Maximo G. Genebrardus
Theologus Parisiensis.

*Vm in multis aliis re-
bus, Cardinalis &
Princeps illustrissime,
tum in praesenti negotio
haud dubie nimis ve-
rum cernimus, quod alicubi secundum
Aristotelem Clemens & Theodoritus
scriptum reliquerunt, veri unicam &
simplicem esse viam, falsi autem multi-
plicem. Vbi enim semel fuit à Catholica
de S. Trinitate sententia discessum, ut ta-
ceam vetera veterum haereticorum com-
menta, recentiores de ea ultrò citro-
que implacabili animorum contentione
rixantes, nostro aëo in tres praecipue fa-
milias se dissecuerunt. Alij dum intueri
nequeunt, qui cum unitate essentiae per-
sonarum ternio possit coherere, in ca-*

Clem. sub
finem libr.
3. Recog.
Theod. lib.
1. de prou-
dentia.

Trinitarij
qui.

Antitrini-
sarij.

stris Trinitariorū militantes defendunt unitatem speciei, cuius apud Philosophos crebriuscula mentio existit, necessariò in hoc mysterio recipiendam. Alij, vel nimio ab hoc impio dogmate secedēdi studio, vel etiam rerum articulo de Deo pulcherrimè saluberrimèque conceptarum ignoratione, Antitrinitarij euaserunt. Antitrinitarios voco non Tredecimas superiores, contra quos sub isto titulo SchegKius Schorndoffensis publicæ Ecclesiæ suæ Brentianæ nomine scripsit, sed ipsummet SchegKium & eiusdem generis impios, qui contraria Trinitariis sentientes profitentur sic unam esse Dei substantiam, ut ille non personis, sed δυνάμεις & facultatibus distinguatur. Quæ profectò sententia iam pridem in Sabellio damnata est. Etsi enim à se Sabellianismum repellunt verbo, quòd huiusmodi facultates non nomine tantum, ut ille, verum etiam reip̄sa distin-

Etas prædicent, tamen, quia unicam agnoscunt in diuinitate hypostasim & subsistentiam, re vera numerandi sunt in Sabellianis. Nam non tam damnatus est Sabellius, quòd Deum Trinominem faceret, quàm quòd negaret τριτοῦσατον. Cæteros appellare libuit. Autotheanos, quoniam dum etiam ipsi longius abscedunt à Tredeitarum hæresi, Christum à se habere essentiam, non à Patre, contendunt. Huius impietatis primum auctorem Stancarum, qui multa quidem certamina, sed infelicissimè cum istis primus omnium sectariorum in Polonia gessit, extitisse suspicor, ex his, quæ de Mediatore Christo aduersum reliquos disputauit. Gregorius tamen Paulus & Iohannes CaZanouius Trinitariorum signiferi Ioanni Caluino, in libris, quos contra eum edidère, eius inuèti palmam deferunt. Vtrum horum sit certius, nihil mea videtur interesse,

quando quidem non cum personis, sed cum causa, de qua multo animarum dispendio agitur, decertare, ac morbo in dies latè etiam atque etiam gliscenti, si Dei gratia valeo, medicinam facere in optatis habeam. Quàm solidis autem & Scripturis & rationibus, & veterum, quos omnis pietatis habemus auctores, testimoniis, veritatis ab istis desertæ patrocinium suscipiamus, iudicent alij, quos obnixè velim obsecratos, ut hæc nostra legant animo candido ac perturbationibus vacuo. Studuimus certè, ut in eo moderatè philosophia uteremur, neque Scripturas contaminaremus tortis interpretationibus, neque Patrum scitis abuteremur in speciem orthodoxæ nostræ fidei. Plurimum autem mihi gratulor, te diuinitus, ut quidem reor, meæ sorti esse oblatum, cui hoc opusculum nuncuparem, & cuius autoritate tâquam theriacis aduersus venenatos aduersa-

riorum, contráq; sentiētium morsus, me
 communirem. Quamuis enim fortasse
 in publica commoda peccare videamur,
 quòd te à supremis Reip. clavis ad ex-
 trema, id est, ad priuati hominis scripta
 reuocemus, tamen putauimus esse non
 indignum, mihi verò etiã priuatim com-
 modum, vt eius auspiciis causam Dei
 vnius & Trini tueremur, cuius ope, cu-
 ra, consiliis regnum nostrum Christia-
 num adhuc spirare ac viuere, per Dei
 gratiam, sentimus. Vt autem omnes, in
 quos hæc lucubratiuncula incidet, si qui-
 dem incidet, sanctius incorruptiúsque de
 hac tota actione possint iudicare, dedi-
 mus operam, ne statum disputationis
 inuolueremus. Aristotelis more primo
 loco refutauimus per ordinem senten-
 tias & argumenta, quæ Catholicæ ad-
 uersabantur. Altero libro facili planá-
 que, vt mihi quidem videtur, methodo
 veram ac puram doctrinã de Deo vno

Operis pe-
 riocha.

ac trino, ad cuius salutarem recordationem contremiscere potius nostrum erat, quàm differere, nisi hominum ingratus improbûsque erga suum summum opificem animus omnem moderationē frāgeret, ex sacris oraculis cōstituimus. Postremò confessionem D. Athanasij (sic enim eius Symbolum apud Græcos inscribitur) à spurcis corruptelis impuri infidelisque Valentini Gentilis, qui gentiliter & plusquam Satanicè illam ausus est nominare Symbolum Satanasij, repurgantes, explicauimus, qua potuimus breuitate, præcipua nostræ sanctæ fidei capita, quatenus faciebant aduersum enatas nuper per orbem Christianum hæreses. Speramus in domino, cuius causa pios omnes oblectare debet vehementissimè, hunc laborem non fore inutilem Ecclesiæ, tuæ etiam dignitati acceptum, quòd in ipso agniturus sis, quicquid de hoc articulo, circa quem cardo

nostræ religionis potissimum vertitur, no & trino
 & per quem à Iudæis, Maometanis, distingui-
 Paganis, Philosophis, omnibus denique mur à cæ-
 atheis maximè distinguimur, ferè potest teris.
 & solet in disputatione cadere. Oro Pa-
 trem, & Filium & Spiritum sanctum,
 qui re ipsa distincti, sunt unus Deus na-
 turaliter, etiam si rumpatur infernæ po-
 testates, ut dissoluant opera Satanae,
 néve sinant impiorum adulterinas plan-
 tationes, in suorum animis radices pro-
 pagare, te ut etiam atq; etiam ad sedan-
 dos regni motus, quibus communis om-
 nium nostrum patria perditè diuexa-
 tur, incolumen diuturnumque ser-
 uent. Vale in Domino. Lutetia
 Parisiorum 9. Calend. April.
 M. D. LXVIII.

SVMMA COLLOQVII
ORTHODOXORVM, CVM NO-
uis Arianis Petricouia in Comitiiis, in
Regno Poloniae habiti 1565. ante
Dominicam, quae dicitur Laetare, ex
quadam amici nostri Poloni Epistola.

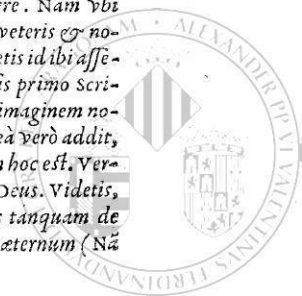
Oppugna-
tur haec enu-
ciatio, Pa-
ter, Filius,
& Spiritus
sanctus sunt
vni⁹ Deus.
Quasi vni⁹
dei nomine
solus Pater
intelligen-
dus sit.

Cum Petricouiae comitia haberentur,
in quibus de salute Reip. contra im-
manem hostem Moschum delibera-
batur, placuit magnae Nobilitatis
parti, Rege Sigismundo permittente,
publicum colloquium de religione instituere. Primum
igitur ex parte Orthodoxorum, eorum qui ad exem-
plum Geneuensium reformatas Ecclesias habent, erant
selecti quatuor testes futurae actionis, viri illustres,
duo ex Minore, totidem ex Maiore Polonia. Erant de-
lecti etiam e ministris verbi, quatuor collocutores, vi-
delicet Sarnicius, Syluius, Andreas Radziouiensis
Pastor & Tretius, his adiunctus erat Scriba Nicolaus
Plusius vir nobilis. Totidem fuere aduersariorum &
Testes & Ministri, quorum Ministrorum haec sunt no-
mina, Gregorius Paulus dux Haeresis Tritheitanæ, Lu-
tomirius, Paclsius, Homanus, Scriba verò homo nobi-
lis, qui contra duas Epistolas Caluini ad fratres Polo-
nos scripsit, Ioannes Caranovius. Sed quaestio erat de
praeside, quis & an vnus esse deberet. Placebat Or-
thodoxis, ut alternis diebus, vnus ex vtraque parte
praeset: vbi cum discordes essent, tandem duo ele-
cti sunt, vnus Orthodoxus, aduersariorum alter.
Porro cum iam ad reipsam accederent summus Regni
Magister, quem Marschalcum vocant, (is autem erat

Vnus è testibus) præfatus est, & ad colendam pacem ac reditum ad Orthodoxos, Aduersarios inuitabat, his verbis subiectis. Iam igitur, inquit, constituta propositione, qua de agendum est, in Dei vnus in Trinitate nomine exordimini. Vbi protinus quidam eorum toruè inspiciens, respondit. Nos verò hic non dicimus, Amen. Neque enim nos nouimus istum Deum Trinitatem. Tum nostri, Nulla iam alia (inquiunt) propositione nobis opus est, cum se hæc obtulerit. Nos autem Deo fauente & volumus & parati sumus demonstrare, quòd spiritus sanctus non alium nos Deum in Scriptura doceat nisi solum Patrem, Filium & spiritum sanctum, id est, Deum vnum in Trinitate. Is erat ad rem accessus, verum vt eo melius res ipsa percipiatur, poterit tota ista actio in tria capita distingui.

I In primis quatuor sessionibus nihil aliud quàm veri ac puri verbi Dei testimonia in medium afferebamus, idq; ideo quòd aduersarij sententiis verbi Dei gloriari, seque iactare apud vulgum soleant, vt eum tantò facilius decipiant, inque hæreses inducant.

Primum igitur legebatur nostrum scriptum, cuius hæc erat sententia. Nos quidem o amici, haud difficulter poterimus vobiscum eam rem transigere. Nam vbi primum Biblia aperueritis, & initium veteris & nouæ legis consideraueritis, statim offendetis id ibi asseri, quod vos pernegatis. Sic enim Genesis primo Scriptura loquitur. Faciamus hominem ad imaginem nostram. Nostram, inquit, non Meam, postea verò addit, Et fecit Deus. Nouæ autem legis initium hoc est. Verbum erat apud Deum, Et Verbum erat Deus. Videtis, vt in veteri lege loquatur, Vnus Deus tanquam de Tribus, hic verò, quòd Filius Verbum æternum (Nā

COLLOQUII.

quod ab initio erat æternum est) erat apud Deum. Et erat idem, nõ alius, vti vos perperam interpretamini, Deus. Multa & alia sunt nobis verbi diuini testimonia. Verùm ne longius progrediamur, videtis, vt statim ab ipso Bibliorum principio redaguamini. Isti verò secundo confesso scripto nostro responderunt, quod ipsorum responsum, quàm à nobis tertio scripto funditus euersum fuerit, ille demum intelliget, quicumque illud leget. sed & extremum eorum responsum idem testatur. Vbi cum iam plane nihil directè respondere possent, obiecerunt nobis quasdam equipollentes enuntiationes minime ad rem pertinentes & quasi ex alia theca petitas. Is erat primus insultus colloquij quatuor actibus absoluti.

2 In secundo conflictu tanquam in tabula depicta consentionem primitiue Ecclesie ad nostra vsque tempora deductam, quàm manifestissimè demonstrauimus. Nempe quòd nõ alia vnquam doctrina in Ecclesia Dei viguerit, quàm qua Filius Dei est verus Deus. Nemo est autè qui nesciat, nõ nisi duos posse esse Deos verum esse aut falsum. Quod si Filius Dei verus est Deus, non potest esse alius quàm vnus ille, què concordie conuentu celebrat vniuersa sancta Scriptura, Audi Israël Dominus Deus tuus Deus vnus est. Et Ego sum Deus, ante me non est alius Deus, & post me non erit & præter me non est. Hic aduersarij huic nostro veterum Ecclesiarum consensui, contrarias eorundem Scriptorum sententias opposuere quibus tamen nihil ostendebant, nec quicquam aliud afferebāt, quàm illud suum, vnus est Deus Pater. Quas sententias, vbi ad satietatem vsque recitassent, studuimus eas paucis verbis refutare. Concedimus quidem, dixerūt Nostri,

vnum esse Deum Patrem, sed Deum Patrem sapien-
 tem & spirantem, hoc est, vnum cum filio & spiritu
 sancto. Ad quæ illi. Quandoquidem, inquiunt, Pa-
 trum testimonia tam vestra, quam nostra vera sunt,
 consequens erit, ut isti Patres sibi ipsis sint contrarij.
 Facebant igitur isti. Nos verbo Dei inhæreamus,
 quibus Orthodoxi Vos verò, inquiunt, quemadmo-
 dum neque Verbum Dei, quod vobiscum faciat, sicut
 iam ostensum est, ita neque consensum Ecclesiæ, quo
 magis confirmemini, habere potestis. Patres autem
 illi sancti non sibi ipsis aduersantur, neque enim amē-
 tes fuere, nec bilingues, vti vos eos traducitis, sed ad
 scripta eorum intelligenda necesse habetis arcana
 quadam clauē. Hic vbi clamantes assēuerarent eos
 sibi ipsis esse contrarios, Nostrū illis proposuerunt ex
 iisdem Patribus desumptos eiusmodi locos, cōtra quos
 nihil poterant mutire, quibus in locis seipsos interpre-
 tantur & declarant manifestè, videlicet nihil inter
 hæc duo enunciata interessē, imò æquipollentia esse,
 Vnus est Deus, hoc est, Deus Pater, Filius & spiritus
 sanctus & vnus est Deus Pater. Nam illi semper in-
 telligunt Deum Patrem esse vnus cum Filio & spi-
 ritu sancto essentiæ. prout inquit Tertullianus, Cūm,
 inquit, nominatur Deus Pater, intelligitur & Filius,
 etiamsi non nominetur. Hic erat finis alserius congres-
 sus, tribus actibus absoluti.

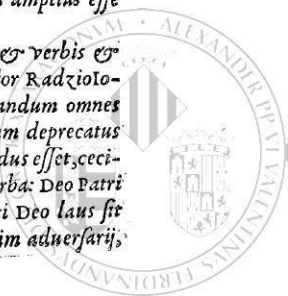
3 Porro in tertio conflictu ad historias ventum est.
 Nam vbi & testimoniis Verbi Dei & consensu san-
 ctæ Ecclesiæ conuicti essent, receperunt se ad historias,
 quas iam in promptu habebant, quas illi cūm profer-
 rent, studuerunt potissimum duplici turpissima repre-
 hensione fidei Christianæ auctoritatem derogare. Eri-

ma fuit, cum pertinacissimè assererent, quasi hæc nostra fides in Niceno primùm concilio fabricata, & in lucem edita esset. Altera cum dicerent, quasi magna vi à Cæsare Constantino, & ab illis Episcopis constituta atque stabilita esset. Vbi se dolore affici professi sunt ob casum illorum quinque discipulorum Arii nolentium approbare verbum *ὁμοούσιος*, carpentes sanctos illos Patres Athanasium, Cyrillum, Augustinum, Epiphanium, Chrysostomum & illos præstâtes Imp̃p. Gratianum, Valentinianum & Theodosium, qui suis edictis fidem Christianam sanxerunt. Quæ omnia scripto complexi nobis obtulerunt. In quo scripto palam vituperarunt Concilium Nicenum, sanctos Patres & pios illos Imperatores fidemque eorum. Contrâ verò comprobarunt Concilium Syrmij habitum, eique subscripserunt, laudantes tam discipulos illos Arii, fidemque ipsorum, quàm Constantium Cæsarem factorem Arianorum. Hæc nos ubi audiuimus, scriptumque eorum magno cum animi nostri dolore accepimus, huiusmodi eos verbis postremo confessu allocuti sumus. Non sine graui animorum nostrorum mœrore id ex vobis amici intelleximus, quòd vos palam profitemini, Arii esse amatores. Nos verò omnino parati eramus demonstrare fidem vestram, quàm ea recens, quàm vana sit, non tantum sanctis literis, consensu Catholico, ac historicis, sed quocunque tandem voluissetis scriptorum genere. At quoniam expressis verbis contestati estis vos Arianarum partium factores esse, præclusistis iam hoc pacto viam & nobis vobiscum & vobis nobiscum deinceps hisce de rebus differendi. Non enim vos latet quàm Arius fuerit hostis omnis Catholici nominis. Nobis autem, qui exi-

De hoc concilio lege Nicephor. lib. 9. cap. 31.

gna fidentium pars sumus, neque conuenit, neque nos decet causam totius orbis Christiani transigendam suscipere. Quod si faceremus, neminem esse existimamus, qui non hoc nobis vitio potius vertat, quam tribuat laudi, præsertim cum & Apostolicis mandatis & legibus Romanis ab eiusmodi curiosis questionibus arceamur. Attamen ecce vobis scriptum, quo ostendimus, non ex mutilatis, sed certis & fidei probatae historiis verbum ὁ μὲν οὖν, adeoque doctrinam de Deo Vno & Trino ante Nicenum concilium fuisse, illòsq; 318. Episcopos, qui illic aderant, nihil aliud quam antiquam & à maioribus acceptam fidem (quos vos, nescimus, quid noui inuexisse putatis) clariorem reddidisse. sed neque vis cuiquam, vti vos existimatis, vlla illata est, quod testatur historia Socratis lib. 1. cap. 8. & illa altera de Pasnutio, quem solum fregisse scribunt omnium suffragia de Sacerdotum matrimonio. Adhæc omnes historici testantur, Constantinum illum religiosissimum imperatorem nihil ausum fuisse in confessu illo amplissimo eloqui, nisi prius ab Episcopis petita venia. Vos verò, cum omnia perperam interpretemini, Dei ideo vindictam aliquando experiemini. Iam verò videmus nullam vobis amplius esse sortem in hac hæreditate.

His illi auditis vale nobis dixerunt & verbis & scripto. Hic verò cum surrexisset pastor Radziolouiensis elegantissima oratione ad precandum omnes cohortatus, Deum aduersariis propitium deprecatus est. Tandem cum finis actioni imponendus esset, cecinimus vulgatam cantilenam, in hæc verba: Deo Patri & Filio & Spiritui sancto omnipotenti Deo laus sit & honor perpetuus, Amen. Vbi statim aduersarij,

COLLOQUII

tum hæc verba ferre non possent, cæperunt sese sub-
 ducere, negantes se velle dicere, Amen. Is fuit finis
 colloquij. Deinde die Dominico, qui Latrare dicitur,
 conuocatus est vniuersus nobilium cætus, vt rem ge-
 stam cognosceret, vbi summus regni magister ex con-
 sensu reliquorum testium professus est totum ne-
 gotium, ita quemadmodum hic perscri-
 ptum est, gestum atque transactum
 esse. Idque ipsimet etiam
 testes compro-
 barunt.

Colloquij ministrorum cum Trinitariis finis.

Errata, quæ irreperunt, sic corrige.

Pag. 65. lin. 1. pro efficere lege afficere. 74. lin.
 1. leg. patentiorem. 28. pro implorandam lege implo-
 rantium. 77. 14. post, Apostolica autem, adde, Ec-
 clesia. 88. 14. confundat. & lin. vlt. desideratur, Nos,
 ante, Verbū accepisse. 91. 21. leg. Loro. lin. 22. lustrū.
 95. lin. antepen. Partis. 96. 3. leg. demonstrandum. &
 lin. 5. Calorem. & lin. 13. vident. 102. 4. le. Ciuium;
 105. 29. iuxta. 188. lin. antepen. Quorum.

DE S. TRINITATE LIBER
PRIMVS G. GENEBRARDI
Theologi Parisiensis.

Contra

Trinitarios, Antitrinitarios, & Auto-
theanos, nostri æui monstra
portentosissima.

IMPLICI fide olim confi-
tebatur Ecclesia Patrem, Fi-
lium, & Spiritum sanctum v-
num esse Deum, aut Patrem
ita esse solum Deum propter
authoritatem originis, secun-
dum verbum Domini, vt eo

Ioh. 17.

obtentu à diuinitatis consortio
nunquam excluderet Filium & Spiritum S. tanquam
Patris natua germina, καὶ βραβούσις φυσικωτέροις, vt Dio-
nysius Areopagita pereleganter loquitur. Nec verò cu-
riosius percontabatur, qui vel vnitatis in tribus reipsa
distinctis citra permixtionem, confusionem, collectio-
nem, aggregationem, continuationem, aliquid deniq;
eiusmodi, vel Trinitas cum vnitatis salua reali distin-
ctione posset consistere. Hæ enim quæstiones propter
obscuritatem sunt ex earum genere, quæ fidem plebe-

Lib. de di-
uin. nom.
cap. 1. & 2.

Synesius i-
nitio lib. de
infomniis.
Populo tria
nossè satis
est, quoad
articulū de
Diuinitate.
Mat. 28.

culæ citius minuant, quàm iuuent. Proinde si quando huiusce modi explicabant veteres, id faciebant mystica quadam, vti appellabant, Theologia, quæ ita mysteria efferebat more veteri & Pythagorico, vt nulla inde offensio maneret in vulgus. Et sanè satis est populo, quod ad articulum de Deo & diuinis hypostasibus pertinet, nossè, omisissis subtilioribus disquisitionibus, quæ Christus palam esse voluit, dum diceret baptizandas gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: In diuinitate tres quidem versari personas, quarū duæ postèriores à prima essentiam ita consequantur, vt tamen cum ea sint penitus atq. ad numerum vnus & eiusdem substantiæ. Nam nominibus Patris, Filij, & Spiritus S. nō solum exprimitur distinctio personarum, verum etiam origo vnus ab altera, & quadam consequentia essentiæ vnitas, quod in propria perfectaque origine, eiusdem naturæ atque essentiæ fiat communicatio. Itaque Deus neque triceps, neque triplus somniabatur, neque ipsius essentia, quam habet prorsus simplicem, propter personas diuidebatur. Verum cum hanc simplicitatem fidei cum summa conscientiarum securitate coniunctam grauius ferret Satanæ, dici non potest, in quot & quàm discrepantia opinionum monstrata transformare veritatem conatus sit. Hanc propositionem, Deus vnus est Tres, siue, quod idē certè pollet,

Statu
quæstionis.
Aug. lib. de
hæres. c. 21.
Hiren. lib.
1. cap. 28.
& 5. c. 13.
Theod. de

Tres sunt vnus Deus, & cōiūctim & diuisim labefactare adortus est. Ac diuisim quidem persuadere voluit non vnum esse Deum, sed vel duos, vti Cerdoni, Manicheo, Marcioni, & Gnosticis visum est, vel tres, quemadmodum Philoponiani, Trinitariorum, qui hodie in Ecclesia grassantur, genitores contenderunt, vel p̄dures, vt de Valentino scribunt Hirenæus, & Cyrillus

Hierosolymorum antistes. Coniunctim verò per diuersos, quorum opiniones distinctè enarrabimus, quoniam ad institutum nostrum conducunt plurimum, docere tentauit totam enūciationem, Tres sunt vnus Deus, aut simpliciter falsam, aut aliter quàm verba sonarent, accipiendam esse.

Principiò autem sciendum, ne ignoratis vocabulis facile *τρεῖς ὁμοῦς ὁ θεὸς*, Nos cum dicimus, Tres esse vnū Deum, intelligere cum Dei Ecclesia tres res actu & re ipsa distinctas, atque seorsum, per seque consistentes, quarum hæc non sit illa, esse vnum Deum verè, propriè & ad numerum, perinde atque si decerneremus tres, Abrahamum, Isaacum, & Iacobum vnum esse hominem numero. Etsi enim in tribus hominibus id falsum planè cōfiteamur propter multiplicatam materiæ, quæ in naturæ humanæ propagatione per decisionem existit, in Deo tamen verū omnibus modis id censemus, ob a. u. p. n. insecabilè que diuinæ essentiæ communicatiōnem, uti suo loco fusè declarabimus. Quid ad hæc Satanas?

In primis ne Apostolorum quidem conspectum atque præsentiam, qui adhuc in viuis supererant, veritus suscitatur Iudæos, in quibus Cherintus, Ebion, & tribus deinceps sæculis Ariani, ut dicerent hoc pronunciatum non modò falsum, sed de eorum etiam genere esse, quæ effici nequeunt. Quæ opinio toti stirpi tam altè inhaesit, ut etiamnum recentiores Hebræi sint citius vadi monium suum deserturi, quàm ut eam non tueatur, & contrariam, quæ Catholica est, non inuadant. R. David Kimhi in suis in secundum Psalmum commentariis ita argumentatur. Diuinitas non est diuidua, neque obnoxia distinctioni, non igitur potest distingui in Patre,

fabulis hæret. lib. 1.

& 2.

Suidas in voce Ioh.

Philopon^o.

Nota sensu

Ecclesiæ de

S. Trinitate

Nota cur tres vnus Deus.

Primi Iudæi oppugnant doctrinam de S. Trinitate & viam præmuniunt Ariani.

Arg. Iudæo

rū in Chri-

stianos.

R. Albo in *lib. de Articulis fidei orat. 3. c. 25* *Soluuntur arg. Iudæorum.* *Filium, & Spiritum sanctum.* R. Iosephus Albo addit *meram esse contradictionem, Idem esse vnum & tria, similè que esse, atque si quis putaret eundem numerum posse dici parem & imparem. Magis enim aut aequè distare binarium (exempli causa) à ternario, quàm ab vnitatem. Itaque si binarius non possit esse ternarius, neque vnitatem posse esse triadem. Atqui hæc secum ferunt solutionem. Nam sine diuisione essentia diuina à Patre redundat in reliquas personas, vt cum ignis tedæ vnus, alterum in alia face generat sine sui vel partitione vel diminutione. Quod verò sumit Albo in contradictione versari, eundem numerum esse parem & imparem, hoc ei libenter damus in numeris ipsis, qui sunt res, vel potius notiones à rebus abstractæ. At in eo quod colligit, paralogismus est ab accidente, vt non accidente. Etenim quamuis numeri non possint simul esse pares & impares, res tamen quæ sub numerum cadunt, id possunt respectu diuersorum, vt simile, quod vsurpauit Dionysius de diuinis nominibus, docet. Tres faces in vna domo sunt tria lumina, & tamen non nisi vnã reddunt lucem, vnum splendorem, ipsis tribus luminibus se tota per tota ita confundentibus, vt non nisi vna resultat lux, non nisi vnus per cubiculum fundatur fulgor, qui alioqui à tribus dimanat. Reliqua istorum argumenta infirmiora sunt, quàm vt hic nominatim recenseri debeant. Deinde ad illa abundè respondimus superiore biennio, cum istorum aduersum nos scripta Latina faceremus. Arianorū etiã rationes omnino prætereundæ videntur, quoniam tam solidè à patribus confutata iam olim sunt, vt superfluum haberi debeam si post tot tantòsq; scriptores verbum adhuc hîcere. Adde opitulante Domino, me ali-*

D. Dionys.
de diuin.
No. cap. 2.

quando, ubi maius otium ad vertendum nactus fuero, & licuerit per amicum, qui apud se detinet, in medium prolaturum de hac re librum Græcum, qui inscriptionem D. Cæsarij Nazarenzi fratris præfert. Dicitur nunc id adiiciã istos, ut viderentur magnificentiùs de filio Dei sentire, quàm Iudæizantes superiores, aliquantùmque ipsi gratificari, eum dixisse esse primogenitum ante omnes creaturas, hoc est, ut impiè torquebant scitum dictum Pauli, primam creaturarum: alioqui Deo multò inferiorem, ut pote non consubstantialè, neque coeternũ. Unde & ex nihilo creatũ garricabant aliquanto ante omnes creaturas tempore, ac illum fuisse spiritum, id est, animam vocitatum spiritum, què capite demisso Christus in cruce exhalasse legitur. Iam verò eum, cum Deus ante orbem conditum creasset, omnibus cumulasse perfectiõibus ac donis, diuinitate quoque compleuisse, deinde per eum ceu instrumentum mundum creasse, tueri & regere, per eum post plenitudinem temporis adunatum carni. (Nam Christum carnem solùm assumpsisse prædicabant, quippe qui eam dicerent animatam fuisse illo Christi spiritu ante omnes creaturas procreato) per eũ, inquam, humano corpore affectum nos liberaſſe ab omni malo, ac eius opera nos beatos effecturum. Spiritum autem S. interpretabantur, non, ut superiores, diuinum fauorem, aut spirituales virtutes, per quam Christus, itidẽmque Deus operetur in sanctis, sed insignem quandam creaturam, quæ iam minor esset Christo, sed maior cæteris, ut & proinde spiritus principalis rectè appellaretur. Verum id fuisse à maioribus confutatum, conuictum, triumphatum, ut dixi, ipsorum libri, plenaria concilia, historiarum Ecclesiasticarum ostendunt. Præterea, quibus armis

Arianorum
dogma
quale.
Col. I.

Ioh. 19.

Psal. 50.

quondam Iudaizantium copiae corruerunt, iisdem & disficiuntur Arianæ. Sed nec propterea conquieuit Satanæ.

2. Error Paulianistarum.

August. ep.
176. &
177.

Nam secundo à Cherintianis loco armauit contra Catholicam sententiam Artemonem, Paulum Samosatenum, Photinum, & nouissimè Seruetum, qui illam de mediis fabulis abreptam euomerent, in quibus Geryon fingitur tricorpor, & Cerberus canis triceps. Prius enim fuit obiectum etiam ab Arianis Augustino, vt liquet è quadã eius epistola, quæ inscribitur, de Deo Triformi. Posteriùs posterioribus annis à Serueto magna exultatione & triumpho decantatum est, quasi ipse fuisset commentus aliquid, quo recepta de S. Trinitate fides non sine risu à plebe traduceretur. Volebant autem isti vnicam duntaxat esse in diuinitate hypostasim, in qua filius ante incarnationis mysterium quasi ratio & forma ideanica tantum prædestinatione, aut etiam potestate inesset, quemadmodum in humanis, Iacobus in lumbis patris Isaac, antequàm nasceretur, tantummodo erat $\chi\tau\iota\lambda\omicron\gamma\epsilon\nu\ \alpha\omega\epsilon\rho\chi\alpha\ \nu\iota\lambda\omicron\nu$, non proprie, non verè, non actu. Spiritum sanctum similiter non esse rem per se subsistentem, id est, hypostasim siue $\omega\epsilon\delta\sigma\omega\pi\omicron\nu$, sed tantquam Dei actionem, agitationem, motum, quo prophete & sancti Dei homines afflari in scripturis perhibentur. Sed hæc blasphemie ex crassissima non solum impietate, verum etiam ignoracione profluunt. Cùm enim dicimus Tres esse vnum, illud Vnum nõ est accipiendum, quasi vnitum, coniunctum, continuatum, aut $\sigma\upsilon\nu\omicron\upsilon\sigma\iota\omicron\nu$, sed pro $\delta\mu\sigma\omega\sigma\iota\omega$, vt in concilio Niceno contra Arium pronuntiatum est. Magnum autem discrimen est inter vtrumque, vt in Ancorato docet hisce verbis Epiphanius Cyprius. $\psi\omicron\varsigma\ \delta\mu\sigma\omega\upsilon\sigma\iota\omega\varsigma\ \tau\omicron\varsigma\ \pi\alpha\tau\epsilon\rho\varsigma\ ,\ \delta\ \sigma\omega\upsilon\delta\sigma\iota\omega\varsigma\ ,$

Nota quid sit Vnum in hoc mysterio.

An. 1556.

Vox Cōsub
stāntialis a-
pud Lati-
nos ambi-
gua.

* Ita Syri
loco eius,
Cōsubstā
tialē Patri.

In catego-
riis.

Aug in lib.
de tri
nit. &
colūba.

uentis, quod prorsus alienum est à diuinis legibus. Hinc ergò fit, vt in symbolo Syrorum & Mesopotamiorum (quod ante paucos annos Moses quidam Syrus à suo Patriarcha in has regiones missus, typis chalcographi- cis cum nouo testamēto edendū Viennæ apud pientis- simum Imp. Ferdinandum curauit) sublata omni am- biguitate, cui obnoxia est vox Cōsubstantialis in La- tino symbolo, appositè significanterque legatur אב ואבנא * & parem in וְנִינְא patri suo. Sic enim euidenter intelligitur Patrem & Filium ità ea- dem constare essentia, vt interim non sint in vnum ac idem veluti compacti, aut coalescentes, quod apud nos Cōsubstantialē, non satis distinctè explicat. Nempe vocabulum est anceps ad Græcorum $\sigma\omega\upsilon\upsilon\sigma\iota\sigma$ & $\delta\iota\upsilon\sigma\iota\sigma$. Ac certè $\delta\iota\upsilon\sigma\iota\sigma$ longè distare à $\sigma\omega\upsilon\upsilon\sigma\iota\sigma$ perspi- ci potest è similibus compositionibus. Boëtius Latinique veteres apud Aristotelem, vocabulis quidem barbaris, sed certè significatissimis interpretati sunt $\sigma\omega\upsilon\upsilon\sigma\iota\sigma$ & $\delta\iota\upsilon\sigma\iota\sigma$ Vniuoca & Equiuoca. Non igitur aberrauerit, qui similiter ad declinandam homonymiam Vnc- sentiāli exprimet $\sigma\omega\upsilon\upsilon\sigma\iota\sigma$, Æqueessentiali $\delta\iota\upsilon\sigma\iota\sigma$. Nam & quidem Augustinus æqualitatem dicit inter substantiam Patris, & Filij, & Spiritus sancti. In Patre (inquit) & Filio, & Spiritu S. non est similis substan- tia, sed vna æqualis per omnia. Et Basilius Magnus in quadam epistola concedit aduersariis Filium Patri nō tantum esse $\delta\iota\upsilon\sigma\iota\sigma$, sed etiam, qua voce plerique eor- um delectabantur maximè, $\delta\iota\upsilon\sigma\iota\sigma$, modò adiuuere- tur à $\sigma\omega\upsilon\upsilon\sigma\iota\sigma$. Id enim esse, quod asseueraretur ab vnis $\delta\iota\upsilon\sigma\iota\sigma$, ab alteris $\delta\iota\upsilon\sigma\iota\sigma$ & $\sigma\omega\upsilon\upsilon\sigma\iota\sigma$. Hanc verò particulam addendam esse vrget, ne vlla species cogi- getur, vel differentia, si substantiam contueāre, vel di-

uerſitatis, diſparitatis, diſſimilitudinis, ſi cætera, quæ ſubſtantiam circumſtant, ſpectes, quod ſeipſum Pater liquidiffimè abſolutiſſimèque in Filio expreſſiſſet, inſinitis numeris proſectò exactius, quàm Sol in parelio ſui characterem formamque inſcribat. Hoc antea Athanaſius notauerat dum ſcriberet, Conſubſtantialem importare, & ex ſubſtantia Patris eſſe & ſimilem eidem eſſe ſubſtantia. Nam ſimilem, inquit, Patri ſecundum ſubſtantiam Filium dicere, neutiquam ſatis eſt, cum ſtannum quidem argento ſimile ſit, & lupus canis, & æſ fulueſcens uero auro: ſtannum uerò neque ſit argentum, neque ex argento, neque lupus catulus canis habeatur. Vnde efficitur non fuiſſe ſententiam Catholicorum, quam iſti ganniunt, tres ſ. hypochriſtes ita inter ſe affectas, ut ſimul complectantur eſſentiam perſonis in ſe commixtis, & Trinitate in Vnitatem prodigioſè contracta: ſed ideò Conſubſtantiales eſſe ac dici, quòd Pater cæteris duobus totum ſuum eſſe diuinum, nulloque modo aliud tribuerit, quòd ſummam & ſimpliſſimam eſſentiam, ſummum ſapere, ſummum poſſe, & id genus omnia cumulatiſſimè conceſſerit, quòd totam ſuam naturam diuinam expreſſerit, nihil retinens, quin communicaret, quòd inter Patrem, Filium, & Spiritum ſ. nihil differat, quòd inter ipſos ſumma uerſetur æqualitas, ſumma nature unitas, ſumma coacternitas, poteſtas & maietas eadem, quòd de: ique deitas Patris non ſit multiplicata, ſed vna numero tradita, ſine partitione, ſine detrimento, ſine fluxu, ſine perpeſſione. Auguſtinus autem in ſuperiore epiſtola paulo aliter depellit Paulianistarum Arianorumque uirus. Ideò enim Deum non poſſe dici Triformem, quòd non componatur ex imperfectis, ut Geryon aut Mediuſfidius,

Atha. de Synodis Ari-
mini & Se-
leucie.
Conſubſt.
duo inclu-
dit.

Trinitarij
hanc nobis
aſſingunt,
vnde &
Sabellia-
nos vocat.

Aug. epiſt.
177. & de
hæref. ad
quod uult
Deum.

quasi quædam eius pars sit pater, quædam Filius, quædam Spiritus, sed vnum, quia trium perfectorum, integrorumque vna sit forma atque Deitas, nec Trinitas ex personis coalescat, quippe quæ sit indiuidua, simplicissima, omnis compositionis experta.

3. error sabellianorum
 & Antitritariorum.
 s. Vigilius in disputa
 abelli um,
 Photinum,
 Arium, &
 Athanasium.

Postea per Praxeam, Epigonum, Cleomenem, Noë tum, Callistum, Sabellium, Catholicum dogma morsu configere perrexit serpens. Aliud enim sentiebant isti, quam Photinus & Samosatenus, quod à nonnullis non satis expenditur. Sabellius (vt is prædictorum omnium nomine prodeat in theatrum) neque falsum, neque portiosam aiebat propositionem, Tres sunt vnus Deus, sed illam nefaria expositione corrumpebat. Pronuntiabat numerum ternarium hic non referre res vel personas, cum in Deo vnã tantum putaret personam, sed vel nomina, vel actiones & officia distincta, ne videretur tres Deos inducere. Itaque idem diuinum indiuiduum nunc dici Patrem, quatenus res condidisset, & quotidie conderet atq; conseruaret, accepta metaphora à parentibus nostris, qui nos & gignunt, & sua prouisione tuentur. Filium verò, quatenus in tempore carne assumpta ex alio virginea prodidisset. Sic enim, inquit, qui carnem humanam contrahunt generatione filios solemus appellare. spiritum autem sanctum, quã se rebus procreatis impertiret, inque earum mentes siue substantialiter, siue per sua dona incideret ac illaberetur. Vnde concedebat Patrem Deum natum, passum, crucifixum, &c. per quãdam communicationem, quemadmodum eadem ferè de causa fatemur Filium Dei mortuum. Quasi hæc essent aut synonyma vt, ensis & gladius, aut tanquam nomen, prænomen, & agnomen, M. T. Cicero, aut vocabula officii, quibus fit, vt

Patropasiani.

idem, exempli gratia, sit rex ac comes.

SKegKius, qui Brentiano dogmate gloriatur, cum scribit aduersum Trinitarios, quos in Polonia nuper e-
 ructauit Satanas, ab hac improbitate nihil aut parum
 abscedit. Nam illo in opere (vt nunc desinam persequi
 impias voces, quibus aspergit libros duos de duabus
 Christi naturis) vbi fusè docuisset, quo pacto Vnum
 possit esse Multa concludit pag. 23. & seq. Deum Vnū
 numero esse, Multa facultatibus & differentiis hypo-
 staticis, perinde atque anima vna, est multa reapse di-
 stincta, nempe est vegetans, est sentiens, est intelligens.
 Ob eamque causam negat scripturam Patrem & Filiū
 & spiritum s. vel res vel hypostasēs nominare. Ad hæc
 asserit se appellare *δωάμους*, differentiās ve hypostati-
 cas, id quod Patres dixerunt personas & hypostasēs.
 Mira profectò audacia sine auctore, sine scriptura dio-
 bolarem philosophum commutare cum hæretica, for-
 mam dicendi in Catholica receptam. Deinde crassam
 admodum oportet esse cæcitatem, quæ nõ cernit, quàm
 contraria sit personæ & *δωάμους* notio. *Δωάμους* est
 vis alteri inherens, persona in se hæret, per seque sub-
 sistit. Prætereà dicere Patrem esse *δωάμους* & faculta-
 tem diuinitatis, dicere est Patrem non esse à seipso, sed
 ab eo, cuius est *δωάμους*. Nam in philosophia, cuius opi-
 nione inflatur, quamquam meo quidem iudicio eius
 veram speciem nunquam attigit, facultates fluunt, ma-
 nant, existunt à suis siue essentiis, siue essentialibus
 principiis. sic lubet vsurpare vocabula scholarum, vt
 se agnoscat in eo labi turpiter, quod est apud Peripate-
 ticos tritissimum. Postremò non tam corrigat vetustatē,
 quàm ipsa diuina oracula. Paulus enim vsurpat voca-
 bulum hypostasis, cum de hoc mysterio verba facit in

Antitrini-
 tarius Bren-
 tiani.

Refutatio
 SKegKij.

Heb. I.

epistola ad Hebræos, ac pronuntiat filium esse chara-
cterem $\eta\varsigma$ $\alpha\omega\sigma\upsilon\sigma\tau\omega\varsigma$ $\pi\alpha\tau\epsilon\rho\varsigma$, id est, subsistentiæ siue per-
sonæ Patris. Nempe quoniam nunquam ouum ouo fuit
similius, vt est in veteri prouerbio, quàm filius Dei pa-
tri suo, siue patris sui personæ. Nam hypostasim, siue, vt
noster interpres transtulit, substantiam nihil hic aliud

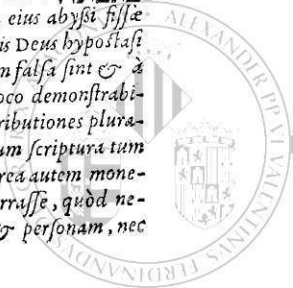
Rich. lib. 6
de Trinit.
c. 11. & 22

significare posse, nisi personam, etiam Richardus Vi-
ctorinus, qui Græca Pauli nunquam fuerat odoratus,
docet. Quod & conuincit ratio. Christus enim non est
figura imago ve paternæ essentia, quippe qui sit ipsa-
met patris essentia. Vnde neque Isaac imago hominis,
humanæ ve substantia dicitur, cum etiam ipse homo e-
xistat, sed patris Abrahamæ, à quo sumpsit exordium, cu-
ius & lineamenta in vultu, aliisque partibus gerit.
Deinde imago relatiuum est vocabulum. Relationes
autem in diuinis duntaxat fiunt inter personas, nec di-
cuntur comparatione essentia, ne essentia multiplicari
quoquo modo videatur. Verum in eo meretur aliquan-
tulâ ventâ, quod non ex suo, sed Ecclesiarum receter in
Plutonis officina signatarum, quarum vni, deserta Ca-
tholica, se improbe addixit, sensu hanc deprompserit
hæresim. Nâ Germani & Galli $\alpha\omega\sigma\upsilon\sigma\tau\omega\varsigma$ simul & $\sigma\kappa\alpha\tau\omega\sigma\tau\omega\varsigma$,
dum manus cum Trinitariis conserunt, sic cau-
sam de Deo tuentur, vt in eius essentia tantum agno-
scant proprietates. Sic enim ferè ipsis loqui placet, dum
in diuinarum personarum mentionem ingrediuntur.
Vnde & disputando de rebus certè ignotis meri eu-
dunt Sabelliani, vt eis quidem rectè probro vertit Gre-
gorius Paulus Trinitariorum fax libro, quem inscripsit
aduersus Sabellianos. Sabellianos, vt ipse ait, intelligēs
Ministros Ecclesiarum Gallicarum. Et sanè personæ de-
finitio, quam in suis institutionibus afferunt, id etiam

arguit certissimé. Sed de hac re hoc in opere alibi copiosius.

R. Iosephus Albo libro superius commemorato narrat veteres philosophos, in hac quoque versatos sententia. Tradidisse enim Deum in se esse vnum, trinum autem ratione **משכיל** **שכר** **מושב** **ו**, hoc est, vt Alexander Aphrodisiensis locutus est, **νοῦν** **νοοῦντα** **ε** **νοούμενον**. Nec ab his abhorrent Iudaorum veteres Cabalici, quum de suis Middoth philosophantur. Quum enim aiunt in Midras Psalmi 50. Deum mundum procreasse in tribus Middoth, siue attributionibus, quas esse dicunt **חכמה** sapientiam, **תבונה** intelligentiam, **ו** **רעת** scientiam, non certè significant personarum diuinitatis hæc esse attributa, quibus tres personæ denotentur, vt nonnullis inscitè visum est, sed omninò Deum ipsum, quem **יְהוָה** vnicum existimant, sapienter, intelligenter, **ו** sciè mundum fabricasse, contra Momi imitatores, qui semper aliquid habent, quod reprehendant, **ו** Epicureos, quibus temeritate quadam hæc mundi machina videtur coaluisse. Hanc quippe Cabalam eliciunt è versu capitis tertij Prouerbiorum, vbi ita cõcionatur Salomon. Dominus **בְּחכמה** in sapientia fundauit terram, aptauit cælos **בְּתבונה** in intelligentia, **בְּרעתו** in scientia eius abyssi fissæ sunt **ו** nubes fundunt rorem. Ita illis Deus hypostasi vnus est, attributis trinus. Quæ quàm falsa sint **ו** scripturis discrepantia suo quidem loco demonstrabimus. Apertè enim præter diuinas attributiones pluralitatem personarum siue subsistentiarum scriptura tum vetus, tum recentis commemorat. Interea autem moneamus istos omnes de via veri ideò deerrasse, quòd nescirent distinguere inter essentiam **ו** personam, nec

Vide R.
Mosem lib.
I. More,
cap. 67.

Hist. Eccl. caperent hanc esse quoddam singulare, illam communem aliquid, ut rectè annotatur à Ruffino in hist. Ecclesiastica.

29. Error quare tus Ioachimiabbatis. Demùm quum obtinere diffideret diabolus vnicam esse in diuinitate hypostasim per Ioachimum abbatem pugnare ausus est, tres quidem extare personas, verùm tamen illas non esse vnã rem, quæ nec generaret, nec generaretur, nec spiraret, nec spiraretur, id est, non esse vnum Deum, nisi per quandam collectionem. Id sibi videbatur familiaribus exemplis illustrare. Sic, inquit, videmus multos fideles dici vnã Ecclesiam propter vnã fidem & charitatem, sic tres aut plures ciuitates vnum regnum vel populum ob vnitatem regis vel patrie. Allegabat præterea, quod apud D. Ioannem ait Dominus, vater serua eos, ut sint vnum, sicut & nos vnum sumus. Atque hinc inferebat, cum apostoli non essent vnum vnitæ naturæ indiuiduæ, sed quadam duntaxat communiõne, communiõne ratione, Patrem, Filium, & s. Spiritum non esse aliquid vnum numero. Id verò nefandum ex eo intelligitur, quòd Patre generando contulit suam ipsius essentiam siue diuinitatem Filio & quidem totam, ut pote infecabilem. Similiter Pater & Filius spirando eadem essentiam eum omnibus suis diuinis perfectionibus, virtutibusque & non aliam impertuerunt Spiritui sancto, adeò ut ipsos vnã rem substancialiter existere planè oporteat. Verùm de iis mox. Nam ab isto, quod sequitur dogma, tempore quidem prius, sed instituti nostri ratione posteriore ordine tractandum, parum abscedit.

Quintus error Tredeitarum & Trinitariorum.

Igitur suo loco excitauit Philoponum, qui fundamenta Trinitariorum, aduersum quos potissimum nostra disputatio suscepta est, iaceret. De isto etenim ita

scriptum reliquit Suidas. Multa scripsit καὶ καὶ Σαβήρου. Suidas in
 πλείω ὅτι πᾶσι τῶν τῆς ἐκκλησίας διδασκάλων, ὡς τελεῖται
 ἐκλάμεται, καὶ τὸ κατὰ λόγον ἢ ὁρθεδοξῶν ἀποδιώκεται. voce iωάν-
 νης.

Sed præstat de hac re Philipponum ipsum sua dicentem
 audire. Eius verba, ut Nicephorus Calixtus retulit, Nicep. lib.

33 sunt hæc. Natura qualibet non simpliciter id quod est, 18. histor.
 34 dicitur, sed dupliciter Vno enim modo, cum communẽ cap. 47.

35 cuiuslibet nature rationem, per seipsam contempla-
 36 mur, veluti hominis, aut equi naturam in nullo indi-
 37 viduorum extantem. Alio verò modo, cum eam ipsam
 38 communem naturam in indiuiduis existentem & par-
 39 ticularem, maximè in quolibet eorum subsistentiam re-
 40 cipientem, neque cuiquam alijs, præter illi ipsi soli de
 41 cetero conuenientem consideramus. Quod namque in
 42 me est animal rationale mortale, nulli reliquorum ho-
 43 minum commune est. Neque quæ in hoc ipso animante
 44 est natura, in alio quopiam fuerit. Quod verò has ip-
 45 sas notiones de naturis & subsistentiis Ecclesiæ doctri-
 46 na habeat, ex eo constat, quod naturam quidem Patris
 47 & Filij & Spiritus sancti profiteamur. Tres autem horum
 48 subsistentias, siue personas prædicamus, per quas quæ-
 49 libet proprietate quadam à reliquis discernuntur. Quæ
 50 etenim sit natura vna diuinitatis, quàm communis di-
 51 uinæ nature ratio, ipsa per seipsam considerata, & nu-
 52 da contemplatione à proprietate cuiusque discreta? Et
 53 quòd propriè & peculiariè rursum nature nomen
 54 consideremus, dum rationem nature in quolibet indi-
 55 viduorum siue subsistentiarum communem, propriam,
 56 atq; peculiarem cuiuslibet factam, quæ nulli deinceps
 57 alijs, quod sub communem speciem cadat, coaptari pos-
 58 sit, contemplamur, ex eo patet, quòd in duabus Christi
 59 naturis vnionem, diuinitatis, inquam, & humanitatis,

docemus. Non enim communem, quam in sancta Tri-
 nitate consideramus, diuinitatem incarnatam esse di-
 cimus. sic etenim & Patris, & spiritus sancti incar-
 nationem prædicaremus, sed neque communem hu-
 manæ naturæ rationem vnitam esse verbo Dei opina-
 mur. Eo nanque pacto, & qui ante verbi aduentum
 extiterunt, & qui postea futuri erant, hominibus om-
 nibus vniuum esse Dei verbum rectè dicatur. Caterùm
 satis liquet, nos hîc diuinitatis naturam dicere eam,
 quæ est in subsistentia verbi, non communis diuinitatis
 naturam. Itaque etiam vnam naturam Dei verbi in-
 carnatam esse profiteamur, discretè eam à Patre & spi-
 ritu sancto fecernentes, ita vt hîc quoque communem
 naturæ rationem, propriam iam Dei verbi esse intelli-
 gentes, verbi naturam incarnatam dicimus. Et naturæ
 iidem humanitatis vnitam verbo dicentes, particula-
 rem maximè illam subsistentiam, quam solam ex om-
 nibus verbum assumpsit, sentimus. Hæc sunt, quæ
 paucis sententiam Philoponi explicant. Nimirum quo-
 niam insignis erat philosophus, & plures cæsque me-
 liores horas in philosophia, quàm in scriptura, & Theo-
 logorum veterum scriptis consumpserat, vt eius in Ari-
 stotelem commentarij indicant, nefas ducebat ab in-
 stitutis, in quibus fuerat educatus, discedere. Philoso-
 phus quæ vnum sunt essentialiter in tria tantùm genera
 dis vnũ es- partiuntur, ac putant omnia, quæ vnum censi debent
 se possunt. & possunt, esse vnum aut genere aut specie, aut nu-
 Regula mero. Iam quæ vnum sunt numero, illa vnum esse non
 Dialectico tantùm vniuersi & subiecto, verùm etiam essentia
 rû quæ fe- atque re. Et è conuerso, quæ numero distinguuntur, di-
 fellit Philo stinguuntur tam vniuersi & subiectis, quàm re & essen-
 ponum, tia. Quæ præcepta si sequimur, proculdubio ad Philo-
 ponẽ

foni castra transeundum nobis erit, atque omnino con-
 cludendū Patrem, Filium, & spiritum s. vnum Deum
 esse non numero, quē d eorum distinctæ sint hypostasēs,
 sed specie, siue, vt ipse loquitur, ne ex philosophia suum
 videatur hausisse errorem, natura quadam communi,
 quæ in nuda intelligentia versatur, atque est veluti
 vniuersa. Nos autem, qui in Ecclesia rationale lac sxi-
 mus, scimus in substantiis non omnia, quæ reapse dif-
 ferunt, differre essentialiter. Fatemur quidem in rebus
 procreatis distinctionem realem nihil differre ab essen-
 tiali. Nam exempli loco, Petrus & Paulus, qui non v-
 niuersam, sed dispersitam naturam humanā possident,
 distinguuntur, & reip̄ a & essentialiter. sed in diui-
 nis, in quibus essentiæ eiusdem communicatio existit
 absque partitione atque defluuiio, more certē inusitato,
 id concedi non potest, quippe cum personas diuinitatis
 ex scripturis constet re vera quidem distingui, sed non
 essentialiter. Refellit etiam Philoponum, quod non satis
 attenderet aliam esse rationem diuinæ productionis,
 aliam humanæ. Pater humanus Filio impertit substan-
 tiam eandem specie quidem, at non numero, quoniam
 generat facta seminis decisione. Cælestis vero non mo-
 do specie, vt isti placuit, sed & numero, quoniam ipse,
 decisionem sui nulla vi pati potest siue generando siue
 spirando. Cum enim sit spiritus, cuius nullæ sunt par-
 tes, fieri nequit, vt dederit partem essentiæ, quoniam
 essentiæ diuina est ædificata & infecabilis, aut vt ita
 totam dederit, quin illam sibi vniuersè retinuerit: alio-
 qui nullus esset, sēque producendo exhaustisset. Itaque
 oportet vt eadem ad numerum existat substantia, &
 illius qui dedit, & eius cui data est. Exemplum apud
 Panormitanum vtcunque præbet fax ardens, quæ

Genus di-
 stinctionis
 substitutiariū
 ignotū phi-
 losophis.

In substan-
 tiis distin-
 ctio realis
 & essenti-
 lis eadem
 apud phi-
 losophos,
 non apud
 Christia-
 nos.

Pau. cap.
 dānamus,
 Extra de
 summa Tri-
 nit. & fide
 Cathol.

aliam accendit itémque doctor, qui plene scientiam in discipulum transfundit. Nam totum transfert & totum retinet, neque se co, quod tribuit, priuat. Proinde

Nic. lib. 18.

cap. 48.

eruditè Nicephorus sequenti oratione superiora Philoponi verba co. arguit. sed Philoponus (inquit) cum scetatoribus suis, communem humanã naturam, ipsamq, etiam diuinam, quam indiuisibilem dicimus, in pluras paritur personas, discernens eam & singulatim indiuiduis tribuens, & tribus supersubstantialis naturæ subsistentiis dispersiens. Id verò ipsum à rectè sentientibus prorsus est alienum, quemadmodum magnus

Naz. az.

lib. de

Deitate

ad Euagrium.

grium.

in Theologia vir Gregorius Nazanzenus clarissimè in libro ad Euagrium monachum de diuinitate scripto astruit. Quin etiam post illum, eruditi quidam homines ea, quæ perperam à Philopono prolata sunt, refellerunt. Atque hæc quidem ille. Cæterum ne istum putes dogmatis fuisse inuentorem, iam olim ante Christi

Pythagori-

corum &

Plat. opi-

nio de di-

uinis Perso-

nis.

Theod. de

fabulis He-

reticorum.

secula Pythagorici & Platonici tale quippiam occiderant. Iam olim in ipsis memoriæ Christianæ cunabulis Peratæ portentosarum opinionum hæretici tale aliquid somniarant. Hi quidem apud Theodoritum mundum in tres partes dispersientes, primam dixerunt

ἀΐδιον καὶ τεράστιον, τὸ καὶ ἀνόμοστον πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ λόγους, πρὸς τοὺς θεοὺς διὰ τὸ ἄπειρον, id est, increatam & triadem, quam & nominarunt, inquit tres Deos, tres rationes, tres intelligentias siue mentes, tres homines, (crat enim

Pythag. &

Plat. tres

intellectus

& Deos po-

ficauerunt.

Anthropomorphitæ) alteram ἀπὸ τοῦ ἰνfinite, infinitarumque potestatum plenitudinem, tertiam hanc ipsam, in qua versamur, sedem, quam & ἰδὸν appellabant. Illi autem tres intellectus constituerunt, supremum, medium, & tertium. Primum maxime vnum & simplicem, proindeque ideis, quippe quæ multæ & variæ essent.

vacuum. secundum, idearum receptatorem, aliquantulum à primi simplicitate discedentem. Tertium, animam mundi, spiritu suo omnia peruadentem, omnia continentem. Ultra has autem intelligentias diuinam substantiam haudquaquam progredi, vt explicauit Porphyrius. Quæ certè hactenus eleganter & non sine aliqua diuina virgula effata sunt. Verùm quum addiderunt tres hos intellectus esse tres principales essentias, vt Plotinus libro de tribus principalibus substantiis differit, aut tres Deos, quemadmodum proditum est apud Calcidium Platonici Timæi Paraphrasten, ad eundem infelicem philosophiæ scopulum, ad quem multis post ætatibus Philoponus, impegerunt. Ita enim illorum sententiam Calcidius prosequitur. *Originem quidem rerum, ex qua cæteris omnibus quæ sunt, substantia eius ministratur, esse summum & ineffabilem Deum, post quem providentiam eius secundum Deum latorem legis vtriusque, vitæ tam æternæ, quam temporariæ. Tertiam porrò esse substantiam, quæ tertia mens, intellectusque dicitur, quasi quædam custos legis æternæ. Et paulò post. Ergo summus Deus iubet, secundus ordinat, tertius intimat.* Ità, cum ab Ægyptiis & Hebræis, ad quos discendi causa, Pythagoras & Plato olim peregrinati fuerant, obscure aliquid de tribus diuinis hypostasibus accepissent, & illud ad philosophiæ præcepta accommodassent, de Deo senserunt, & posteris, vera falsis commiscentes, tradiderunt. Et certè fateor magna probabilitate concluditur in diuinis ita rem sese habere, cum in rebus omnibus aliis, ubi distinctio est realis, essentialis quoque locum sortiatur. Hinc enim Raimundus Lullus fidei articulos ad naturales demonstrationes explorare tentans, inter quin-

Calcid. in
Timeum
Plat. pag.
44.

R. Lullus.

Bernardus
Luxemb.
in Catalo-
go Hæreti-
co.

gentos errores, quibus sua scripta aspersit, si Petro Ter-
racensi Episcopo credimus, probabiliter docuit Deum
habere multas essentias, perinde agens, atq; si tres Deos
palam prædicasset, cum multiplicationem essentiarum,
id est, deitatum, multiplicatio deorum consequatur, ut
non ignorant Trinitarij, qui vnà cum tribus essentis
urgenti ternarium Deorum numerum. Hinc Auerrois
Arabs impius affirmavit, nostram de s. Trinitate fidem
consistere non posse, nisi euocata in præsidium vnitatem
speciei. Fieri quippe non posse, si tria essent diuinitatis
indiuidua, quin similiter extarent tres dij. Audi quid
dicitur in 12. Metaphysices Aristotelis. Putauerunt, in-
quit, antiqui (Nos intelligit. Nam sumus Maometanis
antiqui, quemadmodum nobis Patres circumcisi, ut
sæpe in Corano inculcatur) Trinitatem esse in Deo, &
voluerunt euadere dicentes, quod sunt tres & vnus,
& non potuerunt, quia cum substantia fuerit nume-
rata, congregatum erit vnum per intentionem. i. speci-
fice.) Hinc & querelæ infelicissimi Maometis, qui in
impurissimo suo Corano nos passim clamitavit impios,
quod contra omnem & scripturam (si Deo placet) &
philosophiam & rationem, ternionem Deorum intro-
ducamus. Nimirum putabat id planè ex eo sequi quod
tres per se subsistentes, quorum singularem quilibet sit
Deus, credimus. Hinc denique iocus Luciani, qui co-
gnominatus est Atheos, ut fidem facit dialogus eius,
qui Philopatris inscribitur. Offeram Athei verba, ut
cernas omnis generis improbos in hanc conspirasse sen-
tentiam. Cum quendam Triephonem dicentem Critiæ
fecisset, Deum iura alte regnâtem, magnum, atherium,
Filium patris, spiritum ex Patre procedentem, vnus
ex tribus, tria ex vno, Critiam inducit respondentem.

ARoana 12.
54. 107.
&c.

Lucianus
in Philo-
patris.

55 Non intelligo quid dicas, Tria vnum, & vnum tria.
 56 Num quaternionem dicis Pythagoricum illum, an O-
 57 cternionem, an numerum ex triginta constantem? In-
 telligis opinor, quàm aliena existimauerit, quæ de
 Trinitate maiores nostri recte sentiebant. Certe accessit
 ad eorum impietatem, quorum ab Stephano Parisiensi
 antistite damnatus est error an. Domini 1226. Isti ai-
 ebant Trinitatem nõ coherere cum summa simplicitate,
 quòd vbi existeret pluralitas realis, ibi necessario repe-
 riretur additio & compositio, in exemplum rapientes
 aceruum lapidum. At inscitia hæc ferenda non est.
 simplicitas enim Deo tribuitur, non comparatione hy-
 postaseon, sed ratione diuinæ essentiae, quæ in quocunq;
 fuerit, simplicissima est, nihilque habet additium,
 non partem, non accidens, non aliud quidpiam. Ac isti
 quidem sunt nostrorum Trinitariorum, quos suidæ vo-
 cabulo τριάρων appelles licet, maiores, quantumuis
 Gregorius Paulus dogmatis inuentum sibi gloriosissimè
 arroget, & hac de palma cum Valentino Gentili ma-
 gna animi contentione dimicet. Neutri profectò, vt
 docui, hæc primùm hæresis venit in mentem. Habent
 præcessores Pythagoricos, Platonicos, Peratas, Philopo-
 num, Raimundum Lullum & cæteras humani generis
 pestes, quas modò nominavi. Quamquam quid attinet
 tam impium inuentum istis adimere, cum præsertim
 ipsis dignissimum sit? Nam nec propterea quicquam
 metuendum Ecclesiæ, cum longè efferatioribus belluas
 ipsa domuerit, ac habeat insignes multos propugnato-
 res, qui suos lacertos in hac palæstra obnixissimè exer-
 cuerunt. Præterea supersunt libri plurimi Maiorum, qui
 institutam questionem tractant, atque docent euiden-
 tissimè tres deos dici non oportere, & propositionem,

Tres sunt vnus Deus, *luculentissimè declarant.*

Græci, vt ab his auspicer, prout spiritus suggererat
 & præbebatur disputando occasio, non vna contenti,
 multas rationes attulerunt. Vnam Basilius Magnus in
 Apologia ad Cæsarianos & in tractaculo contra eos,
 qui calumniantur nos tres Deos dicere. Alteram Gre-
 gorius Nyssenus in libello ad Ablabium, aliam D. A-
 thanasius diuersis in scriptis, aliam Dionysius Arcopa-
 gita de diuinis nominibus attingit. Has verò omnes in
 vnum album reposuit capite de Triade Ioannes Da-
 mascenus, scriptor in legendis carpendisque veterum
 Theologorum sententiis diligentissimus. Eius verba v-
 traque lingua proferam. *Ἡ δὲ τῶ ὁμοουσίῳ, καὶ τῶ ἐν ἀκλή-
 λαις ἢ τῶ ὑποστάσις, καὶ τῆς ἑωπότητις τε καὶ ἡλικίαις,
 καὶ τῆς ὀρθότητος, καὶ τῆς δυνάμεως, καὶ τῆς ἰσοστασίας, καὶ τῆς
 κινήσεως. ἢ αὐτὸς εἶπω. τὸ ἀσπαρέτον, καὶ τὸ ἕν ἄκακόν γινώ-
 σκεῖν.* Quòd eiusdem essentiae & alie in aliis sint
 hypostases, quòdque eiusdem sint voluntatis, efficien-
 tiae, virium, potestatis & motionis, vt sic dicam, inse-
 parabilitatem, vnitatemque Dei cognoscimus.

Latini similiter non in vna hærent causa. Nam è re-
 centioribus Henricus Gandauens demonstrat propo-
 sitionem, Vna est tantum hypostasis nõ producta,
 iisdem prorsum rationibus ostendi, quibus vnitatis Dei
 concluditur. Ac eam profectò vnam esse ex causis, cur
 vnus prædicetur Deus, indicat Hilarius cap. quinto li-
 belli de Synodis. Qui dicit duos innascibiles, confite-
 tur duos Deos. Et Tertullianus ad extremum libri de
 Trinitate, Deus vtique procedens ex Deo secundam
 personam efficit, sed non eripit illud Patri, quòd vnus
 est Deus. Si enim natus fuisset innatus, comparatus cū
 eo, qui esset innatus, æquatione in vtroque ostensi duos

Damasc.
 lib. I. de
 Ortho. c. 8.

Henr. à Ga
 centio quod
 lib. 6. q. 1.

faceret innatos, & ideo duos faceret Deos, &c. Et veteres ante hæresim Arii huic sententiæ adeò addicti fuere, vt etiam D. Ignatius non dubitarit locum Deuteronomij, Audi Israel, dominus Deus tuus Deus vnus est, atq; similes de solo Patre interpretari. Ad Philippenses, inquit, εἷς ὁ θεός καὶ ὁ πατήρ, καὶ οὐ δύο ἕδὲ θεοί. εἷς ὁ ὢν, καὶ ἕκ ἐστὶ πᾶσι αὐτῶν, ὁ μόνος θεοκτίστὸς. κύριος καὶ φησὶν, ὁ θεός σου κύριος εἷς ὄντι, καὶ πᾶσι, ἕχ εἷς θεός ἔκτισεν ἡμᾶς; οὐχ εἷς πατήρ πάντων ἡμῶν; εἷς δὲ καὶ ὁ θεός, λόγος θεός. Vnus certè Deus & Pater & non duo, neque tres. Vnus qui est, & præter quem non est solus verus. Dominus enim, inquit scriptura, Deus tuus Dominus vnus est. Et rursum, Nunquid vnus Deus creauit nos? Nunquid vnus pater est omnium nostrum? Vnus verò etiam Filius, Verbum Deus. Et suos Antiochenos non sine affectu cohortatur, μήτε πλῆθος θεῶν ἐπισηάζειν, μήτε τὸ χριστὸν ἀρνεῖσθαι προφάσει τοῦ ἑνὸς θεοῦ. Μωσῆς γὰρ εἰπὼν, κύριος ὁ θεός σου, κύριος εἷς ὄντι καὶ τὸν ἕνα καὶ μόνον κυριεύει θεόν, ὠμολόγησεν τὸ θεῶς καὶ τὸν κύριον ἡμῶν λέγων, κύριος ἔρεξεν ὅτι Σόδομα καὶ Γόμορρα ὡσαύτως καὶ πῦρ καὶ τὸ πῦρ. Cohortatur, inquam, neque multitudinem deorum inducere, neque Christum negare prætextu vnus Dei. Moses enim, qui dixit, dominus Deus tuus Dominus vnus est, qui que vnum & solum Deum predicauit, confessus est etiam Dominum nostrum (Christum) dicens, Dominus pluit super Sodomam & Gomorram à Domino ignem atque sulphur. Vides, vt ad solum Patrem oracula de Vnitate Dei Ignatius Apostolorum æqualis accommodet. Et quamuis talem esse huiusmodi scripturarum sensum clamitent Trinitarij, nihil tamen ipsis canit Ignatius. Siquidem præfatur se προφάσει ἑνὸς θεοῦ μή τὸν χριστὸν ἀρνεῖσθαι, prætextu vnus Dei diuinitatem

Deut. 6.

Ibidem.

Mal. 2.

Gen. 19.

Christi non inficiari. Quoniam enim Personarum nomina relata sunt, seque mutuo respiciunt, cum nominatur vna, necessario infertur & altera. Qui nominat Patrem, auditoris animum statim conuertit ad Filium, qui spiritum ad Spiratorem, etiam si aliud nihil adiungat. Quare hæc duæ enunciationes, Vnus Deus est Pater, Filius, & Spiritus S. & Vnus est Deus Pater, & Filius, sunt neutra alteram excludere, sed potius altera alteram inferente. Prætercà vt in concilio Syrmienti parum quidem Catholico, sed certè ab istis laudato declaratum extat, hæc de Vnitate Dei effata non ad destructionem diuinitatis Filij & Spiritus, sed ad prostrationem idolorum pertinent. Lege, obsecro, illius propositionem 13. vt explores, quàm falsò in eius iudicio stare se dicant. Prorsus illius synodi Patres astipulantur D. Hieronymo, qui in Esaie verba, Præter

Es. 44.

me non est Deus, ita commentatur. Absque me non est Deus, quia puer (Christus) quem elegi, in me Deus est, de quo supra dixit, Ecce puer meus, quem elegi, electus meus, quem suscepit anima mea, iudicium gentibus proferet, & in nomine eius gentes sperabunt. Nec dicit se esse solum, sed præter virtutem atque sapientiam suam nullum esse externum Deum, deorumque multorum opinionem & simulacra condemnans. Quid, inquit, similis mei. Et paulò post in illud, Qui extendit caelos solus. Non excluditur, inquit, Filius ab extensione caelorum. Omnia enim per ipsum facta sunt, sed, vt sæpius diximus, excluduntur idola. Nam & in Proverbiis, ex persona Christi Dei virtutis, Deique sapientia dicitur, Quando parabat caelos, ego cum eo eram, cuncta componens. sed nec istis fauēt veteres illi, qui propter auctoritatem principij siue præstantiam

causa, omnem eminentiam soli Deo Patri tribuunt, vel ad ipsum solum suas preces dirigunt, adeò ut Sampsatenus apud Eusebium non dubitet hymnos Christo dictos novos, suáque tempestate editos vociferari. *Euslib. 7. Hist. c. 16.* Nam Prisci illi nostræ religionis auctores seruiebant tēpori, cuius gratia multa silentur, quæ profectò, cū sedulò res ad amussim exploratur, necesse est adiicere. *Epiph. her. Sic respondet Epiphanius contra Arium. sic Carolus 69.* Magnus in fragmentis de ritibus veteris Ecclesiæ. Ut Vereres ad ad solum patrem (ait) dirigatur oratio, cū totius sanctæ Trinitatis, sicut vna est diuinitas, ita æqualis honor, & glorificatio debeat, id a postoli sancto per eos preces suas ordinante spiritu sanxerunt, ut qui multorum deorum errores vnius Dei prædicatione nitebantur euellere, sub Trinitatis sacramento, vni personæ in sacrificiorum ritu supplicare decernerent. Ne qui vnum Deum, ob falsorum deorum errores extirpandos prædicabant, in pluralem diuinitatis numerum incidisse arguerentur ab iis, qui ineffabili Patris & Filij & Spiritus sancti mysterium ignorabant. Rectissimè ergo constitutum, ut quia Pater & Filius & spiritus sanctus vnius deitatis, vnius naturæ, vnius substantiæ, vnius denique potestatis existunt, vna ex eis persona, propter vnitatis mysterium retinendum in sacrificio inuocaretur. Nec alia magis debuit, nisi quæ prima est, in qua due ceteræ naturaliter existunt manentes. Interea rectè id in Auxentio Mediolanensi reprehendit Hilarius. *In epistola ad Aux.* Esi enim cum ipse, tum plerique Priscorum vnitatem Numinis in vnum Patrem interdum, ut docui, retulerint, ceteræ tamen, plenam & totam causam in eo posteam nunquam existimauerunt. Nam nec re vera est, imò verò ne propria quidem, ut scitè contra Gandaueum

Ioannes Scotus disputat.

Propria *Propria causa est identitas singularitasque essen-*
causa, cur *tia, quam nobis non obscure insinuauit Deus, cum Pa-*
trius De^o. *tribus diceret, Audi Israël, Dominus dii tui Iehue*
vnus est, hoc est, ens vnū, siue essentia vna. Hæc enim
est nominis Tetragrammati vis atque notio, cuius cau-
sa tres personæ re ipsa distinctæ vna res creduntur nu-
mero. Quam etiam nobis declarauit Paulus, cum Chri-
stum & υἱοῦ ἰσὺ ἁ Θεοῦ esse & possidere plenitudinem di-
uinitatis diceret. Forma quippe Dei, plenitudoque dei-
tatis nihil aliud esse possunt, quam Patris essentia, qua
præditum Filium Dei vociferatur. Nam etiam Paulus
sæpè Dei nomine propter originis principatum, aut, vt
ab Ambrosio annotatur, ad hypostasèo distinctione, Pa-
trè intelligit. Patris ergò essentia siue forma, siue plena
diuinitas, forma quoque est aut essentia filij. Quod de
spiritu sancto eodem modo sentiendum. siquidem Pa-
ter non aliam, sed ipsissimam substantiam virique ci-
tra diuisionem multiplicationemve, planè per produ-
ctionem, vt sæpius demonstramus, tribuit, neque eam
diuisit in plures essentias impertiendo Filio & spiritui
sancto, instar rerum naturalium, naturam quandam
eiusdem quidem speciei, sed non numeri. Neque enim
mole & vastitate corporea, vt istiusmodi pati potuerit,
circumfusus est, neque in ipsum, vlla substantiæ pro-
priæ decisio potest cadere. Reliquum est igitur, vt im-
pertiendo eandem numero substantiam, quam ipse ob-
tinet, Filium spiritumq; produxerit. Atque ita quam-
uis sint tres diuinæ personæ re ipsa distinctæ, non ideo
tres sunt dii, sed vnus solusque Deus, quippe qui præ-
diti sint eadem singularissima siue essentia siue diuini-
tate. Hanc esse fidem Ecclesiæ, hoc sacramentum spiritus

sanctum scripturis vtriusque testamenti docuisse libro altero rebus addicam necessarius.

Supereſt, vt diluamus argumenta, in quibus erroris Arg. 6. Triv-
ſui potiora præſidia iſti collocant. In primis aiunt, vt nitariorum
probenſt nomine vnius Dei totam Trinitatem non com- ſoluta.
prehendi, ſiue filium aut Spiritum S. non eſſe illū Deum Deut. 6.
vnum Iſrael, quem ſcriptura prædicant, vel, non eſſe
tam propriè Deum, quàm Patrem, vel non poſſidere
eandem numero eſſentiam, ſiue non ex eadem eſſentia
Deum vnum nominari (Iſta enim iſtorum tria ſunt præ-
cipua pronuntia: a, quæ eodem relabuntur, & Filio at-
que Spiritui veram propriamque diuinitatem detra- Greg. Pau-
hant) aiunt, inquam, regulam eſſe in vniuerſo ſcriptu- lus ad ex-
rarum corpore obſeruandam, vt, quoties abſolutè Dei tremū libri
nomen tam in veteri quàm in recenti teſtamento audi- contra Sa-
tur, ſignificetur ſolus Pater. Nos contra docemus ani- bellianus.
maduertendum vbi Dei vocabulum declarat hypoſta-
ſim, vbi eſſentiam. Si enim οὐτως accipiatur, ex æ-
quo ad tres perſonas ſiue coniunctim ſiue diuiſim per-
tinere. Sin ἑωστα πικως, ferè cognominare, præſertim in Caluinus
novo Teſtamento, Patrem, non quòd is potius principa- contra Gen-
lius ve Deus ſit, aut κατὰ ἑωστα, vt quosdam non pu- titilè in pro-
luit ſcribere, ſed per quandam attributionem ad di- theſ. 10.
ſtinguendas hypoſtaſes, quippe qui diuinitatis totius
fons exiſtat atque principium. Quemadmodum cum
Hebræi Adami nomine designant modò primum ge-
neris noſtri propagatorem, modò homines vniuerſos,
item etiam ſingulos. Primum quidem hominem tan-
quam vniuerſi generis humani ſatorem, Vniuerſos ve-
rò & ſingulos quaſi humanæ naturæ æqualiter parti-
cipes. Alioqui, vt nemo ſanus dederit Adamum magis,
principalius, excellentius ve eſſe hominem, quàm reli-

Aristot. in
Categ.

quos ab ipso prognatos, sic nemini pio in mentē, ne per
visionem quidem, vnquam venit, Patri Deo supra cæ-
teras diuinas personas, ab ipso promanantes aliquam
diuinitatis prærogatiuam concedere. Nam substantia,
vt probat Aristoteles, neque intenditur, neque remitti-
tur, sed in quocunq; inest, æqualiter certē inest. In re-
bus quidem procreatis, ratione accidentium potest
censeri quidam excellentiæ gradus, ac, exempli causa,
homine homo sæpe existit præstabilior, cum qualitates
in his recipiant quandam remissionis intentionis que
gradationem. Verum in Deo, in quem nullum cadit ac-
cidens, sed quicquid habet, agnatum habet atq; essen-
tiale, tale incrementum versari nullo modo potest. Ip-
sius enim substantia, vt nec magis nec minus, ita neque
maiolem neque minorem qualitatem attributorum ve
præstantiam admittit, quia nihil est in ipso, quod qua-
litate, affectionis que rationem obtineat. Ex vniuersis
nempe philosophorum categoriis duæ solim, substan-
tia videlicet & Relatio, quamquam ne hæc etiam pro-
priè aut *πρωτόγενος*, Deo tribuendæ sunt. Hinc Deus non
est qualitate bonus, sed seipso, non quantitate magnus,
sed semetipso, non magnitudine quantus, sed suapte
essentia, sine indigentia creator, sine situ præsens, sine
habitu omnia continens, sine loci spatio vbique totus,
sine tempore sempiternus, sine sui commutatione mu-
tabilia faciens, nihil patiens, cuncta denique tran-
scendens, atque superans generum, formarum, acciden-
tium, vocum notiones. Quod etiam de substantia &
relatione, quas quoquo modo ei tribuendas diximus,
potest intelligi. Deus enim substantia non est, sed maius
aliquid, ac ideo nullis accidentibus subiicitur, nec rela-
tiones, quæ de ipso affirmantur, sunt de Categoria re-

Duæ tantum
categoriæ
in Deo.

lationis, quoniam in Deo nullum est accidens, vniuersis, quæ obtinet, ab eius substantia naturaliter, essentialiterque fluentibus, neque re ipsa distinctis.

His igitur sic constitutis funditus istorum regulam euertentes contendimus in scripturis nomine vnius Dei comprehenditres personas, ac nomen Dei simpliciter enuntiatum non semper referri ad solum Patrem, sed nunc ad totam simul Triadem, quæ naturaliter necessarioque vnus est Deus vniuersorum, nunc sigillatim ad alteram quamque personarum. Hic omitto vetustissimos Patres in ea fuisse sententia Deum, qui in veteri testamento apparuit, nunquam fuisse Patrem, semper fuisse Filium, per quem Pater heri, hodie & in secula cunctis administrat & gerit, atque idè appellatum magni consilij, testamenti quoque angelum. Omitto etiam Domini siue *ωϰεϰου* nomen, quod frequens extat in veteri Testamento, in nouo semper Christum significare, & nomina *ⲓⲛⲓⲛⲓ* & *ⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ*, quæ per illud totum inculcantur, septuaginta interpretes, Apostolos quoque & Euangelistas *ωϰεϰου* vocabulo perpetuo expressisse, atque ex illa collatione apparere sententiam prædictam valdè esse probabilem. Etsi enim hæc mouere nos debent plurimum, tamen ad manum habemus alias scripturas, quæ regulæ vanitatem clarè euidenterque coarguant. In exordio Genesis, In principio, inquit Moses, creauit Deus cælum & terram. Ecquis ille Paule fidiissime Spiritus sancti interpres? Certè is, de quo peculiariter illud Psalmi cutasti, Tu in principio domine, terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanebis, & omnes vt vestimentum veterascent. Idcirco enim verbis, quæ eodem libro de vero Deo scripta sunt, Adorate eū

Regula Trinitariorum prorsus falsa.

Tert. lib. de Trinit.

Aug. lib. 2. de Trin. c.

9. & seq. Isidor. lib.

1. de sum. bono. c. 12.

Es. II.

Mal. 4.

Genes. 1.

Heb. 1.

Psal. 105.

Pf. 96.

Ps. 94.

33

33

omnes angeli eius, tradis Christum introduci in orbem terrarum. Et alteris, Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, quæ planè enuntiantur de Deo Israël, contendis Iudæos commoneri, ut Christi corporati, Dei per sese iam loquentis, vocem amplexentur, neque se ad ipsius verba obdurent. Breviter quicquid gloriæ, maiestatis, diuinitatis Deo Israël Esaias tribuit, ad Romanos & Philippenses Paulus ad Christi personam accommodat, Sitemur omnes ad tribunal Christi, quia scriptum est, Vivo ego, dicit dominus, mihi flectetur omne genu. De Christo etiam peculiariter dictum apud Ioel, Omnis qui inuocauerit nomen domini, siue Dei, saluabitur, eadem ad Rom. epistola pronuntiat. Ad eosdem scribens verba ista, quæ Deum loqui in Esaiâ certum est, ad Christum refert, Et timore eius ne timeatis, neque paucatis. Dominum exercituum ipsum sanctificate. Ipse pavor esto vester, & ipse terror vester, & erit vobis in sanctificatione, in lapidem autem offensionis & petram scandali duabus domibus Israël. Et profectò Christus iam septimo Esaiæ capite declaratus fuerat Emmanuel, cuius gratia Iudæis spes fieret, resistendi Assyriis, decem tribubus, cunctis denique hostibus. Ac eò respexisse videtur beatus ille Symeon, cum de ipso virgini diceret, Ecce positus est hic in ruinam & in resurrectionem multorum in Israël, & in signum, cui contradicetur. Sed reuertamur ad Paulum. De eodem ad Corinthios accipit, quod in Numeris scribitur, Iudæos à serpentibus vulneratos contra Deum murmurasse. Ad eundem alibi restringit verba Dauidis, Ascendisti in altum, captiuam duxisti captiuitatem, dedisti dona hominibus. atque his probat Christum triumphantem in cælum ascendisse, ac eun-

Esa. 45.

Rom. 14.

Philip. 2.

Rom. 10.

Ioel. 2.

Rom. 9.

Es. 8.

Luc. 2.

Num. 21.

I. Cor. 10.

Psal. 67.

Ephes. 4.

dem fuisse Deum, qui Davidis tempore in altum ascenderat, potentia sua aduersum hostes Iudaeorum patefacta. Vt autem audias reliquos hanc ipsam eandem tenuisse fidem, quod in lege legitur, Ego sum Deus, qui te eduxi de terra Aegypti, Iudas Apostolus de Iesu interpretatur nominatim. Et Ioannes gloriam Dei sedentis in solio, quam oculus suis usurpauit Esaias, maiestatem fuisse Christi ait. Itidemque in Apocalypsi illud Esaiæ, Ego sum primus & nouissimus, Christo passim adaptat. Noli (inquit) timere, Ego sum primus & nouissimus & viuus & fui mortuus. Item quæ in Exodo scribuntur, Qui est, misit me ad vos, hoc est nomen meum, in æternum, & Omnipotens nomen eius, in vnum conflatur Ioannes. Hac enim dicit Deus qui est, & qui erat, & qui venturus est, omnipotens. Sed quid in discipulis citandis moror, cum præceptor Christus fateatur oraculum Malachiae voce Dei expressum, Ecce ego mitto angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam, hanc habere sententiam, Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te, vt quod Deus apud prophetam de se enuntiauerat, Christus, vt de se dictum usurpet, vt quod propheta in Dei loquentis persona dixerat, Christus in secundam, quæ suam ostendat, transmutet. Multa alia in hanc sententiam aggregarem, nisi hæc mihi plus satis viderentur sufficere. Quod autem ad Spiritum sanctum spectat, in fine Actorum Apostolicorum proditur. Bene spiritus s. locutus est per Esaiam prophetam ad Patres vestros dicens, Vade ad populum istum, & dic, Aure audietis. Hanc verò prophetiam, quam illis verbis Apostolus Paulus affirmat à spiritu s. pronuntiatam, ipse propheta à Deo dictam esse commemorat.

Exod. 20.

Iud. 6.

Esa. 6.

Ioan. 12.

Esa. 41. 44.

45. 48.

Apoc. 1.

Exod. 3.

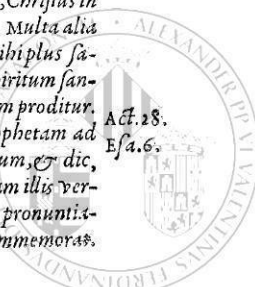
Exod. 15.

Mal. 3.

Matth. 15.

Act. 28.

Esa. 6.

Isa. 6. » Et audiui, inquit Esaias, vocē domini dicentem, *Quem*
 » mittam, & quis ibit ad populum istum, & dixi, ecce
 » ego, mitte me, Vade, ait, & dic populo huic, aure au-
 » dietis. Et post alia, ipse dominus ait, Et conuertetur &
 » sanabo illos, & statim propheta, Quousque domine

1. Cor. 3.

1. Cor. 6.

1. Cor. 12.

Heb. 2.

» **קדש**? Plena sunt talium exemplorum diuinæ literæ,
 » ut cum paulus ipse quos templum Dei nominarat, alibi
 » templum appellat Spiritus sancti, quæ dona Dei vno
 » loco, altero Spiritus sancti distributiones. Ex quibus li-
 » quidò ostenditur in nuncupatione domini & Dei, etiã
 » nomen Spiritus sancti intelligi. Mirum autem est, cum
 » Dionysius magnus summa eruditione hanc sceleratam
 » opinionem iam olim confutauerit, post tot sæcula iterũ
 » è putei abyssò potuisse emergere. Vt ex eius multis

Dionys. A-
reop. lib. 1.
de diu. no-
minibus
cap. 2.

» *πραυσα προferam, τὸ το μὲν οὐδὲν, inquit, καὶ ἐν ἄλλοις ἕξετα-*
 » *σὲν ἡ μὲν ἀποδέδχεται. τὸ πάσας αἰετὰς θεοσεβείας θεωνυ-*
 » *μίας οὐ μετεκίως, ἀλλ' ἐν τῆς ὅλης καὶ παντελοῦς καὶ ὁλοκλη-*
 » *ρου, καὶ πῆρος θεότητος, ἕως ἴσθ' λογίω ὑμνεῖσθαι καὶ πά-*
 » *σας ἀμεκίως, ἀπολύτως, ἀκατακρητύως ὁλικῶς, ἀπάση τῆ ὁ-*
 » *λότητι τῆς ὁλοτελοῦς ἢ πάσης θεότητος ἀπ' ἡδὲσθαι. καὶ μὲν*
 » *ὡς ἐν ταῖς θεολογικαῖς ἕως πῶσεν ὑμνησέμεν, εἰ μὴ πε-*
 » *εὶ τῆς ὅλης θεότητος φαίη περὶ τὸ εἰρῆσθαι, βλασφημί, καὶ ἀ-*
 » *ποράζειν ἀθέσμως πολυὰ τῶν ἑσθ' ὡς ἡδὲν ἐν ἑσθ'.*

» **rum verborum hæc est interpretatio. Istud sanè in aliis**
 » **etiam libris discussum à nobis, demonstratum est vni-**
 » **uersas diuinitate dignas Dei appellationes non secun-**
 » **dum partem, sed de vniuersa, tota, perfecta, plenã que**
 » **deitate ab oraculis prædicari. Ac omnes sine distin-**
 » **ctione, absolutè, citra comparisonem, omninò denique**
 » **toti integritati perfectæ vniuersæque deitatis attribui.**
 » **Igitur (ut in Theologicis efformationibus meminimus)**
 » **qui de vniuersa deitate minime fatetur hoc dici, bla-**

phemus est, & abscindere nefariè audet vnitatè vnitatam perfectissimè. Subiicerem reliqua, quibus præclatè hæc sacris testimoniis communiuntur, nisi liber verfaretur in manibus.

Adiungunt suam causam redundare signatis tabulis. Apud Ioannem, Hæc est vita æterna, vt te cognoscant solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Et, Nobis vnus Deus Pater, ex quo omnia, & nos in illum, & vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos in illum, & vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia & nos per ipsum. Et, Vnus dominus, vna fides, vnum baptisma, Vnus Deus, & Pater omnium, qui supra omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Denique nihil esse frequentius in Euangelicis & Apostolicis scriptis, quàm vt nomine Dei solus Pater intelligatur. Quin & Hirenæum sæpe confisissè aduersum suæ memoriæ hæreticos Patrem Christi solum esse Deum Israël. Nec ab eius sententia discessissè Tertullianum contra Praxeam, neque in libro de Trinitate, vbi Filium negat esse Deum simpliciter, sed ex adiunctione. Clementem quoque, in constitutionibus Apostolicis appellare Patrem supra omnia Deum. Idquæ inueniri crebriusculè in verustiorum patrum libris. Atqui non animaduertunt istorum similiūque testimoniorum longè alia esse consilia. De Patre (ait Augustinus) tantum modò vos vultis intelligi, quod dicitur, Vt cognoscant te vnum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum, vbi nos subaudimus, etiam Iesum Christum verum Deum, vt hæc sit sententia. Te & quem misisti Iesum Christum cognoscant vnum verum Deum. Epiphanius autem. Dixit vnigenitus verus Deus, cognoscant te o pater, solum verum Deum,

2. Arg.
Trinitario-
rum dilu-
tur.

Ioan 17.

1. Cor. 8.

Ephes. 4.

Hir. lib. 3. c.

6. 9. 12. 23.

& lib. 2. c.

46. & lib.

4. ca. 9. &

12.

Clemens

lib. 2. Cõf.

cap. 60. &

lib. 3. c. 17.

Aug. epist.

74. ad Pa-

scentium

Arianum,

Epiphan.

hæc. 69.

ne multitudo Deorum putaretur. Suprà etiam respondimus veteres propter authoritatem principij sæpe nominasse solum Deum Patrem. Quod ad Pauli loca paulò antè commemorata pertinet, hæc elogia, Vnus Deus Pater, à quo omnia, Vnus Deus & Pater omnium, quaque multa alia per singulas Euangelistarum & Apostolorum scripturas similia esse contendunt, nihil aliud profectò insinuant, nisi personæ Patris à reliquis singularem distinctionem proprietatèmq;. Nam dum confertur pater cum Filio & S. Spiritu suis cuique titulus per quandam attributionem, non autem naturâ, sæpe solet assignari. In promptu est Pauli & λόγια. Gratia domini nostri Iesu Christi & charitas Dei & communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis. Tribus potestatem, verbis tantum differentem non modò tribuit Paulus, sed etiam Patri Filium numerâdo præponit, & tamen nominibus ita eos distinguit, vt Dei inscriptionem Patri assignet, atque si reliqui dñi non existerent, Filio domini nuncupationem, quasi ea Pater & Spiritus non communicarent. Quod contrà Arianos iam pridem ab Ambrosio & Ioanne Damasceno in epistola de Trisagio annotatum est. Apostolus, inquit ille, hypostases ostendere distinguereque volens, ait, Nobis autem vnus Deus Pater, Vnus dominus Christus. Non quòd non sit Deus filius, neque quòd non sit dominus Pater. Nam nomen etiam Spiritus conuenit maximè Deo Patri, tamen quando absolutè dicitur, non dubium, quin solus Spiritus sanctus propter attributionem intelligatur. Si enim hoc loco non excipitur pater, eo quòd Filius vocetur, vnus dominus, cur excipiatur Filius, propterea quòd Pater dicatur Vnus Deus? Eodem planè modo respondendum est ad id,

2. Cor. 13.

1. Cor. 8.

Ambrosius
lib. 1. de fide
cap. 2.

quod ex veteribus obiciunt. Nam ne multitudinis deorum Nostri, qui ad eam expugnandam omnes intendebant toros, suspicionem rudi adhuc Gentilium populo ingererent, soli Patri diuinitatis titulum tribuebant, referentes Verbum & s. Spiritum, virtutes Patris *ὁμοουσιου*, inseparabilésque à Patre, ex quo & in quo essent, ad ipsum vt ad fontem atque principium. Quod enim filium à diuinitate non excluderent, testantur locupletissimè externi etiam scriptores. In quadam Epistola Plinius Iunior scribit ad Traianum Imp. se interrogata quæstione atque cruciatu accepisse, Christianos antelucanis horis solitos conuenire & hymnos Christo Deo canere. Paulò post Lucianus, qui dictus est Atheus, in Peregrino prodidit Christianos e iuratis diis Græcorum solum Crucifixum adorare, & in Philopatri, iurare altè regnantem, magnum, ætherium, Filium Patris. Et mox, lucem incorruptibilem, inuisibilem, incomprehensibilem. Symmachus Pontifex minor idolorum idem publica oratione, quam ante Valentinianum habuit totius Senatus Romani nomine, perorauit. In Hireneo autem & quibusdam aliis vetustioribus peculiariter obseruandum est illos disputasse contra sui æui hæreticos, Valentinianos præsertim, qui Patrem Christi aiebant non illum esse Deum, qui per Mosem & prophetas olim esset locutus, sed quemuis alium potius, quem ipsi excogitarent, & peregrinis barbarisq; sonis vocitarent. Mirum igitur haberi non debet si ostendant eundem illum Deum, qui per ipsos locutus sit, Christi esse Patrem, perperamq; alium fingi Deum: si toties colligant non alium fuisse Israëlitis Deum, quàm qui Pater sit Christi, si multis capitibus probent & scripturarum oraculis, & Apostolicarum

Hiren. lib.

3. primus se-

decim capi

tib^o ex scri

ptura &

testimoniis

Apostolica

rum Eccle-

siarum pro

bat vnicū

esse verum

Deū Patrē

Christi lib. Ecclesiarum testimoniis vnicum esse verum Deum,
autem 4. creatorem cali & terræ, Patrem domini nostri Iesu
 eundē esse Christi, authorem veteris & recentis testamenti. Nam
 Deum qui hic status est sedecim primorum capitum tertij Hire-
 logē Iudæis tradidit. & totius quarti, status, qui non modò expu-
 gnat Valentinianos, sed etiā Trinitarios transfodit,
 qui Christum alienum à non numerabili Patris sub-
 stantia falsò tuentur.

Tertij arg. Sed pergunt sic argumentari. Filius & Spiritus S.
confutatio. tales sunt propriè. Quod si propriè Filius est Filius, &
 Spiritus Spiritus, à Patre emanent necesse est. Si ema-
 nant, naturam divinam acceperunt ab alio. Qui ab alio
 acceptam habet naturam, què propriè queat esse
 Deus? Itaque vocant tum Filium tum Spiritum S.
 sed negant alterum eorum esse *ωὐτὸθεοῦ*. Vocant præ-
 terea deos essentielles, Patrem autem essentiatorem, id
 est præbentem essentiam, & *ωὐτὸθεοῦ*, à se per seque
 Deum. Quamvis autem hanc quæestionem infra plu-
 ribus contra Autotheanos tractaturi sumus, vt inter-
 rim tamen quadam ex parte blasphemantium, Filiò-
 que & Spiritui Dei calumniam inæqualitatis monen-
 tium ora obstruamus, respondemus istos ad philoso-
 phorum ferulas ablegandos esse. Quæ enim, obsecro,
 est hæc consequentia, Filius à Patre habet essentiam,
 nec est *ωὐτὸθεοῦ*, igitur non est Deus ille vnus Israel,
 quem scripturæ prædicant. Aut, Igitur non est tam
 propriè Deus, quam Pater. Aut, Ergò non habet ean-
 dem numero, quam Pater, essentiam? Quantò rectius
 & ad formam syllogisticam accommodatius collige-
 retur, Ergò Filius non est separatus à Patre, vt
 aliis ab eo Deus dici valeat, aut, Ergò tam pro-
 priè, tam verè Deus est, quam Pater. Nam cum

Deus gignat per communicationem eiusdem ad numerum, ut supra docui, essentiae, nec extra se suam substantiam effundat propter infinitatem, cui dubium existere potest, quin Filius sortitus sit inseparabilem, & eandem substantiam, atque Pater?

Quarta ratio est Nicenos Patres inter Deum Patrem & reliquas personas disertè distinxisse, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. En, inquit, vnus Deus, qui genuit, & alter qui genitus est. Ac Iudaeorum esse atque Sabellianorum, imò verò Maometanorum nullam agnoscere in diuinis realem multitudinem. Sed Hilarius dudum Ecclesiam ab hoc crimine liberauit. Nos, quod attinet ad vnitatem Essentiae, minimè à Iudaeis dissentimus, sed quod ad Personas attinet, de eo instituiamus omnem dissensionem. Iudaeis erat traditum, ut crederent vnum esse Deum, de Trinitate autem nihil explicatè. Et quamuis disputari tunc poterat hūc articulum non posse esse verum, nisi vnus esset hypostaticè, sicut essentialiter, & hoc videretur magis cōsentaneum verbis articuli in Deuteronomio concepti, quemadmodum etiam philosophi, non nisi vnum indiuiduum absolutum & separatum in diuinitate posuerunt, tria tamen in ea existere inseparabilia, atque ad se inuicem relata, ut nos Christus aduentu suo docuit, tenere omnino iam debemus, atq; nobis persuadere Deum, per præceptū, Audi Israel, Deus tuus Deus vnus est, vnitatem retulisse ad ipsius essentiam, qui personaliter certè sit trinus. Quemadmodum autem nobis absurdè Iudaismum obiciunt, qui aduersus Iudaeos triadem personarum defendimus, ita vera puraque conscientia eis Paganismum in probrum vertimus, qui πολυθεῖαν Christi-

4. Arg. Trinitario. soluitur.

Hilar. in lib. de Synodis.

Deut. 6.

stianis auribus nefariam, execratamque introducere impiis conatibus moliuntur, ac tantum à Paganis eos distare asseueramus, quòd illi deos tribus plures architectarētur, isti tres solùm constituent. Nec verò nos mouere debent verba concilij, Deum de Deo, Deum verum de Deo vero. Hic enim, vt sæpe aliàs in scripturis Dei vocabulum non sumitur essentialiter, sed pro persona. Nimirū credimus in Deum Filium, qui genitus est de Deo Patre, Deus verus de Deo vero. Sic apud Lucam Paulus loquitur sanguine Dei acquisitam esse Ecclesiam, id est, Christi. Et ad Timotheum Deum asserit manifestatum in carne, id est, Christum siue Personam Verbi. Hinc Scholastici sonant Deum capi dupliciter, essentialiter, & personaliter, indistinctè & distinctè, absolutè & relatiuè. Totidem quippe formulis idem enuntiant. Priore modo Deus non est de Deo, posteriore Deus, id est, Pater Deus gignit, Deus, id est, Filius Deus gignitur. Quemadmodum apud Philosophos homo species non generat, quoniam aliquid indistinctum indefinitumque est, sed indiuiduum, vt Adamus, vt Noa, vt Petrus.

A. Et. 20.

Eph. 4.

I. Timo. 3.

¶ Arg. ridiculum ad probationem Trinitatis nihil esse.

Quis porro non miretur vel miseretur potius in re venerationis plenissima iocularem & ridiculam istorum Sophisticen. Præter Patrem, Filium & Spiritum S. nullus est Deus. Pater non est Trinitas, Filius non est Trinitas, Spiritus S. non est Trinitas. Trinitas igitur nullus est Deus. Quasi verò obscura sit captatio à distributo à non distributum, & Trinitatis vocabulum nõ sit de iis, quæ in singulari numero multitudinem significant. Piget pudetque me, referre cæteros ridiculos Paralogismos, quibus puræ de Deo doctrine lucem eripere, & quasi noctem offundere cupiunt, cum præ-

ferim in hoc eodem captionis generis peccent, vel certe in alio, quod deprehendere non sit ei difficile, cui aliquatenus noti sunt elenchi Aristotelis. Recordor interim eius, quod D. Paulus prædixit, fore aliquos, qui 2. Tim. 4.
deserta vera doctrina ad fabulas conuerterentur, & Col. 4.
per philosophiam inanemq, fallaciam alios deciperet.

Nam etiam ratiocinandi postremum genus, quod Sextū arg.
fermè habent in ore, sophisticum est. Pater, Filius, & quo conclu
spiritus sunt alius, alius & alius, quamuis non aliud. dunt tres
At Pater est Deus, Filius Deus, Spiritus Deus, ergò alius esse deos
Deus est Pater, alius Deus Filius, alius Deus Spiritus. & nõ vnū.
Vel Pater, Filius & Spiritus se habent, vt Abraham,
Isaac & Iacob. Sed hi sunt tres homines, non vnus, nisi
communicatione speciei, ergo & illi non sunt vnus
Deus, nisi communione quadam naturæ. Vitium in eo
est, quòd diuinitas censeatur pro specie respectu Patris,
Filij & Spiritus æquè ac homo, qui est species infima,
ad Abraham, Isaac & Iacob. Atqui auctore Augustino in Deo
essentia diuina siue diuinitas non est, vt species, neque personæ
vt indiuidua. ne maius aut minus, superius aut inferius in diuinitate cogitentur. Cum igitur
in diuinis rebus essentia per speciem & hypostasies siue personæ
per indiuidua exprimentur, vt apud Theodoritum & Damascenum,
id non ex veritate proprietatis, sed per enuntiationis similitudinem fieri
existimandum est. Sicut enim species est, quod de multis dicitur,
indiuiduum, quod de vno solo, sic & essentia diuina de omnibus personis
enunciatur, qualibet verò earum non de alia, sed de seipsa sola dicitur. In
hoc autem discrimen versatur, quòd indiuiduis multiplicatis
essentia quoque multiplicatur, diuersaque aliqua ex parte euadit,
ac ideo vt species multitudi-

An diuinitas sit species, Personæ indiuidua.

Aug. lib. 7. de Trinit. cap. 6.

Theod. initio Polymorph.

Damasc. 3. de orthod. cap. 2.

nis numero efferatur, neesse est. Nam Abraham, Isaac & Iacob tres homines sunt, sicut tria indiuidua, non licet autem Patrem, Filium & Spiritum s. tres Deos appellare propter summam illius essentiae simplicitatem, quæ tota est in omnibus simul personis, & tota in singulis, quæque in tribus personis nõ est maior, quàm in singulis. Itaque non sequitur, quod isti statuunt, pater Deus, Filius Deus, spiritus sanctus Deus est, igitur tres sunt Dii. Sed ita colligendum est, igitur Pater, Filius, & Spiritus s. tres sunt, quorum quisque Deus est. Nomen enim Dei repetitum ad personas pertinet, quæ reuera tres sunt, adiunctum autem numero, terminationem inducit substantiæ, quæ re quidem ipsa nullo modo multa existit. Non enim alia est substantia Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti, sed quam habuit Pater, ipsissimam eandem citra differentiam planè plenèque transfudit in Filium & spiritum s. Vnde tres illi numero, id est, proprietate aliqua numerabili, vt Philosophi intelligunt, non differunt, quasi alia vnitas sit in vna persona, quam in alia, cum eadem vnitas insit ineffabiliter in omnibus, diuina certè essentia. Quod autem Græci, vt Basilus, vt Damascenus, differre numero scripserunt, iam dialecticam acceptionem transgressi sunt, significarèque voluerunt Hypostasēs numero differre, hoc est, ab inuicem distingui numerabiliter, ita vt numerare sic possis. Pater est vnus, Pater & Filius & spiritus sunt tres. Item Pater non est Filius aut Spiritus s. Filius non est Pater aut spiritus s. &c.

His nihil addunt, quod non sit profectum ex satanæ spiritu, qui olim Maometi consimilia inspirauit, à quo hoc vno differunt, quod quæ Pseudopropheta ad eueruendam Filij diuinitatem & solius Patris consta-

Nota.

An personæ differant numero.

Basilus in hom. contra Sabellianos, Anomæos. sic passim Damas.

ditiendam in Corano simpliciter & citra conuersio-
 nem attulit, isti in suum dogma artificio quodam dia-
 lectico inuertant. Maometes Christum non esse Deum
 his rationibus construit. Deus vnus est, ergo non Pater
 & Filius, essent enim plures. si Pater & Filius essent
 & proinde plures dii schisma consequeretur & fa-
 ctiones in celo. Igitur Deus non habet Filium. Deus
 nullius indiget ac per se potuit omnia creare, omnia
 gubernare, consortem igitur non habet. Nefas est in
 Deo cogitare membra & actionem generandi. Non
 igitur genuit sibi similem. Christus & mater ipsius co-
 mederunt, sicut & reliqui homines, quis igitur non
 videt Christum non esse Deum? docuit, Adorate Deū
 & dominum meum, quare ipse non modo non est
 Deus, qui Deum adorauit, sed ne se quidem Deum
 haberi voluit, qui quis esset habendus Deus, palam
 declarauit. Has argutationes, etsi languidæ sint &
 elumbes, nemōque extet Christianorum, qui non sta-
 tim soluat, tamen nihilo meliores Trinitarios in suum
 vsum non pudet sic conuertere. Pater & Filius sunt
 duo, ergo Deus non vnus est, Essent enim non duo sed
 vnus. si Pater & Filius non essent plures dii, sabel-
 liana cōfusio cōsequeretur & Deus nō haberet Filiū.
 Deus per Filiū omnia procreauit vniuersa etiā & sin-
 gula per eundē administrat, igitur cōsortē habet Deū,
 pluresque existunt dii. Nefas est inficiari Deum ge-
 nuisse Deum. Plures ergo sunt dii, vnus gignens, al-
 ter genitus. Christus se æqualem Deo Iudæis, qualis
 esset petentibus, respondit, ergo est alter Deus. Docuit
 vt adorarent solum Deum & quem misisset Iesum
 Christum, ergo duos adorandos prædicauit. Nonne v-
 trobique cōspicis eundem anguem repere, ac more sa-

Arg. Mas-
 metis &
 Trinitario-
 rū affinia.

tyri æsopici eodem ore moliri contraria? Quibus argumentis docere conabatur Christum non esse Deum, Dei ve genuinum Filium, iisdem quadam logica extremorum transpositione per Trinitarios probare auct Christum esse alium Deum à Patre? Sed nihil agis perdue serpens Satana? Nam mendacio nihil est imbecillius, cum ad læcernam diuinæ veritatis inspicitur. Deinde tuæ ratiunculæ adeò imbecillæ sunt, vt cuius aperienti oculos, seseque ad mentis suæ sensa introrsum conuertenti, extemplorancidæ, vietæ, veterinosæ pateant. Postremò quorsum idem toties illuie quadã battologica inculcas? Nondúmne tua firmamenta superioribus nostris responsis planè disiecta dirutæque sentis? Nónne conspicias te tibi planè aduersari, tibi omninò aut redeundum ad Arianam blasphemiam, quam iam dudum victam triumphatamque; vehementer doles, aut cedendum causæ tam perditæ? Nam Pater, quem vnum solumque Deum canis, qui non producat, sed sit aliorum primum principium, Filium, & Spiritum S. producit, aut de nihilo aut de aliquo. Si de nihilo, erunt certè creaturæ, idcoque non dii, sicut ipse per Trinitarios vis. Sin ex aliquo, certe non ex vlla creatura produxit, cum eos coæternos Patri factearis, nondum vlla extante creatura, ex qua eos posset producere. Produxit igitur ex seipso. Quod si ex seipso produxit, necesse est, vt vel eis totam suam substantiam, vel tantum partem dederit. Si tantum partem, vide ad quot qualésque mæandros te referas. Sic enim efficitur, vt ne quidem Pater sit Deus, quando secabilem eius essentiam constituis, cum Deus necessario sit insecabilis, indiuiduus, simplicissimusque spiritus. Sin totum dat, aut dando se ea exhaurit, priuatque;

arque ita alias personas producendo Deus esse desinit, aut se ea non priuat, atque ita tres personæ sunt constanciales, sicut ingenti tuo dolore credimus nos, non essentia differentes, sicut tu, administrique tui blasphematis. Sed me verto ad ceteros, quos tu contrario spiritu, aduersum diuinas Filij Dei & Spiritus sancti emanationes imbuisi.

Caluinus & Ecclesiæ, quæ istius disciplinam amplexæ sunt, vt nomine Aurelianensis & Bituricensis Gallasius quidam profitetur, vnitatis Dei causam, ex nescio qua Personarum ἀνωθέντων petunt. Age hoc in loco de ea differamus. Sic enim refutatis omnibus, quæ sanæ & orthodoxæ fidei aduersantur, aptius ea, quæ ad solidam tanti mysterij cognitionem pertinent, libro secundo subiiciemus. Nec verò istud parui referre existimamus, cum hinc contra pietatem, multa alia absurda sine longa insinuatione consequantur. si enim ἀνωθέντος Christo cum Patre communis sit, ac Christus à semetipso essentiam habeat, necesse est verba Niceni concilij, quæ sonant, Deum de Deo, Deum verum de Deo vero, non tantum dura esse & impropria, vt vltro quidem confitentur, sed etiam falsa. Necesse etiam, quod omnino metuunt, & cuius detestandi gratia siue ἀνωθέντος siue ἀνωθέντων excogitauerunt, tres esse deos, nisi ad sabellianos, vt sæpè faciunt, malunt transire. Nam, vt ex Tertulliano & Hilario supra docuimus, qui tres ἀνωθέντος facit, tres inducit deos. Nec elabuntur, quando aiunt, Christum quidem natum ratione personæ, cum interea ratione diuinitatis à se ipso obtineat essentiam. Nam qui ita respondent, in profundiore impietatis scrobem se dant precipites. Primum, vt missum faciam clarissimum dictum Au-

6. error
Autotheca-
norum.
Calu lib. 1.
Instit. cap.
13. num. 23.
& 24. &
prefat. li-
bri in Va-
lentinum
Gentilem.
Gallas. lib.
de diuina
Christi ess.
Calu. pag.
11. præsa-
tionis lib.
de impie-
tate Gen-
tilis dete-
cta, & in
admonitio-
ne ad fra-
tres Polo-
nos.

gustini, Nō est aliud Deum, aliud personam esse, sed idem omnino, fatentur Christum respectu suæ personæ non esse Deum. Deinde *τὴν οὐρανὴν* distinguunt personam ab essentia diuina, ac faciunt Filium Dei compositum è duobus reipsa differentibus, quorum vnum sit natum, alterum innatum. Atqui Deo, diuinæve hypostasi nihil esse, dici, cogitari potest simplicius. Personæ enim notatio, nihil diuinæ substantiæ, quod ab ipsa re vera distinctum sit, addit, nihil adducit compositionis. Et vt persona ab essentia aliquo modulo, qui ab scholasticis appellatur modus rationis, discernatur, non tamē discrimen est tantū, quin ex illis vnum suppositum constitui possit, seruata illæque Dei simplicitate. Id ex nobis sanè potest intelligi, in quibus inter nostram personā & essentiam hoc vnum interest, quòd nuda mentis contemplatio atque intelligentia efformat. Per essentiam intelligimus naturam rei cū suis facultatibus, siue, vt planius declarerem, quæ rei naturalia sunt. Per personam id, quod Boëthius ait, intellectuales seu rationales nature indiuiduam subsistentiam. Ita vocabulo Personæ præter essentialia, ratio etiam eius importatur, quod est per se subsistere, cūque eo nihil significetur amplius, res de qua vtrunque dicitur, vna eadēque prorsum existit. Hæc vt animo facilius comprehendantur, breuiter è prima Philosophia repeto, quæ ad distinctionem rei & rationis faciunt. Re quidpiam spectamus, cū id ipsum, quod res est, illiusque etiam introspicimus. Ratione verò cū mente & ipsius causam, rationemque denominationis attendimus. Itaque interdum fit, vt aliquid re sit vnum, quod interim ratione diuersum est. Exempli causa, idem mel dulce est & candidum,

Personam
& essen-
tiam tan-
tum ratio-
ne distin-
gui.

Boët. lib. de
duabus
naturis.

*diuersis tamen notionibus. Dulce est, quâ gustatum
 afficit, candidum, quia cãdorem offusum habet. Idem
 re homo & Pater, idem homo & Filius, idem Deus
 & Pater, idem Deus & Filius, etiam si cogitatione
 differens. Idcirco qui diceret Abelem respectu perso-
 nae suae, quatenus ve esset Adami & Euae filius, pro-
 creatum, respectu autem suae essentiae, siue quatenus
 esset Homo, fuisse à *ἄνω*, effusissimo cachinno exci-
 peretur. Qui igitur feremus eos, qui Verbi Dei personã
 numeris omnib⁹ simpliciorẽ aliud, quàm ipsius substã-
 tiam esse sentiunt? Et cerisẽ non potest animi informa-
 tione concipi, quin s⁹ Filius est & genitus, acceperit
 naturam ab eo qui genuit, quique Pater est, vt vel
 ipsorum simile ostendit. Aiunt sè lubenter vsurpare *Gallasius*
 eam similitudinẽ, quam à Caluino magistello suo saepe lib. de di-
 audiuerunt. En eadem aqua, quæ in scaturigine, in uina Chri-
 fonte, in riuo est. Principium est scaturigo, fons & ri-
 sti essentia
 uus emanationes quaedam, ita tamen, vt si nulla eo pag. 19:
 rum ad scaturiginem fiat comparatio & aqua s⁹ a
 tantum spectetur, non minor sit aquæ essentia, quæ in
 fonte & riuo, quàm quæ in ipsa scaturigine est. Quod
 si hæc inter se comparentur, principium est scaturigo,
 ac maior & superior. Vbi etsi illud meritis culpari po-
 test, quod videantur significare Patrem aliqua com-
 paratione esse maiorem Filio & spiritu, tamen opto,
 vt in cepta similitudine perseuerent. Eslo enim nullæ
 comparationes creaturarum exactè depingere possint
 tam sublimẽ mysterium, tamen iuxta modulum in-
 telligentiae nostræ, quemadmodum fons semper à sca-
 turigine demanat, & ab ea existit, distinguiturque,
 non tamen habet aquam, nisi quam haurit ab scaturi-
 gine, sic Filius à Patre semper exit & distinguitur,*

- neque habet substantiam nisi quam accepit à Patr.
 Quod Verbum Dei & Ecclesiæ apertè contestatur.
 Daniel apertè scribit, à facie antiqui dierum rapidum
 & igneum flamen procedere, quod nihil est profectò
 aliud, quàm pelagus diuinæ essentia, quæ est in Pa-
 tre, plenè redundare in filium, in eumque dirigi. Apud
 salomonem, sapientia Dei emanatio est claritatis om-
 nipotentis Dei sincera & candor lucis æternæ. Nempe
 quoniã perinde claritas & gloria filij à Patre omni-
 potente proficiscitur, atque lux à solis corpore. Et ne ia-
 etitent nos allegorius ludere, Christus apud Ioannem
 disertè pronuntiat, Patrem, sicut habet vitam in se-
 metipso, sic & dedisse Filio habere vitam, in se-
 metipso. Ut enim in eo quod affirmat se habere vitam
 in semetipso, declarat suum esse, substantiamque suam
 diuinam sibi inesse naturaliter, ita dum illa fatetur si-
 bi data, monstrat suam vitam à Patre procedere. Apud
 eundem, Ego vivo propter Patrè, &, Ego scio eum,
 quia ab ipso sum, &, Quod Pater dedit mihi,
 maius omnibus est, hisque similia nihil possunt decla-
 rare, nisi diuinam naturam siue essentiam, quæ sola
 excellit, maiórque extat rebus cæteris, à Patre tributam
 esse Filio. Quibus hæc quoque congruunt, Dediti
 mihi, ó Pater, claritatem (quia dilexisti me) ante
 constitutionem mundi. Nam parenthesis ibi esse,
 & Dare claritatem, iungi cum, Ante constitutio-
 nem mundi, perspicuum est è capitis initio, ubi Chri-
 stus orans. Nunc, inquit, Clarifica me tu Pater, apud
 temetipsum claritate, quam habui, prius quàm
 mundus fieret apud te. Alibi etiã vniuersa quæ ha-
 bet, se à Patre accepisse, itémque se, quãtus quãtus est, ex
 Deo processisse gloriatur. Proinde Florens Tertullia-
- Dan. 7.
- sap. 7.
- Ioan. 5.
- Ioan. 6.
- Ioan. 7.
- Ioan. 10.
- Ioan. 17.
- Ioan. 8.

us scriptor vetustissimus libro de Trinitate, pagina
 operum 268. assuevit Filio diuinitatem traditam at-
 que porrectam. Hæc enim eius verba sunt, Deus quidẽ
 ostenditur Filius, cui diuinitas tradita atque porrecta
 conspicitur Ignatius vno sæculo antiquior epistola ad
 Magnesianos nihil aliud significat, cum Filii *ὁ ὅσῳ* di-
 cit *ἡ ἑνότης*. Quodcum Dionysio Areopagita scripsit, Pag. 20.
 apud quem reperias *πρῶτος θεῶν τῶν πᾶσι θεῶν*. Pag. 268.
 Quocirca Augustinus sanctẽ inuocat Patrem vt *ὅν* à loquiorum
 se, Filium vt *ὅν* ab altero, spiritum sanctum vt *ὅν* ab Aug. soli-
cap. 31.
 utroque. Vocabulo enim Græco breuiter indicare vo-
 luit, quod prolixè in Ioannis Euangelium tractauerat,
 quod elegantissimis verbis in libris de Trinitate ex- Aug. in Io-
an. tract. 31
 presserat. Filius non hoc tantum habet nascendo, vt sit 61.
 Filius, sed vt omnino sit. sicut autem Filio præstat
 essentiam de Patre generatio, ita spiritui sancto de
 utroque processio. Atque hæc est causa, cur D. Hilarius
 declarans contra Arianos locum Marci, Diem illam Marc. 13.
 nesciunt neque angeli, neque Filius, interpreta-
 tur Filium nesciuisse à seipso, sed à Patre, ac hanc esse
 Patris prærogatiuam, vt sit *ὁ πρῶτος*. Nam quemad-
 modum à Patre habet Filius, vt sit, ita ab eo hausit,
 sed certè naturaliter scientiam, sapientiam, potentiã,
 æternitatem, infinitatem, atque reliqua omnia, quæ
 diuinam essentiam consequi intelliguntur. Omnia e-
 nim sua generãdo, illi tribuit Pater, cum essentia quæ-
 cunque essentiam circunstant plenissimè transfundens.
 Illud verò est, quod paucis quidem verbis, sed tamen
 expressissimis, recordatione etiam dignissimis alibi Hilari? sub
principium
 concepit. Nihil, inquit, nisi natum habet Filius. Ab his lib. 4. de
 non discedens Iustinus Martyr, vbi in expositione fi- Trinit.
 dei secunda statim pagina professus fuisset, *ὅν* & *ἕξ*

φοραὶ τῶ πατρὶ πρὸς τὸ υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα, καὶ τῆς ὑπαρ-
 ξέως ἕπον· τὸ δὲ ἑαυτὸν, καὶ τὸ τῆς οὐσίας λόγος, subiungit,
 εἰ γὰρ ὁ υἱὸς ἀΐμιπτως ἔχει τὸ ἔσθ, ὁ δὲ ἄμιπτως, τὸ δὲ ἐκ πορθη-
 τῶς, ἑα τῆς διαφοράς ἐπιχωρεῖται πύφικε. si Pater, in-
 quit, innascibiliter habet essentiã, Filius nascibiliter,
 Spiritus autem sanctus per processionem, inter eos san-
 distinctionem versari licet cernere. Vbi mihi obserua
 Iustinum, si vsura solis adhuc frueretur, habiturum
 Autotheanos pro Sabellianis. Nullam quippe agnoscit
 distinctionem inter diuinas hypostasēs, nisi quæ sumi-

Ruffin. in
 Sym. to-
 mo 4. ope
 nũ D. Hier
 on.
 I. Cor. 15.
 Ef. 48.

itur ex Esse ingenito, genito, & procedenti. Ruffinus
 in suo Symbolo enarrans articulum, Et in Iesum
 Christum Filium eius vnicum, tale quidpiam re-
 fert. Vnicus ergò Filius, cùm sit gloria, sempiternitate,
 virtute, regno, potestate hoc, quod Pater est, omnia ta-
 men hæc non sine authore sunt Patre, sed ex Patre tan-
 quam Filius habet. Cùmque sit ipse omnium caput,
 ipsius tamen caput Pater est, sicut scriptum est, quia ca-
 put Christi Deus est. Hieronymus, quod est mirandum
 maximè, ex loco Esaiæ, quem insonabant Ariani, &

quo se putabant gloriosissimè de Nostri triumphare,
 id planè colligit. Quod infert Esaias, ait D. Hieronym.
 Gloriam meam alteri non dabo, hoc significat, ne
 Idola putentur oppressisse populum Dei: vel certè cùm
 dicit, Alteri non dabo, osēdit se alteri iam dedisse.
 Alteri enim ad distinctionem prioris dicitur. Dama-
 scenus, qui omnium accuratissimè tractauit, quæcun-
 que de hoc mysterio cadere queunt in disputationem,
 idem hæc oratione confirmat. ὁ υἱὸς ἐκ τοῦ πατρὸς ὅτι καὶ
 πατὴρ, ὅτι ἔχει ἑαυτὸν ἔχει. διὸ καὶ ἐκ πατρὸς ποιεῖν αὐτὸ ἑαυτὸ
 ἑαυτὸν. Filius ex Patre est, & vniuersa quæ habet, habet
 ex Patre. Vnde nec quicquam ex seipso valet facere.

Dam. lib. 1.
 cap. 14.

et capite de sancta Triade. πάντα αὐτῶν ὅσα ἔχει ὁ υἱός, & τὸ πνεῦμα, ὅκα τὸ πατρὸς ἔχει, & αὐτὸ τὸ ἴδιον. Quæcunque, inquit, habent Filius, & Spiritus, à Patre habent, ipsum etiam Esse. Athanasius, qui eam ob rem multa ab Arianis sustinuit certamina, Unigenitum exponit ex essentia Patris genitum, atque hanc vocabuli veram esse definitionem paulò post demonstrabimus, etiam si Autotheani canes longè aliud latent. Ioannes Cassianus, quem æqualem fuisse Chrysofomi historia Ecclesiasticæ commemorant, hanc fuisse suorum temporum fidem, non subicit. Dic, rogo, Verbum Patris, responde, quæso virtus & sapientia summi principij, sed tu ipse principium de principio, non duo principia, sed vnum certè principium. Dic Verbum semper manens. Quid enim tam tuum quàm tu? sed tu tuus & non tuus, quia constat te à teipso non esse (sicut in multis locis sæpe testaris) sed à Patre, cuius es Verbum, non sonabile & volatile, sed semper ens, viuens, atque manens.

Quid memorem B. Ambrosium nomen illud, quod cæteris superius à Patre datum Christo scribit Apostolus, dicere donatum Deo, non homini? Ac Patrem ab omni æternitate per generationem tribuisse Filio suo nomen, quod extat supra omne nomen, hoc est, esse Deum per naturam, quoniam genuerit Filium plenum & sibi æqualem Deum? Quid Cyrillum & Augustinum profusum ostendere Eunomium damnatum hæresis, quòd negaret Verbum Dei esse Filium essentia ipsius siue nature siue substantia, aut vt, horum alter clarius explicat, essentiam ex essentia, sapientiam ex sapientia, lumen ex lumine? Quid Hilarium scribere Manichæorum hæresim esse Deum non procedere ex

Cass. parte prima confes. Theologica.

Ambr. in c. 2. ad Philip. tom. 4.

Cyrl. lib. 1. contra hæreses, s. 7.
Aug. lib. 15 de Trinit. cap. 20.

Deo, ne introducatur diuinae substantiae partitio? Nōne etiam Patres Niceni, tota Catholica vox, fidei formulam proposuerunt, in qua credendum affirma-

Vigilius in rēt Christum ex Patre Vnigenitum, id est, vt ipsis con-
disputatio- tinuò interpretari placuit, de substantia Patris gene-
ne inter sa- tum? Nōne hæc verba supersunt apud Cyrillum Ale-
belliū, Pho xandrinum ex concilij plenarij sacro canone, καὶ εἰς εὐα-
geliū, Ariū, καὶ εἰς ἐπιστολὰς αὐτοῦ καὶ τὸ πρῶτον ἐπὶ τῆς ἑξῆς, καὶ τὸ δεύτερον ἐκ τῆς πατρὸς καὶ υἱοῦ
& Athana Ἰου, Ἐπιπέτου ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, καὶ ἐκ τοῦ θεοῦ &c. Sed
siū i lectiōe cur in re tam aperta diutius immorer? Quis nescit
fidei Nice- Maometanos hanc de Deo opinionem contra Christiano-
næ. norum fidem improbè excogitasse? Auicenna Arabs
in præiudicium Christiani dogmatis, quod sæpiusculè

Azoara 27 in Corano exagitatū legerat, in nominis Dei defini-
28. 29. 31. tionem ἀνωμαλίᾳ violenter intulit. Deus, ait, ens est
33. 49. 53. necessariò existens, cuius esse impossibile est, quod sit
Auicenna ab alio, & esse cuiuscunque rei alterius ab eo non
in tractatu prouenit, nisi ab esse ipsius. Quam machinam in Chri-
de defini- stianos muros fabricatam audi ex Corani calce, Con-
tionib⁹ & stanter, inquit Maometes, dic illis (Nos puta) Deum v-
quæ sitis. num esse necessarium omnibus, qui nec genuit, nec

Azoara II. generatus est, nec habet quempiam similem. Idem
profectò spiritus, ac qui per Maximum Paganum phi-
Epistola 43 losophum olim Augustino garriebat, Equidem vnum
inter Aug⁹ esse Deum summum, sine initio, sine prole, nature ceti
sinianas. Patrem magnum atque magnificentum, quis tam demens,
tam mente captus neget esse certissimum? Audis om-
nis generis improbos in eandem impietatis arcem con-

uenire. I nunc igitur, & cum istis sentiens aude ex-
genitus Au plicare vnigenitum in essentia diuina genitum. Qua-
sothæanis. lis definitio in mentem quidem venit cuidam Ioannē
Leoni Nardo, in libro, quem impostorum more se di-

Ante Spiritu sancto scripsisse gloriatur. Nos autem,
 qui Ecclesiam parentem sequimur, vni genitum inter-
 pretabimur De siue ex essentia Patris genitum, Athan. de
 partim ne aliquid ex sabellio nostra oratio oleat, par Synodis A-
 rum vt significemus Deum Patrem vera prole nullo rimini &
 modo destitui: ac reponemus in Ecclesie arcibus ana- Seleuciæ.
 thema, quod olim maiores nostri, teste Coniate, inter Nicetas Co-
 ceteras catecheticæ tabulæ sanctiones statuerant, in niates in
 Mahometis Deum, quem ille nec genuisse nec genitum Annal. Ma-
 sed holosphyron esse blasphemabat. Nicolaumque nuelis Imp.
 Lyranum contraria de scientia Christi assuerantem
 approbamus, inde vt de reliquis, quæ ipsi naturali-
 ter secundum diuinam naturam insunt, coniecturam
 capiamus. Esaias persona Christi Domini scripserat, Esa. 50.
 Erigit mane, mane erigit aurem mihi, vt audiã
 quasi magistros, Lyranus verò interpretans, Primum
 mane, inquit, accipit pro æternitate, in qua Filius ha-
 bet scientiam diuinam à Patre, & secundum Mane
 pro instanti incarnationis, in quo habuit scientiam in-
 fusam. Vtraque enim est à Patre in Filio secundum du-
 plicem naturam. Nec verò solum ob aduersam defini-
 tionem crasso imperitiæ somno demersos Autotheanos
 apud mundum testabimur, sed præterea etiam exe-
 crabimur, quòd scelus aliud ex alio attrahentes sub-
 iungant verba, Deum de Deo, Deum verum de
 Deo vero. quæ tanto sudore aduersus Arianos expu-
 gnauimus, impropria esse. Calvinus quidem de hac
 sanctione concilio Niceno improprietatis κακὰ κή-
 σως calumniam intendet, sed Catholici, penes quos
 disceptandi de controuersis in Ecclesia excitatis ius
 semper extuit, absoluent ac propriè locutum iudica-
 bunt. Audiēt Athanasium in disputatione, quam ha-

Cal pag. II
 prælib. de
 impietate
 Gætilis de-
 iecta, &
 alibi.

Vigiliis » *buit apud Probum iudicem cum Ario, inter ceter.*
Martyr » *clare pronuntiantem. Ex seipso, id est, ex eo quod ipse*
in dispu » *est, Pater impassibiliter, indiuisibiliter, incorruptibili-*
tatione » *ter, sine diminutione, sine discissione, sine affluentis co-*
inter sa » *piæ redundatione, sine vllò passionis genere ineffabi-*
bellium, » *liter Filium genuit. Et idcirco fatemur vnus esse sub-*
Fotinū, » *stantiæ, quia non aliunde, non ex nihilo, non ex sub-*
Arium, » *iacentibus, vel præcedentibus materiarum qualitati-*
& Atha » *bus, sed propriè (Arrigite aures impij) propriè, inquã,*
nasium. » *Deum de Deo, lumen de lumine, virtutem de virtute,*
 » *sapientiam de sapientia fideliter extitisse confitemur.*

Et aliquot pòst paginis de Fotino, cui hac quidem in
 » *re suffragari Arium queritur. Nam qui & ipse cum*
 » *Filium Dei de Patre genitum abnegaret, atque talibus*
 » *testimoniorum documentis coarctaretur, quibus luce*
 » *clarius demonstratur Filium Dei Deum verè & pro-*
 » *priè (Auditisne) de Patris substantia genitum, illuc*
 » *impietatis suæ molimina vertit, vt Filium assereret*
 » *natum per adoptionis gratiam. Suscribet Epiphanius,*
 » *qui in Panario contra Semiarianos sic posuit. Illud,*

Ps. 101. » *quod à Patre dictum est, In splendoribus sanctorum.*
 » *ex utero ante luciferum genui te, necessario est dictū,*
 » *vt à communionem creaturarum Filium abduceret Pa-*
 » *tris natum ex se & propriè genitum, per nomen*

Prou. 8. » *ventris Filium docentis. Quemadmodum consimili-*
 » *ter postquã & Filius dixit, Dominus creauit me,*
 » *vt insignem eius ad reliqua creata considerarem*
 » *naturam, necessario intulit, Ante omnes colles ge-*
 » *nuerat me nobis verè piam & impatibilem ex*
 » *Deo Patre filialitatis suæ astruens cogitationem. Et*
 » *in compendio Catholice fidei. Eniuerò vnica co-*
 » *lumba & virgo sancta (Ecclesia) Deum confitetur*

Patrem & Filium & spiritum sanctum, Patrem perfectum, Filium perfectum, spiritum sanctum perfectum, consubstantialem Trinitatem, non commixtam, sed Filium ex Patre verè genitum, & spiritum s. non alienum à Patre & Filio, semper existentem Trinitatem & nunquam additionis indigam, neque habentem quidquam in se, quod se submittat, in vnam verò vnitatem & vnum principium Dei & Patris referendam. suum adiiciens calculum Cyrillus, Patris Filiiq; ὁμοουσιότητι dicet alioqui constare non posse, Quomodo, inquit, verè Filius erit, qui non ex substantia Patris emanat. sed verè Filius est, consubstantialis ergò etiam est. Eadem enim natura genitoris & geniti inuenitur. Hilarius symbolum Arianorum impie & sophistice scriptum euoluens integrum librum sextum de Trinitate proponet, vt Christum vere & natura Filium Dei esse ostendat. Ac profectò nisi res ita sese haberet, summa esset personarum confusio, summa permixtio, quippe cum earum distinctio nulla mentis acie possit apprehendi, nisi quia Pater vere proprièque sit gignens, Filius vere proprièque genitus, spiritus s. proprie & vere procedens. Imò verò non aliunde, quàm ex emanationum varietate atque proprietate pendet ipsorum communis essentia siue ὁμοουσιότης, quemadmodum & consanguinitatem inter homines non nisi ex propria ac vera propagatione videmus existere. Quod enim in hominibus habetur consanguinitas, id propemodum communem essentiam seu consubstantialitatem in Deo appellamus. Quanto igitur melius noster D. Thomas opusculo nono, quod inscribitur, De articulis centum & octo sumptis ex opere Petri de Tarantasio, quæstione vndecima de hac quæ-

Cyril. lib. 2.
Thesau. c. 2.

sione sic censuit. Male dictum est, quantum ad id, quod dicitur, Deum de Deo improprie dici. Est enim hæc propria, Deus de Deo, sicut & hæc, Deus genuit Deum, ut ipsemet determinat in quarta distinctione. Unde arbitrator ex errore scriptoris accidisse. O pium D. Thomæ animum! Mauult sibi persuadere librarium id de suo addidisse, quàm Tarantassium eo viui fuisse prouectum.

Arg. tria
Autothea-
norū, qui-
bus Christū
à se obtine-
re essentiā
concludūt.

Extra de
summa Tri-
nit. cap.
dānamus.

At enim, inquis, diuina essentia nec genuit, nec genita est. Nam illud etiam in libris pontificiis contra Ioachimum Abbatem sancitum legitur. sed heus, bone vir, quemadmodum nec mentem decreti, ita nec eius causam intelligis, cum tamen hæc præcipuæ sint recludendarum talium difficultatum clauēs. Ioachimus Abbas, cum arbitraretur Patrem, Filium, & spiritum s. non vera vnione, sed tantum collectiua vnā esse substantiam, reprehendebat Petrum Lombardum, qui ut veram, indifferentemque Trium vnitatem explicaret, docebat diuinam essentiam neque generare, neque generari, neque procedere. Concilium, ex quo Canonem in suum librum Gregorius Pontifex retulit, cum prius vero repugnans cerneret, ut ante suo loco tractauimus, vtrumque in Ioachimo simul maluit cōfodi, quàm errati huius superesse reliquias. sic enim prius absolute falsum erat, ut posterius non careret reprehensione, præsertim cum citra circumscriptionem adhiberetur ad alterum confirmandum. Et certe proprie non τὴν φύσιν, sed τὴν ἰσότητα, testante alicubi Aristotele, actiones conueniunt. Quoniam enim φύσις per se indefinita est ad plures hypostasēs, si substantia diuina suapte vi generaret, vtique Filius & spiritus s. qui integram solidamque naturam diuinam comple-

Actiones
sūt proprie
supposito-
ram.

Etuntur, generarent, vt ex rebus procreatis, quas sensibus vsurpamus, apparet manifestissimè. In illis sanè indiuiduum, non item natura procreat, atque inde, vt rectè colligit Damascenus, cuiusque speciei prima ingenua quondam fuere, & hodie plerique sterilia existunt. Quemadmodum igitur ineptus sit, qui propterea animantes progenitas sortiri essentiam à matricibus velit inscisciari, sic capitur mente, qui inde contendit Filium Dei à Patre nos adipisci substantiam. Nam vt affirmatur essentia, sumpta simpliciter, impos generationis, ita vicissim illius compos esse conceditur, cum consideratur, vt *τὸ δὲ π.* Verùm ne tantum ex meo sensu hæc Canonis interpretatio deprompta videatur, age in obsequium vocemus Franciscum Maronem scholiasten librorum Augustini de Trinitate egregiū. Augustinus quidem ita scripserat. Eunomius hæreticus, cum nō potuisset intelligere, nec credere voluisset, Unigenitum Dei verbum, per quod facta sunt omnia, Filium Dei esse natura, hoc est, de substantia Patris genitum, nō naturæ, vel substantiæ suæ, vel essentiæ dixit esse Filium, sed Filium voluntatis Dei. Ad ista verò interpres, intelligendum est, ait, quòd cum de ista quæstione fuerit controuersum inter Magistrum Sententiarum, & Richardum de S. Victore, & Magister negauerit essentiam gignere, & Richardus affirmauerit, Augustinus magis pendet in partem Richardi. Quia tamen Abbas Ioachim, sequens Richardum, inseruit errorem contra vnitatem deitatis, ponens ipsam collectam in tribus personis, positio Richardi in tribus personis passa est detrimentum, in capitulo, firmiter credimus. Vnde accipitur documentum, & fide Ca quòd adiungens errorem alicui opinioni susceptibili, tholica.

Dam. lib. 4
de orth. c. 8

Aug. lib. 15.
de Trinit.
cap. 20.

Rich. lib. 6
de Trinit.
cap. 22.

Extra de
sum. Trin.
tholica.

ipsam dissipat ex adiunctione. Taceo aliorum scholasticorum interpretationes, quarum nulla, siue doceat essentiam nõ esse extremum generationis, siue de duobus generibus principiorum Quo & Quod philosophetur, quicquam pro istis facit, aut absolutè concedit essentiam neque gigni neque gignere. Et idcirco intempestiva est Autotheanorum exclamatio Patrem hoc pacto fore essentiatorem, Filium essentiatum. Fateor quidem parum aptè pro mysterio hæc excogitata vocabula, verumtamen si in huiusmodi nihil serpentis latet, sed simpliciter enuntiant Patrem à nullo esse, Filium esse à Patre, nihil habent, cur ad raiim vsque hinc vociferentur. Nam & Græcos his planè vsos comperient. Legent apud Eusebium Cæsariensem, si modò eius literaturam sustinere possunt, Christum ante Luciferum à Deo genitum, *τοῦτον, ὡς τὸν τὸ κρόσιον οὐρανῶν, ὡς τὸν ἄριστον, ἀτάκτων δὲ καὶ ἀγνώτων τῶν ἱερῶν οὐρανῶν εἰς τὸ ἀπὸ τοῦ αἰῶνα εἶς καὶ τὸ χροῖον*, id est, ante mundi constitutionem Essentiatum, immortalem autem & expers senij sacerdotium in infinitum ævum obtinètem. Legent apud Pachymerem interpretem Dionysij satis vetustū, *ὡς δὲ πνεῦμα, ὡς οὐρανῶν οὐρανῶν καὶ ἰδίων ἀνδρῶν*. spiritus est spiritus Filij, quòd simul Essentiatus, propriusque ipsius existat. Legent & D. Dionysium in hoc sacramento vsurpasse vocabulum *τοῦ ὁσίου δαυ*, adiunxisse præterea patrem esse *αἰῶνον*, Filium autem & Spiritum *αἰῶνα τὸ*, quasi causata.

Eus. lib. 1.
Hist. Eccle.
cap. 4.

Pag. 221.

Dionys. de
diui. nomi-
nib. cap. 2.

Arg. 2. Au-
totheanorū

יהוה

Rom. 1.

Apoc. 1.

Obiiciunt deinde nomen *αἰῶνον* iehue commune esse Filio & Spiritui cum Patre. Nam locum Esaia, *Vivo ego, dicit Iehue, mihi slectetur omne genu, Paulus Christo adaptat, & ne similibus testimoniis percensendis infinitus sim, Ioannes in Apocalypsi disertè*

circumscriptionem eius ad Christum restringit, *ὁ δε
 νεχ' ὁ ων, ὁ λω, ὁ ερχόμενος, ὁ παντοκράτωρ.* Vox enim
 יהוה ab eo quod est esse significationem adipiscitur.
 Ac ista quidem, vt certissima sint, tamen non efficiunt,
 quin Christum semper essentiam à Patre consequi in-
 telligatur. Nomen quippe tetragrammaton, quan-
 tumuis ab יהוה, fuit, deducatur, non comeat vl-
 tro citroq; cum Græco ὁ π̄θεος, sed significat id quod
 semper verè, propriè, naturaliter necessariò existit, à
 quo cetera essentiam obtinèt, cuius comparatione re-
 liqua ne quidem sunt per vmbra. Itaque commune
 est tribus sanctis hypostasibus, præsertim cùm Filius
 & Spiritus S. tam verè, tam propriè, tam naturaliter,
 tam necessariò, tam ab æterno existant, quàm Pater, ac
 æquè essentiam vniuersis præbeant. Id quidem, quod
 seipso est, id est, Patris essentiam, quæ seipsa est, possi-
 dent, sed nō à seipsis. Plurimum autem distat, eo, quod
 seipso consistit, participare, aliud illud à seipso partici-
 pare. Neque interea ab ipso pendent, sicuti pendent à
 Deo creaturæ, quia naturaliter, necessariòque subsi-
 stunt, creaturæ autem Deo egent, vt se suūmque statum
 tueantur, vt sint, vt viuant, vt moueantur, vt verbo
 virtutis ipsius portentur. Habent esse contingens, no-
 uum, vanum, caducum, fluens, temporarium, in parti-
 cipatione positum. Itaque quamuis ab æterno produ-
 cti fuerunt à Patre & illa productione, vniuersa à Pa-
 tre adepti sint, in se tamen postea consistunt, sese pro-
 prio nutu sustinent, Patris ope non indigent ad se tuē-
 dum, suaque conseruanda. Atque ea est apud Græcos,
 quicquid aliud isti comminiscantur, vis nominis ὁ π̄-
 θεος. Nam ὁ π̄θ̄ siue in compositione siue extrà, nihil
 aliud ferè notat, quàm propriè, per se, καθ' ἑαυτὸ, sicuti

Nomen Ie-
 houa nō si-
 gnificat qđ
 à se est, vt
 putauit
 Calvinus
 lib. I. Insti.
 cap. 13.
 Num. 23.

Epiph. sub
finem lib.
2. Panarij.

Plato docet, apud quem, ut alicubi meminit Aristoteles, αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν seu αὐτὰραθὸν declarat, verum solidum quodque per se est bonum, αὐτὸ τελευτώνον verum & exactum triangulum. Atque hoc sensu Dionysius noster Areopagita è schola Platonica ad Christianam à Deo accersitus infinita similia in suis libris format, ac eum æmulatus Epiphanius in confutatione hæresis Arianae Filium Dei asserit præditum divinitate, quæ obtineat τὸ αὐτὸ διδοῦσα μόνον, καὶ τὸ αὐτὸ πᾶσι, id quod per se glorificabile, & quod per se absolutum perfectumque est. Nec illum veretur nuncipare αὐτὸ θεόν (eo enim vocabulo primus, quod sciam, usus est) siue quia propriè ἑ per se Deus est, siue quoniã Patri est tum ἰσότητος, tum ὁμότητος, quas duas voces ad idem demonstrandum Gregorius Theologus non minus eleganter, quàm feliciter conflavit. Si igitur in hoc volunt consistere, ultro eos in societas dexteram recipimus, ac fatemur cum B. Maximo præclaro Dionysii scholiaste αὐτὸ θεὸν ἄπαντα (substantivum enim aliquoties vsurpat) tum coniunctim, tum diuisim nos Personis tribuere. Sin malunt reciprocari cum suo αὐτοῦσιω, quod à se essentiam habere interpretantur, ne stomachentur, si veritatis, conscientiaque vi ipsis cogimur nuntium remittere. Ea enim notione proprium est solius Patris, neque alius personis assignari potest, idem quod ingenitum, quod innatum, quod principium sine principio, ἔ si qua alia sunt vocabula, quæ de Patre, eius quasi characteristico, Maiores vsurpare consueverunt. Quamquam fortasse ne eo quidem sensu de Patre certè enuntiabitur, quippe qui à nullo sit, nec se ipse genuerit, ac potius, ut in explanatione Symboli Athanasiani disputabimus, seipso quàm à se existere

dicendus videatur. Scio equidem in Sybillinis Oraculis, Deum pronuntiatum $\alpha\upsilon\pi\phi\upsilon\iota$ & $\alpha\upsilon\pi\phi\upsilon\iota\eta$, verum voces interpretatione aliqua emolliendæ sunt, ne ruamus in præcipuium Cælij Lactantij, qui pudendo errore Deum se procreasse atque fecisse non dubitauit scribere.

Obiter autem, dum transeo ad aliud argumentum, mihi monendi sunt isti, vt nomen Dei tetragrammatō, cuius vis alioqui pro dignitate nequit explicari, quantumvis ad id modò duodecim, modò quadraginta duas literas, vt meminit Moses Ægyptius, adhibeant Cabbalici, reuerentius habeant, nè ve in Iouem Gentilium, cuius recordatio de cæli concauo multo Martyrum nostrorum sanguine dudum sublata est, ridiculè impudentèrque transforment. Sibi videntur præclare loqui de summo numine, si ipsum nouo & nunquam apud pios ante hos paucos annos audito Iouæ vocabulo insigniant. Quin etiam allegant, si Deo placet, quatuor elementis Hebraicis $\aleph\aleph\aleph\aleph$ tria puncta appingi, quæ si in vnum construantur, omninò Ioua efficiant. Atqui debuerant non obliuisci cum punctis etiam nominis Elohim $\aleph\aleph\aleph\aleph$ crebriusculè occurrere, & quemadmodum ineptus haberetur, qui illis locis Ioua pronuntiaret, ad hunc quoque modum insulsos esse, qui sibi Ioua propter punctorum Masoreticorum præsentiam occinendum aliquando putauerint. Puncta certè mutuo sumpta sunt, vel ab Adonai, vel ab Elohim, per quorum alterum nomen $\alpha\upsilon\pi\phi\upsilon\iota$ Hebræi solent legere, siue quia singulari illius veneratione tanguntur, siue quoniam à Maioribus, quorum institutis inhaerent superstitionisimè, ita acceperunt. Neque negari potest, quin veteres omnes à primis Patrum

Lact. lib. 1.
Inst diu.
cap. 7.

De nomine
Tetragram
mato.

R. Mose
lib. I More
c. 60. 61. 62

Sanctes Pa
guinus pri
mus cōfir
xit vocem
Iehoua.

Loca nume
ratur Gen.

15. in ma
gna Maso
ra.

Quare He
bræi non le
gūt nomen
Tetrag.

circumcisorum temporibus vsque ad Hieronymum in ea manserint consuetudine. Ac, vt missos faciam Hebraeos, quibus hoc perpetuo constat fuisse **שם המפורש**. i. nomen expositum, per Adonai scilicet & aliquoties per Elohim, Septuaginta interpretes, itémq; noster Hieronymus locum Exodi, **ושמי יהוה לא נודעתי להם**,

Exod. 6.

interpretatur, Nomen meum Adonai non manifestavi eis, cum tamen perspicue in Hebræo ponatur **יהוה**. Et in Hexaplis Origenis oraculum Esaiæ, **בטחו ביהוה**, Sperate in Domino, ita Græcis characteribus deliniatur, **βασίλευ βαδω**

Esa. 26.

ράι. Quo modo etiam legit Epiphanius contra Aetiū. Huc pertinet, quod ex Ezechiele profert Tertullianus, Adonai domine tu scis. Et, hæc dicit, Adonai osibus istis. Quodque ex prophetis Sybilla,

Epiph. her.

Καὶ κατ' ἴσος ἀδωνάϊος ὁ ψικέρωνος. Et sedebit Adonai Sebaoth altitonans.

76.

Hinc quippe factum, vt Theodoritus nomen appellarit **ἀδωνάϊος**, Damascenus **ἀδωνάϊος**, Hieronymus & ferè cæteri **ἀδωνάϊος**, quod neutiquam proferretur, extra solennes certè benedictiones, quarum formula

Tert. lib. de

prescribitur extremo capitis sexti Numerorum, aut nisi summus pontifex die expiationum sancta sanctorū

Ref. carnis.

ingrederetur, vt ab Hebræis scribitur in opusculo Matrag. quan-

Ezech 37.

amadoth, & à Iosepho indicatur, cum apud ipsum Adonai Pontifex versus populum gloriatur se induisse

Abben Ez-

vestem pontificiam, inclamasse præterea nomen Dei ineffabile. Quod tanta veneratione seruabatur, vt id

ra presat.

solum in templo Hierosolymitano liceret, vnde ne in

in Mosem.

Synagogis quidem hodie illud Iudæi pronuntiant, imò de

Nomē Te-

verò qua vocalitate pronuntiandum sit, nesciunt per

trag. quan-

temporis longinquitatem veri eius prolatione obli-

do pronun-

scitum.

tiaretur.

scitum.

Lyra in Ps.

scitum.

75.

scitum.

Ios. lib. 4.

scitum.

de bell. Iu-

scitum.

daic. c. 12.

scitum.

vioni tradita. Itaque si legendum nobis est & solui
 volumus Iudæorum veteri religione, quibus hoc pro-
 nuntiare extra illa tempora & locum semper metus
 fuit, lectio non aliunde nobis petenda est, quàm ab ip-
 so, Mose, cui primùm tam præclari vocabuli facta est
 reuelatio. Ei à domino, quod nomen ipsi esset percon-
 tanti, responsum est, **אֲנִי יְהוָה** Ehié, qui sum. Ehié misit
 me ad vos. Deus quia loquebatur, prima persona v-
 sus est. Moses cum rem ad Pharaonem, populúmque
 deferreret, mentem quidem retinuit, verbum autem per
 tertiam expressit. Quid ita? Quoniam domini, vt ab-
 sentis memoriam faciebat, quod omnibus aliena man-
 data referentibus perquam familiare est. Cum igitur
 Deus loquitur, Ehié, peculiare illi nomen est, cum de
 Deo alter **אֲנִי יְהוָה** aut **אֲנִי יְהוָה** Iehué aut Iihié. Nihil enim
 interest, vtrum dicas, cum præsertim **אֲנִי יְהוָה** & **אֲנִי יְהוָה**, à
 quibus hæc futura creantur, idem valeant, nisi quod
 hic vox Iehué & **אֲנִי יְהוָה** vtitata est. Adde spiritus
 sancto perflatum Mosem, à quo ad cæteros sacros scri-
 ptores manauit Dei hæc nuncupatio, salua domini sen-
 tentia, n̄ p̄ua potuisse submutare eis **אֲנִי יְהוָה** à **אֲנִי יְהוָה**. Nā
 Iehué nomen proprium censei potest, sonans Essen-
 tium. si ita fas interpretari, cui more Hebraico Iod præ-
 positum sit, ad proprii formationem, vt in Isaac, Iacob, **אֲנִי יְהוָה**
 Iezrael atque similibus: Importans verò, vti vide-
 mus propria plurima penitus in naturas rerum ingre-
 di, infinitatem essentia diuinæ, in qua radices agunt Ehié & Ie-
 quotquot diuina attributa appellantur, quam Pela-
 hus substantia infinite D. Damascenus nominat. Hæc 10. nomini-
 autem natuam esse lectionem deprehenditur è B. Hie-
 ronymi de decem diuinis nominibus opusculo ad Isid. lib. 7.
 Marcellam, Isidori Hispalensis Etymologiis, commen-
 Etym. c. I.

Quid no-
 propriè si-
 gnificet.

b^o diuinis.
 Etym. c. I.

Abbas Ioa-
chim. in 1.
Apocal.

4. Reg. 19.

Macro. lib.
1. Satur.
cap. 18.

Diod. lib. 1.
Bibliothe-
ca.

Clemens lib.
5. Stromat.

Aug. lib. 1.
de consen.

Euag. c. 22.
& 23

de Ciuit. li.
6. c. 6.

& lib. 7. c. 5.

tariis Ioaehimi Abbatis, in Ioannis Apocalypsum, qui abhinc quadringentos propè annos scripsit, ubi etiam adiicit illam ad mysterium sacrae Triadis declarandis plurimum conducere. Deprehenditur & è Theodoriso, qui in Polymorpho scribit nomen Dei proprium, quod αἰεφώντων extaret apud Hebraeos Samaritas legisse ἰαεαί. Minore religione erga illud afficiebantur, neque reformidabant germanam eius vocem, quam à Leuita doctore sibi ab Assyriis olim missò acceperant, ore terere, sicque eam ad nos, quibus alioqui non satis fuisset cognita, propter Iudaeorum nimiam superstitionem, transmittere. Vnde & in Epitome diuinorum dogmatum idem scriptum reliquit, ὃ αἰεφώντων ἰαεαί παρ' Ἑβραίων, ἀμυδρείται ἰαεαί αὐτὸ λέγειον ἀγορεύουσιν τὸ ῥήματος δεινὰ μιν. Scio interim apud Macrobiū inueniri nomen ἰαεαί, quod à Paganis è nudis literis lectionem qualemcumque augurantibus videatur confectum,

φῆξο σὺ πᾶν ὕπατι θεὸν ἔμμεν ἰαεαί.

Summum cunctorum diuū tu dicito Iao:

Ac Diodorum Siculum prodidisse Mosē ab Iao, quem Iudaei inuocarent, suas leges concepisse, idque videri præbuisse ansam D. Hieronymo, ut in octauum Psalmum, nisi locus corruptus sit, nomen Tetragrammaton ita censeret pronuntiandum, inserta ex Hebraico aspiratione, Iaho, Clementi autem, ut obseruaret illud idem sonare ἰαοι. Varronem quoque scio, uti meminuit Augustinus, Deum Iudaeorum Iouem, quo nihil & superius Romani colerent, existimauisse. Verum hæc erant fraudes, hi astus, hæc retia Satanae, qui veris fabulas aspergere conatus est, ut melius falleret stabilitæque suos cultus impios, religionibus omnium popu-

orum nominum quadam affinitate conturbatis atq; commixtis. Sed hæc præter institutum hæctenus dissipata sint.

Venio ad Achillem, quem sibi ingeniosè contra diuinam Filij Dei generationem videtur erexisse, si Christus à Patre obtineret essentiam, esset precariò Deus. Tali enim è iure ciuili petita locutione in re seria ludunt, nec quid per eam putent effici, satis explicant. Quasi verò precarium non dicatur & de prece & de eo quod commodatur ad nutum, quod vtrumque hac in quaestione absurdissimè dicitur. Quis enim aliquis obtinens ab aliquo substantiam, eam vel prece, vel qualicunq; accommodatione potest accipere, cum nondum in rerum natura subsistat, illam vt valeat, vel deprecari vel commodato adipisci? Verùm, esto, hac formula nihil aliud declarent, quàm quòd dono & munere Filius Dei nancisceretur essentiam, idne, quaeso, ex eo sequitur, quod ex Patre asseratur genitus. Isaac igitur, quia essentiam ab Abrahamo Patre consecutus est, aut, vt isti loquuntur, mutuatus, homo erat factitiùs, non verus, non proprius, non naturalis? Decipiuntur ambiguitate vocabuli, neque cernunt aliud longe esse dare siue precariò siue largitione, aliud dare naturaliter. Filio à Patre datur substantia, id est, communicatur, impertitur, tribuitur necessariò naturalitèrque. Munere quidpiam amicus amico dat, id est, quadam animi beneuolentia largitur munus, quod sibi retinere potuerat. Eadè mne tibi videntur donationes, cum hæc sit voluntatis, illa naturæ opus? Quanto præclarius Theophylactus Bulgaria pontifex in istud Ioannis, Ergo rex es tu, ὁ πτωχὸς αἰκούεις ὅτι ζῴεις ἔδωκε πρὸς ἡμᾶς ὁ πατήρ, καὶ κρίσις καὶ ἄλλοι πτωχοὶ, οὐ πτωχοὶ.

Tertiū Ar-
gum. & po-
stremū Au-
totheano-
rum.

Ioan. 18.

τὸ ἔδωκεν αὐτῷ τὸ ἐξ ἑστῆσαν αὐτῷ, ὡς ἐχρῆζεν ζωῆς, οὐσίας, καὶ
 κρείσσον, καὶ φιλικῶς αὐτῷ πάντα ὡς οὐκ ἔστι τῶν ἡμῶν πατρῶν.
 Cum audis, quod Pater dedit vitam Filio, & iudi-
 cium & cetera omnia, sic accipe. Dedit, hoc est, ge-
 nuit ipsum, ita ut habeat vitam, essentiam, & iudi-
 cium, atque naturaliter haec omnia adsint Filio ex Pa-
 tre. Quid dici potuit explicatius? quid ad praesentem
 distinctionem congruentius? Quid clarius potuit osten-
 dere Filium ab alio accipere diuinitatem, sapientiam,
 bonitatem, quaecunque denique similia, neque interea
 errare Maiorum aliquos, qui ut Filij Spiritusve cum
 Patre ὁμοιωσόμενα demonstrarent, probabant non a-

Didymus
 sub finē »
 lib. I, de »
 spiritus. »

liū de hac eis inesse? Spiritus sanctus, inquit Didymus,
 non accipiens aliunde sapientiam, dictus est spiritus
 sapientiae. Hoc quippe ipsum quod subsistit, spiritus sa-
 pientiae est, & natura eius, nihil est aliud, nisi spiritus
 veritatis & spiritus Dei. Nam quae ad hunc sensum
 tractantur omnia, siue de Filio, siue de spiritu, qui hac
 in quaestione etiam communicat, eò tantum spectant,
 ut essentiam essentiaeque conditiones duabus perso-
 nis per se, naturaliter, hoc ipso quod sunt, non partici-
 patione, vique aduentitia inesse intelligamus. Aliunde
 ergo inesse hic non significat accipere ab alio siue ab
 alia persona, sed extrinsecus & ab eo, à quo natura
 alienum extraneumque sit, qua acceptione nulla trium
 diuinarum hypostaseon quippiam aliunde possidet. At
 Angelus aliunde diuinus est, aliunde sanctus, aliunde
 sapiens, aliunde bonus. Nempe quoniam diuinitatem,
 sanctitatem, sapientiam, bonitatem non obtinet natu-
 raliter, neque hoc ipso, quod sit, sed participatione, sed
 largitione, sed liberalitate Patris, Filij, & spiritus san-
 cti qui illum his attributionibus, conditionibusque ita
 affecerunt,

Effecerunt, vt potuerint non efficere, manente nihilo minus ipsius integritate atq; vera essentia. Finge Angelum non esse diuinum, non sanctum, non sapientem, certè non magis desinet esse spiritualis natura, quàm satanas, qui lapsu suo harum affectionum iacturam faciens Angelicam essentiam non perdidit. Itaq; præclarè scripsit Plato deos quidem esse indissolubiles & immortales, sed eorum ἀθανάτους esse ἁγιόγους. Idem enim de reliquis attributis, quæ emanant ab extrinseco, haud dubiè respondendum innuit. Quod vtinam Autotheani discernere hic potuissent. Nunquam certè Filium Dei argumentati fuissent Deum fore precario, si quidem à Patre sua consequeretur. Quoniam autem error magna ex parte proficiscitur ex ignoratione veræ definitionis hypostaseos, de qua alibi commodius differetur, nunc tantùm mihi videntur commonefaciendi, Personam siue hypostosim nescio qua residètia ab ipsis definitam esse, errorem iam pridem in Porretano Pictauensi Episcopo à Catholicis, qui ad synodũ Rhemensem etate D. Bernardi conuenerant, proscriptum notatũque. Vnde & authorem, qui hypostaticas proprietates siue relationes, quibus vnũs Personæ aliæ ab aliis dissident, assidentes diuinæ substantiæ, nempe extrinsecus quasi assidentes affixas ve, non insistentes insitasque defendebat: hac oratione rectè Bernardus coarguit. Gilbertus Porretanus Episcopus Pictauensis super verba Boethij de Trinitate commẽtabatur hoc modo, Pater est veritas, id est, verus. Filius est veritas. i. verus. Spiritus S. est veritas. i. verus. Et hi tres sunt non tres veritates, sed vna veritas. i. vnus verus. O obscuram peruersamque explanationem. Quàm veriũs saniũsque per contrarium

Plato in *Ti*
mao.

Calu. lib. 1.
Inst. Galli-
carũ c. 13.
num. 6.

Bernardus
serm. 80. in
Canticis.

» ita dixisset. Pater est verus, id est, veritas. Filius est ve-
 » rus. i. veritas. Spiritus S. est verus. i. veritas. Et hi tres
 » vnus verus. i. vna veritas. Paulò post. Dicente autho-
 » re (Boëthio) Cùm dicitur vnus Deus, Deus per-
 » tinet ad substantiam. Noster commentator intulit,
 » non quæ est, sed qua est. Quod absit, vt assentiat Ca-
 » tholica Ecclesia, esse videlicet substantiam, vel aliquã
 » omnino rem, quæ Deus sit, & quæ non sit Deus. Hæc
 Bernardina quidem obcura sunt, sed tamen satis per-
 spicue refellunt Autotheanorum residentiam, quam
 proculdubio excogitauerunt, vt aliquid in Verbi Dei
 Persona innatum, aliquid natum reperirent. Sed nihil
 agunt, quia Persona infert substantiam, ac sufficit, ne
 dicamus tres deos, siue tres diuinas substantias, quem-
 admodum asserimus tres Personas, vt Personæ voca-
 bulum præter substantiam, aliam quocumque sonet nota-
 tionem.

Aug. de fi-
 de ad Pe-
 trum.

Quamuis autem cum Augustino atque ad eò Ca-
 tholica profiteamur Christum Dei Filium, ita verum
 Deum esse vt diuinitatem eius de natura Patris eius
 genitam dicere non dubitemus, nihil tamè quicquam

Contra nõ-
 nullorũ sa-
 pientiam
 creatam.

pro his facimus, qui alia loca Augustini contorquent,
 vt sapientiam quandam creatam Filio Dei vniant.
 Certè aliud est essentiam sapientiam, omnia denique
 obtinere per aternã natiuitatem, aliud ante sæculorũ
 circulũ sapientiam, aut aliquid aliud habere procrea-
 tum. Cui si assentiuntur, & nihilo minus in verbo Dei
 ponunt sapientiam geminam, vnã increatam, alte-
 ram creatam, vnã semper alteram aliquot sæculis,
 Angelorum æuum excedentem, quis, cedo, procreata
 vsus erat, cùm increata ad omnia plus satis semper
 fuerit actiuosa & efficax? Præterea persona Verbi as-

carnis dispensationem simplex fuit semper habita,
 quid igitur attinet aliquid ei creatum superaddere?
 Postremo scripturae clamant in Christo duas duntaxat
 esse naturas, quarum vnam ex tempore assumpserit
 in utero virgineo, alteram ab omni æternitate ex Pa-
 tre habuerit. Nec Augustinus, quem sui erroris patro-
 num habere gloriantur, diuersum vsquam significat.
 locus, quem in suam sententiam è libro confessionum lib. 12. cap.
 15. trahunt, est huiuscemodi. An illud negatis sublimem
 quandam esse creaturam tam casto amore coherentem
 Deo vero & verè æterno, vt quamuis ei coæterna non
 sit, in illam tamen temporum varietatem & vicissitu-
 dinem ab illo se resoluat ac defluat, sed in eius solius
 veracissima contemplatione requiescat? Quoniam tu
 Deus diligenti te, quantum præcipis, ostendus ei te &
 sufficis ei, & ideo non declinat à nec ad se. Hæc est
 domus Dei non terrena, neque vlla celesti mole cor-
 poreæ, sed spiritualis & particeps æternitatis tuæ,
 quia sine labe in æternum. Statuisti enim eam in secu-
 lum & in seculum seculi, præceptum posuisti & non
 præteribit. Nec tamen tibi Deo coæterno, quo-
 niam non sine initio, facta est enim. Nam et si
 non inuenimus tempus ante illam, Prior quip-
 pe omnium creata est sapientia, nec vtiq; illa
 sapientia tibi Deus noster Patri suo planè coæ-
 terna & coæqualis, & per quam creata sunt om-
 nia, & in quo principio fecisti cælum & ter-
 ram, sed profecto sapientia, quæ creata est, in-
 tellectualis natura scilicet, quæ contemplatio-
 ne luminis lumen est. Dicitur enim & ipsa,
 quamuis creata, sapientia. sed quantum interest
 inter lumen, quod illuminat & quod illuminatur.

tantum inter sapiētiam, quæ creat, & istam quæ creata est. Et cætera. In istis enim nodus est. Quæ autem à duodecimo capite antecesserunt, quæq; post hoc consequuntur, nullam habent obscuritatem, sed perspicuè ad Angelicam naturam, quam sapientiam creatam & domum Dei more suo hic vocat Augustinus, pertinent. sic enim loquitur libri primi de Genesi ad litteram, capite 17. & libro quarto eiusdem operis cap. 24. Angeli, inquit, verbo eius vnigenito perfruuntur, in quibus prima omnium creata est sapientia. Et libri quinti capite decimonono Angelos vocabulo domus & ciuitatis afficit. Nuncij autem (hæc eius sunt verba) Græcè Angeli dicuntur, quo nomine generaliter vniuersa illa superna ciuitas nuncupatur. Nihil enim in re præsertim tam aperta, si huc velim congerere, quæ ad id referantur omnia, ex ipsius Meditationibus & soliloquiis. Libri sunt in manibus. Quod ergo hæc, quæ paulo ante protuli, alio videntur spectare, facit *ἐκ τῆς* verbi substantiuus, quod si additur è libro Meditationum, in quo totidem verbis & aliquantò planioribus repetuntur, nihil hoc in loco remanebit scrupuli. Ait igitur Augustinus. Prior omnium creata est sapientia: (i. Angelica natura) Nec vtiq; illa (est, quæ) tibi Deus Patri suo planè coæterna & coequalis (est) id est, hæc sapientia non est Christus, qui sapientia est increata, & per quam creata sunt omnia, & in quo principio fecisti cælum & terram, sed profectò (est) sapientia, quæ creata est intellectualis natura, & c. Quis adeò cæcus est, vt non cernat Augustinum intellectualem, siue Angelicam naturam affirmare creatam esse sapientiam, increatam esse inficiari. Urgent quidem sententiam Ecclesiastici, sed quàm improbè Ban-

Lib. Medit.
cap. 19.
tom. 6.

Eccl. 1.

Cuius medie etatis Theologus, à quo sententias suas Band.lib.2
 hausisse Petrum Lombardum non iniuria pleriq; au- sent.dist.2.
 tumant, iam olim vidit. Quod scriptum est, ait, Pri-
 mò omnium creata est sapientia: de natura ange-
 licæ necesse est intelligatur, quæ sepe vita, sapientia
 & lux in scripturis dicitur. Sapientia quippe Dei, quæ
 ipse est Deus, increata est. Deinde soluit, quæ isti pos-
 sent opponere. Sed quo modo hoc est, cum alibi scriptu-
 ra dicit, In principio creauit Deus cælum & terram. Gen. I.
 Et initio tu domine terram fundasti. Profectò si initio Psal. 103.
 terram creauit, ante eam nihil factum est. Quòd si An-
 gelus primò omnium, tunc & ante terram factus esse
 probatur. Sed respondendum primò omnium creatam
 esse sapientiam, quia etsi non tempore, præcedit tamen
 dignitate Angelus. Atque hæc ille ex Augustini perpe-
 tuo sensu. Alioqui enim Græci & ex Nostris Hilarius,
 itémque Hieronymus, verius meo quidem suffragio,
 Angelos nescio quot sæculis antecessisse rerum corpo-
 ratarum originem sentientes, habent ad manum solu-
 tionem solidiorem, quam asserre non hic fert locus.
 Nihil quippe facit ad propositam de sapientia creata
 quæstionem, cum sufficiat intelligere Augustinum cre-
 brò ita Angelos extulisse, vt deos propemodum fece-
 rit, neque his reformidarit sapientiæ similitudinibus, qua-
 litatum elogia tribuere. Duo, inquit, in Cõfessionibus,
 principio fecisti ò Domine. Vnum propè te, (Angelum)
 alterum propè nihil (materiam primam). Restat igitur,
 vt se aliò conuertant, quandoquidem ipsis nihil hæc
 succedit via. Elaterant Gregorium in Moralibus in
 Iob suum confirmare inuentum. Equidem diligenter
 totum illud opus, eoque sine volui, nec tamen quic-
 quam reperi, quod vel exiguam eius suspicionem mo-

ueat. Quare aut locum indicent, aut desinant tant. impietatis calumniam viro sancto struere. Boëthij libellum de Vnitate in ore ferunt. Quæ est hæc impudentia, obsecro? Toto illo, ne verbulum quidem de procreata sapientia. Primam quidem aliquam esse vnitatem ait productam à Deo, per quam materia, quæ suapte natura est dissipabilis, diuidua, & indifferens vna ac intra vnum consistens efficitur. Sed quid hæc ad institutum? Quasi verò obscurum sit formam esse principium vnitatis, quemadmodum materiam diuisionis & multiplici- tatis. Adde Boëthium vti erat philosophus, sic stilo philosophico, de illa prima vnitatem, quam formam Aristoteles appellat, perinde loqui, atque de Idea Plato, cum eam velut rem per se extra singula coherentem contempletur. Eam verò Filio Dei vnire atque coniungere, ne per somnium quidem Boëthio visum est. Eiusdem est vertiginis, quod auctor opusculi de causis: & Ricius libro de agricultura contendunt existere quandam naturam generalem, communem ve, quæ sit mundi anima. Garriant illi quicquid fuerit collibitum, non tamen apud sanos obtinebunt vllam aliam naturam res tuentem conseruantemque esse, quam Deum. Quem si appellant animam mundi aut ineptè faciunt, aut metaphoricè se loqui fateantur necesse est. Primò quia Deo aliquid poneretur perfectius, aliquid absolutius, nempe mundus, cuius partem Deum, vti animam corporis animati, constituunt. Nam totum parte præstabilius est. Deinde mundus, cuius Deum animam esse somniant, animatus esset, sicque singulas partes haberet animatas, nec dari posset tam minutula mundi portio, ne lapillus quidem, aut aeris ramentum, quod vacuum existeret anima.

An Deus sit
anima
mūdi.

corporis quippe animati singulae partes animatae sunt
 nec est tantulum membrum bruti, hominis, stirpis, quod
 non participet vita, quandiu animam vitae princi-
 pium atque fontem colligatam habet. sed ut hoc ag-
 noscamus qualis est haec ratiocinatio, Quaedam est
 natura generalis, quaedam est anima mundi.
 Ergo quaedam prima creatura Filio Dei ante
 Angelos conditos copulata est? Nunquid haec
 mundi anima potuit esse increata, ac idem, quod Deus?
 Pari fatuitate Cabalici Hebraeorum ad hunc disputa-
 tionis campum pertrahuntur. iunt quidam animam
 Messiae primam esse creaturarum, sed quo id fa-
 ciant sensu exponit R. David Kimhi in Esaiam,

R. David
 in 22. Esa.

ו דברים לדעת הול נבראו קודם
 שנברא העולם ואלו הן גן עדן ותורה
 וצדיקים וישראל וכסא כבוד וירושלים
 ומשיח בן דוד : ואין משמעות הדבר
 הזה כמו שמבינין אותו המון התלמידין
 אלא פירוש שעמדו בברה להבראות
 קודם שנברא העולם לפי שהרברים
 האלה הם תכלית בריאת העולם :

Res septem sententia doctorum nostrorum, quorum
 faustum sit meminisse, procreata extiterunt antequam
 conderetur mundus. Nempe hortus Eden, Lex, Iusti,
 Israelitae, Thronus gloriae, Ierusalem, & Messias filius
 Davidis. sensus autem huius commentationis non is
 est, quem vulgus studiosorum existimat. Nam tantum
 significare voluerunt, haec vi atque potestate fuisse,

R. Abr. Ab-
ben. Ezra
prefat. in
Genesim.

priusquam fabricaretur vniuersitas quòd eiusmodi
sint finis, cuius causa mundus extaret conditus. Vnde
et R. Abraham prefans in Pentateuchum ridet eos,
qui scite dictum maiorum, quo lex asseritur extitisse
mille annis ante orbem conditum, allegoricè intelli-
gendum non arbitrarentur sic enim significari legem,
cuius promulgatio consigit post multa ab orbe secula
præcessisse res omnes destinatione artificis. Præterea,
quod ad vnionem animæ Christi pertinet, pridem ista
opinionem damnatam prodidit Ioannes Damascenus.
οὐχ ὁ θεὸς ἄνθρωπος ἢ πρὸ τῆς ἐκπαίδευσος
ὁ τοῦ σώματος τῷ θεῷ λόγῳ, &c, Non, inquit, vt quidam
mentiuntur, ante factam ex virgine incarnationem,
animus vnitus est Deo Verbo.

Dam. lib. 4
de orth.
cap. 7.

Missis igitur istis ad Auotheanos reuertamur. Quæ-
admodum docuimus non effici, vt, si Christus à Patre
per generationem diuinitatem habet, precariò com-
modatò ve sit Deus, ita aduersus eos demonstramus

Orationem receptam in solennibus sacris orationem, Sancta Tri-
sancta Tri nitas vnus Deus, neque esse barbaram, neque im-
nitas vnus propriam, neque rudiusculam. Primum hoc pro suo iu-
Deus, nõ es re statuunt nulla barbarismi aut ἀνωπολογίης allata ra-
tione. Deinde annuunt Trinitariis, qui solum Patrem
aut impro- per Filium in S. Spiritu implorandum sentiunt. Quod
priam. proculdubio à Lutherigenio videntur didicisse, qui
Cal. in præ in Enchiridio, quod anno domini 1543 edidit, vt no-
fat. contra strorum horaria emendaret, censoria virgula è Ger-
Valent. Gē manorum litiis, hanc præcædi formulam summonit
tilem. et in penitus. Postremò id ad pios à saluberrima inuocatio-
Epist. ad Po ne S. Triadis, quasi inutili, aut certè per crassum vul-
lonos. gus imperitumque in Ecclesiam induceta, retrahendos
spectare nemo, cui mentis acies minime est erepta, non

ernit. Vt igitur me his impiis studiis & conatibus opponam, stans velut murus pro Israël, talem formulam non modò non barbaram & impropriam, verum etiã à cunctis Ecclesiæ seculis cum summa ouatione vsurpatam, receptam, prædicatam doceo. Augustinus, vt ab illo ordiar, quem cæteris solent ipsi anteponere, Trinitariis quoque hac in disputatione pro scuto aheneo obiicere, epistola ad Dardanum, vbi Deum per cuncta diffusum ostendisset. Ita, inquit, Pater, ita Filius, ita Spiritus sanctus, ita Trinitas vnus Deus. In initio secundi capituli libri primi de Trinitate, adiuuante domino se ait demonstrandum suscipere Trinitatem esse vnum Deum & solum & verum. Hæc enim eius sunt verba, quæ subinde per totum illud opus repetit. In libro de fide ad Petrum Diaconum, Firmissimè tene & nullatenus dubita Patrem, Filium, & spiritum s. i. Sanctam Trinitatem esse solum naturaliter verum Deum. Et paulò post, Firmissimè tene, & nullatenus dubita Sanctam Trinitatem solum verum Deum, sicut aeternum. ita solum incommutabilem esse. Quam locutionem non solum toto illo fidei libro inculcat, sed nec in aliis eius voluminibus vlla occurrit frequentior, nulla crebrior, vt non oriri non possit ingens admiratio, cur vocetur in disceptationem ab iis, qui Augustinum negotij de Trinitate iudicem inter se & Trinitarios planè constituunt. Quid enim facient de Tertulliano, apud quem phrasi duriore Pater, Filius, Spiritus, Tres hi vnum Deum sistunt? Quid de Grecorum scriptionibus, quæ abundat huiuscemodi exemplis? Dionysius de diuinis nominibus θεοῦ ἑνὸς καὶ οὐκ ἑσῶς, ter subsistens natura Deus, ἢ θεοῦ ἑνὸς καὶ ἑνός, terna vnitas, ἑνὸς θεοῦ ἑνὸς καὶ ἑνός, vnitas ter

Aug. epist.

57.

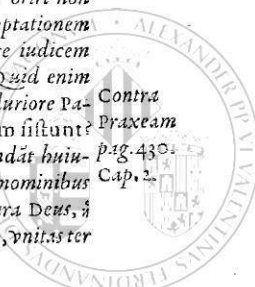
Cap. 5.

cap. 7.

Contra
Praxeam

pag. 430.

Cap. 2.

consistens. Omitto ceteros, ne agrum potentio-
 rediar, quàm dimetiri possim. Si respondent se tan-
 tum queri, quòd vocabulum barbarissimum sapiat, pro-
 indeque sit barbarus, qui Trinitatem Deum vel vocet
 vel inuocet, magnam inferunt contumeliam eloquen-
 tissimo homini D. Hieronymo qui sic sepe loquitur, &
 per Homouision Trinitatem alicubi obsecrat Dama-
 sum, vt suæ quæstioni satisfaciat. Insigni iniuria affi-
 ciunt disertissimos viros Tertullianum, Cyprianum,
 Arnobium, Lactantium, Optatum, Augustinum. Con-
 figunt totam antiquitatem, quæ de Trinitate partim
 integros libros conscripsit. partim in suis scriptis Tri-
 nitatis vocabulum crebra sermocinatione vsurpauit,
 citra etiam Laurentij Vallæ reprehensionem, imò verò
 cum ipse bona venia, licentia, interpretatione, cuius

Vall. Eleg. tamen mordax lingua falso notatur epigrammate.

lib. 3. c. 5.

Posteaquàm manes defunctus Valla petiuit,

Non audet Pluto verba Latina loqui.

Iuppiter hunc supero dignatus honore fuisset,

Censorem linguæ sed timet esse suæ.

Sin totam orationem barbarismi reprehendunt, de-
 pud se reputent, num aptè disertèque possim ad hunc
 modum ratiocinari, *ἢ* Græcè, Latinè sonat Tres,
 igitur *τρεῖς* Trinitatem. Ioannes clamat, Et hi tres
 vnum sunt, si tres sunt vnus Deus, sancta igitur
 Trinitas est vnus Deus. Nam tres & Trinitas
 coniugata sunt. Si autem incusant, vt videtur, consue-
 tudinem Christianorum s. Triadem iuxta prædictam
 formulam implorandam, videant ad quos transfu-
 giunt, à quibus discedant. Nam non tantum separa-
 tim Patrem, Filium & Spiritum, verumetiam coniun-
 ctim totam triadem formula, quam Ecclesia præscri-

1. Ioan. 5.

fit, Sancta Trinitas vnus Deus miserere nostri,
 ritè & salubriter inuocari, Sanctorum, quos vniuersæ
 religionis habemus auctores, perpetuus vsus argumen-
 tum præbet locupletissimum. Et quamquam id perspi-
 cuè satis è superioribus efficitur: si enim iuxta diuina
 oracula Deus sit inuocandus, & Trinitas diuinarum
 personarum sit ille Deus, vti modò confirmavi, & li-
 bro secundo examinibus scripturarum euincam, non
 video quibus spiris aut sinibus serpentes isti elabi
 possint è manibus. Attamen, vt firmiter constricti te-
 neantur, quæ fuerit Ecclesiæ praxis perennis, agendum
 difficiatius.

Dionysius magnus, de cuius prima antiquitate siue
 sit Areopagita, siue Corinthius, nemo eruditorum vn-
 quam ambegit, vel hoc nomine, quòd sanctos inter-
 pretes Dionysium Alexandrinum, Maximum, Pachy-
 merem habeat vetustissimos, ita librum de mystica
 Theologia exorditur. τριὰς ἁερῶσι καὶ ἁερῶτε καὶ ὑπε-
 ρῶστε, τῆς χριστιανῶν ἐφορε θεοσοφίας ἰδυνονήμας ὅτι τὴν
 ἁερῶσι καὶ ἁερῶσι καὶ ἁερῶσι καὶ ἁερῶσι καὶ ἁερῶσι καὶ ἁερῶσι
 κορυθῶν, ἐνθα τὰ ἀπὸ αὐτῶν καὶ ἀπόλυτα καὶ ἀτρεπῆ τῆς θεο-
 λογίας μυστήρια, καὶ τὸν ἁερῶσι καὶ ἁερῶσι καὶ ἁερῶσι καὶ ἁερῶσι
 μύτου σιγῆς γόφον, ὃν τὸ σκοτεινότητῶ τὸ ἁερῶσι καὶ ἁερῶσι
 ἁερῶσι καὶ ἁερῶσι, καὶ ἐν τῶ παμπαν αἰαφεί καὶ αἰορατῶ ἁερῶσι
 ἁερῶσι καὶ ἁερῶσι, ἁερῶσι καὶ ἁερῶσι καὶ ἁερῶσι καὶ ἁερῶσι
 23 Trinitas, ait, quæ essentiam, diuinitatem, bonitatemq;
 24 transcendis, diuinæ Christianorum sapientiæ præses,
 25 dirige nos in id, quod de arcanis oraculis valde in-
 26 comprehensibile est, splendorémque omnem superat,
 27 & in altissimum eorum verticem, vbi simplicia &
 28 solata & immutabilia Theologiæ mysteria in perillu-
 29 stri arcani mysticique silentij caligine abdita sunt, in

Initio cap. 3

tenebrosissimo loco clarissimam lucem emittentia, & in prorsus intractabili inaspectabiliq; perelegantium radiorum, mirabiliter opplentia mentes oculorum expertes. Hoc non contentus eam omninò inuocandam in libro de diuinis nominibus docet. *χρὶ καὶ ἡμᾶς τῆς θ' ἁγίας τρεῶν ἐπ' αὐτῶν ὡς ἀγαθὰ ἔργα, τρεῶν ἀγαθῶν, καὶ μᾶλλον αὐτῇ πλησιάζοντας ἐν τούτῳ, μὴ δεῖ τὰ παντ' ἀγαθὰ δῶρα τὰ πᾶσι αὐτῶν ἰδρυμένα· καὶ γὰρ αὐτῇ μόνῃ ἅπαντα παρέστι, ὅτι πάντα ἴ αὐτῇ παρέστι. τότε δὲ, ὅταν αὐτῶν ἐπικαλώμεθα, παντ' ἁγίῳ μὲν θ' ἁγίῳ, ἀνεπιδοκῶν δὲ τῶν, καὶ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἐννοῶν ἐπιδοκῶν, τότε καὶ ἡμεῖς αὐτῇ προσευχόμεν. Oportet enim nos orationibus primū ad ipsam veluti bonitatis principem prouehi, & propius ad illam accedentes in hoc discere perquam optima dona ipsi esse circumposita. Nam & ipsa quidem adest omnibus, non autem illi adsunt omnia. Vbi autē ipsam purissimis precibus, defecatoque animo & ad diuinam vnionem accommodato inuocauerimus, tunc nos illi quoque assumus. Liber versatur in manibus, è quo cetera, quæ ad hanc pietatem cōstituendam persequitur, decerpi queunt. Ignatius eius suppar non modò sanctam Triadem inuocauit, sed etiam inuocandæ eius ritum suæ Antiochenæ Ecclesiæ tradidit. De illo enim hanc historiam consignauit socrates. Ignatius Antiochiæ tertius ab Apostolo Petro episcopus, vna cum Apostolis aliquando conuersatus, visionem Angelorum per responsorios, hymnos S. Triadem laudantium conspiciatus est, & modum visionis Antiochenæ Ecclesiæ præbuit. vnde & ad vniuersas ecclesias huiusmodi traditio deinceps permanauit. Nulla enim vnquam fuit, quæ hymnum trisagium, vti appellatur à Græcis, ad sacram Triadem solennibus in*

Socra. hist.
Eccl. lib. 6.
cap. 8.

*sacris non direxerit, quemadmodum probat Damasce-
 nus diuino in opere de fide orthodoxa, & epistola,
 quæ de Trisagio inscribitur. Imò verò creditum sem-
 per fuit Cælestes Seraphim illius apud Esaiam fuisse
 auctores, ac eum hymnum in ecclesia prophetica cæ-
 ptum, in Iudaica fuisse receptum. Nam Iudæorum Sy-
 nagoga etiam nūc hodie bis diebus singulis, mane sci-
 licet & vesperi magna religione hunc emodulatur,
 ut indicant R. Selomo in sextum Esaiæ: & Paulus
 Veidnerus libro primo de præcipuis locis fidei, ac con-
 firmatur breuiario Hispanorum Hebræorum, qui pre-
 candi rationem veterem in vnū volumen redegerunt,
 quam & Synagoga sequuntur per totum Orientem,
 magnamque Occidentis partem. Apostolica autem nō
 tantum in Iacobi, Clementis, Basilij, Chrysofostomi, Lati-
 norumque Missis repetiuit, verum etiam compluribus
 alijs formis omnibus simul personis. i. Triadi cunctæ
 cultus, honores, precēsque adhibuit. An Græcorum ho-
 rariis nihil est crebrius, nihil frequentius orationibus
 siue ad S. Trinitatem, siue de sancta Trinitate. Has
 vsitatē appellant τριαδικὰ, quale nomen hæc præfert
 in precationibus, quæ subiiciuntur liturgijs Basilij,
 Chrysofostomi, & τῆς τῶσθηλιασμένων, τρεῖς αὐτῆεσε μο-
 ριας, ἢ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ πνεύματος ἁγίου, ὁ πατὴρ, ὁ υἱός, καὶ τὸ ἅ-
 γιον πνεῦμα, σὺ τὸς μὲν, καὶ τὸς, καὶ σὺ ἀνεμῶν τῶσθηλιας.
 Trias partitionis expers vnitas omnium opifex, omni-
 potensque Pater, Filius & Spiritus sanctus, tu Deus
 meus & lumen, teque celebrans adoro. Et altera, τὸν
 πατέρα καὶ υἱὸν δόξολογούμεν, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγο-
 μεν, τρεῖς ἄλλα σὺ σὺ τὰς ψυχὰς ἡμῶν. Patrem & Filium
 gloria afficimus, Spiritum quoque sanctum dicentes,
 Trinitas sancta serua animos nostros. Ad codicem Ve-*

Esa. 6.

In breu. He-
bræorum

pag. 54. 58.

75.

netianum, si plures desideras. recurre. Nam in ea plu-
 rimae sunt huiusmodi. Ex ὠρολογίῳ autem has tibi sele-
 gimus. Restant enim ceteroqui innumerabiles diuerso
 tono, concentu, modulatione, ὕμνοι, illic, ut vocantur,
 τριαδικοί. τριας ὁμοῦ. εἰ ἀδιαίρετοι, μοιὰς τριεπιπύσσας, καὶ
 στωαίδικας, ὅτι ὡς θεῶν τῶ ἀγγελῶν τοῦ ὕμνοι κραυγάζουσα, ἅγιος,
 ἅγιος, ἅγιος εἶ ὁ θεός. Ternio coessentialis indiuidua, v-
 22 nitas ter subsistens & coaeterna tibi velut Deo Ange-
 23 lorum hymnum vociferamur, Sanctus, Sanctus, San-
 24 ctus es Deus. τῆ ἀπεροσίτω θεότητι, τῆ ὄν μονάδι τριάδι,
 25 ἧς σε εὐφίμῃ τοῦ τριεσίου δόξα πέμπτοντες αἶνον καὶ φόβον ἐοῦ-
 26 στωιδν, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος εἶ ὁ θεός. Inaccessæ diuinitati,
 27 Triadi, quæ in vnitata consistit, laudem Seraphinorum
 28 ter Sancti nomen complectentem cum metu concla-
 29 memus. Sanctus, Sanctus, Sanctus es domine Deus. δὲ-
 30 ασωτα θεὸς πάτερ παντοκράτωρ, κύριε μοινοῦντες ἰησοῦ χριστὸν ἅ-
 31 γιοι πνῦμα, μία θεότης, μία δυνάμις ἐκέντον με τῶ ἀμάρ-
 32 τωλόν, καὶ ὅς ὄπισθα σαυ κήματα σῶσόν με τὸν δόξιον δόδ-
 33 λόν σου, ὅπ θύλογητὸς εἰ εἰς τοῖς αἰῶνας ἧς αἰῶνων, ἀμην.
 34 Domine Deus Pater omnipotens, Domine vngigenite
 35 Iesu Christe, sancteque Spiritus, vna deitas, vna pote-
 36 stas miserare me peccatorem, ac quibus nosti iudiciis,
 37 serua me indignum seruum tuum. Quoniam benedi-
 38 ctus es in saeculorum saecula, Amen. πατὴρ ἀρχαῖος,
 39 ἡ ὕψιστος ἀρχὴ, πνῦμα στωαίδικος θεότης, μία χερουεῖ-
 40 κως δόξαστωιδν, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος εἶ ὁ θεός. Patrem ex per-
 41 tem principij, Filium ex per tem quoque principij, Spi-
 42 ritum coaeternum deitatem Cherubinorum ritu gloria
 43 afficiamus, Sanctus, Sanctus, Sanctus es Domine. Et,
 44 ut prateream crebros Chrysostomi, Cyrillorum, Gre-
 45 gorigorum, ceterorum denique Patrum Græca Ecclesie
 46 gemitus ad omnes communiter personas, reliquarum

ecclesiarum suffragium accipe. Æthiopes Nubiani, quorum Sultanus siue Imp. Fretioiannes orbi clarissimus est, quorum fides atque pietas temporibus Christianis futura prænuntiata est ab Esaia Prophetarum excellentissimo. quorū Ecclesia Matthæi Apostoli prædicatione, doctrina, Euangelio gloriatur, liturgiam retinent hac in parte, vt in reliquis Græcæ Latineque consentientem. Hinc præter quod in ipsa bis celebrant patrum Nicenorum fidem, Trisagiumque meminerunt, Trinitatem hac voce affantur. In hoc tempore nobiscū permanceant Pater, Filius, & spiritus s. quia nō habemus alios deos præter te Domine. sed præstat, eorum missam vt per te reuoluas, quā ex Æthiopico in Latinū conuersam Vuicelius senior edidit an. Domini 1555. Assyriū Mesopotamiū, quorū ritus latè patet per Orientem eo testamēto, quod paucis adhuc annis lingua Syriaca Viennæ Vngarorum excusum iam dixi, non modò addiderunt festum Trinitatis à se solenniter celebrari, verumetiam inuocationes apposuerunt quibus Trinitatem ritu patrio alloquuntur. Vna sic incipit שׁוֹבְחָא לְאֵבָא וּלְבְרָא וּלְרוּחָא קְדִישָׁא. His enim characteribus Hebraicū tāquam notioribus eorum voces exprimere volui, quas suis exararūt. Quod ad Ecclesiarum Occidentis auctores pertinet, Augustinus huiusmodi adorationibus redundat. In confessionibus, *Procede, ait, in confessione fides mea, dic domino Deo tuo Sācte, sancte, sancte Domine Deus meus in nomine tuo baptizati sumus Pater, Fili, & Spiritus sancte, & c.* Libros de Trinitate præclara ad eam totam terminat precatione. Domine Deus noster, credimus in te Patrem, Filium, & Spiritum S. Neque enim diceret veritas, Baptizate omnes gentes in nomē-

Æthiopes
inuocant
Trinitatē.
Es. 18.

Assyriū Trī
nitatē orāt.

Conf lib.
13. cap 12.

Lib. 15 de
Trin. c. 28.

ne Patris, Filij, et Spiritus sancti, nisi Trinitas esses. Neque diceretur voce diuina, Audi Israel, dominus Deus tuus Deus vnus est, nisi Trinitas ita esses, vt vnus Dominus Deus esses. Ad extremum post multa. Domine Deus vnus, Deus Trinitas, quæcunque dixi in his libris de tuo, agnoscāt & tui. Si qua de meo & tu igno-

Med. cap.

12.

scæ & tui. Amen. Meditationes quæ eius circumferuntur nomine, habēs plurimas, inter quas extat hæc.

» O summa Trinitas, virtus vera, & indiscreta maie-
 » stas. Deus noster Deus omnipotens, confiteor tibi & ho-
 » norifico te. Habes alteram capite eius operis quadra-

Augu. in

soliloq.

cap. 37.

» gesimo. Domine Deus omnipotens, qui es Trinus &
 » vnus, qui eras ante omnia, & semper es & eris in om-
 » nibus Deus in sæcula Benedictus, Exaudi me Trinitas
 » sancta In Soliloquiis, Vnus Deus, tres personæ, vna
 » essentia, potentia, sapientia & bonitas vna & indi-
 » uisa Trinitas aperi mihi clamanti portas iustitiæ. Au-

I. parte

Theologi

ca sue

cōfessio-

nis.

» gustino aliquanto antiquior Iohānes Cassianus Chry-
 » sostomi æqualis similem reliquit nobis obsecrationem.
 » Adesto mihi, ait, ó vna Trinitas & Trina vnitas Pater
 » Filius & Spiritus s. Deus vnus omnipotēs. Te quidem
 » inuoco in animam meam. Intra, rogo, in eam & coa-
 » pta eā tibi, vt possideas illam sine macula. Tu es Deus
 » meus viuus & verus, Dominus meus, rex meus ma-
 » gnus. Et cætera quæ illic per multas paginas piè san-
 » ctæque profequitur. Possum prætercā illius æui infini-
 » tos alios in medium adducere, seorsum verò Græcos,
 » qui suas homilias non solent concludere, nisi S. Triade
 » vel per gratiarum actionem, vel per deprecationem
 » salutata. Sed vereor ne in re præsertim tam aperta ha-
 » bear nimius. Me igitur contraho, atque vt ad alteram
 » instiuti nostri partem deuoluam, finem huic libro do-

subplico

Applici Gregorij Theologi adoratione, ὡς τριας ἀνία & Nazanz.
 παροικητὴν & μακρόθυμε. μακρόθυμος γὰρ ἡ ὄψις τοῦτον *sub finem*
 αἰαχιδῶν πλὴν σὶ πινόνται. ὡς τριας, ἧς ἐγὼ κατηξιώθην & lib. 2. de
 πράξις ἐπὶ & κήρυξεν πλείονος ἀντιπικρίας. ὡς τριας ἢ πᾶσι *pace.*
 ποτε γνωσθησόμεν, τοῖς μὲν τῶ ἐλλάξει, τοῖς δὲ τῶ κολάσει, δέ-
 χοιο & τοῦτες παροικητὰς τοῖς τῶ ὕβριτας. O trias san-
 cta & adoranda & longanimis: Es enim longanimis
 quæ tandiu scindentes te toleras. O trias, cuius habi-
 tus sum cultor atque præco iampridem non simulatus.
 O trias, quæ ab omnibus aliquandò cognoscêris, par-
 tim illustratione, partim punitione, suscipe etiam istos,
 vt qui nunc te contumelia afficiunt, adoratores effi-
 ciuntur, nunc & deinceps in Christo Domino & Sal-
 uatore nostro, quem vniuersæ linguæ in sæcula confi-
 teantur, vt idem de te sentiamus omnes, idem prædi-
 cemus, eundem fidei teneamus spiritum, sit quæ terra
 eiusdē labij loquens lingua Chanæam, ne iterum turri *Esa. 19.*
 Babylonica substructa cuncta in pristinam miscellam, *Gen. ix.*
 vt perditè cupit Satanæ, confundantur. Amen.

Libri primi de Trinitate finis.

G. GENE BRARDI THEO-

LOGI PAR. DE S. TRINITATE

liber Secundus aduersus Tri-

nitarios, Antitrinitarios,

& Autotheanos.

R efutatis de S. Trinitate erroribus, ve-
 ritas ipsa, eius auspiciis ac numine, de
 quo personarum ternionem inuesti-
 gamus, iam asserenda est, & aperte
 demonstrandum, quantum nostrarū

Nican. o-
ratio de S.
Bapt.

Iust. in A-
pol. pro
Christ.

Ruffin. in
Symbolo.

Ios. lib. 2.
contra Ap-
pionem.

virium feret imbecillitas, vnum non posse in diuinitate cogitari, quin trium fulgore mox perstringamur, nec tria discerni, quin ad vnum subito reflectamur. Præstiterat quidem fortassis, quemadmodum Acacius Beroënsis, quendam eorum, qui ante se extiterant, episcoporum monuisse scribit, vt quo modo Verbum caro factum est, ita hoc quoque, quo pacto Pater vnigenitū genuerit, ex vnóque principio, Trinum emanauerit, cum silentio honoraretur. Nam, vt apud Iustinum Martyrem narrat Socrates, Deum mundi parentem & effectorem inuenire difficile est, & cum inueneris indicare in vulgus haud tutum, cum etiam apud illud vera de Deo dicere admodum periculū sit, sicuti pulchrè à Ruffino Aquileensi literis traditur. Verum quoniam impiorum commentus ad simplicem fidem subruendam euertendámque nitentibus, resistendum est, ne veritas aut victa aut prodita videatur, age Deo fructi, operam nauemus, ne errorum nebulae aduersus diuinum dogma excitatae latius in orbem nostrum diffundantur. Quamuis enim desperemus, vt de nobis planè pronuntietur, quandiu peregrinabimur à domino, qui solus controuersiarum ignes à sathana inflammatos extinguet aliquando, quod de suis Iudæis Iosephus gloriatur, παρ' αὐτῶν πῖς μὲν εἰσὶν ἅπασιν λόγους ἐν αὐτοῖς ἀκούειν ὁμιλοῦν ὑπὲρ αὐτοῦ, ὅσων παρ' ἑτέροις, apud ipsos de Deo sermones non audiri inter se contrarios, aliarum gentium more, neque etiam speremus apud reiectaneos nostram orationem aliquid valituram, tamen in domino cōfidimus fore, inde vt aliqui, qui iam iam certè ad hostes transituri videbantur animi quadam leuitate, quæ hodie hominum capita mirabiliter occupat, in Ecclesiæ gremio retineantur, tardioréque

Incipit ad aures pseudoprophctis aperiendas efficiatur, alij religionis suæ caput potissimum, sacris oraculis probatum munitumque melius intelligant. Sed ut restant manifestius appareat, nosque data fide celerius liberemus, primum $\tau\acute{o}\nu$, deinde $\delta\iota\acute{o}\tau\eta$ in proposita questione construamus. Hoc nos facile cōsecuturos confidimus, si prius de vocabulis utemque rebus, quibus passim ad hanc quæstionem expediendam utendum nobis erit, aliquatenus differamus. Cùm autem huiusmodi quatuor mihi nunc præcipuè occurrant, essentia, Persona, Trinitas, Circumincepsio, siue, ut Græca usurpemus, $\epsilon\sigma\tau\acute{\iota}\alpha$, $\tau\acute{\omega}\nu\ \sigma\alpha\sigma\iota\varsigma$, $\eta\ \tau\epsilon\tau\acute{\rho}\alpha\sigma\tau\epsilon\tau\iota\varsigma$, $\tau\epsilon\lambda\acute{\epsilon}\iota\varsigma$, $\kappa\epsilon$ $\tau\epsilon\lambda\acute{\epsilon}\tau\eta\sigma\iota\varsigma$, ac cæterorum ratio sit exploratior, quàm ut in ipsis debeamus immorari, quorsum horum vnumquodque pertineat, videamus.

Essentia appellatur rei natura, ratioque, qua vnumquodque constat ac quiddam communius est, quàm Personæ nomen, quod in se porro aliquam coherentiæ per se $\&$ incommunicabilitatis notationem continet. Illud è maioribus, sine quorum autoritate atque scitis nihil de Deo temerè affirmandum iam olim Dionysius magnus censuit, tradidit Ruffinus in historia sua Ecclesiastica. Quidam dicebant $\epsilon\sigma\tau\acute{\iota}\alpha$ $\&$ hypostasim vnum idemque videri, $\&$ quia tres essentias non dicimus in Deo, nec tres hypostasises dicere debeamus, Alij verò quibus longè aliud essentia quàm hypostasis significare videbatur, aiebant essentiã ipsam rei alicuius naturam rationemque, qua constat, designare, Hypostasim autem vniuscuiusque Personæ hoc ipsum, quod extat $\&$ subsistit, ostendere. Essentia igitur hic non alia ferè est, quàm quæ substantia secunda à Dialecticis appellatur, Hypostasis verò, quæ substantia

De quatuor in primis differendum.

Essentia quid. Essentia non fert incōmunicabilitatē.

Dionys. de diui. nom. cap. 1.

Ruff. lib. 1. hist. cap. 29.

Arist. in Categ.

prima $\mu\delta\iota\tau\eta$, & tāquam indiuiduum substantiæ, ad eū
 vt illa sit commune quoddam, hæc quoddam singulare.
 Omnis enim essentia, quatenus essentia multis indi-
 diuiduis & hypostasibus est communicabilis. De hoc
 consulere potes integram epistolam Basilij ad Grego-
 rium fratrem, libellum etiam Gregorij Nysseni ad Pe-
 trum quendā, & præter ea, quæ in primis institutioni-
 bus ac libro de duabus Christi voluntatibus reposuit
 Damascenus, elegans eius caput in opere de fide Or-
 thodoxa. Cæterum essentia nihil hîc differt à substan-
 tia & οὐσία, i. natura, vt post Theodoritum docuerunt
 Galli, itēque Germani Episcopi quodam libello ad
 Eliphandum Toletanum, nisi quod substantia, quo-
 niam quædam accidentium sustentatio esse videtur,
 non tam propriè Deo conuenit, ac vt ei conueniat, de-
 bet simpliciter accipi pro essentia, exiūque quocunque
 aduenitiarum affectionū respectu. Quæcunque enim
 insunt in se sēve intelliguntur Deo, iam ei conueniunt
 per modum essentiæ non item accidentis, ideoque vni-
 uersa quæ sunt in Deo, rectè Deus esse dicuntur. E con-
 trario naturæ vocabulum, quoniā infimæ speciei ma-
 ximè quadrare scriptorum probatissimorum vsu de-
 prehenditur, ad hoc mysterium quidni aptius existi-
 mabitur? Nam ideò profecto à Græcis sæpe vsurpatur,
 siue de S. Triade, siue de Verbi incarnatione corpora-
 tionēve disputent.

Damas. lib.
 3. de Orth.
 cap. 4 &
 in Logica
 cap. 10.
 Theod. epi-
 stol. aduer-
 sus Sabel-
 lium.
 Quatenus
 substantia
 Deo con-
 ueniat.

Diuinā es-
 sentiam nō
 esse speciē
 quatuor de
 causis.

Intercā non arbitrandum siue substantiam, siue na-
 turam, siue essentiam comparatione trium s hyposta-
 seon esse speciē, quippe cū diuinitas cunctis voci-
 bus logicis superior emineat, nec ad earum leges vni-
 uersas absque errore valeat accommodari. Etenim, e-

xempli gratia, generalem, communemque naturam su-
pra se non habet, qua participet, nihilque extra ipsam
se pandit, cuius sit tanquam pars, quemadmodum ho-
mo animalis. Deinde quæ potissima est ratio, non di-
citur de multis numero differentibus, prout philosophi
differre numero intelligunt. Qualis enim Pater, talis
prorsum est Filius, talis Spiritus s. absque rei alicuius
absolutæ discrimine. Præterea non enuntiatur plurali
formula de indiuiduis. Nam tres diuinæ personæ non
sunt tres dii, vt tria humana indiuidua tres homines,
quod hinc essentia sit vna numero, illic tantum specie.
Denique vltra tria minimè progreditur, in tria verò
naturaliter necessarioque influit, cum in eadem natu-
ra humana plures paucioresque homines tribus ver-
sari queant, propter materiam, quæ in infinitum ferè
secabilis & diuidua est.

Quid dif-
ferre nu-
mero apud
philos. ex
Porph. &
Arist. 1. to,

Adhibenda itidem cautio est, ne communem illam
rem, quam diuinam essentiam nominamus, putemus
in diuinis quartam rem constituere. Sic enim fatere-
mur, quod prorsus fieri nequit, eam reapse esse distin-
ctam à tribus personis. Itaque neque consuetudinem
tres personas in diuina essentia subsistere, sed è con-
uerso potius diuinam essentiam in personis, ne qua-
ternionem cum Luciano Atheo suspicari videamur. Et
certè communia subsistunt in singulis, non singula in
communibus, vt contra Platonem tractat Aristoteles,
definiens primas substantias per se coherere, secundas
autem in primis. Illud ferè est, quod prodit Damasce-
nus, *φαιδρ δὲ ἕκαστον τῶν τριῶν πλείων ἔστιν ὑποστάσις, ἢ α-
μὴ ἐκ τριῶν ἀπὸ τῶν μίαν σωτήριον φύσιν γνωρίζωμεν, ἀλλ' ἐν
τρισὶ πλείω ὑποστάσει μίαν ἀπλήν οὐσίαν ὑποπλήν, καὶ
πατέρας. Et post, ὁ θεὸς οὐδὲ λέγεται πρὸ τοῦ εἶδος εἶναι ὑποστά-*
Essentia di-
uina nō est
aliquid
quartum.
Lucian. in
Philopatri
Arist. lib. 2.
de anima
& in Me-
taph.
Damaslib.
1. cap. de
Triade.

» *αὐτῶν, ἀλλ' ἐν ἑαυτοῦσιν.* Dicimus vnumquemque trium
 » absolutam habere substantiam, ne è tribus imperfe-
 » ctis vnā conflatam naturam agnoscamus, sed in
 » tribus substantiis vnā simplicem essentiam
 » supra modum perfectam absolutamque. Vnde nega-
 » mus speciem ex hypostasibus siue substantiis, sed in

Phil. 2.

Differunt
 Esse &
 Subsistere.

Aristot. in
 Categ.

» hypostasibus. Nec repugnat Paulus, quamuis affirmet
 Verbum Dei in forma Dei esse. Siquidem esse &
 Subsistere tanto interuallo distant, vt nemo sentiat in-
 diuidua subsistere in vniuersis, nisi animo sibi fingat
 spectra quaedam Platonica. Indiuidua autem esse in
 vniuersalibus etiam dicit Aristoteles, nempe quia in
 illorum ambitu continentur. sic λόγος est in forma Dei,
 id est, Deus, in cuius forma, quam appellamus diui-
 nam essentiam, comprehenditur. In eadem non subsi-
 stit, quippe qui in se habeat per seque constet, non in
 diuina essentia siue per diuinam essentiam, quam ipse
 potius sustinet actūque ponit. Nam subsistere est indi-
 uidorum substantiæ atque hypostasew, Esse quoque
 communium. Quare merito multis, doctis præsertim,

Lib. Bezae
 de vnitae
 essentiae.

» displicuit libellus quidam Bezae, tum quia tuetur pu-
 » dendum Magistri errorem de αὐτοῦσιν, tum quòd ei
 » titulum fecerit. De vnitae essentiae & tribus in
 » ea subsistentibus personis, cum propriè fuisset in-
 » scribendus, De vnitae essentiae & ea in tribus
 » personis subsistente, ne Quaternarius, quibus ipsius
 » symmystas aslipulari interdum queruntur Gregorius
 » Paulus & Ioan. Cazanovius, labendi vllam (vtinam
 » non iustā) præberet occasionē, né ve in s. Trinitate tale
 » figmentum animo volutare videretur, quale Auerrois
 » Arabs mirus Chimærarum artifex in humanis animis,
 » quando vnum quendam & communem intellectum

Communis
 intellectus
 Auerrois.

per se extare somniat, ac hominum mentes non secus in illum resoluit, atque mixta corpora in sua elementa abire cernimus.

Dolendum est autem Trinitarios tam proiecte esse impudentiæ, ut non solum ea, quæ spiritu sancto afflati, saluberrimè credimus & loquimur de Dei essentia, sardonice rideant, verùm etiam effutiant Essentia vocabulum à Patribus temerè præter scripturarum autoritatem cõfictum, ac è Mercurio Trismegisto, qui plurima in Pimandro & aliis libris de Dei oũcia philosophatur, nefarie sceleratèque ad Christiana dogmata traductum. Quod procul dubio consultiò ab istis factum est, quia iam tum meditabantur aduersum ea, quæ sanctè de οὐνοὶσιν sancita sunt à Nicæna synodo cõtra Arianos, uti proximo Petricouensi conuentu apparuit. sed hæc scelesta assertio facilè scripturis, quas suæ impietati prætendunt, refutatur, in quibus non tantùm τὸ Θεὸν εἶναι, eique synonyma multa sæpius occurrunt sed etiam ipso proprium Dei nomen constare pronuntiatur. ac, ut omittam quæ de se pronuntiat dominus apud Mosè, quæque superiore libro de nomine tetragrammato disserui, potuerène aptius ora istorũ obturari, quàm hoc verbulo οὐνοὶσιν, οὐρανῶν, οὐρανῶν, ἢ ἐπερχόμενος, quod D. Ioannes eodem capite modò Patri, modò Filio attribuit? si urges te nondum cernere vocem οὐνοὶσιν, ac sis tam hebes, ut non teneas de quo dicitur vnum coniugatorum, de eodem affirmari alterum, audi quid B. Petrus scribat. Per hoc efficiamini Θεοὶ κοινωνοὶ φύσεως, diuinæ confortes naturæ. Tibine diuina essentia à diuina natura differt? Quid putas Paulum significasse, cùm Christum narraret, ὁμοουσίον τῷ Θεῷ ὑπαρῆσαν? Aliud fortasse esse οὐ-

Vocem diuinæ essentia non esse fictitiã, cõtra Gregor. Paulũ in libro cõtra Sabelianos & in Tabulis.

Exod. 3.

Apo. I. &

2.

2. Pet. I.

Phil. 2:

Heb. I.

οίας, aliud ὑπερξεν, item aliam esse οὐσίας θεός, & aliam
 μορφῶν θεός? Cū eundē appellat characterē ὑποστασιως
 & πατρως. substantiæ ne obscure tibi videtur meminisse?
 Siue enim hypostasis illic significet personā atq; subsi-
 stentiā, vt res postulat, siue substantiam ceu essentiam
 perpetuò sequitur Deo tribui essentiā, quoniā nulla est
 hypostasis, quæ prius non sit essentia, ac hypostasis de-
 finiri nō potest, quin in eius definitionem essentiæ no-
 men ingrediatur.

Locus à
foto.Locus à
definitioneCic. in libr.
de natura
deorum.

Iam quid moneam nobis diuinam essentiam, diui-
 nam naturam, deitatem, diuinitatem idem penitus de-
 clarare, cū etiam M. Cicero in libris, quos de ea re
 edidit, indifferenter naturam deorum & diuinitatem
 usurpet atque adeò confundet? Quoties autem vel
 deitatis, vel diuinitatis mentio in sacris paginis occur-
 rit? Duo loca depromam ex B. paulo, in quibus singulis
 singula extent vocabula notationis eiusdem, vt no-
 scas, Trinitarie, scriptoribus nostris non defuisse copiā,
 qua Dei substantiam mortalibus denuntiaret. Ad Ro-

Rom. I.

Colos. I.
& 2.2. Pet. I.
Phil. 2.
Heb. I.

romanos, Per ea quæ facta sunt, cōspicitur ἕτεροις
 αὐτῶν δυναμὶς ἡ θεότης. Ad Colossenses, In ipso inhabi-
 tat, παρ' ἀρχαῖα τῆς θεότητος. Quamobrem si prohibes
 dicere Patrem & Filium & Spiritū s. eiusdem essen-
 tiæ, saltem permitte, vt eos Petrino Ciceronianōq; vo-
 cabulo asseramus esse eiusdem naturæ, Paulino eius-
 dem formæ, substantiæ, deitatis, diuinitatis, vt que in
 disputatione de Deo Dei naturam, formam, substan-
 tiam, deitatem, diuinitatem denique nominemus. Per-
 mitte etiam, vt Ecclesiam à Patribus circumcisis vti
 omnium temporum eadem extitit populi domini fides,
 non à Trimegisto, quemadmodum blasphemias, essen-
 tiæ vocabulū accepisse agnoscamus. Scribit Iosephus

Ios. extre-

se complexum, quatuor libris sententias suorum Iudaeorum Dei vobis de trinitate dicitur. qua ergo impudentia, qua procacitate asseuerabis portenta esse Christianorum, quæ de Dei essentia enuntiatur? Te hæc quidem valdè turbant, quia fortasse cupis nullam Dei essentiam extrahere, vt è conscientia tua criminum vlceribus cooperata metum numinis penitus extrahas, sed te vehementius vrunt, (Ne erubescere, fatère quod res est) te vehementius vrunt, quæ de ea Christiani persuasissima habent, credimus, palam testamur. Verùm etiam si te dissecari miserè oporteat, quæ de illa sentimus repetita audies, aut aures obturabis.

mis verbis
20. Antiq.

In diuinis rebus essentiam profiteamur maximè vnam, singularissimam, simplicissimam, omnino indiuiduam, summam, infinitissimam. Vnam quidem in singulis personis, quippe quæ eadem tota consistat in Patre, tota in Filio, tota in S. Spiritu, scribente Apostolo plenitudinem omnem, omnem inquam plenitudinem in Filio inhabitare, & de plenitudine eius, id est, de S. Spiritu, qui est Verbi Dei plena substantia, nos omnes accepisse. singularissimam autem, quòd nò numeretur, sed eadem numero vigeat in personis singulis, imò verò sit personæ singulæ Nam vt refert Aristoteles in Metaphysicis vnum numero & singulare re nihil differunt, simplicissimam etiam eam credimus tanquam partibus & omni compositionis genere carentem, prorsus sine accidentium, formarum, facultatum diuersitate. Indiuiduam ceu infecabilem, quasi simpliciter indistinctam, ac omnino citràque diuisionem eandem, coniunctim quidem in cunctis tribus personis, diuisim verò in singulis, neque maiorem in cunctis, quàm in singulis, neque minorem in singu-

Quid de
diuina es-
sentia cre-
dendum.

Col. i.
Ioh. i.

Metaph. 3.

lis, quàm in cunctis. Hæc enim ex eo consequuntur, quòd vnica singularissimâque extet Patris & Filij & Spiritus S. diuinitatis plenitudo, ac essentia Patris existat Filij quoque atque Spiritus essentia, & essentia horum illius substantia. Summam adhæc prædicamus, quia cæteris naturis in infinitum eminent, nec aliquam habet, non dico æqualem, sed ne minima quidem vmbra similem, vt rectè Simonides Hieroni Syracusano responderit, quãtò diutius consideraret, tãtò sibirem videri obscuriorem. Postremò infinitam agnoscimus, quòd in immensum pateat, velut pugillo metiens aquas, & cælos palmo ponderans, tribus digitis appendens magnitudinem terræ, & vastos montes in statera, mundum denique vniuersum pugno continens, adeò vt (ò essentia stupendum pelagus) tam sit extra supràque mundum, quàm intrà, potiùsque iuxta Cabalicos Hebræorum, haberi debeat locus mûdi, quàm mundus locus ipsius. Quantumuis lögè latè, altè porrigatur vniuersitatis amplitudo extra omnia non excluditur, intrà non includitur, suprà eleuatur. Quoniam ergò infinitissima est diuina essentia, etiam si sit singularis, seipsam pluribus personis tribuit, id quod non possunt singulares hominum naturæ, quippe quæ finitæ & terminatæ existât. Confitemur quidem præterea eandem esse æternam, necessariam à nullo pendentem, omni præstantia excellentem, nulli casui, mutationi, labi obnoxiam, ita vt sese fidei nostræ oculis offerat natura quædam illustris, vniuersis perfectionum gradibus absoluta, omnibus numeris completa, sed has virtutes hoc loco non persequimur, quando præcedetes sat sunt, vt doceamus, qui tres diuinæ personæ inter se coniungantur intima singularissimâque

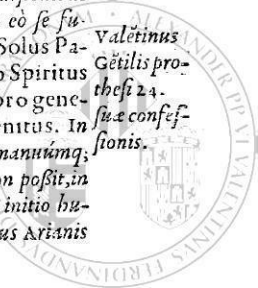
Cicer. i. de
nat. deor.

Isa. 40.

Nota.

essentia necessitudine.

Ex his igitur apparet quantū Arianis qui plures es- 4. in rebus
sentias introducebāt, repugnemus Orthodoxi. Contra ab Arianis
eos defendimus vnitatē essentiaē omni prorsum diuer Orthodoxi
sitate sublata, ac illius causa vnum Deū numero cre- differunt.
dimus. sentimus deinde essentiaē summam esse simpli-
citatē, Deū simplicissimum consitentes remota di-
uisione atque separatione, quæ compositionē afferant.
Præterea agnoscimus personas essentia omnino pares,
ac repudiamus omnem a motu, quæ naturæ importet
alienationem, differentiam, dissimilitudinem, Filium
Patri per omnia similem, itēque spiritum sanctum
Filij imaginem adorantes. Adhæc à nobis ponitur ab-
soluta omnibus numeris æqualitas potentia, magnitu-
dinis, æternitatis, proindeque execramur istos, quibus
tres sanctæ hypostases sunt vel dispares vel inæquales.
Fætēt etiam nobis Trinitarij, qui quamquam hoc dif- In quo Tri-
ferre videri velint ab Arianis, quod hi tres essentias nitarij di-
impares perinde atque personas constituerent, ipsi ve- cant se dif-
rō tres essentias pares pro personarum numero prædi- ferre ab A-
cent. eodem tamen, vbi diu multūque cum loco, quo rianis.
constricti tenentur, colluctati sunt, velut in histram,
quod tutum patant ab aduersariorum incursionibus
feræ bestia, agitati præsiq̄ue euadunt. Nam eò se fu-
renter proripientis Gentilis hæc est assertio. Solus Pa- Valētinus
ter est immensæ substantiæ. Filius vero Spiritus Gētilis pro-
est ex Deo ineffabiliter generatus, ac pro gene- thesi 24.
rationis modulo circumscriptibilis genitus. In sua confes-
quam profectō sententiam omnes pedum manūūq; sionis.
plausū ire apertē visi sunt, vt iam negari non possit, in
illa synodo Petricouienti, cuius summulam initio hu-
ius operis præscripsimus, dum ex conuentibus Arianis

sirmium approbauerunt. Hic mihi cerne, quàm verè sermone proverbiali vsurpatum semper fuerit, Nemi nem repenti fieri turpissimum. Nam cum primùm non auderent calumniam inæqualitatis mouere Filio Dei & spiritui sancto, tandem ad illam à sathana ipsorum spiritu deducti præcipitati que sunt.

Tres essen-
tias pares
non confi-
tendum cū
Trinitariis

Gennad.
in catalog.
virorum
illustrum.

Prætereà demus eos persistere in priore sua opinione, ac sancire tres pares essentias. perinde atq; tres essentias pares, propterea ne cedo, Ariani esse desinent? Fateor quidem antiquorum istorum, quorum pinguem crassumq; in scripturis damnatum errorem quarto loco paulo ante posui, ordinem posse effugere, verùm tamen nunquam obtinebunt, quin in Arii sobole aliqua numerentur. Nam Aetius & Eunomius arbores Arianae infelicissimi stolones eo à præcessoribus abfuerunt, quòd essentias iam pares æualesque facerent. Testis Gennadius, cum in sabbatiij vita sic ponit, Aetio verò & Eunomio discipulo ostendit Patrem & Filium non duarum esse naturarum & diuinitate parillum, sed vnus essentia, & alterum ex altero. i. ex Patre Filium, alterum alteri coæternum, cui credulitati Aetius & Eunomius contradicunt. Nec dubium, quin ad extremum in eum inauspicatum errorem deciderint propter inauspicatū Anomæorum nomē, qui id cognomeni ex hæresi contraxerunt, cum iam cernerent iniquis auribus ab omnibus accipi, quæ ab istis blasphemabantur, Christum scilicet planè esse dissimilis disparisque à Patre substantia. siquidem ne quidem Ariani hanc contumeliam æquè audiebant, cum ipsos constet in Antioceno conuenticulo sanxisse, ne Christus magis diceretur à patre, quàm à uero uero, satisque esse statuerent, ut Pa-

tri prædicaretur ὁμοῖος. Ex quibus sane intelligitur Catholicos semper credidisse vnam essentiam in tribus personis æqualibus, cæteras verò diuersorum persuasiones ex falsa Arii doctrina profluxisse. Abeant igitur isti & negent sibi vllum esse cum Ario, Arianis- que commercium.

Explicatis iis, quæ ad essentia diuinæ mediocrem illustrationem pertinet, facilius nunc intelligitur, quæ de persona siue hypostasi, quam scholastici, verbum è verbo, suppositum interpretantur, pertractanda sunt. Essentia, vt dixi, quoddam vniuersum est comparatione hypostasis, quæ adhæc eius, quod per se subsistere, & in nullo pendere dicitur, notationem continet. Natura humani corporis in Petro persona nō est. quippe quæ per sese nequaquam hæreat, sed per Petrum, quo scilicet intereunte passōque partium distractione interit quoque humani sui corporis sustentatio. Artes enim, si quando per se coherent, destructa totius forma atque actu, abiiciunt partis rationem, nouamque prorsus induunt. Verbi gratia, Mortui Petri corpus non amplius Petri corpus est, sed cadauer. suppositum iam in se sidens, imò verò, si Aristoteli fidem addicimus, nō magis humanum corpus habendum est, quàm quod ex ære vel gypso in speciem hominis fingitur. Causam aduicit, quia rerum omnium natura non ex externa facie sed forma interiore atq; adeò functionibus nature propriis ponderari debet. Ergo cum illud nulla vitæ opera exerceat, nihil humani gerat plus quàm gypseum aut æreum, vt iam aliqua sit hypostasis, Petri certè hypostasis nulla ratione potest censei. Anima itidem Petri, quandiu vinculis corporeis constringitur, rationem hypostasis neutiquam obtinet, quippe quæ

De Personæ
vocabulo.

Arist. 2. de
animo c. 1.

Anima an
sit persona.

nonidum per sese hæserit, nec verò hærebit, donec deposito corpore libera solutâque fuerit omni concretione mortali. Interea Petrus ipse, qui animo simul & corpore continetur, qui vtrumque eadem opera sustentat, vera est hypostasis, quoniam per se consistit in humana natura non quidem communi (hanc enim loquendi formulam iustus de causis paulò antè reprehendimus) sed propria & incommunicabili. Ita tamen, ut Petrus non nisi existat suum corpus suâque anima, neque ex tribus eius persona conflatur. Nam illa siue

Subsistētia est proprietas, nō substantia.

subsistendi per se, siue substantiandi partes ratio nō est aliquid actu à partibus separatam, quin potius proprietas quædam manans ab vno principio, vbi vnicū extat principium, quemadmodum in mentibus separatis, à duobus, vbi iam duò, quemadmodum in hominibus animo & corpore constantibus. Atque hinc profecta est illa cuiusdam libelli, quem Nyssenus olim ediderat, inscriptio, ἐν μίᾳ ἐστὶν αὐτῶν αἰτία τῶν ψυχῶν καὶ σώματός ἐπιπέρας, qua declarabatur subsistentiam in homine è corpore & animo, animi ve & corporis adu-
natione profuere.

Theod. in

Polymor.

Damasc. in

primis insti-

tutionibus

& logica.

ε. 10. & 11.

Pachym. in

2. cap. di-

xin. n.

Personæ

definitio.

Quamuis autem per se subsistendi ratio rebus brutis itémque inanimis conueniat, ac ideo Græci scripto-
primis insti-
tutionibus
& logica.
ε. 10. & 11.
Pachym. in
2. cap. di-
xin. n.
Personæ
definitio.

res, in his Theodoritus, Damascenus, Pachymeres, Sui-
das, hypostasis vocabulū tribuerint finalibus, bubus,
equis, oleis, similibusque substantiis. Nostri tamen, ut
cogitationem in naturis præstantioribus ætinerent,
hoc nomen soli naturæ intelligenti accommodarunt,
vocem generis certæ speciei astringentes. Hinc, opinor,
apparet, ut assignari debeat siue personæ, siue hypo-
stasis definitio, intelligentis naturæ individua subsi-
stentia, per subsistentiam autem intelligi coherentia,

quæ per se consistat nec dependeat aliunde. Quæ sanè
 cum ea reciprocatur, quam maiorum definitionem no-
 minat vetustus satis scriptor Hugo Etterianus. Persona
 (inquit) est substantia rationalis proprietatibus ab eius-
 dem nature rebus numero differens. Hæc est maiorum
 definitio, cuius descriptionis sensus hic esse videtur.
 Persona est substantia rationalis, quæ per suas proprie-
 tates singularis intelligitur, vt Pater per generationem,
 Filius per natiuitatem, Spir. sanctus per processionem,
 ac per horum similia, quæ singulis personis connecti pos-
 sunt singulariter. Et paulò antè. Nã persona, quod sin-
 gulare est, & per se manifestat, cõcursumq; insignitina-
 rum proprietatũ secundũ rationem ex proprietatibus con-
 sideratam, vt indiuiduum à communi secerint, & in-
 dicat. Eodem deuoluitur Boethij circumscriptio, Per-
sona est naturæ rationalis indiuidua substantia.
 Nam etiam ipse more veteri, qui & apud Pitarium
 occurrit creberrimè, substantiam sumit pro subsistentia,
 cuius vim notionemque modò attulimus. Lombardus
 idem planè sensit, nisi quòd, ne per omnia Boethio si-
 milis videatur, paulo aliter verba collocat, dum Per-
 sonam ait esse substantiam rationalem indiuiduam
 naturæ. Aptiorem quidem Richardus Victorinus se
 reperisse gloriatur, per quam persona dicitur Intelle-
 ctualis naturæ incommunicabilis subsistentia,
 verum si acrius attendis, de verbis tantum rixam mo-
 uet, cum per indiuiduam siue substantiam siue subsi-
 stentiam non modò intelligatur ea, quæ singularis sit,
 sed etiam quæ incommunicabilis, hoc est, quæ per se
 hæreat nec in alio sustineatur.

Etterianus
 libr. I. de
 process. sp.
 sancti con-
 tra Gracos
 cap. II.

Boethius
 17. libr. de
 duabus
 Christi na-
 turis.
 Lib. I. sent.
 dist. 25.

Richard.
 lib. 4. de
 Trinit. cap.
 3 & seq.

Itaq; grauissimè peccant, qui vel partes ratione vel
 qualitate, id est, nudis proprietatibus personam defi-

Personam nec esse partem nec qualitatem, sed id quod proprie subsistit. Valla eleg. lib. 6. cap. 34. & in dialect. Calu. lib. I. Inst. cap. 13. Num. 5. & 6. Cōtra Antitrinitarios. Personam non tantum proprietatem, sed etiam subsistentiam notat. Dan. lib. I. cap. 6. Lib. 3. c. 5.

niunt, post Laurentium certè Vallam, qui contra Boethium arrogatè pro Grammatico, ne dicam impiè, demonstrandam sumpsit personam nihil esse aliud, nisi inseparabilem qualitatem, cuiusmodi in sole posuit lucem, vibrationem, colorem. Ac vt præteream stupidos illos, qui eam partem essentiae faciunt, quòd iam satis sint superioribus confutati, intelligerè que poterint multò magis rationem totius obtinere, isse est infelix scopulus, ad quem naufragium certatim faciunt quotquot fermè Sectariorum, aduersus Trinitarios hodie stringunt calamum, vt proinde æquissimè à Trinitarius Sabellianismi insimulentur. Quia enim, vt mox disputabo, videant apud Latinos personæ vocabulum qualitatem designare, veluti cum personam philosophi, personam pauperis, personam nobilis dicimus, putant consequēs, vt ex ea significatione ad diuina quoque translatum sit. At qui nominibus personarum, quæ sunt Pater, Filius, & Sp. sanctus, nō solùm significantur proprietates, id est, Patris, Filij & Sp. sancti notationes (quibus barbari paternitatis, filiationis, spirationis voces indiderunt) sed etiam hypostasēs, quemadmodum nominibus Petri & Pauli præter eorum proprietates, qualitates, proprias notas, ipsorum quoque indiuidua, per se que consistens substantia declaratur. Id luculentè tradit Ioh. Damascenus, dum inter cetera, quæ diuinissimè de Dei filio edisserit, τὸ μὲν ὑπεστά-
 ραι, inquit, καὶ ἕωπὸν διήρηται πρὸς ἐαυτὸν, παρ' οὗ πλὴν ἡύεον ἰσώσα σιν ἔχ. Ex eo quod subsistit per se distinguitur ab illo, à quo ortu hypostasim habet. Et alibi, ὅτι τῆς θεότητος μίαν μὲν φύσιν ὁμολογῶ ὑμῶν, τρεῖς δὲ ἰσώσατος κατ' ὁμῆσαν ἕσας φαιμῶν. In diuinitate vnā naturam cōfitemur, Tres autem hypostasēs dicimus, quæ

secundum

secundum veritatem sunt. Quare præclare notat Idem lib. i.
 vocabula Patris, Filij, & Spiritus sancti Innati, Nati cap. 10.
 & Procedentis, itémque principij & in quod ma-
 nat ex principio Ἰνδωτικὰ ἔϊ) τις αὐτὸς ἀμνα ἁρσιως ἔ
 τοῖ) τις ὑπάρχειως ἔγρου, neque solum vnus ad alterum
 habitudinem, verum etiam subsistentiæ modum atque
 rationem declarare, vt ij quoque sciunt, quibus ius il-
 lud perspectum est, quo aduersus Nestorium pro vna
 in Christo persona, militamus. Alioqui, obsecro, qua
 arte nos ab errore Sabellij extricaremus, cui hæresis in-
 fumia à Maioribus iniusta est turpiter, non quia Deum
 Trinomium, nudis ve & inanibus relationibus trinum
 diceret (hoc enim recentium maculam Sabellianam à
 se excutere satagentium commentum est, sed quia ne
 gabat Ternum subsistentis indiuiduis, & vt veteres,
 à quibus habemus hanc hæresim profligatam, loquun-
 tur, τει τοῦ) α) τοῦ). Ob eam ergo causam quatuor aduer-
 sum istos semper defendit Ecclesia. In primis affirmat
 uit subsistentiarum, quæ per se cohererent, multitudi-
 nem atque distinctionem, confessionéque pluralitatis
 singularitatem sustulit. Deinde pluralitatem illic do-
 cuit non tantum esse rationis aut proprietatum, sed e-
 tiam rei, & quasi subiecti, atque ita per veram rea-
 lémque distinctionem exclusit id, quod Vnicum dicitur.
 Prætereà in rebus personalibus originis ordinem
 posuit, summotâ confusione discretionem, quæ impor-
 tat ordinē, prædicauit, cum Tertulliano contra Praxeà
 personā appellauit ordinē in Deo, qui nihil de Essen-
 tia mutat. Ad extremum hypostases indiuiduo amoris
 vinculo ita sociauit, vt per cōsonantiã auferat solitu-
 dinē, separationē, diuisionē, & quicquid est eiusmodi.
 Hæc autem hæctenus vocabulo hypostasis bellè

Cōtra Ske-
Kianos.

SKEKius
lib. 2. cōtra
Trinit. pag.
66. & seq.
Theod. in
Polymor.
Epiph. in
Panario.
Sabelliani
rebus 4. à
Catholicis
differunt.

Quid per-
sona apud
Tertull.

congruere nemo ambigit, qui modò intelligit hypostasim Græcè Latinorum subsistentiæ & supposito, quod Dialectici vocant substantiam & Hoc aliquid, respondere. Verùm dubitatio existit de persona, quæ quidem non videtur sonare Hypostasim, sed vox esse sumpta è medijs Comitorum & Tragicorum theatris, vbi actores vocantur personati, & personæ ij, qui agunt herum, seruum, vel alium quempiam, à personis certè, quas qualitates & quasi facies interpretantur, quibus alijs ab alijs discernuntur. Concedo quidem nihil magni referre, si assentiamus primam hæc esse vocis originem pro ratione Erymi, quem è Caij Bassi commentarijs de Originibus rerum attulit Gellius. Ideo enim à personando ficta videatur, quòd per operimentum vultus ad speciem hominis assimulatum vox sonet atque clareat. Nihilo tamen minus Momorum os verberandum censeo, qui suæ Latinitati disciplinam Christianam adeò cupiunt inseruire, vt valde sudent in personæ voce de linguis piorum eripienda. Vbi in eis iudicium æque ac eruditionem desideres iudicium quidem, quòd non videantur cernere idem vocabulum sæpe esse multiplex, eruditionem verò quòd id isto in verbulo vsuuenire nesciant. Fratereà demirare, cur non animaduenterint personæ nomen translatum e Græco $\rho\epsilon\sigma\sigma\alpha\tau\upsilon$, quo peræque atque $\upsilon\pi\sigma\tau\alpha\sigma\iota\varsigma$ Græci Theologi vtantur, monente Damasceno in primis institutionibus $\rho\epsilon\sigma\sigma\alpha\tau\upsilon$ & $\upsilon\pi\sigma\tau\alpha\sigma\iota\varsigma$ idem prorsus pollere apud Theologos. Et sane quemadmodum $\rho\epsilon\sigma\sigma\alpha\tau\upsilon$ modò Laruam declarat, vt cùm idem Damascenus vñionem duorum Christi naturarum $\rho\epsilon\sigma\sigma\alpha\tau\upsilon$ esse negat, nempe personatam, laruatam, simulatam, sicuti quibusdã hæreticis iam olim placuerat,

An persona
eadem quod
hypostasis.

Cell. lib. 5.
cap. 7.

Valla lib. 6
cap. 34.
Bud. in
Bandeclis.

Nota obscuro
cuiusdã
loci, quo se
multi tor-
quêt, lib. 3.
c. 3. inter
pretatione.

modò hominem ipsum, vt apud Phocylidem, ἀδικοῦ
 μὴ κτῆν ὁμοιωσῶν, ac passim apud Græcos nostræ reli-
 gionis scriptores: ita persona non tantum speciem, si-
 militudinem, vultum, deinde verò quadam transla-
 tione dignitatem, vocem, qualitatem siue cõditionem,
 sed etiam hominem ipsum, atque substantiæ ratione
 præditæ indiuiduum significat. Prioris exempla sup-
 peditat Cicero, abucere personam quæstoris, tueri per-
 sonam principis, Fabius, fictam orationẽ inducere per-
 sonis, Liuius ferre alienam personam, diuinæ autem
 literæ, personam alicuius accipere. Posteriori præbet
 testimonium certissimum Valerius Maximus probatis-
 simus sanè Romanæ eloquentiæ testis, qui Titulo de
 antiquis institutis in eum sensum hanc dictionem v-
 surpans, conuiuium, inquit, solenne maiores institue-
 runt, idque Charistia appellauerunt, cui præter cogna-
 tos & affines nemo interponebatur, vt si qua inter ne-
 cessarias personas querela esset orta, tolleretur. Perso-
 nas necessarias citra disceptationem appellat homines
 propinquitate affinitatẽ ve iunctos, quemadmodum
 vulgus loquitur, dum probum hominem bonam per-
 sonam vocitat, & Iurisperiti, apud quos aliud re-
 rum, aliud personarum ius, plerique item tituli nota-
 tionis eiusdem. Hanc significationem seruant Rheto-
 res, quando personas à rebus & iudiciis distinguunt,
 quando tradunt demonstrationis genus positum in
 laude alicuius certæ personæ, quando aiunt alia esse
 personis, alia negotiis attributa. Aptissimè igitur, inò
 verò elegantissimè diui, mentes separata, diuinæ sub-
 sistentiæ personæ nomine censentur. Nam nulla ratio
 designari potest, cur homines rectè dicantur Personæ,
 quin cadat in Diuos, diuinæque indiuidua. Omnes

Valer. lib.
2. cap. I.

Persona p
humano
indiuiduo
cõtra Valiã
&c.

Inst. ciuiliũ
lib. 2. Tit. 9

Cic. in To-
picis & I.
de Inuent.

sunt substantiæ primæ, *περὶ τὴν* rationis compotes, naturæ indiuiduæ, per se consistentes, quæ personæ ratione omnino constituunt. Nunc obsecro, lector Christiane, quem salutis cura mouet, considera an Laurentianis, quibus persona declarat meram qualitatem, tanto opere contra pium scriptorem Boëthium fuerit insultandum, ac docendum Catholicam Ecclesiam, quam Boëthij specie, falsi insimulant, personæ vocabulum ad diuinitatis tres res ideo transtulisse, quod in ea tres qualitates inseparabiles proprietates uel duntaxat agnosceret. Tantum, mihi crede, abest ut id unquam senserit, ut in Sabellio, Praxea, similibusque monstris, quorum tamen plena sunt (prò dolor) sectariorum conuenticula, iam pridem confoderit. Si mihi non credis, euolue, etiam atque etiam obtestor, libros veterum, qui de Deo optimè senserunt, quos nostræ pietatis habemus magistros & principes. Labor profectò haud inutilis, cum nec fructuosius, ut rectè ab Augustino scriptum est, aliquid aliud inueniatur, nec periculosius alibi erretur. Nam quem ex reliquis fidei capitibus fructum possis sperare, si in primum peccas? Quid à Deo expectare debeas, si in eum, prout se nobis patefecit, non credis? Hæc reticum esse in controuersis, quæ aestimantur parui, grande piaculum est, quod peccetur in communionem sanctorum, quod tunica Christi insutilis dissuatur, cui etiam impij milites pepercerunt. Quanto censerì debet capitalius, quanto exitiosius talem se præstare in rebus ad summam cælestis salutis pertinentibus. Si te mouet, quod istos in hanc impietatem traxisse uidetur, fieri non posse, ut tres per se subsistentes sint vnus Deus, magis quàm tres Adamus, & Iua, Scitibus vnus homo, en paulisper sine, ut quædam

Aug. lib. 1.
de Trinit.
cap. 3.

Ioan. 19.

1. Ioan. 5.

de vocabulis Trinitatis & τριωνος tibi explicemus. Postea huius difficilis lubricæque quæstionis enodationem, Deo opitulante (ne despera) audies.

Trinitatem igitur intelligimus tres diuinas hypostasies siue personas ad eò ut tres personæ & Trinitas planè conuertantur, idèmq; significant. Vnde veteres, quicumque de Trinitate locuti sunt, nomen illud tantum ad personas retulerunt. Ac certè absurdus est error eorum, qui hoc vocabulo complectuntur essentiam. Valla quidem voluit Trinitatem esse trium vnã diuinitatem, Gentilis trium vnitatem, verum isti plus auscultandi non sunt, quàm venefica Circe, ad cuius cæuis xylo & cera aures Vlyssès obturabat. Et si enim dubium non existat, quin trium diuinarum hypostaseon vna sit diuinitas, atque ad eò vnitatis summa, non ilico tamen sequitur hanc esse verbi naturam, hanc vim, hanc notationem. Ad apparet ex Græco τριας, cui non modò illud respõdet, sed etiam ad Græcam vocem commodè exprimendam à Maioribus Latinis vsurpatum est. Trinitas ergò non secus ac τριας ternionem sonat, & quemadmodum apud Latinos quaternio nihil aliud, præter quatuor chartarum & alterius cuiusq; rei numerum declarat, aut duernio cū duabus rebus de quibus hoc dicitur vocabulum, recipitur, sic sanè Trinitas vltro citroque comitat cum tribus hypostasibus, ad quas designandas vsu recepta est. Atque hinc tres personæ, quæ alioqui essentia numerabili differunt, dicuntur τριας & Trinitas, ut Trinitas Angelorum, Trinitas hominum, Trinitas rerum. Isidorum quidem Hispalensem temporibus Heraclij scripsisse memini distinctionem inter vnitatem & Trinitatem esse huiusce modi, ut vnitatis sit simplex & singularis, Trinitas ve-

Quid Trinitas.

Valla lib. 3
Eleg. cap. 5.
Gentilis in
prothesib^o.

Isid. lib. 1.
cap. 4.

rò multiplex & numerabilis, quia Trinitas esset
 trium vnitas, sed aut voluit tropo quodam nota-
 tionis oratorix ludere, quo similiter iocamur ciui-
 tatem trium esse vnitatem, aut certè in hac Etymo-
 logia, vt in plerisq; alijs, extitit nimius. Caterùm quo-
 niam in eo nihil alebat monstri, quod esset à Catholica
 alienum, hoc ipsi condonari potest, istos verò, qui ex
 falsa notatione nescio quid portenti in animum indu-
 cunt suum, minimè ferimus. Quapropter aduersum
 eos Vnitatem & Trinitatem potius ita distinguimus,
 vt illam ad essentiam, quæ in diuinis indiuiduis vna
 maximè colitur, hanc ad personas, quæ profectò tres in
 essentia vnitate adorantur, referendam simpliciter
 cum Ecclesia sentiamus. Hinc enim vnitas est in Tri-
 nitate, id est, vna essentia in tribus personis, & Tri-
 nitas in vnitate, hoc est, tres personæ in vna essentia. Et
 tamen turpiter fallitur Calvinus, qui contra Gentilem
 & in institutione ex eo quod veteres Trinitatis voce
 significari voluerunt tres personas citra essentia com-
 parationem, colligit in personis non comprehendi essen-
 tiam. Perinde enim ait, atque si quis negaret Trinita-
 tem hominum, quòd significet tres homines, quatenus
 tres sunt, excludere humanam essentiam ab his tribus
 singulis. Redit scilicet ad ingenium, quoniã putat per-
 sonam nudã esse proprietatem, quo de errore satis su-
 pèrque modò disputauì. Vocabulum autem à primis
 Apostolorum temporibus ductum continenti quadam
 temporis serie demonstrare possumus. Dionysius Areo-
 pagita nostræ Franciæ Apostolus de diuinis nominibus
 & de mystica Theologia inculcat vocem τριάδα. In-
 stinus philosophus & martyr librum de expositione
 fidei inscripsit τῆς τριάδος, quod verbum toto illo ope-

Calu. lib. 1.
 Instit. c. 13.
 Num. 25.

Trinitatis
 vocabulũ
 Apostolicũ.

re & plerisque aliis terit. Gregorius Thaumaturgus Euf. histor. sub Galieno in fidei quadã formula, quæ extat apud Eccl. lib. 7. Eusebium, Clemens Romanus in epitome peregrinationum Petri, Athenagoras in Apologia idem obseruitat. cap. 24. Latinos quosque vetustissimos id fuisse imitatos liquet è primo Latinorum omnium scriptore celebri Tertuliano, qui librum nominatim scripsit de Trinitate. In Philopatris Lucianus Apostata tempore Adriani Cæsaris vocem iam tum inter nostros percrebruisse indicat, dum ipsos ludit inducere quaternionem Pythagoricum. Qui deinceps sequuti sunt crebrioribus sermonibus eam vsurparunt, quàm vt hic debeant enumerari.

Sequitur igitur quarta præfationis nostræ pars, in qua intima & ineffabilis diuinarum hypostaseon consuetudo explicanda nobis est, de qua sub Θεωρησιως titulo Græci Theologi plurima disserunt. Illã dici posse video vñionem, qua vnum existit in alio non tantum per naturæ participationem, sed etiam per plenam & intimam præsentiam. Hoc inexistentiæ, vt sic dicam, genus Nostri Circuminceptionem appellat, quia per illud aliqua, quãtũmuis à se inuicem absque separatione distinguantur, in se absque confusione insunt, seque veluti immanent, vt cum Deus illapsu suo in piorum mentes se insinuat, infundit ve substãtialiter, aut cum impurus Spiritus in animos abreptitiorum, quos δευροθεωρησιως deus Ecclesia nominauit, introit atque illabiuur. Quemadmodum etiam corpus (quid vetat rem obscurã ac difficilem multis illustrare similibus?) corpus, inquam, immortalitate gloriãque beatum in alio corpore tali claritate nequaquam prædito inest, quale haud dubie portentum exhibuit Christus dum per la-

De Θεωρησιως.
Quid πειρα.

Exemplum Θεωρησιως.

pidem sepulchro adiectū, itēque per medias ianuas, quæ repagulis firmiter obdebantur, corpus suum discipulis spectandum traduxit. Quod ex Angelicis separatisve mentibus, ex duabus quoque Christi naturis adumbrare utcunque licet. In illis naturæ tanta viget puritas, tanta simplicitas, ut in se inuicem citra ullam noxam aut alterius cessionem penetrare, introire, aduenire, insidere, inherere possint, velut cum cereorum plurima lumina in vna domo, etiamsi se confuderint atque coniunxerint, integra tamen, incorrupta, perfecta denique disiunctione separantur. In his tam exacta naturarum adunatio, ut diuinitas per totam Christi animam commeet, anima vicissim diuinitatis plenitudinem pro suo modulo capiat, ut nō immeritō à Scholasticis quæsitum sit, Maior ne esset trium diuinarum personarum, quàm duarum Christi naturarum unio, nisi quòd coniunctio siue præsentia, quam hoc loco quærimus, cum penetratione, introitu, præsentia nusquā distanti, substantialem porrò identitatem complectitur. Duo quippe alia genera inexistentiæ (vsi teramus hoc vocabulum) quoniam sine eiusdem substantiæ participatione, id est, consubstantialitate adueniunt, non huc propriè pertinent. Primum fit per externam receptionem, qua res loco contenta dicitur esse in loco. Alterum per præsentiam, quæ quauis distantia careat, ut cum Angelū in loco, accidens in subiecto, formam in materia esse pronūtiamus. Ad quam speciem refertur, quod Damascenus tradit duas Christi naturas se inuicem absque confusione ac mutatione immeare, ita tamen illa ut immeatio non proficiatur ex carne quippe quæ nequit diuinitatem peruadere, sed ex diuina substantia, cui omnia concedunt neces-

Col. 2.

Præsentia
circūces-
sionis duo
importat.

Tria gene-
ra inexist-
entiæ.

Dam lib. 3.
cap. 5. 6. &
7. lib. 4.
cap. 20.

farió. Vnde ipsa diuinitas carnem permeans tribuit
 carni ineffabilem erga se *θεωχωρησιν*, quã vnionem vo-
 citamus. Tertium hoc nostrum intimæ, plenissimæ, ac nullo
 medio distanti præsentie consubstantialitatem addit.
 Itaque Dei est maxime proprium, in cuius beatissima
 Trinitate, vti scriptum reliquit Augustinus, singula exi-
 stunt in singulis, & omnia in singulis & omnia in om-
 nibus & vnũ omnia. Quod miraculum victuorum
 Episcopus Hilarius vt eleganti similitudine declara-
 ret, cum Eucharistia, qua corpori Domini substantialiter
 adunamur, contulit, eamq; ideo appellauit sacra-
 mentum vnitatis Patris & Filij. Quemadmodum enim
 Christus nobis *ὁμοῦσιν*: in nobis inest carnaliter (ver-
 bum est Hilarij) per sacramenti participationem, sic
 ille in Patre naturaliter per diuinitatis substãtiam at-
 que consortium. Quoniam autem in absoluta *θεωχω-*
ρησιν duo potissimum requiruntur, distinctio simul &
 vnitas, ac in solis diuinis hypostasibus summa reperi-
 tur vnitas, itemq; distinctio (In illis enim vt distinctio
 non confunditur, ita neque vnitas distinguitur, quo-
 niam Pater & Filius & Spir. sanctus sine confusione
 indiuisi sunt, vt D. Leo loquitur, *ἀδιαιρετὶ καὶ ἀσύνθετῶς*,
 vt Nazarenus) certè in solo Deo perfecta, absoluta,
 completa extat *θεωχωρησιν*. Inde enim peculiariter sa-
 cræ literæ commemorant, Ego in Patre & Pater in me
 est, Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi.
 Verbum erat apud Deum. Vnigenitus qui est in sinu Pa-
 tris, ipse enarrauit. Spiritus qui in Deo est. Tantum in
 te Deus, & extra te nõ est alius, iusta Nostrorum qui-
 dem lectionem. Pater in me manet. His enim locutio-
 nibus priuatam quandam causam insinuant, cur tres
 sint vnus Deus, quæ à nobis non prius clarè compre-

Aug. libr.
6. de Trin.
cap. vlt.

Hilar. libr.
8. de Trin.

Duo in
θεωχωρησιν.

Ioan. 10.
& 12.

Ioan. 1. 3.
& 16.

I. Cor. 2.
Esa. 45.

Ioan. 14.

Cant. I.

hendi poterit, quàm Deus suo favore singulari nos introduxerit in cellaria sua, ubi in eo ad plenum exultemus & latemur perfruentes amoribus eius supra vinum. Interim ne desinamus fide tantam maiestatem contemplari, ac ad eius gloriam pauentes atque attoniti supplicare, vt fidem quam nostris in animis ingenerauit, alat, augeat, ad summũ sensim perducatur, neque nos sinat sensuum ratiunculis pertrahi ad istam impietatis faciem, quam iam cernimus longe lateque in Europã per Tredecitas, & iis aduersos Neosabellianos excitari, atque flagrare. Ardua quæstio est, fateor, quæque humanis mentibus percipi nequeat, sed propterea à disciplina, quam Dominus tantis Apostolorũ sudoribus propagauit, tam multo martyrum sanguine confirmauit, tam difficilibus hominum & doctrinæ & vitæ sanctitate præstatum aduersum similia monstra luctationibus stabiliiuit, deficiendum est? Cur non potius assidua manu versamus eorum libros, qui ætatem in tam obscuris difficilibusque arcanis nostra caua obtriuerunt? Cur non ipsorum demonstrationes ex inerrantibus Dei oraculis depromptas attendimus, quibus tam euidenter, tam dilucide putidas istorum opinionationes infirmarunt? Illos probabile est cum ad summam, quæ in ipsi viguit, doctriam, integerrimam incorruptissimamque vitam, Dei inspirationibus valdè opportunam addiderint, sincerius hac de materia indicare, diuinius etiã scribere. Id experiri licet in D. Dionysio, quo nullus mortalium hanc de ~~æ~~ contemplationem melius, mea quidem opinione explicauit, nullus exemplis clarioribus illustrauit. Munde diui. no tua & reciproca principalium hypostaseon mansio & minib. c. 2. sedes planè supra omnem modum vnitur, nullaque

sap. I.

Diony. lib.
de diui. no
minib. c. 2.

parte confunditur, similis lucernarum luminibus, ut exempla domestica, & quæ sub sensum cadunt vsurpem, quæ cum in vna domo ardent, tota in se totis insunt, & cum pura sint, certamq; habeant alia ab aliis peculiariter consistentem distinctionem, vniuntur ipsa distinctione & distinguuntur ipsa vnione. Nam certe in domo multis luminaribus positis, constat in vnum aliud lumen omnium lumina coniungi, ac vnum indistinctum splendorem emittere, adeo vt nullus, opinor, possit huius lucernæ lumē à cæteris ex aere omnia lumina complectente distinguere, & alterum sine altero cernere, quod in totis tota sine permixtione temperata sint. Et verò si quis vniam faciam è domo subdlexerit, ita simul educet vniuersum eius lumen, vt nec quicquam aliorum luminum cum ipso attrahat, aut de ipso aliis deserat. Erat enim ipsorum, vt dixi, totorum per tota completa absolutaque vnio, absque vlla prorsum miscella & alicuius partis confusione, quippe cum lumen reuera in aere corporeo, & ex materiato igne pendèret. Vbi quidem superessentialem vnionem longè superare dicimus, non solum corporeas coniunctiones, verum etiam illas, quæ in ipsis mètibus, intelligentiisque existunt, quas sine mixtione & modo natura superiore habent lumina illa supercaelestia Deoque similia, tota per tota iuxta participationem ipsis, qui vnione omnia superante participant, conuenientem. Græca si cui magis allubescunt, sic habent.

ἢ ὃν ἀμύλας ἦν ἐν ἀρχαῖς ἰσοστασιῶν καὶ ἰσοστασιῶν ὀλικῶς ἰσοστασιῶν ἦν, καὶ οὐδὲν μέρει σκευαζομένη ὄντι, κατὰ τὴν φῶτα λαμπύρωσι, ἵνα αἰδητῆς καὶ οἰκείας χηστῶμα ἰσοστασιῶν, ὄντα ἐν οἴκῳ ἐνὶ, καὶ ὅλα ἐν ἀμύλοις ὄλοις ὄντι ἀφῶν καὶ ἀκρίβῃ τὴν ἀπ' ἀμύλων ἰδιότης ἐφισταμένω

ἔχῃ δὲ κρῖσι τὴν ἰσότητα τῆ δὲ κρῖσι, καὶ τῆ ἐνώσει δὲ κρῖσι
 ἰσότητα καὶ ἰσότητα ὁμοῦ, ἐν οὐκῶν πενθῶν οὐκῶν λαμπήρων
 παρὸς ἐν π φῶς ἐνοῦ ἰσότητας τὰ πάντων φῶτα, καὶ μίαν ἀγγλῶ
 ἀ δὲ κρῖσι ἀναλαμπήρων καὶ ἐκ αὐτῶν, ὡς οἶμαι, διώκειτο τὸ δὲ
 τῷ λαμπήρῳ τὸ φῶς ἀπὸ τῆ ἀλλοῦ, ἐκ τῷ πάντων τὰ φῶτα
 ἀλλήλων ἀέρος δὲ κρῖσι καὶ ἰδεῖν ἀνδρῶν τῆ τῆρου θάπερον,
 ὅλων ἐν ὅλοις ἀμυγῶς συγκεκραμένων. ἀλλὰ καὶ εἰ τὴν ἰσότητα
 τῆ πυρῶν ὑπεξαγάγει τὸ δωματίου, σιωπῆς ἰσότητας καὶ τὸ
 οὐκῶν ἀπὸ φῶς, οὐδὲν π τῆ ἐπίρω φῶτων ἐξ αὐτῶ σιωπῆ
 παρῶ ἰσότητας, ἢ τῶ ἐξ αὐτῶ τῶς ἐπίρωις καταλείπον τὴν γὰρ αὐ-
 τῶν, ὅσων ἐφῶ, ἢ ὅσων παρὸς ὅλα παντῆς ἐνώσει ἀμυγῆς
 καὶ ὅλου, καὶ οὐδὲν μέρει σιωπῆς, καὶ τῶ τῶ ὄντως ἐν
 ὄματι ἀέρος, καὶ ἰσότητας οὐκῶν τῶ πυρὸς ἰσότητας τῶ φῶτις,
 ὅπου καὶ τῶ ἰσότητας ἐνώσει ὅσων ὑπεξέρουσαι φῶτις, ἢ τῶ
 ἐν ὄματι μόνων ἐνώσει, ὅσων καὶ τῶ ἐν ψυχῆς αὐτῶς, καὶ
 ἐν αὐτῶ ἰσότητας, ἀ ἰσότητας ἀμυγῶς καὶ ἰσότητας, δι' ὅσων
 ὅλα τὰ ἰσότητας, καὶ ἰσότητας φῶτα καὶ μέτερον ἀλόγῳ
 τῶς μέρησι τῶς πῶτων ἰσότητας ἐνώσει. Præclarè
 quidem. Nam eleganti hac comparatione præter Pa-
 tris & Filij & Spiritus sancti incomprehensam vni-
 onem, quam nobis in hac fidei caligine vicunque dili-
 genter optabamus, adumbrat etiam assumptæ carnis
 mysterium. Christus quidem dixerat, Ego à Patre exij,
 & ad Patrem vado, sed quia idem testificatus fuerat
 se vnum esse cum Patre, non satis percipiebatur, quò
 ipse sine Patre potuisset humanam carnem induere.
 Respondens igitur Divus, quemadmodum, inquit, si è
 multus vna fax subduceretur è domo, nihil illa secum
 traheret ex aliis luminibus, nihil etiam de suo illis re-
 linqueret, sic mihi cogita Filium à Patre profectum in
 mundum neque secum traxisse Patrem neque spiritum,
 sed nec illis sui aliquid dereliquisse, itaque indivi-

duum suæ immanentia exitum fecisse. Sed de his alibi. Interea hic obserua, vt Diuus familiari exemplo repellat raucam plagam cuiusdam Andreae Friccij, Impietas qui in Polonia ad reliquas animi sui impietates, Andreae nam adiecit. Is quodam in libro quem de Mediatore Friccij. Christo inscripsit, statim initio prodit quid de trium hypostaseor vna ac eadem diuinitate sentiat. Nam se non videre fatetur, qui si vna sit trium essentia, Pater simul cum Filio non sit incarnatus. Stupenda profecto inscitia, quæ non alio simili castiganda est, quàm Dionysiano. Ex tribus luminibus in vna domo micantibus vnum in solidum foras traduci potest, cum interim duo reliqua tota ac integra intus mancant, neque vllò modo participant iis, quæ alteri foris eueniunt. Sic ex tribus diuinis personis vna dicitur descendisse in carnem, ac vt fert scholasticorum nostrorum breue scitumque dictum, incarnatio terminatur in personam, non in essentiam. Quamuis enim in verbo diuina essentia incarnata corporatâque sit, non tamen absolute

Nota.

et a m. c.

Tenes et fortasse quàm expectasses pluribus, quæ de essentia, persona, triadis voce, et exæpios præfanda susceperam, quò ad cætera, quæ de tanta re explicanda supersunt, instructiorem tibi præberem transitum. Restat, vt lubricam et periculosam illam questionem de Deo vno et Trino, ad quam omnium temporum peruersa aliquot ingenia duce sathana fremuerunt, secundum scripturas propitiante Deo tibi enodemus.

Hic labor, illa domus et inextricabilis error,
Vt quondam Creta fertur labyrinthus in alta
Parietibus textum cæcis iter, ancipitemque

Sic Virgil.
de Cretensi
Labyrintho
6. æneid.

Mille vius habuisse dolum, quo signa sequentem,
 Falleret indeprensus & irremediabilis error.
 Spiritus ipse dolos tecti, ambagésque resoluat,
 Cæca simul nobis vestigia, Christe, resigna.

De Trinitate
 re personarum
 scripturarum
 veteres.

Primum plures numerandas diuinas hypostasies, id est, res per se & seorsum subsistentes, quarum vna quæque Deus creatrixque sit, loci sequentes, quorum aliquam partem olim aduersus R. Albonem in veteri testamento coaceruauimus, fidem indubitata faciant. In

Gen. 1.

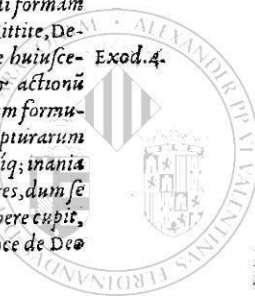
principio *Dij creauit cælum & terram.* Et, collocutus est, siue, alicui dixit Deus, fiat lux. vox enim Hebraica *אמר* sermonem vnus ad alterum declarat, ad eum vt alter, ad quem refertur hoc colloquium, etsi non exprimitur, debeat tamen intelligi, ne secum collocutus existimetur is, de quo vocabulum *אמר* usurpatum est. Testis est R. Dauid Kimhi in suo radicum libro, vbi quid intersit inter *אמר* & *אמרתי* scilicet admodum disputat. Achic profecto locus opportunissimus extitit, ad hoc personarum sacramentum designandum, quoniam de creatione mundi agebatur, quæ proprie est Trinitatis opus, vniuersa moliente Patre per Filium in sancto Spir. Tali quippe locutione Paulus ac ceteri scriptores sacri & coëfficientiam & ordinem personarum adumbrare consueuerunt. Alloquitur igitur Deus Pater alium in vniuersa mundi conditione, ac dicendo omnia procreat, id est, per Verbum suum, quod in Deo est hypostasis atque subsistit, in auras humani sermonis cogitationisve instar minimè euanesens. Quod liquido cernitur, dum hominem fabricaturus, faciamus, inquit, hominem ad imaginem nostram. Hæc enim perspicuè sunt verba Patris ad Filium & Spiritum S. eius tanquam consiliarios, vel certè trium

Gen. 2.

personarum seipsas ad hoc insigne opus cohortantium. similiter quod sequitur, Ecce Adam factus est tanquam vnus ex Nobis. Et agendum descendamus & confundamus illic labium eorum. Quam enim frigidum est, quod Hebræoli commentantur, consueuisse linguas omnes **הכבוד ררר**, honorisque causa pluraliter loqui de insignibus personis, cum præsertim id in sua non possint indicare, nisi cum vel Deus de se vel de Deo scriptura loquitur? Num saltem alicubi in scripturis exemplum extaret, quo celebres personas pluralis numeri voce appellatas doceremur? Nā duo, quæ vulgo afferunt, & si quæ huiusmodi possunt depromere à tam amplo corporis Biblici volumine non carent controuersia, ac vel grammatica vel arcana expositione diluuntur, vt perspectum iis est, qui in consilium adhibent Hebræorum Perushim, Agadoth, & Midrashim. Deinde nōne ignobilissimi hominum alloquentes magnates, principes & reges interdum dignitatis ergo vsurpassent versus eos pluralem numerum? Præterea si modus loquendi de Deo pluraliter ob dignitatem illius tantum vsitatus est, cur non perpetuo seruetur, cum honor illi semper debeat idem? Et tamē Moses, à quo hanc pluralem dicendi formam hausimus, dixit, Mitte domine alium, non, Mittite, Dele me de libro vitæ, non, delete, sexcentaque huiusmodi. Ex quibus certè vnitatem essentiæ & actionū insinuatam, quemadmodum ex locis quorum formula pluralis est, ternionem personarū, aut scripturarum sensa frigida, plena vanitatis, succi mysteriūq; inania censere oportet. Quod cum cerneret Maometes, dum se candidiorem rerum sacrarum censorē exhibere cupit, dum amulatus veteres scripturas plurali voce de Deo

Gen. II.

Exod. 4.

Deus ha-
bet animã
nec est pu-
rus actus
Maometi.

Gen. 18.

sic in veri-
tate Hebrai-
ca, è qua
fere sequẽ-
tia transfe-
runtur.

Gen. 20.

Gen. 35.

Deut. 4.

Deut. 5.

Ios. vlt.

2. Reg. 7.

2. Par. 32.

Eccl. 12.

loquitur, nec verò ipsi vel Iudaïca commenta, vel
Christiana mysteria satisfaciunt, aliam causam huius
locutionis excogitare voluit. Anxius pluralem de Deo
locutionem adumbrare quandam Dei compositionem
ac in Deo esse animam, cuius gratia pluralis formula
de ipso non vt iam simplici & solitario enuntietur.
Maluit scilicet aliquid, quamuis fictitiũ, quamuis fal-
sum, quamuis à philosophia, nedum theologia abhor-
rens dicere, quàm tam abiectè tam humiliter de scri-
ptura sentire. Sentiant igitur Hebræoli quicquid fors
ipsis obiecerit in mentem, iactent sursum deorsum He-
braica, opponat spiritui rancidas quasdam literas, nos
secuti genuinum natiuumque sensum Spiritus sancti,
qui per oracula oraculorumque sacros interpretes lo-
quitur. sacramentum tantum in veteri testamento con-
templabimur. Apparuit dominus Abraham in tribus
viris, quos Abraham per multitudinis numerum in-
uitat, deinde sicut vnum singulariter compellat, Do-
mini, inquit, si inueni gratiam in oculis tuis ne per-
transfeas seruum tuum. Et ad Abimelech, Eduxerunt
me dii de domo Patris mei. Sic in Historia Iacob, ap-
paruerunt ei dii cum fugeret fratrem suum. Et in
lege, Quenam est gens, quæ habeat Deos tam pro-
pinquos sibi, vbi paulo post extat confessio totius po-
puli seu Ecclesie Domini, Audiuimus, inquit, vo-
cem Deorum viuentium, qui de medio ignis lo-
quitur. Apud Iosiam, Non poteritis seruire domino,
quonia Dijs sancti est. In Regibus, Israël gens in ter-
ra, propter quam iuerunt Dijs, vt redirent sibi.
Et, dijs liberabunt de manu ista? Salomon mortalium
sapientissimus secundum vnum Christum declaratus
Oraculo, Memento, ait, creatorum tuorum in die-
bus ius-

bus iuuentutis tuæ. Et, Quid homo est, vt sequi possit *Eccl. 2.*
 regem (Deum) qui fecerunt eum? Et, Noni scientiam *Prou. 30.*
 sanctorum? Sic Iob & Esaias. Nō dixit, vbi est Deus *Iob. 35.*
 factores mei? Non suspexistis ad eos, qui fecerant *Es. 22.*
 eam (Hierusalem) formatorēque eius de longe non *42. 50.*
 vidistis. Creās celos & extendētes eos dominus;
 Mane erigit aurē mihi, vt audiam quasi magistros.
 Quia dominabuntur tui qui fecerunt te, do- *Es. 54.*
 minus exercituum nomen eius. Hieremias distinguens
 ipsum ab idolis mortuis, dominus, inquit, Deus verus *Hier. 10.*
 est, ipse Dij viuentes & rex sempiternus. Et eodem *Hier. 23.*
 libro, Peruertistis verba Deorum viuētium, domini
 exercituum Dei nostri. Daniel suū adiungit calculū, *Dan. 2.*
 Mihi quoque non in sapiētia, quæ in me est, sacramen-
 tum hoc reuelauit (Deus) sed vt interpretationem Regi *Dan. 7.*
 manifestarent. Et, Regnum dabitur sanctis altissi- *Ibid.*
 morum. Et, suscipient regnum sancti altissimorum. *Ibid.*
 Et, sanctos altissimorum conteret. Item interficiet *Ibid.*
 robustos & populum sanctorum, secundum volun-
 tatem suam. Malachias fidem firmāque opinionem
 prophetarum, qui se præcesserant, comprobat, si ergo *Mal. 1.*
 Pater ego sum, vbi est honor meus, & si ego Domini,
 vbi timor meus? Oseas, Iudas adhuc descēdit cum Deo *Os. 11.*
 & cum sanctis fidei. Apud Dauidem, Rectum vide- *Psal. 11.*
 bunt vultus eorum, cum antea Dei numero singulari
 facta esset mentio. Et, ecce enim Dominus adiuuat me,
 & Dominus est susceptores, (siue in susceptoribus) a-
 nimæ meæ. Et sub finem vsalms 58. Vtique sunt Dij iu-
 dicantes in terra. Et Psal. 29. de Angelis, qui sunt o-
 pera trium diuinarum hypostaseon, Tribuite Domino
 filij deorum, tribuite domino gloriā. Et Psal. 89. Quis
 in nubibus æquabitur domino, assimilabitur Deo in fi-

47.
148.
136.
Deut. 10.

lius deorum. Et Psal. 47. Dii fortes terræ vehementer
elevatori sunt. Et Psal. 148. Lætetur Israël in factoribus
suis. Et Psal. 136. Confitemini dominis dominorum,
quemadmodum iam olim scripserat Moyses, dominus
Deus vester ipse est dii deorum & domini dominan-
tium. Infinita sunt talia propemodum in Psalmis &
Propheticis oraculis, in quibus elocutio Hebraica ita
substantiæ & actionis diuinæ vnitatem credere im-
perat, vt interim hypostaseon multitudinem aperte in-
sinuet. Itaque Rabini veteres veritatis luce perstricti
scribere coacti fuerunt, quò satisfieret vtcunque men-
tibus, quæ huiuscemodi dicendi formulæ conturbari
poterant, Deum esse **אלהים אחד** vnum sed non
solitarium. Quæ verba etiam apud Nostros trita sunt.
Damasus Pontifex in suo Symbolo, vnum Deum, ait,
colimus & confitemur, nec sic vnum Deum quasi soli-
tarium, nec eundem, qui ipse sibi Pater sit, ipse & Filius.
Augustinus libro questionum veteris & nouæ legis,
vnus est Deus, sed non singularis. Prudentius initio
Psychomachie,

Vnum nanque Deum colimus de nomine trino,

Nō tamen & solū, quia tu Deus ex Patre Christe es.
Hanc veterum fidem dissimulare non potuerunt pleri-
que recentiorum Iudaorum, quātūmuis eam aliō tor-
quere conati sint. Nam R. Moses Haddarsan in sua
Bereshith Rabba sententiam Talmudicorum esse scri-
bit Mosem ideo vsurpasse pluralem deorum numerū,
vt significaret per tres **אבות**. i. proprietates diuinas
procreatum mundum, notitiam, sapienriam, pruden-
tiam, quæ existunt trium personarum attributa. Hæc
enim, quæ amicus in sensum Sabellianum, vt superiore li-
bro manus, retulerit, tamen dubium non est, quin illi,

Gen. I.

quorum sententiam recitabat, ad nostrum dogma spectarent, quemadmodum infra ex his, quæ iidem ipsi de S. spiritu prodiderunt, perspicuum planumque efficiam. præterea R. Iaphet in Psalmum vndecimum & R. salomon tale aliquid indicant. Nota. (inquit, R. salomon, dum enarrat, quod è Genesi citauimus, Dixerunt me) pluralem hanc syntaxim. Ne autem mireris. Compluribus enim in locis dictiones deitatis, diuinitatem, dominationem declarantes scriptura cum de Deo loquitur, pluraliter enuntiat, vt, fuerunt dij, dii viuentes, dii sancti, domini dominorum. Imò verò vbique vox Elohim pluralis est numeri. Ac ex decem dei vulgatis nominibus nullum extat, quod non sæpiusculè occurrat pluraliter, præter Iehue tetragrammaton & יי אלהים, quæ duo ad significandam dei essentiam planè pertinent. Atqui hæc locutiones essent periculosissime, & vehementer ad idololatriam errorémque inclinarent, nisi rerum aliqua pluralitas in Deo existeret, præsertim cum, verbi gratia, אלהים Elohim, à qua voce doctrinà de procreatione mundi auspiciatur Moses, habeat singulare אלהי Elôah visitatissimum. Proinde R. Abraham re ipsa superatus cõfiteatur Daniele apud Nabugodonozorem, noluisse loqui de Deo pluraliter, Hebræorum more, ne plurimum deorum moueret suspicionem. Est Deus (ait) in celo reuelans mysteria, vbi Hebræus diceret. Est dij in celo reuelans mysteria. Quasi huiusmodi ad plurimum deorum cogitationem animum auditorũ conuertât, sint quæ de iis, quæ non debeant in homines aliene religionis indicari, quippe pinguiore corporatioreque, quam vt mysteria fidelium valeant percipere. Quod etiam Noster Hieronymus in septuaginta interpretibus peculiã-

Duo tantũ dei nomina sunt semper singular. num.

Abben Ezra in 2. cap. Dan.

riter obseruauit. Eos enim deprehēdit discessisse à veritate Hebraica illis in locis, quibus sacramēta sanctæ Triadis insinuabantur, quod Biblia non suis, sed gētilibus verterent. Vt & prodidit Iosippus Hebræorū historicus statim sui opusculi initio. Nam inter tredecim loca, quibus ipsos affirmat submutasse contextum Hebraicum, hæc duo reponit, faciā hominem ad imaginem & similitudinem meam. Item, descendam & confundam labium ipsorum, cum apertè Moysi litera habeat, Faciamus hominem ad imaginem nostram, descendamus & confundamus labium ipsorū. Causam fuisse, ait, שלא ישתמע כמי שמתיעץ עם אהרם. Ne, inquit, audiretur Deus, velut is, qui consultat cum aliis. Deinde ad coronidē illius enumerationis subiicit, בא וראה, כמה היו נשמרים מנזרות יי. Veni & attende quemadmodum sibi canerint à Græcorum dogmatibus. Quod idem sanctē prospexisse Apostolos in Ecclesiæ cunabulis vidit Carolus Magnus in fragmētis, quæ hodie de veteris Ecclesiæ ritibus supersunt, nempe ideò solennes orationes ad solum Patrem direxissē, ne existimarētur ab externis πολυθεϊστα à sua quidem differentem, sed tamen aliquam introducere.

Nome scri-
pturæ de S.
Trinitate.

Sed his addamus nostri testamenti tabulas, præterea etiam Prophetica oracula, quæ vt quædam sunt media inter antiquum & recens testamentum, ita articulatum nobis personas aliquando exprimunt, quæ in superioribus scripturis vniuersè tantum, proindeq; obscurius significabantur. Vt ergo alicunde incipiamus, res esse in celo, quorum quisque verè Deus existat, totidem verbis testatur Ioannes in sua Catholica. Tres sunt in celo, qui testimonium dāt, Pater, Verbum,

E. 1047. 5.

& Spiritus. Nempe Pater de cælo clamans, Hic est Fi- Matth. 3.
 lius meus dilectus, Filius in terra Ioanni Baptiste tin-
 gendum se offerens, Spiritus s. specie Columbæ aspe-
 ctabili in humerum Christi incumbens. Trium quippe
 in baptismo Christi facta est manifestatio, qualis po-
 stea in eiusdem transfiguratione apparuit, dum Filius Matth. 17.
 illustri quadam luce vndique circumfunditur, vox 2. Pet. 1.
 Patris Filium suum recipi mandantis auditur, nubis spe-
 cie mysterium Spiritus sanctus perficit. Atque hi qui-
 dem sunt, quos versu vno multæ scripturæ recensent
 ex nomine. In veteri quidem testamento Aggeus, Ego Agg. 2.
 sum vobiscum, dicit dominus exercituum, cum
 Verbo quod promisi vobis, & Spiritus meus, in
 medio vestri, Nolite timere. Esaias, Spiritus domini Es 61.
 super me, eo quod vnixerit me. Et, Ego primus & 48.
 nouissimus, Non à principio in abscondito locutus sum.
 Ex tempore antequam fieret ego eram & nunc do-
 minus Deus misit me & Spiritus eius. In nouo
 verò Matheus, Baptizantes in nomine Patris & Fi- Matth. 28.
 lij & Spiritus sancti. Horum enim fides nobis datur
 in baptismo, vti etiam ab iis remissio peccatorum, item-
 que vita æterna speratur. Apud Ioannem Christus, E-
 go rogabo Patrem & alium consolatorem dabit Ioan. 14.
 vobis, vt maneat vobiscum in æternum, Spiritum Ibid.
 veritatis. Et, Paracletus, quem mittet Pater in no- Ioan. 15.
 mine meo, ille docebit vos omnia. Paulus, Habemus Eph. 2.
 accessum ad Patrem per Filium in vno Spiritu.
 Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas 2. Cor. 13.
 Dei & communicatio Sancti Spiritus sit cum om-
 nibus vobis. Neque non fides Apostolica docet in hos-
 tres credere, Credo in Deum Patrem, & in Filium Symbolum
 eius vnicum & in Spiritum sanctum. Vnde eo- Apost.

rum mentionem scripturæ sparsis in locis singulatim ingerunt diuinam substantiam, itémq; actionem nunc huic, nunc illi citra discrimen tribuentes.

Testimonia veteris testamenti de diuinitate Christi.
 Esaias canit, Deus fortis, pater sæculi natus est nobis. Deus absconditus, quem gentes adorabunt. Vocabitur Immanuel. Reliquiæ conuertentur, reliquiæ Iacob ad Deum forte in. Nam hæc sunt duo nomina de sex, quibus puerulum, qui nobis natus est, appellatum legimus. In illa die dicet, Ecce Deus noster iste, expectauimus eum & saluabit nos. Iste Dominus & suslinuimus eum. Consolamini, Ecce Deus noster retribuet, ipse veniet & saluabit nos, aperientur oculi cæcorum &c. Gentes, quæ te non nouerunt (ó Sion) ad te current, propter dominum Deum tuum & Sanctum Israël, qui glorificauit te &c. Ecce ego posui te in testamentum. Nam quod non de puro homine dicat, adiuncta testantur, Ipse erat qui dixit. Hic Deus noster non reputabitur alius, neque connumerabitur ad ipsum.

Es. 9.
 45.
 7.
 10.
 25.
 35.
 55.
 58.

Hier. 23.
 & 33.

Dan. 9.

Nota vocẽ Domini bis cunctis locis in Heb. habere nomen tetrag. Of. I. Zac. 10.
 de faciem tuam super sanctuarium tuum, quod est desertum, propter dominum, siue, Deum, יהוה Vti Pater per Oseam pollicitus fuerat. Saluabo eos in domino Deo suo. Per Zachariam quoque, Roborabo eos in domino. Latere filia Sion, quia ego venio, & habitabo in medio tui, & affluent gentes multæ ad dominum, יהוה. Apud eundem Deus loquens inducitur, Aspicient ad me, quem confixerunt. Et fra-mea, suscitare super pastorem meum, & super virum

socium meum, dicit dominus exercituum. Dixit
 dominus ad Satan, increpet te dominus. Baruch, 13.
 Hic Deus noster non reputabitur alter ad eum, post 3.
 hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus Bar.3.
 est. Ioel, Qui inuocauerit nomen domini saluus erit. Ioel.2.
 Micheas, Transibit rex eorum coram eis, & Deus in Mich.2.
 capite ipsorum. Egressus eius ab initio, à diebus æ-
 ternitatis. Malachias, Statim veniet ad templum 5.
 suum dominus, quem vos quæritis, & Angelus Mal.4.
 testamenti, quem vos vultis. In Psalmis, sedes tua Ps.44.
 Deus in seculum seculi, sicut & expressit Diuam
 virginem alloquens angelus. Psalmo 82. Deus stetit
 in synagoga Dei R. Et, Adorent eum omnes Ps.102.
 Angeli Dei. Adorate eum omnes angeli eius. Apertè Ps.96.
 enim in Christo diuinam naturam esse ostendit, cum
 eum per sanctos Angelos adorari iubeat. Quod non Prou.8.
 minus perspicuè docet filius salomon, Cum pararet,
 inquit, cælum aërem. Vnà cum eo cuncta componēs,
 atque ego eram, qua delectabatur, quotidie oblecta-
 bar facie eius, nondum erant abyssi & concepta eram
 &c. Quàm enim insipida hæc sunt, si non essentialiter,
 si non reuera, sed tantum per modum qualitatis
 sapientia apud Deum consistebat? Nam quid dicent
 Ecclesiastico & sapienti, qui pronuntiant sermonem Eccl.1.4.
 omnipotentem, hoc est, verbum aeternum venisse de 24.
 folio regio? Quid Barucho vatis Hieremie notario, Sap.18,
 qui eam tradit visam fuisse in terris versantem cum Bar.3.
 hominibus? Aut quem locum apud illos habebunt
 verba Iob de ipsa diuinissimè philosophantis, Deus Iob.28.
 intelligit viam eius, ac ipse nouit locum eius, si nusquam
 per se cohereret? Maxime cum in eum versum ita R. Sa Sapiētiam
 lomon è Patrum circumcisorum scriptis commentetur, Dei esse re

per se subsistentem e traditionibus Heb. Nouit Deus vbi illa inhabitet. Nam ipsam intuemus creauit mundum, in literis eius, secundum ordinem ac ex pondere siue libramento illarum, cuncta, quæ formata sunt, finxit, vti scribitur ad extremum libri

Eccl. 24.

Ietsirá. Quam enim id congruit cum Vetere ipsorum disciplina, quam Iesus Sirach septuaginta interpretum maximus elegantissima explicauit oratione. Ego ex ore altissimi prodij, primogenita ante omnem creaturam. Ego feci in cælis, vt oriretur lumen indeficiens, & sicut nebula texi omnem terram. Ego in altissimis habitauit, & thronus meus in columna nubis. Gyrum cæli circuiui sola, & profundum abyssi penetraui, & in fluctibus maris ambulauit, & in omni terra steti. Et quæ in eam sententiam plurima sequuntur, quæ ex receptis Hebræorum persuasionibus hausisse Sanctum Ecclesiasticum non dubitabit, qui recentiorum Rabbinorum, quantumuis corruptas iudicijque expertes Cabbalas euoluerit. Singularis extat locus in Targhū Hierosolymitano consentiens cum eo, quod noster D. Hilarius se accepisse à Iudæo quodam prodidit alicubi, in libri Genesios capite, Filij mentionem fieri sub nomine Sapientie. Nam vbi Hebraicus contextus habet in principio creasse Deum calum & terram, Targhum Hierosolymitanus transtulit כבוד

sap. 7. 8. 10

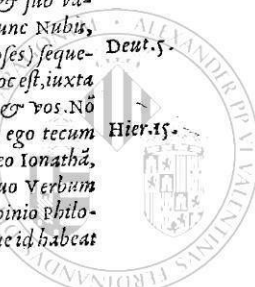
כבוד, in sapientia creauit Deus. Quam sententiam more suo libri Sapientie auctor multis modis amplificans Sapientiam Dei definit vaporem virtutis Dei, emanationem quandam claritatis omnipotentis Dei sinceram, adeo vt nihil inquinatum in eam incurrat, Candorem lucis æternæ, Speculum sine macula Dei maiestatis, imaginem bonitatis illius. Hæc Sapientis sunt verba, hæc oratio, qua non potuit enucleatius siue

Suorum siue Nostrorum fidem de Filio Dei, qui iuxta 1. Cor. 2.
 Apostolum Sapiencia Dei est & virtus, splendor glo. Heb. 1.
 riæ & character personæ eius, forma Dei inuisibilis Phil. 2.
 explicare. Col. 2.

Huc facit, quod Hebræi veteres quoddam agno- Hebræi a-
 scunt verbū Dei increatum, quod appellant מִימְרָא gnoscunt
 וְיָמְרָא ac de eo interpretantur pleraque quæ de Deo ip- Verbum in-
 so Scriptura enuntiat. Ut taceam apud Zoarem, secre- creatum.
 tiores; que Hebræos multa extare loca, in quibus omni- Hebræi
 nō Verbum domini sonat rem aliquam infectam, quæ passim in-
 idem sit atque Deus, nec vlla ratione accipi potest de culcāt Ver-
 Verbo literis sacris consignato, Aperta dilucidaque est bum Dei.
 Targhum Hierosolymitani mens in sextum Exodi ca-
 put. Quod enim dominus Mosi fatetur se tantum ap-
 paruisse Patriarchis nomine Dei omnipotentis, nec ve-
 rò nomen suum Adonai eis manifestasse, Tharghum
 sic declarat, Et reuelavi me per verbum meum Abra-
 hæ, Isaac, & Iacob in Deo celorum. Nomen autem
 Verbi domini non notum feci eis. Quin etiam habent
 hoc peculiare reliqui Chaldæi paraphrasta, ut pluri-
 mam mentionem faciant Verbi domini, maximè illis
 locis, vbi Deus inducitur loquens cum homine, quasi
 ipse fuerit דֹּבְרֵי Dei, qui aderat Patribus & sub va-
 riis figuris & imaginibus nunc Angeli, nunc Nubis,
 nunc Flammæ ipsis loqueretur. Ego (ait Mosès) seque-
 ster & mediator fui inter Deum & vos, hoc est, iuxta
 Onkelum, Ego steti inter verbum domini & vos. Nō
 præualebunt (inquit Hieremias) tibi, quia ego tecum
 sum, vt seruem te, hoc est, interprete Chaldæo Ionathā,
 non præualebunt tibi, quia in auxilio tuo Verbum
 meum est, vt eripiam te. Cuius etiam rei opinio Philo-
 sophos ipsos imbuuit. Nam Philo Iudæus, siue id habeat

Deut. 5.

Hier. 15.

ex suis, siue è magistro suo Platone nihil hoc loco in-
 seresse videtur, saepe λόγος τὸ θεὸς inculcat. Apud Mer-
 curium Trimegistum nihil extat λόγος Dei frequētius,
 nihil crebrius. Apud Calcidium in Platonis Timaeum
 Stoici non tantum constituunt spiritum, qui designa-
 uerit in hanc venustatem, speciem, ordinem mundum,
 prout nostra Genesis prodidit, sed & per essentiam
 rerum ire dicunt λόγος. i. ut ille vertit, rationem soli-
 dam atque vniuersam, velut semen per membra geni-
 talia. Hanc verò rationem (ait) ipsum esse opificem
 22 volunt. Et paulò post, Licet cuncta corpora aliquo de-
 23 fluant, syluam tamen (sic ὕλην, quam materiam nomi-
 24 namus, transfert; Sylua, inquam, semper est, itémque
 25 opifex Deus, ratio scilicet (λόγος) in qua sit fixum quo
 26 quid tempore tam nascatur, quàm occidat. Eodem li-
 27 bro scribit Platonicos, Ideam intellectum æterni Dei
 28 æternum dixisse. Item principalem speciem iuxta nos
 29 esse primum intelligibile, iuxta Deum perfectum in-
 30 tectum Dei. Hæc autem nostram de Verbo Dei sen-
 tentiam confirmare apparet ex Amelio Platonico phi-
 losopho, qui lecto principio Euangelij nostri Ioannis,
 questus est eum in suum ipsius librum transtulisse Ma-
 gistri sui mysteria & quæ erant Platonis arcana, sua
 propriâque fecisse, Per Iouem, inquit, barbarus iste
 cum nostro Platone sentit verbum Dei in ordine prin-
 cipij esse constitutum.

Aug. lib. 10
 de ciuit.
 cap. 29.
 & lib. 8.
 confess.
 Christū es-
 se Deum
 Hebræis.

Ioan. 6.
 Matt. 6.

Sed ad Hebræos reuertor. Illis fuisse semper per-
 suasum Christum non solum esse rem per se subsisten-
 tem, verum etiam diuinam hypostasim, id est, Deum
 probare neque est arduum neque difficile. Petrus A-
 postolus omnium Apostolorum nomine dixit, Nos cre-
 dimus & nouimus te esse Filium Dei viui. Præterea

cum Iudæorum nonnulli Christum nostrum dixissent esse Messiam, alij Eliam, alij Ioannem rediuiuum confiteretur eum esse Messiam Filium Dei viuentis. Cæcus ille natus idem se credere apud dominum testatus est. Ioan. 9.

A qua confessione non abhorrens Martha matrona nobilis, Credidi, inquit, quia tu es Filius Dei viui, non vtrique adoptione aut gratia tantum. Nam nihil vterq; respondisset, cum Elias extitisset quoque hoc modo Dei Filius. Ioan. II.

Prætermitto dæmonas, Caiphã, Phariseos, reliquos denique Iudæos in nostris euâgelicis historiis sapius præ se tulisse neminem se habere Messiam, quin simul haberent Deum, & idcirco reum blasphemie postulasse dominum & saluatorem nostrum, quod cum ipso sententia, homo nudus esset, se Deum, Deo æqualem, Filium Dei, sibi gloriose arrogato Messie titulo faceret. Luc. 4. 8.

Hoc vnum addo Iudæos non ita fuisse stupidos, quin satis intelligerent, hanc esse mentem Christi, ut sese verum Deum, verèque Deo æqualem constitueret, idcircoque Christianos, qui id non credunt, turpissimè, atque adeo sceleratissimè facere, cum de Christi sententia humilius, quàm Iudæi, sentiant. Marc. 3.

Hoc ex Ioanne apparet, qui scribit Iudæos hostili sese gessisse animo erga Christum, quia Deum Patrem suum esse diceret, ac in eo se æqualem Deo faceret. Nam verba illa Matt. 8.

Quærebant illum interficere, quia Patrè suum Mat. 14.

dicebat Deum, æqualem se faciens Deo, cum Luc. 22.

verba sint D. Ioãnis, quis negabit esse vera, atque ita Ioan. 5. 10.

Christum esse deum deoque parem? Clara est Talmuditarum auctoritas, quorum vnus nomine R. Abba Ioan. 5.

adrogatum de nomine Messie respondet, deus erit nomen eius. Item in tra-

Itidem in Baba Batra cap. Qui vidit nauem, quo similiter disputatur de Messie cognomento, Hélek.

In Midras Echa siue lamentatione c. I.

Item in traditu sane drin, cap. Hélek.

Hier. 23.

33

Talmudici definiunt sciscuntque appelladum nomine dei tetragrammato. Necnon in Baba Metfihá, nonnullis postulanti-
 bus, quo nomine nuncupandus sit Mes-
 fias, R. Abba, cuius consultum modò attulimus, Iod, He, Vau, He, inquit Nomen videlicet tetragrammaton ineffabile. Quod munit Hieremiæ clarissimo oraculo, Et est nomen eius, quo vocabunt eum, Iehué Iustitiæ nostræ. Ibi enim Hebraicus sermo nomen posuit tetragrammaton, quod R. David Kimhi frequenter scribit, inter cetera, quibus deus in scripturis afficitur, solum esse proprium. Et certè nulla ratione diuinitatis Christi perduelles ex hoc Hieremiæ angiportu possunt euadere. Nam perspicuè quocunque Oraculi, siue sursum siue deorsum respicias, de Messia propheta loquitur. itaque id quantumuis acerbè ferant Iudei, Ionathan VZielis filius, auctor Paraphraseos, fulgore veritatis perstrictus, ultra literam Hebraicam in suam interpretationem Messie vocabulum intulit. Quod ne possint deradere, ac vt contra se suorum testimonium presentissimum gerant, sapientissimè à Domino prouisum est, vt R. Elias in suo Methurghe-
 man hunc locum inter eos nominatim recenseret, in quibus narrat Chaldæum Paraphrasten explicationis gratia de suo adiecisse vocem Christi. In diebus illis (ait Hieremias interpretante Chaldæo, & referente Elia) germinare faciam Messiam iustitiæ, & hoc est nomen, quo vocabitur, deus iustitiæ nostræ. Nec dubium, quin si dissimularem, Christi diuinam essentiam, statim per verpos impurissimos, odio, quo in nos benedictionis ipsorum præreptores, inflammantur, produc-
 tã haberemus scripturarum veterum examina, quæ eam confirmarent, quæque sententiam aduersam re-

redarguerent. Hac enim sententia nulla extat ipforum literis, atque adeò Cabbalisticis arcanis congruentior, nulla veterum Patrum circuncisorum scriptis scitisque affinior, vt valdè mirabile sit inter Nostros inueniri, qui eius etiam rei calumniam Christo domino mouere non reformident. Mihi hìc isti respondeant, Esto Christus ne sit verus deus. Quid igitur magni Deus pro nobis gessit, vt suam toties nobis commendaret charitatem? Vice Esaiae & ceterorum vatum, quorum ardens erat zelus, insignis pietas atque religio, nobis redemptorem alium hominem esse iussit, ac nos nostram salutem rei procreatae ascribere? deinde nõne illud est aperte confiteri Christo nihil nos prorsus debere, imò verò Christum nobis vehementer esse obnoxium, quòd à deo delectus, vt nostram salutem operaretur, sibi acquiserit non tantum nomen supra omne nomē, sed etiam vt sedeat ad dexteram maiestatis in excelsis. Postremò quare apertis euidentibusque suorum Apostolorum testimoniis Deus nos delusos voluit? Recens enim testamentum pleno ore Christum sine vlla tergiversatione deum esse etiam atque etiam clamat.

In principio erat verbum & Deus erat verbum. Recentes Christo iubente inferre manum in latus suum Thomas scripturae re ipsa victus vociferatur, Domine mi, Deus mi. In de diuinitate Christi. Græco enim atticè extat nominatiuus pro vocatiuo. In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit. Simus in vero Filio eius. Hic est Ioh. 1. verus Deus & vita æterna. Ego sum primus & nouissimus, & viuus & fui mortuus. Ego sum a & b, 20. principium & finis, dicit dominus Deus, qui est & 1. Ioh. 3. qui erat & qui venturus est omnipotens. Hac di- 1. Ioh. 5. Apoc. 1.

- Apoc. 2.** *cit primus & nouissimus, qui fuit mortuus & ui-
uit. Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sa-
baoth, qui erat & qui est, & qui uerurus est om-
nipotens. Ecquis uerò uenturus nisi Christus, quippe
cum Pater non iudicet quenquam, omne autem iudi-
cium dederit filio? Extat gratiarum actio cælestis mi-
litiæ, quæ uirtutem, gloriam, diuinitatem denique at-
tribuit Filio Dei, perinde atq; Patri. Iam Paulus clarè
asserit sanguine Dei, acquisitam esse Ecclesiam, &
Deum ignotum, cui Athenienses aram erexissent di-
cassentque, esse eum, quem Deus suscitabat à mortuis.
Ad Corinthios uerò dominum gloriæ fuisse crucifi-
xum. Ad Romanos triumphans exultansque excla-
mat, Christus est super omnia Deus benedictus in
sæcula. Ad Galatas negat se Euangelium didicisse per
hominem, sed per Iesum Christum. Deus igitur est
Christus & non purus homo, alioqui per hominem di-
dicisset. Qui cum in forma dei esset, non arbitratus
est rapinam se esse æqualem deo. Vbi formam dei
appellat diuinam essentiam, nam eam statim opponit
formæ serui, qua humanam substantiam significari
neminem puto dubitare. Ad Timotheum iuxta qui-
dem Græcam ueritatem nemini id obscurum esse ouans
testatur, Manifestè magnum est pietatis sacramentum,
ὁὸς ἐφάνη ἐν σαρκί, deus manifestatus est in car-
ne, iustificatus est in spiritu, apparuit angelis, prædi-
catus est gentibus, creditus est mundo, assumptus est
in gloria. Ad Titum iubet, ut expectemus aduentum
(apparitionem ἑπιφάνειαν) gloriæ magni dei & Sal-
uatoris Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro no-
bis. Ad Hebræos de eodem scriptum ait, Thronus tuus
deus, in sæculum sæculi. Dilexisti iustitiam, propterea*
- Apoc. 4.**
- Ioan. 5.**
- Apoc. 5.**
- Act. 21.**
- Act. 17.**
- I. Cor. 2.**
- Rom. 9.**
- Gal. 1.**
- Phil. 2.**
- 2. Tim. 3.**
- Tit. 2.**
- Heb. 1.**

vnxit te, ô Deus, Deus tuus oleo exultationis, Et, Tu in principio **יהוה**, ô Deus terrâ fundasti, & opera manuum tuarum sunt celi. Omnia veterascent, tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Ad eisdem **Heb. 1.**
 periphrasi diuinitatem Christi elegantissimè circumscribit, Est, inquit, splendor & character substantiæ eius, omnia portans verbo virtutis suæ, sedens ad dexteram maiestatis in excelsis. Et, Christus heri & hodie ipse & in sæcula. Idem ad **Colos. Heb. 13.**
 senses, Qui est imago Dei inuisibilis, in quo omnia sunt **Col. 1.** condita in cælis & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni siue dominationes siue principatus siue potestates, vniuersa per ipsum & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant, & ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui & principium. Et, **Col. 2.**
 quia in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, caput omnis principatus & potestatis. Quid plura? Num apertissima cuique sunt tum Angeli tum Zachariæ apud D. Lucam testimonia? Angeli quidem, Multos Filiorum Israël conuertet ad dominum deum ipsorum & ipse præcedet ante illum in Spiritu & virtute Eliæ. Ante illum, inquit, haud dubiè dominum deum ipsorum, de quo loquebatur. Zachariæ verò, Tu puer propheta Altissimi vocaberis. **יהוה**
 de decem dei nominibus, quæ de deo enuntiantur. Deinde quorsum pertinet Marci Euangelium vitæ descripturi tam insolens præfatio, Initium Euangelij Iesu Filii dei sicut scriptum est in Esaia propheta, Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te, vox clamantis in deserto, Parate viam **יהוה** domini, siue dei, rectas facite semitas eius. Nonne vt testatum relinquat se non Angeli, non propheta, **Marc. 1.**

non Herois res conscripturum, sed eius qui ut Filius dei existit, ita à prophetis יהוה deus & dominus dudum habitus prædicatusque sit. Alludit enim perspicuè ad illud Esaie, cum de Ioanne Baptista loquitur, Vox clamantis in deserto, parate viam Iehue, & paulò post, Ecce dominum Iehue fortiter venientem. Nec aliò Petri ouatio referri potest, Crescite in gratia & cognitione domini nostri & saluatoris Iesu Christi, ipsi gloria & nunc & in diem æternitatis, Amen. Ut & re ipsa illa Angelorum cælestiumque spirituum gratulatio fatetur, Natus est vobis hodie saluator, qui est Christus dominus. Et, dignus est agnus, qui occisus est, accipere virtutē, diuinitatē, & sapientiā & fortitudinem & honorem & gloriam & benedictionem. Et, sedenti in throno, & agno benedictio & honor, & gloria, & potestas in secula seculorum. Amen.

Luc. 2.
A DOC. 5.

Heb. 1.
Christū natura-
lem & verum & propriū esse
Filiū dei, propte-
reāq; deū testimonio
veteris testamēti, ex
veritate
Heb.
Psal. 2.
Ibid.
Psal. 72.

Præterea quàm apertè per Falsi singularem proprietatem & notationē à rebus factitiis distinguitur? Paulus argumentatur Christum non tantum excellere Angelis, quòd differentius nomen, nempe Filij, uti exempla, quæ quidem subiicit, declarāt, præ illis hæreduerit, sed etiam deum. Eundem citra proportionem anteposit Mose, quòd Filius sit in domo sua, quam profectò fabricauerit, se deum prodens, quia, inquit, qui omnia creauit deus est. Iam enim videamus, ut scripturæ Christum filium dei, qui à creaturarum nomenclatura separatus & in diuinitatis consortio numeratus propriè, verè, naturalitèrque talis sit, nominent. Ordior à Dauide, Filius meus es tu, ego hodie genui te. C. sculamini filium, ne quando pereatis. Ante solem, Innon. i. filiabitur, filius erit nomen eius. Vbi Chaldæus, Et antequam esset sol preparatum erat no-

men eius. Hebræorum autem maiores Innon tradunt esse vnum è cognomentis Messiaë, quasi Christus filius existeret, filiique nomen obtineret, ante mundi exitum, sicuti alibi ipse idem significauit, & vultu aurore tibi ros natiuitatis tue. Quod septuaginta interpretes verterunt, Ante luciferum genui te, eodẽ quidem, sed tamen clariore sensu. Salomon Patrem æmulatus hoc sacramentum non reticuit, Nostin' ait, quod nomen eius, & quod nomẽ filii eius? Vt prophetas notem, Esaias & Hieremias Christum germen domini nuncupauerunt. Danieli species quarti, qui in fornace apparuit, similis filio dei erat. Oseas narrat deum Patrem vocasse ex Ægypto filium suum. Apud Zachariam, framea, inquit pater, suscitare super pastorem meum, & super virum coherentem mihi, Amithi, id est, socium meum, consubstantialem meum.

Iam quid eo frequentius, quid eo sapius in nostris literis? Vidimus eum quasi vnigenitum plenum gratiæ & veritatis. Nec verò particula, quasi, perturbare quemquam debet, quia apud Hebræos aduerbia huiusmodi non modo non minuunt, sed & ad maiorem assæuationem faciunt, vnde etiam appellatur כפּים לאמת הדבר. Exempla aliquot promit R. David Kimhi in quartum caput Osee. At verò rem ita se habere hoc loco constat ex aliis eiusdem B. Ioãnis paginis, Proprio, Proprio (inquam) filio suo non percipit. Deinde rationem reddit, cur ad suum Euangelium scribendum impulsus sit, nempe vt fidem faceret Iesum esse Christum Dei filium. Et in Catholica, vt simus in vero, vero (inquam) filio eius Iesu Christo, ipse est verus Deus. Et, filium suum vnigenitum misit Deus in mundum, vt viuamus per eum. Et,

Reuchl.

lib. 1. Galat.

lib. 12. c. 3.

Psal. 100.

Prou. 30.

Es. 2.

Hier. 23.

& 33.

Dan. 3.

Os. 11.

Zach. 13.

Ioan. 1.

Ioan. 1. c.

3.

Ioan. 20.

1. Ioan. 5.

1. Ioan. 3.

- Matth. 27. qui diligit eum qui genuit, diligit & eum qui ge-
 & 14. nitus est ex eo. Verè enim, verè filius Dei erat ille.
 I. Ioan. 5. Paulus subinde hoc declamat. Inter cætera, dum con-
 fert Mosè cum Christo satis distinguit quàm latè dis-
 fideat vtriusque quòdam, Mosè tantùm adoptiuum, Chri-
 stum verò naturalem esse docens. Moses quidem (ait)
 Heb. 5. fidelis erat in tota domo Dei tanquam famulus, in eo-
 rum testimonium, quæ dicenda erant, Christus verò
 tanquam filius in domo sua. Clariùsne adoptiuum à
 Hebr. 10. naturali discernere potuit? Ac ne semel quodam orato-
 rio impetu id dictū existimes, idem capite decimo re-
 petit, Irritam quis faciens legem Moïsi, sine vlla mi-
 seratione duobus aut tribus testibus moritur. Quantò
 deteriora mereri supplicia putatis eum, qui filium dei
 conculcauerit? Mosi certè & famulo filium opponit,
 Heb. 1. quod & exaggerauerat illius Epistolæ initio compa-
 ratis cum Christo Angelis, Cui enim dixit aliquando
 Angelorū filius meus est tu, ego hodie genui te? Sed an-
 tithetis huiusmodi nihil opus est, cum firmissimum ha-
 beamus Patris sermonem qui confirmas honorem, glo-
 riam, maiestatem filij, voce cælitus delapsa apud Apo-
 2. Pet. 1. stolos testatur, Hic est filius meus dilectus, in quo
 Mat. 3. & mihi complacui, ipsum audite. Hanc enim vocem etiam
 17. Apostoli seorsum audiuerunt de cælo allatā, dum cum
 ipso in mōre Itabyrio essent. Hanc Ioannes Christi Bap-
 tista sibi reuelatam palam apud eius aduersarios te-
 stificatus est, Qui misit me baptizare in aqua mihi di-
 xit, super quem videris Spiritum descendentem &
 manentem super eum; hic est, qui baptizat in Spiritu
 Ioan. 1. sancto, & ego vidi & testimonium perhibui, quia hic
 est filius Dei. Mitto id luculentissimè demonstrari in
 Multa in Euangelij & Apostolicis scriptis ex genere tum ado-
 Euangelij & Apostolicis scriptis ex genere tum ado-

rationis, tum inuocationis, quo in illis afficitur, ex miraculis solo verbo aut etiam nutu factis, ex omnipotentia, quæ illi tribuitur, ex modo loquendi, qui de eo usurpatur, ex obedientia, quam illi præbuerunt vniuersæ res inanimæ. Nam hic exscribere planè nouum Testamentum oporteret, quippe cum omnia illic scripta sunt, ut nosser Ioannes testis est, ut credamus quia Iesus est Christus filius Dei, utque credentes vitam obtineamus ipsius nomine. Ioan. 20.

Insistes fortasse obtuso Iudæorū Mahometanorū- que, qui non nisi filios Dei adoptiuos recipiunt, telo, Kimhi in 2. Psalmū Deum spiritum esse propterea que non posse gignere. Maho. in Alcorano. Atqui inde potius *ἡχοῦσα* fecunditā que Dei Patris colligēda est illo per Esaiam vociferante, Egon qui generationem cæteris tribuo, ero sterilis? Ut ut enim Iudæi locum accipiant de procreandis Ecclesiæ liberis Verbo Dei, tamen propositio sententiæque generalis est. Vnde quemadmodum quod ex homine nascitur, verus homo existit, sic quod ex Deo verè natur. aliterque generatum est, verus est Deus. Nihil enim gignit nisi sibi simile. Fateor quidē hominis & Dei generationem non per omnia conuenire, sed tamen ignorandum non est vtrobiq; quoad rei naturā, rationē esse eandē, quippe cum generationis notatio, in quocūq; spectetur, non ex modulo generandi accipiatur, sed ex substantia, quæ eadem in producēte productōque existit. Propriè enim generatio nihil est aliud, nisi communicatio suæ essentiæ quodam nature modo, quam fecunditatem appellamus. Quod quia perfectissimè hic cernitur, maximè propriè Deus Deum generat. Hominum autem procreatio planè imperfecta est, ut qui per mutationē,

Quid generatio.

In quo dif-
ferat Dei
generatio
ab huma-
na.
Atha. to. 2.
de Synodi
Nic. decre-
tis.

suique. i seminis decisionem gignant, alia longe ratio-
ne, ac Deus, qui plenissime cum filio essentiam suam sine
diuisione communicat. Hominum siquidem soboles
partes sunt quodammodo gignetium, quod in his cor-
porum natura non simplex, sed fluxa sit & ex parti-
bus coalescat. Deus contra expers partium impatibi-
lisque est, ac proinde sine partitione, sine patibilitate,
sine perpeffione filij sui Pater euadit. Non enim efflu-
xio est a re incorporea, aut in eam vlla influxio, vt ho-
minibus accidit. Itaque quia simplex est, omni imper-
fectione summotam prolem effundit, vt cum hominibus
verbum mentis nec per perpeffionem nec per diuisionem
innascitur. Imo vero multo magis Dei Verbum ita ex-

an. 4.
Epipha in
Ancorato
& har. 69.

ortum arbitrari debemus, quod Spiritus Deus sit spi-
ritus autem fluxum non patitur, non contractionem,
non immutationem, non extensionem, non pollutionem.
Sed nec vlla sexus cogitatio venire hinc debet in men-
tem, scribente in legatione Athenagora, quod animo
omnino complectendum est, ne existimemus, quae de
sarpedone, Hercule, reliquis Deum fabulorum filijs
credidit Gentium natio, cum hoc arcano ortu habere

Athenag.
in leg. pro
Chr.

quidpiam affinitatis. τοουτου δε και υον το θεου. και μη
μοι χαρισον τις νομιση το υον ειναι πα παω. ε γε, ως περιται μω-
θοποι. υ ον ουδεν βηποις ηλ' αε' ερωπων δεχουω τις τις θεοις,
η πατε το θεου και πατρεις, η πατε το υον περ η καρω. α' υ α'
ουον ο υος το θεου λογος το πατρεις ενι' εα και εν βηγια. πατρεις
αυτω γε εδ' αυτω πατε ενι' εα εως οντος το πατρεις και το
υον, οντος δε το υον εν πατε, και πατρεις εν υω, εν ενοτη η
διδωαυει πνευματος, τοις και λογος το πατρεις ε υος το θεου.
ει δε δι' υωβουλιω σμερπαις σκοπιω υωι' επιου, ο πατρεις το
βουλεται, ερω εα' βεραχων. πατε πο' ημνηια ειναι πα
παω, ου' γε ως ηωδ' ου' οι (ως ερω γε ο θεος τοις αιωτας αιω' ειναι

ἔχον αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ τὸν λόγον αἰδιότως λογικὸς ὢν) ἴσῃ ὡς ἑστὶ
 ἰλικῶν ζυμῶν τῶν ἀποίου φύσεως, ἢ γῆς, ὀχρίας ὑποκειμέ-
 νων δίκην, μεμιγμένων τῷ παχυμετέρω πρὸς τὰ κομφί τε εἶ-
 ἔπ' αὐτοῖς, ἰδέα καὶ ἐνέργεια εἶ) προσελθόν. *Recognosci-*
mus, ait, etiam Filium Dei. Nemo verò existimet ridi-
culum Deo esse Filium. Non enim idem ac poëtæ fa-
bulantur, qui nihilo meliores deos hominibus osten-
dunt, aut de Deo & Patre, aut de Filio ipsius sapimus.
 Sed est Filius Dei ratio ceu Verbum Patris ideâ
 atque actu. Etenim ab ipso & per ipsum vniuersa
 effecta sunt, quippe cum vnum sint Pater & Filius,
 insit quoque Pater in Filio & Filius in Patre, in vnita-
 te & vi Spiritus, vt mens ratioque Patris. Quòd si per
 intelligentiam, quæ in vobis est præstantissima, con-
 templandum videtur, qui sibi velit Filius dei, breui
 dicam. Primum progeniem esse Patri non quidem fa-
 ctam (à principio enim deus, cum sit mens sempiter-
 na, habuit ipse in seipso semper verbum aut rationem
 velut ratione præditus) sed quæ, vt idea & perfe-
 ctio progredetur rerum materiatarum omnium
 informi natura terræque constantium, subiectorum in-
 ter se coeuntium instar crassioribus & leuioribus in-
 micem confusis. Hoc autem postea in diuinorum do-
 gmatum epitome. capite de Filio, sic Theodorus ex-
 pressit, ὁ δὲ λόγος δηλοῖ τὸ ἀπαθὲς τῆς ἡμετέρας. ἵνα γὰρ μὴ
 ὑὸν ἀκούοντες εἰς ἀσραπίνας καταπέσωμεν ὑπονοίας, ἢ νο-
 μίσωμεν ὡς ἀπλησίως ἡμῖν ἡμετὴν εἰσῶσι τὴν εἶδη ὅλων δημιουργ-
 γῶν, λόγος αὐτὸν προσσηγέρθησε, τῷ τι διδάσκων ὡς ἡ ἡμετέρας
 ἐκείνη παθεῖς παντὸς ἐλευθέρα. οὐδὲ γὰρ ὁ νοῦς ὁ ἡμετέρας
 ὡδίνων τὸν λόγον, δεῖται τῆς τῶ ἡμετέρας κοινωίας, ἢ πηλεί, ἢ
 ῥῶσιν ὑπονοίας πινά, ἀλλὰ τέλειος ὢν, τέλειον ἀπτελεῖ τὸν
 λόγον. *Verbum, vt ista Latine interpretemur, declarat*

Theod. in
Epit.

impatibilitatem generationis. Ne enim audito Filij vocabulo in humanas cogitationes decidamus, atque existimemus eodem modo, quo nos gigni Filium dei rerum omnium opificem Verbum siue λόγος ipsum appellauit Euangelista, docens hunc ortum ab omni perpeſſione eſſe liberum. Non enim mens noſtra pariens Verbum indiget ſæminæ coniunctione, aut patitur ſectionem vel fluxum aliquem, ſed perfectæ cùm ſit, perfectum conſicit Verbum.

*Differētia
2. eandem
numero eſ-
ſe ſubſtan-
tiam.*

*Deinde in humanis vt partem tantum eſſentiæ, ex-
ternis rebus cætera ſuppeditantibus, ſic non eandem
numero ſubſtantiam genitor genito tribuit. Hic verò
Pater Filio contulit deitatis ſuæ plenitudinem, virtu-
tisque æqualitatem. Alioqui ſi Filius partem duntaxat accepſſet, neuter eſſet perfectus. Patri deeſſet portio, quæ ipſi deceſſiſſet amiſſa ſua per actum generationis plenitudine. Nec plenitudo extaret in Filio, qui ex parte ſolum conſiſteret, qui que naſcendo totam Patris eſſentiam non fuiſſet conſecutus: & totam igitur dictu, auditu, cogitatu mirabile?) Pater dedit, totam ineffabiliter, totam ad numerum apud ſe retinuit.*

*Differēt. 3.
quòd gene-
ratio dei ſit
ſempiterna*

*Prætereà Homo ob impotentiam ſui viriūmque de-
fectionem non ſtatim vt natus eſt, generat ſibi ſimile,
ſed progreſſu temporis paulatim ad vim procreandæ
ſobolis confirmatur. Deus autem, quoniam infinitus
æternusque eſt, ab omnique æuo præpotens, ideo ſua
diuinitate abſque temporis initio, abſque viriūm defectu,
abſque potentiæ detrimento Filium ſuum genuit.
Quemadmodum, quia erat impatibili, incorporea, nõ
defluente ſubſtantia, ipſum ſine deſluxu atque deciſione
genuiſſe iam aliquoties probauimus.*

Differētia

Postremò generatio quidem hominis ad extra con-

ficitur. Sic loquuntur Nostri Scholastici post Haymonem episcopum vocabulis quidem barbaris, sed tamē Laconico more breuiter multa eaq; insignia concipientibus. Id est, in rebus humanis generans generatum extra se constituit, sicq; aliud & separatum à se procreat. In Deo autem Pater gignens genitum intra se conseruat, ad eò ut nunquam à se inuicem diuellantur. Quod facit, ut iustissima sit querimonia D. Hilarij aduersus Arianos, itēque nostra aduersum Trinitarios, qui vinculum arctum sanctę & indiuiduę Triadis non dico dissoluere sed ausu temerario, imò verò nefario diffecare conantur. Nam hinc Filius apud S. Ioannem testatur se esse in sinu Patris, hoc est, in secreto Patris, quo cum illo vel in illo hæret semper, ut ne per carnis quidem *οικονομια* ab eius recessu intimo discesserit. Ego, ait, in Patre & Pater in me est, quemadmodum & de S. Spiritu Apostolus alicubi edisserit. Nam etiam ipse extra Patrem non euagatur. Vbi enim extra eum, qui vbique est, subsisteret? Igitur, ut ad Filium redeam, sicuti mens humana *εννοια* intrinsecus generat, ita Pater fundit Verbum penitissimum, quo se intra se explicat mirabiliter. Vbi lubet exclamare, Quam admirabilis domine! Et magnitudinis tuę non est finis. Generatio & Generatio laudabit opera tua & magnificentiam gloria tuę loquentur, & mirabilia tua narrabunt. Si enim paucissima, quę de ineffabili Verbi Dei generatione per ænigma, prælucente Christi & Apostolorum doctrina, accepimus, in tantam admirationem ardoremque nos rapiunt, quid fiet cum in cælum per Dei gratiam admissi, beata illa contemplatione, quę aduersa facie nobis promissa est, perfruemur? Interea in hac animę peregrinatione

4. generationem dei esse intrinsecam.

Haymo in I. Ioan.

Hilar. lib. 7 de Trinit.

Ioan. I.

Aug. epist.

3. ad Voluc.

Ioan. 12.

& 14.

Psal. 144.

perfectum
agens sine
materia p
se ac ex se
producit.
Generatio
in creatura
duo inclu-
dit produ-
ctionem et
mutationē.
Testimo-
nia vetera
ae S. Spiri-
tu.
Gen. I.

qualicunque hac reuelatione pascamus nos, contenti nosse, vt vera absolutaque censeatur generatio, satis esse vt quod in externis natalibus perfectionis est, nempe per se ac ex se simile procreare, hoc in mysterio retineatur, quod imperfectionis, vt mutatio, vt seminis decisio, vt temporis longinquitas & spatium, reiciatur. Hæc enim ad verā ortus rationem nequaquam pertinent, quemadmodum definitio, quam modò attulimus, declarat.

Sed veniamus ad spiritum sanctum. Illum quoque diuinam esse hypostasim, à cæteris re ipsa distinctam, iidem tamen æqualem, consubstantialem, coænam, nec verò de rerum procreaturum numero, multis pariter oraculis comprobari potest. Iam inde spiritus domini ab initio fertur super aquas, eis in super accubatur quasi designaturus redacturisque in ordinem, & speciem quæ erant in composita. Hæc est illa Mens, quam Anaxagoras, vetustiores secretioresque philosophi digessisse volunt, chaos, rudem molem, quæ primo tempore sine ordine, specie, forma variè turbulētēque agitabatur. Hæc est, de qua scribit Moses, Impleuit eum Spiritus Dei. Cui David vim producendi vniuersæ attributam canit, Emittes Spiritum tuum & renouabis faciem terræ. Qui etiam præsentia eius maiestatem, & efficiētiā quoquouersum expandens, Quo ibo, inquit, à Spiritu tuo. Spiritus enim domini impleuit orbem terrarū & quod complectitur omnia cælum. Atqui ex primis notionibus est, Deum
ire per omnes

Georg. 4.
Neb. 2.
Terrasque tractusque maris, cælumque profundum.
Hunc spiritum non ignorauit Nehemias, qui illi hominum scientiam acceptam fert, Spiritum tuum bonum

dedisti, qui doceret eos. Non Iob, qui exclamat, Spi- 1ob. 33.
ritus Dei fecit me & spiraculum omnipotentis 32.
apertuit me. Et, Spiritus omnipotentis dat intelligen-
tiam. Non librorum Regionum author, dum deum di-
centem, facit, Regnauerūt non per me, neque per Spi-
ritum meum. propheta, uti ipso præcipuè agitaban-
tur (per eos enim loquebatur) ita etiam de labiis cum 2. Pet. I.
non deponunt. Esaias, Spiritus meus, qui est in te. Esa. 59.
Ipsi ad iracundiam prouocauerunt eum, & exacer-
bauerūt Spiritum sanctum eius. Et post. Vbi est qui 63.
posuit in medio eius Spiritum sanctum suum. Ef-
fundam Spiritum meum super semen tuum. Donec 44.
effundatur super nos Spiritus de excelsis. Ezechiel, 32.
Spiritum meum ponā in medio vestri, & faciam, Eze. 36.
ut in præceptis meis ambuletis. Ioel, Effundam Spi-
ritum meum, super omnem carnem. Sed satius fuerit, 1oel. 2.
ne ingrediamur in immensum, his parcè carptis te ad
lectionem & ipsorum & reliquorum prouocare. Hoc
unum quæram (sic enim exitum inueniam veterum
testimoniorum.) cur apud Dauidem, atque ad eò cete-
ros antiquarum scripturarū auctores (Nam de recen-
tibus nondum loquor) Spiritus quidam est prin-
cipalis? Certè nulla eius ratio excogitari potest sim-
plicior, nulla, qua magis animis hominum satisfaciat,
quàm aliquem esse singularem spiritum, quem Deus
singulari more sibi ab æterno profuderit, & seiunctum
è cæterorum numero atque gradu intimum semper ha-
buerit, quem & à se manātem rebus creatis, quas præ-
stanti munere affectas cupit mittat, instillet, largiatur.
Hanc sententiam à Nostris non esse temerè confictam,
sed à prima natura haustam, deinde cælesti reuelatio-
nis confirmatam, illustratāque abunde testantur tum Psal. 51.

De dei spiritu philosophorum, tum veterum Hebræorum scripta. Illi quidem Spiritum Dei quendam esse dixerunt, sine quo nihil moueretur & cōsisteret, qui intus res procreatas aleret, contineret, conseruaret, tueretur, totamque per artus infusus agigaret molem magno corpori vniuersi sese immiscens, qui tum mens tum anima mundi existeret. Affirmabant, inquit Athenagoras, τὸ πνεῦμα τῆς θεῆς ἡρπῆσαι ἐκ δυνάμεως δι' ὅλης τῆς κόσμου, ac vt pluribus Calcidius Platonius ex Stoicorum sententia in Timæum Magistri sui expressit, non deesse materie, de qua vniuersa oriuntur, Spiritum & vigorem ex aternitate, qui moueat eam rationaliter, totam interdum, nonnunquam pro portione, quæ causa sit tam crebræ, tamque vehementis vniuersæ rei conuersionis. spiritum porrò motuum illorum, esse non naturam, sed animam & quidem rationalem, quæ viuificans sensilem mundum exornauerit eum ad hanc, qua nunc illustratur,

Quid Hebræi de S. spiritu.

venustatem. Quem quidem beatum animal & deum appellant. Hebræi verò Spiritum sanctum, quem Ruah haccodes tam crebrò nominant, Ecclesiæ moderatorem præfectumque confitentur, ac vocant cognomento apud ipsos vulgatissimo Sechiná, quòd ipse cum ea, præsertim cū Prophetis maneat. Liber Eliæ Iudæi, qui Thisbi inscribitur, è quo ista transcripsimus, extat in omnium manibus. Huius verò fidei adumbratio superest in actis Apostolorum, in quibus commemorat B. Lucas sadduceos à Phariseis habitos pro hæreticis, quòd non tantum Angelos, verum etiam spiritum inficiarentur. scilicet ipsum etiam cogebantur de rerum ordine atque natura tollere, vt suæ discipline principis insistere omninò possent. Cum enim semel haberet constitutum solam legem Mosis quasi diuinam recipe-

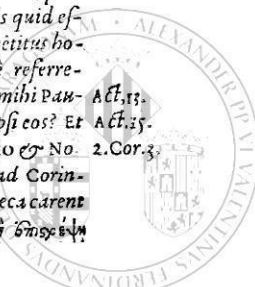
Act. 23.

sadducei
solum pen-

re, Prophetas verò de sacrarum scripturarum canone tateucham expungerent, sequebatur, vt eos suo pte spiritu & ingenio fudisse, quæ ipsorum nomine ferebantur, defenderent, negarent quoque præter instituta Maiorum vltimum esse Spiritum s. qui Prophetas aliquando afflauerat, ne si eum admisissent, viderentur resistere spiritui sancto, qui per ipsos locutus tam constanter assueverabatur.

Hunc postea articulum illustriorem reddiderunt scripturæ Christus & Apostoli. Quota enim pagina est noui Test. noui Test. stamenti, quæ non s. spiritum inculcet? Baptizamus in de diuinitate nomine ipsius perinde atque Patris & Filij. Deinde te s. spiritu peccatum quod admittitur in Spiritum s. est grauius, tum ma- Matt. 28. quam quod contra Patrem vel Filium, quasi tum ma- Act. 11. ximè aliquid perpetratum sit, quod singulariter diuinitatem ipsam afficiat. Alioquin si non esset Deus, qui Matt. 12. in eum peccare, tam esset impium & irremissibile?

Qui Ioannes illum cum Patre & Verbo vnum esse dice- 1. Ioan. 5. ceret? Qui Paulus pronuntiaret solum Dei Spiritum 1. Cor. 2. e a nosse, quæ sunt Dei, perinde ac solius hominis spiritus nouit ea, quæ sunt hominis? Quo pacto Petrus, Act. 5. quem Spiritum sanctum prius nominauerat, Deum deinde appellaret? Reprehendit enim Ananiam, quia mētitus erat Spiritui sancto, deinde declarans quid esset mentiri Spiritui sancto, Non es, inquit, mētitus hominibus, sed Deo. In iisdem Actis quam pie refertur, Hæc dicit Spiritus iubens, Separate mihi Paulum & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos? Et Act. 13. Apostoli dictarent, Placuit Spiritui sancto & No. Act. 15. bis? Si apertiores requiris tabulas Paulus ad Corinthios scribit dominum esse Spiritum. Græca carent 2. Cor. 3. ambiguitate, perspicuæque sunt, in iis s. d. τὸ πνεῦμα

πρὸς κρείον, ἀλειψέται τὸ κάλυμμα. ὁ δὲ κρείον τὸ πνεύμα ὄντι. ἢ δὲ τὸ πνεύμα κρείον ἐκείνῃ ἐλθὼ θεία. Cum autē conuersum fuerit (cor iudeorum) ad Dominum, auferetur velamen. Ille autem Dominus (de quo loquor) Spiritus sanctus est. Vbi autem Spiritus domini ibi libertas. Qui vim articulorum Græcorum comprehensam habet, hunc esse loci sensum intelligit. Ac ne quis tergiversetur Filium vel Patrem significatū esse, & idcō dictum Spiritum ob incorpoream substantiā, vti aliās apud Ioannem, subiicit Apostolus, Vbi autē Spiritus domini ibi libertas. Nam spiritum Domini nemo dubitauerit esse spiritum sanctum. Eodem præterea quæ sequuntur, pertinent. Nos verò omnes reuelata facie gloriam Domini specularantes, in eādē imaginem transformamur à claritate in claritatem,

Ioan. 4.

Bas. lib. de
s. spiritu
cap. 21.

tanquā à Domino spiritu. Sic enim mihi cū B. Basilio videtur interpretandū quod Græcè legitur, κατὰ τὸ πνεύμα κυρίου πνεύματος. Non à domini spiritu, vt vulgari interpretis censuit, siue quia repetitio est eius, quod dixerat, Dominus est Spiritus, siue quoniā dictionis collocatio statim hanc interpretationem offert. Sed cur hoc in loco hæremus, cū in alijs Domini & Dei titulum clarè spiritui s. tribuat Apostolus? Domini quidem dum ad Thessalonicenses scribit. Dominus autem dirigat corda vestra in dilectionē Dei & in patientiam Christi. Nam si de Patre id dixisset, subiungendum fuerat, in dilectionem suam, si de Filio, in patientiam suam. Deinde dirigendorum animorum actio, quoniam quedam inspiratio est, solet spiritui s. attribui. Adde eandem esse sequentis literæ sententiam, Vos Dominus multiplicet, & abundare faciat charitatem vestram in inuicem & in omnes, quæ admodum & nos in vobis ad confirmanda corda ve-

1. Thes. 3.

1. Thes. 3.

stra sine querela in sanctitate ante Deum & Patrem, in aduentu Domini nostri Iesu Christi cum omnibus sanctis eius. Amen. Dei vero cum ad Corinthios exclamat, Nescitis, quia Templum dei estis, cuius autem dei declarat, subiiciens, Et Spiritus Sanctus habitat in vobis. Et iterum, Membra vestra Templum sunt Spiritus Sancti, qui habitat in vobis. Hinc continuo, Glorificate & portate Deum in corpore vestro. Deum certe per $\epsilon\pi\epsilon\acute{\nu}\mu\eta\iota$ Hebraeis familiarem vocans Spiritum sanctum. Nam cui Salomon de lapidibus & lignis templum aedificat, Deus est, & cui sumus viuum & spirituale templum Deus non est? Aper- tus est locus de missione Pauli & Barnabae. Haec dicit Spiritus iubens, separate mihi Paulum & Barnabam. Et de donis & distributionibus S. spiritus. Haec omnia (inquit Paulus) operatur vnus atque idem Spiritus diuidens singulis prout vult. si enim spiritus non esset eiusdem potestatis atque pater, non diceret Apostolus spiritum iubere aut haec dare quando ipse vult, sed quando pater praeciperet, & quibus praeciperet. Paulo superius, Diuisiones Gratiarum sunt. Idem autem spiritus. Et diuisiones ministrarionum. Idem autem dominus. Et diuisiones operationum, idem autem deus, qui operatur oia in omnibus. Alij quidem spiritus dat sermones sapientiae &c. Quis primo dixit spiritum, vocat deinde Dominum, tertio Deum, rursusque spiritum, oratione fatum diuersa, eleganti vero verborum congerie, quemadmodum in sacris literis vsu fieri solet, vt idem verbis identidem submutatis elegantissime pronuntietur. Vnde, quod Hieremias tribuerat Deo יהוה , ad Hebraeos, Paulus addidit spiritui sancto. Contestatur autem nos & Spiritus sanctus. Postquam enim dixit, hoc est te-

I. Cor. 3.

I. Cor. 6.

3. Reg. 7.

Act. 13

I. Cor. 12.

Ibidem.

Hier. 31.

Heb. 7.

stamentum, quod testabor ad illos, post dies illos dicit dominus יהוה, dabo leges meas in cordibus eorum, & c. Quod ex effectis, quæ eadem illi ac Patri & Filio scriptura attribuit, ut Athanasius, Basilus, ceteri maiores contra Macedonianos πρὸς Μακεδονίους aceruis testimoniorū commonstrarunt, extorqueri potest. Verbi causa, cum Paulus ait Spiritum omnia scrutari, etiam profunda dei, Et, quæ sunt dei neminem nosse nisi Spiritum, qui de deo, cum eum Apostoli annumerant Patri & Filio, in rebus, quibus diuina eorum maiestas atque gloria definitur, cum ipsum omnia sciētem, cuncta potentem, vniuersa administrantem faciunt, cum ubique esse, omnia creasse, seruare, continere, sanctificare, regere prout vult, dicunt, cui dubium esse potest, quin illum ipsum peræquæ ac Patrem & Filium deum significant existere?

Hinc ergo fit, ut cum multa concionantur de rerum aspectabilium inaspectabiliūque procreatione, nunquam ne per speciem aut coniecturam quidem recordentur Sp. sancti, imò verò non tantum ex illarum numero atque gradu semper ipsum eximunt, verum etiā assueverant sine ipso earum conditionem nequaquam constituisse. Profantur quidem spiritum esse dei, esse ex deo, procedere à deo, exire à deo, mitti à deo & plurima alia, quæ in hanc cadunt faciem, Creatum autem esse, factum esse à deo & si qua sunt huiusmodi nunquam. Non enim per tot sæcula administrati Athanæi id reticuisissent. Quis ita? Quoniã certè ab alio esse deo siue diuinæ personæ non repugnat, effectum esse planè in ordinem creaturarū cogit eum, de quo tale dicitur. Ideo enim inficiamur filium esse creatum factum ve, quæuis sit à Patre, & nihil nisi à Patre obtineat, quis

Athan. lib.
de cōmuni
essentia Ba
fil. ad Am-
philochiū
& contra
Eunomiū,
Rom. 8.
I. Cor. 2.

Gen. I.
I. Cor. 2.
I. Ath. 14.

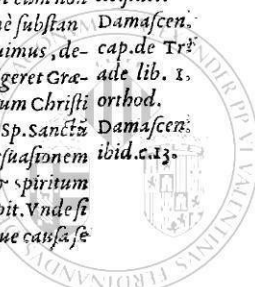
De proces-
sione spiri-
tus S.

creatura non est, & quod habet non ex nihilo, sed de substantia Patris sempiternè per generationem adeptus est. Quid igitur obest Spiritum, quæcunque obtinet, aliqua emanatione, quam processionem de nomine generis appellamus, cõsecutum esse, & interea quia non existit è nihilo, rerum creatarũ ordinem euadere. Nam quòd omnia, essentiam etiam diuinam acceperit à Patre, puto constare partim ex his, quibus diuinam Filij essentiam à Patre fluxisse astruximus, partim ex sacris oraculis et scriptis Maiorũ, quibus hoc cõceptis verbis olim signauerunt. Manifestum est Pauli testimonium, quæ dei sunt nemo nouit, nisi Spiritus dei. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed Spiritum qui ex deo est. Quem proximè spiritum dei nuncupauerat, statim audet appellare spiritum, qui ex deo est. Primùm, vt testatum redderet, quod clarius tradidit Augustinus, sicut naturam præstat Filio sine principio generatio, ita spiritui sancto præstare essentiam sine initio processionem. Quòdque aliis uocabulis se credere professi sunt D. Hieronymus apud Nostros, & apud Græcos Ioannes Damascenus. Credimus, inquit, in spiritum sanctum verum deum, qui de Patre propriè est & procedit, vt eum non magis esse $\omega\mu\tau\acute{\alpha}\nu\omicron\varsigma$, quàm Filium, cuius sanè substantiam à Patre manasse superiore libro docuimus, demonstrarèt. Deinde vt grauem plagam infligeret Græcis, qui existimaturi erant aliud esse spiritum Christi & spiritum ex Christo, ne à Filio quoque Sp. Sancti procedere cogèrentur confiteri. Quam persuasionem satis repellit Apostolus, dum spiritum Dei & spiritum ex deo pro eodem citra controuersiam accipit. Vnde se huiusmodi submutandæ orationis ratio atque causa se

I. Cor. 2.

spiritus s.
non est $\omega\mu\tau\acute{\alpha}\nu\omicron\varsigma$.Aug. lib. 15
de Trinit.

cap. 26.

Hier. in ex-
pos. Catho-
lic. fidei.Damascen.
cap. de Tr.
ade lib. 1.orthod.
Damascen.
ibid. c. 13.

Rom. 8.

Gal. 4.

ei obtulisset sepius scribenti spiritum sanctum esse spiritum Filij, dubitandum non est, quin locutionem altera illa dicendi formula variasset. Prorsum enim eadem vis est atque notatio harum, Spiritus Patris & Spiritus ex Patre, Spiritus Filij & Spiritus ex Filio, ut è similibus enuntiationibus confirmari potest. Paulus Filium dei appellat dei sapientiam atque virtutem non quidem, quæ deus Pater potens sapiensque existit (seipso enim potens est & sapit, virtute profecto & sapientia sibi insita atque innata) sed quam potentissimus & sapientissimus potētissimam sapientissimamque genuit, aded ut genitus dici possit sapientia de sapientia, Potentia de potentia. Quod exprimi potest elegantissimis Pub. Maronis versibus sumptis proculdubio è sibyllæ alicuius foliis,

Quarto

Æneid.

Quid spiritus Filij.

Ioan. 5.

Nate meæ vires, mea magna potentia solus,

Nate Patris summi, qui tela Typhoëa tennis.

Itaque spiritum sanctum vocat spiritum Filij, non quo spirat vivitque Filius. (Nam per se id facit habens vitam in semetipso, ait Ioannes, æquè ac Pater) sed quem iam ab æterno, modo quodam singulari, siue spiravit siue emisit. Quod quia cum Patre communiter facit, Vtriusque enim communis est spiratio siue emissio, non dicimus spiritum sanctum genitum, sed procedentem. Etsi enim omnis natiuitas quædam est processio, vnde & Filius à Patre potest dici procedere, quemadmodum etiam exire ab eo legitur, tamen quia non omnis processio natiuitas est, ut apparet ex Eva prima humani generis fœmina, quæ ab Adamo quidè processit, sed id citra generationem, & modus, quo spiritus à Patre & Filio procedit, vacat nomine, nihil habens prorsum commercij cum vsitatis emanandi formis,

Eva non est nata, sed procedens, vnde non Adæ filia.

formis, generis vocē ad speciem restringimus, ac emanationi spiritus sancti vocabulum processionis attribuimus, ne eius ab alio originem ignorare penitus videamur. Nam in humanis quoque nihil datur, quod à duobus æqualiter agentibus substantiam, quæ eiusdem sit nature, sortiatur, vt hic emanationis mos, hæc ratio planè sit spiritus diuini propria. Apud nos quidem duo Pater & mater substantiam eiusdem speciei proli impertiunt, atque hunc actum generationem nominamus, verùm quia Mas rationē hic obtinet agentis & formæ, fœmina patientis potius materiæ non in vtroque æqualem vim atque actionem, nō idem causæ genus atque principij inesse censemus. Deinde vt in animantibus ad procreationem necessaria sit alterius sexus tanquam materiæ coniunctio, tamen id in cunctis gignentibus non est perpetuum, cum sine fœmina arbores & pleraque alia surculos, fructus, fœtusque pariant. Itaque cum hic propriè sit agens vnicum & æquale, necessarium, ac ea gigni verè censeantur, quæ hoc modo nature suæ consentaneo, cōmunicationē eiusdē speciei consequuntur, mirum nō est si Filium Dei absq; tropo reuerāq; genitū cū Scripturis prædicemus, q̄ ab vno Patre adeptus fuerit cōmunitatē eiusdē substantiæ.

Iā spiritū s. quoniā nō à solo Patre, verùm etiā à filio, idq; æqualiter & secūdū idē causæ & principij genus nactus est substantiā, inficiamur genitū, cōfitemur procedentē, id est, inusitato nature modo à duobus æquè cōmunitèrq; spirantibus & tanquā agentibus productū. Ergo quemadmodū generationē definiebamus cōmunicationem eiusdem nature secūdū vsitātū nature modū, sic processionē describere possumus cōmunicationem eiusdē substantiæ modo quodā nature inu-

Quæ sit causa continens generationis. Arist. sub finē I. Phys.

Generatio non est metaphoricè in Deo. I. Ioan. 4.

Quæ sit continens causa processionis.

Quid pro- cessio.

umento diutius immorarer, nisi apud me constituissem de processione integrum opusculum edere aduersum Ioannem CaZanouium equitem Polonum, qui in vna epistolarum ad Calvinum non tantum reuocat ab inferis putrem Græcorum errorem, sed etiam auget. In presentiarum autem hæc mihi videntur fuisse delibanda, vt doceremus spiritam rem esse per se subsistentem, quæ reipsa & $\alpha\epsilon\sigma\omega\tau\omicron\mu\epsilon\varsigma$ ab illis differret, à quibus produceretur. Non enim potest intelligi vnã & eadẽ esse hypostasim, quæ producit & quæ producitur.

Cum ergo Scripturæ nos cogant distinctè cõfiteri Patrem, Verbum & Spiritum Dei, eximât etiam hos tres è rerum procreatarum ordine, iubeant præterea vnum solum Deum credere, de quo effatum sit, Videte, quòd ego solus & non sit alius Deus præter me, Et, Audi Israël dominus Deus tuus Deus vnus est, in his credẽdis, quòd pugnantia videantur, fide hæsitabimus? Si tres non subsisterent, qui verè & substãtialiter essent Elohim i. dij, putas legeremus, Eduxerunt me dij. si vno Deo plures essent censendi, cedõne scriberetur, Præter me non est Deus? lubet Augustinum ea de re differentem in medium proferre. Iam nunc intuere, quæ scripturarum eloquia nos compellant vnum dominum Deum confiteri, siue tantum de Patre, siue tantum de Filio & s. Spiritu interrogemur. Certè scriptum est, Audi Israël dominus Deus tuus Deus vnus est. De quo dictum putas? Si tantum de Patre, non est dominus Deus noster Iesus Christus. Et vbi est vox illa clangentis & clamantis, dominus meus, Deus meus, quã Christus ipse non reprehendit, sed approbauit, dicens, Quia vidisti me credidisti. Porrò si & filius dominus Deus

Dé Dei v-
nitate.

Deut. 32.

Deut. 6.

Gen. 20.

Aug. epist.

174.

Ioan. 20.

Nota.

Nyssenius
in maiore
cateche-
tico cap. 3.
Nazanz.
i s. pascha

est, & ambo iam duo domini & duo dij, quo modo erit verum, dominus Deus tuus Deus vnus est. Huc facit, quod veteres tradiderunt in capite de Deo Ecclesiam, partim à Iudæis, & Gentilibus dissidere, partim ab vtrisque aliquid decerpere. A Iudæis colligit vnitatem naturæ, à Gentilibus distinctionem personarum. Illos execratur, quòd vnitatem essentia in vnica hypostasi collocent, hos despuit, quia deorum quandam turbam populùmque constituunt, & eum quidem essentia differentem, ne si nihil differat inter Deum & Deum, louem ab Apolline & cæteris discernere non valeant. Et certè apprehendi non potest, cur nobis tam obnixè commendent scripturæ, vt & vnitatem Dei fortiter teneamus, & in tres hypostases nihilo minus credamus, sine quibus articulis, nihil est vt reliquos profuturos speremus, cum ab iis prorsum dependeant, nisi enuntiatio, Tres sunt vnus Deus, simpliciter vera sit. Nam tres reipsa distinctas esse personas, quarum qualibet Deus sit absolutè, supra satis superque probatum est. Vnum verò Deum esse, non plures tot tantisque sacrarum literarum momentis persuademur, vt pluribus & simplicioribus verbis nemo affirmare valeat solem meridie lucere. Ex enim, vt more nostro præmittamus oracula antiqui testamenti, Moses dum decalogum Dei digito virtutè re exaratum proponit populo, prima eius verba fuisse refert, Ego sum dominus Deus tuus, Non erunt tibi dij אלהים alij, coram me. Quam sententiam multis dicendi tropis, diuersis in locis amplificauit. In Deuteronomio, Vt scires, quoniam dominus ipse est Deus, & non est alius præter vnum. Et paulò post, Scito ergo hodie & cogitato in corde tuo, quòd dominus est Deus in celo sursum &

Testimonia
veteris test.
de vnitatem
dei.

Deut. 4.

In terra deorsum & non sit alius. Quod itidem repe-
 tit capitibus sexto & trigesimo secundo. David non
 in alia vixit fide. Quis, inquit, deus præter dominum Ps. 17.
 deum nostrum, aut quis deus, præter deum nostrum.
 Et, quoniã tu magnus es & facis mirabilia, tu es deus Ps. 85.
 solus. Et, cognoscant, quòd nomen tibi dominus. Tu so- Ps. 82.
 lus altissimus in omni terra. Neque enim est sanctus, vt
 est dominus. Non enim est alius extra te, & non est
 fortis sicut deus noster. Esaias auit. am hanc religionem Es. 44.
 prædicauit, apud quem, Ego sum primus & nouissi-
 mus, & præter me non est deus. Et, præter me non est
 seruator. Et, Ego dominus & non amplius, præter me
 non est deus. Ego deus & non est alius formans lucem 43.
 & creans tenebras. Malachias qui prophetis colopho- 45.
 nem adiciens per spiritum S. iussit, vt recordaremur
 eorum, quæ per præcedetes fuerant literis consignata, Mal. 4.
 quousque adesset dies domini magnus, Nunquid non
 (ait) Pater vnus omniũ nostrũ? Nũquid non deus vnus
 creauit nos? Qui prophetas sequuti sunt. eandem do-
 ctrinam posteritati reliquerunt. Ecclesiasticus quidem
 ab hoc axioma suum opus ordiri voluit, Vnus, in-
 quit, est altissimus. Auctoꝝ verò sapientix, non est alius
 deus præter te. Si requiris nostri testamenti locos, A-
 postolus ad Corinth. scimus, ait, quòd nullus est deus,
 nisi vnus. Et iterum, si quidem sunt dij multi, nobis au-
 tem vnus est deus, Et ad Ephesios, Vnus deus & Pa-
 ter omnium, qui super omnia & per omnia. Et ad Ga-
 latas, Mediator autem vnius non est, deus autem vnus
 est. Et ad Timotheum, Qui solus est potens rex regum,
 & dominus dominantium, qui solus habet immorta-
 litatem, & lucem inhabitat inaccessam, cui honor &
 imperium sempiternum. Amen. Quin etiam Christus Matt. 19.

Matt. 10.

ipse, sacrorum omnium scriptorum numen, Quid me interrogas de bono, Vnus est bonus deus. Et, Patrem nomine vobis vocare super terram. Vnus enim est pater vester, qui in caelis est. Item, Deo soli seruias.

Matt. 23.

Matt. 4.

Philosophis
deus vnus.

Hic accedit naturalis omnium animorum consensus. Hæc vult communis nature vox atque religio quam præter, hoc tantum habet religio nostra super-

Dam. lib.

naturalis, quod quidem ad diuinitatis caput attinet, ut agnoscat in Deo personarum ternionem. Ad eundem

I. orih.

scopum properant grauissima argumenta grauissimorum philosophorum, à causis præcipue ducta efficien-

Thomas. 1.

tibus & mouentibus, quibus illi dei monarchiam per-

q. II. & li.

suadere tentauerunt, collaudato Homeri versu.

I. cõtr. Gët.

cap. 12.

Ὁὐκ ἀγαθὸν πολυθεῖσθαι, εἰς κείνον ἴστω.

I. iad. 2.

Multos haud regnare bonum est, rex vnicus esto.

Aristot. 8.

Vnum extat octauo vphysicorum. In mouentibus

Phys. cap.

nequit esse progressus in infinitum. Alioqui quænam

5. & II.

daretur causa intermedia, cum vbi nihil est extre-

Metaph. c.

num, nihil quoque sit intermedium. in mouentibus

6. et 7. lib.

igitur primum mobile esse vnum oportet. Alterum

I. minori

septimo, vbi omnia in efficientibus ad vnum prin-

metaph. c. 2.

cipium sese necessario colligere probat Aristoteles,

3. ex motu

ne sine ordine semper ab alio effici vniuersa necesse

Arist. I de

sit confiteri. Tertium primo de celo, cum docet non

cælo & 8.

extare vno plures mundos. Cum plures mundi non exi-

Phys. c. 10.

stant, & vnus mundi vnicus sit motus, & vnus mo-

4. ex guber

tus ab vnico motore proficiscatur, necesse est, vt Deus,

natione

qui est primus motor, sit tantum vnus. Quartum in

Met. lib. I.

Metaphysicis vbi multis ratiocinationibus addicit

Met. lib. I.

vnam esse summam causam sempiternam, quarum

minori et II

præcipua à gubernatione sumitur. Optima gubernan-

di ratio est, cum omnia ab vno principio reguntur,

quaratione inter omnes Reipub. formas Monarchia omnium maximè celebratur. Si ergò aliqua est rerum moderatio, si ea est omnium præstantissima, vnus est moderator Deus, à quo naturæ administratio dependeat. Quintum est omnium propè philosophorū. Omnia referuntur ad aliquod vnum extremū. Si enim essent multi extremi fines, cuncta in incertum voluerentur, absque constituta destinatione. Sextum apud eosdem tritissimum est. Pura potestas, quam materiam primā appellamus, vnica tantum esse potest, quia non nisi formis distinguitur. Ergò non nisi vnus purus actus confitendus est, ne actus purus & potestas pura sibi è regione respondere non videatur. Septimum non possunt Duo extare potentia, & virtute infinita. Nam si simul extarent, distinguerentur inter se aut duo non existerent. Non possent autem distingui nisi in vno aliquid esset, quod non esset in altero. Hoc autem repugnat naturæ infiniti, quod suo complexu omnia cōtinet. Octauum ex communibus notionibus concluditur. Nulla vnquam gens extitit quam opinio Deorum imbuerit, quæ non vnum quasi summum præfecerit reliquis. Testimonio sunt Romani & Græci, qui supremum Deorum fecerunt Iouem, Egyptij, qui serapin, syri & ferè Orientales, qui Belum. Nonum ex effectus, signis, oraculis, responsis & cæteris, quæ Clemens Alexandrinus, Iustinus Philosophus, Athenagoras, Aristides, Eusebius, Theophilus, Arnobius, Lactantius, complurésque alij scriptis mandauerunt. Decimum ex Gētilium libris Ciceronis, Macrobij, Plotini, Porphyrij, Plutarchi, sexti, Maximi Tyrij, senecæ & cæterorum, qui deos omnes vel in vnum resolunt, vel alios à supremo esse sentiunt, quasi mini-

5. ab vltimo fine.

6. à materia.

7. ab infinito.

8. ex gentium iure & consensu.

9.

10.

Cic. de nat.

Mac. lib. 1.

satu. c. 17.

& seq.

Plutar. lib. 1. de plac. cap. 5. *Plot. an. 6. libr. 1. ca. 1.* *Maximus Tyr. initio sermonū .* *Stros supremi Dei, quales apud nos habentur Angeli & sancti Dei homines, qui consuetudine etiā nostrarū scripturarū Dii solent appellari. Nam quamuis vulgus multos coleret, sapientes tamen & eruditi vnum semper esse existimauerunt, vt constat ex carminibus, quæ etiamnum supersunt, Phocylidis, Pythagoræ, Orphei, Musæi, ex fragmentis veterum poetarum, quorum integra volumina extabant tempore Iustini Martyris, quando præcipuus vigeat astus Idololatriæ. Testimonia quidem omni exceptione superiora apud eum calantur in libro illo unico, qui inscribitur de Dei monarchia & apud Eugubinum tertio de perenni Philosophia, sed vehementius impiorum animos vrunt libri Ciceronis de Natura deorum, quibus tam acre bellum *πληθείας* erroribus indixit, vt eos olim Paganī auctoritate publica, dum à Nostri illius præiudiciis vrgerentur, flammis in medio foro abolendos censuerint. Et certè argumentis firmioribus nostra sententia statui non potest, cōtraria reuelli, quàm quibus ille Deos à stoicis introductos eneruat, quibus Deos Epicureorum ociosos & pronidentia charitateque vacuos tollit, quibus denique populares Deos, qui à Plebeis indigetati essent, fictitios, factitios, supposititios, putatitios demonstrat. Quod genus argumenti ab aliis externis scriptoribus fuisse tractatū commemorat Eusebius in opere de præparatione Euāgelica, Vbi prodit quosdam dicentes multos quidem esse deos populares, sed vnicum verum, multos esse deos poeticos, sed vnum Philosophicum, multos esse deos artificiosos, sed vnicum physicum. His complures rationes addiderūt nostri partim ex rebus sub sensum cadentibus, partim ex iis, quæ versantur in iis.*

Arnob. lib. 3. aduersus gentes.

Argumentum librorum Cic. de nat. deor.

intelligentia, vt cùm Damascenus Theologus sic ratio- Aug. lib. 9.
 cinatar. Omnis multitudo sumit originem ab aliqua de ciuit.
 simplici vnitare, vti in circulo ab vnico centro du- cap. vlt.
 cuntur quàm plurimæ lineæ. In aliquam ergò vnita- Iust. quæst.
 tem suum ortum hæc mundi vniuersitas refert. Verù 142.
 ne hæc in immensum prouehantur, reuertor ad institu- Dam. lib. 1.
 tum. scriptura & Natura docent vnicum esse Deum, cap. 5.
 scriptura & seminaria per naturam, naturalésq; phi-
 losophos sparsa docent hunc Deum ad tres vsque in-
 diuiduas subsistentias progredi, vti satis superque
 ostendimus, cur igitur dubitamus de Catholica Chri-
 stianorum disciplina, cur non assentimur celesti
 Christianorum sententiæ, quæ nihil aliud sapit, sen-
 tit, loquitur?

At manifesta, inquis, cõtradictio est, Tria re distincta Tria vnum
 vnum esse numero. Falleris. Nam hîc de eodem affir- sine cõtra-
 matio & negatio non construitur. Affirmatur perso- dictione.
 narum, negatur substantiæ imparitas. Assueratur
 identitas naturæ, refutatur hypostaseon. Mysterij ra-
 tionem atque consonãtiam auscultâ paucis. Longè est
 aliud tres personas essetres Deos, quod scriptura &
 fides nostra inficiatur, aliud tres personas esse Deos,
 quod à Mose & cæteris sacris scriptoribus literis con-
 signatum recipimus. Quamuis enim profiteamur tres Quid per-
 esse personas, id est, tres res indiuiduas per se cohæ- sona.
 rentes, & easdem concedamus esse Deos, non tamen
 propterea esse tres Deos inferri patimur. A diuisis
 quippè ad coniuncta non semper valet argumentum,
 vt Aristoteles in libro de interpretatione sequenti ex-
 emplo illustrat. Ille est citharædus, ille est bonus,
 igitur citharædus bonus. Nam vt duo prima pro-
 nuntiatâ seorsum admittantur, in conclusione tamen

captio ex eo existit, quòd Bonitas in assumptione de homine quâ homo est, in consecutione verò de eodem non vt homo est, sed vt citharædus enuntietur. Aristotelico adiici potest alterum instituto præsentem longè conuenientius ex fonte, riuo, & flumio ab illo perenniter manantibus. Fons & riuus & fluuius sunt aquæ. Fons & riuus & fluuius sunt tres. Fons igitur & riuus & fluuius sunt tres aquæ. Falsam esse complexionem sensu ipso deprehendis, partim propter trium istorum perpetuâ inseparabilitatem, quam supposuimus, partim quia absolutè & simpliciter ubique eadem substantia emergit ab ipsa scaturigine.

ad præcedens
notanda,

Virtù autem ratiocinationis in eo latet, quòd numerus Trium in media propositione notet subsistentias, in conclusione verò ad substantiam siue essentiam violentè trahatur. sic in re proposita, cum dico de personis, Dij sunt, verum quidem aio, quoniam sunt habentes deitatem, similiter & de iisdem verè affirmo, Tres sunt, quoniam certè sunt tres personæ. Caterum cum infero, Ergo tres sunt Dij, consequentia inanis est, quia dum semel & diuisim concessi, sunt tres, hunc numerum ad personas referebam, dum autem coniunctim colligis, sunt tres Dij, iam eundem numerum ad deitatem accommodas, atque multiplicas deitatem, quod grande est nefas. Vides perspicuè, vt ad numerum personarum non consequatur essentia multiplicatio. Adde Dei nomen aliter accipi in his

Deus et ha
bens deita-
tē, nō pror-
sus idem.
enantiationibus, Pater est Deus, Filius est Deus, Spiritus S. est Deus, aliter in hac Pater & Filius & Spiritus S. sunt vnus Deus. Nā in primis Deus idem quod Habens deitatem, quod quidem personæ congruit, in postrema non simpliciter Habentem

deitatem sonat, sed ipsam potius deitatem. Illud est, quod Nostri scholastici clamitant, Quamuis Deus Habens deitatem idem significant, non tamen semper habere eundem modum significandi, quod alia sepe existat substantiuorum, alia adiectiuorum notatio. Potest quidem dici de personis, Tres dii, verum non dii appositivè sumatur, oportet, hoc sensu, Tres qui sunt dii, vel, Tres, quorum quisque Deus est. Quoniã numeralia addita adiectivis in substantiva transcunt, atque ita non tam personas, quàm substantiam amplificant. Si mauius, Tres deos, id est, tres divinas personas possis dicere atque interpretari. Nam vocabulum Deus aliquando sumitur hypostaticè, ac vltro citròque commecat cum diuina persona siue hypostasi, vt cum in Niceno symbolo legitur, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, & apud Paulù Deum fuisse sanguinè ad acquirèdã Ecclesiã. Nec refragatur Athanasius cum in suo symbolo scribit, Tres deos aut dominos dicere Catholica religione prohiberi. Non enim propterea negat posse dici personas deos aut dominos. (Cur enim hoc modo loquerentur scripturæ, idque admitterent Theologi præsertim scholastici, si hoc esset contra religionem) verum repellit falsam eorum opinionem, qui non putant aliud, Tres personas esse tres deos, quod ipse negat, aliud, Tres personas esse deos, quod nec ipsi nec piorum aliquis à Mosè & Prophetis enuntiatum, imò verò à ratione & intelligentia dictatum inficiatur. si enim hoc plurale dii significat habentes deitatem, & de personis verè pronuntiat, Sunt habentes deitatem, quamobrem de iisdem non dicatur, Sunt dii? Quod si postea pro numero personarum,

Deus & deitas idè interdum sunt vt natura & res nature in diuinis.

Tho. I. q. 3. art. 7.

Viguerius Institut. cap.

19. §. 4.

Quo sensu, tres dii.

Nominis

Deus acceptiones duæ.

Act. 21.

Mag. sent. lib. I. dist.

28. f.

deorum numerum multitudinēq; te rectè putas colligere, recurrendum erit ad circumscriptiones, quas simpliciter modò præmisimus, nec vnquam simpliciter concedendum propter auctoritatem verbi Dei Tres esse deos, quippe cum Dei vox, & pius dicat *ὁ θεὸς ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ γῆ*, atque cum ea reciprocetur. Id apparet ex Mose apud quem essentia ponitur tāquam dei definitio, Domino à suo esse cognosci cupiente, sicque demonstrante vnā eandēque numero essentiam in tribus personis, vt proinde Pater, Filius, & spiritus s. verè ac propriè vnus deus iure habeantur.

Exod. 3.

Hic exclamant sempiterna nocte induci communes notiones, ac fingi spectrum, quod neque re neque intelligentia consistere valeat. Nam (aiunt) Vnitatem multiplicari in personas nihil aliud videtur esse, quàm diuidere indiuiduum, & sicut ridendus esset, qui vnum diceret non vnum, & trinum non trinum, quòd militet contra communem animorum errorem, atque etiam principium illud per se notissimum, De quolibet vno contradictoriorum & de nullo simul, quod qui negaret ex omni hominum memoria repertus est nemo præter Heracitum & Epicurum indoctissimos homines, sic ludibrio (inquiunt) digni existunt, qui Triadem copulare audent cum Vnitate. Non enim Vnitas Trinitas esse potest, nec Trinitas Vnitas magis quàm Trinitas non Trinitas, & Vnitas non Vnitas. Quasi verba inania fundamus, cum articulo de Deo eufucum aliquem allinentes multa philosophamur de dei vnitatem, singularitate, simplicitate, cum tamen reuera non vnum, non singularem, non simplicem deum constituamus, sed deos complures, ac plicatos, proprietatibusque & relationibus inuolutos, non se-

Arist. 4.
metaph.

Cic. I. de natura deor.
& lib. de Fato.

ens ac Ericius spinis. Atqui ipsi sumus, qui primas & communes sententias pugnaciter defendimus, ac prorsum abhorremus à prodigiosis imaginationibus, profertentes in nostris libris deum quidem omnia posse, sed tamen cauendum ne contradictio implicetur. Nam hoc in mysterio aliquid inesse repugnantiae falsissimè dicitur. Etenim, ut liceat magna paruis componere, refert Augustinus & attingit aliquid tale Cicero geminos olim ea vixisse animi utemque corporis constitutione, ut eodem temporis puncto simul famerent, sitiarent, lufitarent, otiansi, negotiansi, dormiansi, vigiliandi, pernoctiansi cupiditate tenerentur, valerè denique, egrotarent & morerentur. Quid si reliqua in illis erant paria facies, forma, decor, etas, moles, magnitudo, crassities, color, temperamentum, ingenium, sapientia, mores, voluntas, potestas, mutua necessitudo, eadem omnino animi & corporis dotes atq; qualitates? Num de iis, obsecro, aptè, verè & propriè diceretur, Hi duo vnum sunt? Quanto verò citius id predicandum de Patre, Filio, & Spiritu, quorum vnititas propter singularitatem substantiæ istam inseparabilitatem atq; immanentiam infinitis numeris transfreditur? Multi philosophi, Platonici præsertim, ut eis attribuit Aristoteles, ideam & rem vniuersam concedebant re ipsa esse plures res singulares & earum quamlibet. Alexâder Aphrodisæus, utemque Aberrois Arabs vnum duntaxat esse omnium intellectum asseruerunt, ac singulares animos ab illo carptos delibatosque tandem in ipsum resolui, nõ secus ac mixta in sua elementa redire videmus. Nonnulli præterea censuerunt eandem numero humanitatem, si à tribus simul assumeretur, reapse plures futuram homines, & tu infini-

Tho. cõtra
gentil. fol.
30.

Cicer. de
Fato.

Metaph. 7.

scotus.

tissimam, singularissimam, simplicissimam dei essen-
 tiam intra metas coarcebis, ne tribus circa ullam diffe-
 rentiam, diuersitatem, dissimilitudinem communis &
 par esse queat? Fons, riuus & fluuius tibi videbuntur
 vna aqua, quod sint ὁμοιοῦσι, itémque inseparabiles à
 se inuicem, Pater autem & Filius & spiritus s. qui
 non modò eandem diuinæ essentia aquam & pelagus
 infinitum possident, verum etiam alteri in alteros per-
 meant admirabili illo nexu, quem Θεολογία Theolo-
 gis Græcis libuit appellare, vnus deus non iudicabun-
 tur? Aqua riuu non est eadem numero cum ea, quæ no-
 ua in fonte assiduè gignitur sed alia est quodammodo
 in fonte, alia in riuo propter finitatem & defectionem
 rerum procreatarum, quarum natura est, vt ad plures
 subsistentias se extendere nequeant absque multipli-
 catione numerationeque substantia, & tamen nimis
 curiosè, nimis anxie aliquis contenderet aquam fon-
 tis & riuu diuersam existere. Quidni igitur inanius
 censetur studium eorum, qui postulant tres diuinas
 subsistentias, siue personas tres deos prædicari? Nam
 non spectant eandem essentia aquam in tres illas san-
 ctas hypostasies prorsus ac ad numerum influere, ita ta-
 men vt eadem numero aqua in Patre dicatur & exi-
 stat fons, in Filio riuus, in spiritu sancto fluuius, vt po-
 te, substantiam & attributa à fonte & riuo fluuij in-
 star, recipiente: Nec verò in eis multiplicari, quoniam
 Patris Filij, & spiritus sancti vna est diuinitas, æqua-
 lis gloria, coæterna maiestas.

Dan. 7.

Apo. 21.

Aliquot
 seq. ratio-
 nes contra
 R. Ioseph.

sed fortasse rogabis, cum tres nulla in re differentes,
 tres homines pronuntiemus. (Hac enim similitudine
 Maiores ad hoc sacramentum explicandum delectati
 sunt) quidni tres Patrem, Filium, & spiritum s. quan-

zumuis illorum completa, absolutaque *τῶν τριῶν* cen- Albo. ante
 featur, tres deos asseueramus, imò verò hoc scripturā triennium
 inficiari pretendimus? plurimæ quidem huius rei ex- edidimus.
 tant causæ, verum illarum præcipuas, quæ inuestiganti & versanti sedulo sacros libros in mentem sese of- Attendant
 ferre possunt, duntaxat attingemus, cæteras nosse olim Trinitarij,
 per dei benignitatē dabitur, cum adiecta facie coram qui quærūt
 deum ipsum contemplabimur, ac eius gloriam captum causas, cur
 nostrum celsissimè excedentem præsentēs intuebimur. tres deos
 Principiò igitur tres deos scriptura & fides prohibent esse nege-
 dicere, quòd inter eos nulla substantiæ, attributionū, mus.
 qualitatum, conditionum denique sit diuersitas. Sic prima caus
 Cicero scripsit in libris de Natura deorum, si nihil in- sa.
 ter Deum & Deum differret, vnum potius fore Deum
 quàm plures. Sic Euclides, si Laërtio credimus, docuit
 similia in quibus nihil prorsus inesset dissimilitudinis,
 non esse similia sed vna, sed eadem. Quod in hoc my-
 sterio verum est maximè, in quo indiuidua siue sup-
 posita solis relatis nominibus differunt, non vt indiui-
 dua reliquarum substantiarum, quæ etiam distant ac-
 cidentibus & insuper materia, vt omittam disputa-
 tionem de forma numerabili. Hoc facit vt tres deos
 pronuntiare nec possimus nec debeamus, ne huiusmo-
 di locutio diuersitatis substantiarum vel naturarum
 suspiciōem aliquam præbeat, quòd hinc suspicari peri-
 culosissimum est & maximè fugiendum. In aliis re-
 bus faciliè ferimus tres Angelos, tres homines, tres leo-
 nes. tametsi naturæ existimetur differentia, quòd vel
 materia & forma, vel iis, quæ materiæ & formæ
 proportione respondent, participare dinoscantur. Ob
 eam nempe participationem indiuidua ceu singula
 partem duntaxat essentiæ obtinent, neque totam ma-

teriam, neque communem speciem tam propter compositionem quam similitudinē complectuntur. Quare in ceteris talem loquendi formam, etiamsi non naturæ, sed solarum hypostaseon significaret multiplicationem, recipere non dubitamus.

2. ratio cur tres sunt vnus Deus Essentiæ vnitatis numeralis.

Deinde Tres, Abraham puta, Isaac & Iacob non ita sunt communionem naturæ vnus homo, quin numerabili essentia inter se vehemēter differant, cuius causa tres homines & sint & dicantur. At in S. Hypostasibus vna extat & eadem numero essentia, vti sæpius inculcamus. Quo fit vt tres Pater, Filius & s. Spiritus sint vna res numero, Patre suam deitatem atque essentiam impertiente Filio, nec aliam sed ipsissimam eandem naturæ quadam profusione, quam uoluntaria D. Dionysius, sæcunditatem scholastici nominant, tribuente. Quo scilicet modo Pater & Filius totam simplicem & indiuisam suam essentiam præbuerunt spiritui sancto, non secus atque si calor sese impertiret eundem numero & sine diuisione ligno, aut si idem numero candor se totum superfunderet duabus extremitatibus, aut si lumen lucernæ vnus se sine materiæ distinctione tribueret alteri. Non enim forma huius ab illius forma differt, nisi quia recipitur in alia ac alia materiæ parte, cuius quidem expers est diuinitas. Itaque quamuis fieri nequeat, vt res finita cuiusmodi est candor, calor, lumen, sit in diuersis subiectis siue suppositis, quod terminatam limitatamque habeant essentiam, diuinitas tamen non inesse non potest pluribus suppositis aut personis, vt potè infinita. Priores autem duæ similitudines repetuntur è Theologia Scholastica. Posteriores in quadam epistola D. Basilius amplificat. Quemadmodum,

E. ony. Gr. pag. 244.

similia scholastica

Scotus 4. 7. vnica dist. 7. li. 1. sent. M. & N.

ait, *lumen vnum atque idem est, quod in nube reflexum efficit, vt nobis appareant tres colores: sic eadem est Essentia, quæ micat ac lucet in tribus hypostasis. Illud est, quod confitetur Damasus pontifex, in Trinitate vnum Deum colimus, quia ex vno Patre quod est, vnus cum Patre naturæ est, vnus substantiæ & vnus potestatis. Neque verò propter hanc* *ὁμοουσιότητα* Deum quendam aggregatum aut tricipitem, vt nonnullis placuit euomere, introducimus, quippe qui non vnitam conglutinatamve triū essentiam, sed vnā cōfiteamur, ac credamus Filium & Spiritum S. Patri esse *ὁμοουσιους*, nō autem *συνουσιους*, quod sabelliani, dum non discernunt, miscent personas inter se, ac Trinitatem in vnitatem profanè confundunt.

Bas. epist.
43.

Consubstantialitas.

Huic adiuncta est substantiæ ἀμύρα, qua à Patre in Filium, deinde in Spiritum S. emissā transfusaque intelligitur diuinitas sine vel partitione vel diminutione. Sola etenim diuisio propriè numerum facit. Id apparet è doctrina & fide, quæ cum à præceptore in discipulum tota absque præceptoris detrimento transfunduntur, neque duæ dicuntur doctrinæ, neque duæ fides. Hanc causam acutè quidem, sed tamen valde breuiter de Diuinis nominibus Dionysius Areopagita posuit. Celebramus τὴν θεαρχίαν ὡς μετὰ δα δὴ καὶ ἐνάδα θεῶν τὴν ἀπόστημα καὶ ἐνότητα τῆς ἑσφρουῖς ἀμυρίας. ὡς μετὰ δα δὲ θεῶν τὴν περισπώσασιν τῆς ἑσφρουῖς γενιουότητος ἕκαστον. Colimus Deum principem velut vnitatem quidem & singularitatem, quod simplex ac vna sit supernaturalis impartibilitas, velut Trinitatem autem, quia superessentialis fecunditatis ostensio in tribus subsistit. siquidem, vt exponit;

3. causa d.
μύρα.

Eph. 3.

interpretatur Maximus, Pater sine tempore beneuolè progressus motusque ad distinctionem hypostaseon sine partitione, sine etiam diminutione mansit in sua integritate vnus & simplex proprio splendore in substantiam prodeunte tanquam viua imagine, & s spiritu excellenti perennitate à Patre egrediente. Quæ ut enucleatius percipiuntur, superius exemplum paucis repeto. Quemadmodum fides ut significat rem, quæ creditur (Non enim de ea loquor quatenus habitum credendi sonat) vna est numero in iis omnibus qui credunt. Apostolus non aliud credentibus, aliud nobis: sic certè diuina essentia, quoniam ipsa est res, quæ in filij generatione & spiritus sancti productione transfunditur, nõ nisi vna numero in tribus personis inesse potest, quòd nihil aliud inluat in Filium aut Spiritum, quàm quòd inest in Patre: Itaque non sunt tres dii sed Deus vnus, quia substantia diuina ut omnino indiuidua existit, ita indiuiduè communicata, cmissaque est.

Eph. 3.

4. Causa
 ἡ ἐξ ἁπορίας.
 Non enim
 personæ
 sunt tantum
 consubstan-
 tiales, sed
 etiam im-
 manentes.

Quarto diuinarum in se mutuo hypostaseon immanetio (ut sic veram ἡ ἐξ ἁπορίας) & immanentia in causa est, cur tres deos non admittimus. Filius enim & Spiritus non sunt extra Patris sinum & essentiam, ut diuersum externum ve Deum queant cõstituere. Nam cum Pater sit immensus infinitusque, tanti etiam sint Filius & Spiritus s vbicunque eorum vnus est, illic alij consistent non tantum oportet, sed ut etiam se mutuo capiant atque complectantur. Itaque ob eam Personarum incõfusam adinuicè capacitatem aliquoties Filius Dei commemorauit se esse in Patre & Patrem in se, & Filium Dei Esaias ita affatus est. Tantum in te est Deus & non est Deus præter te, verè tu es Deus

Ioh. 10. 14.

Isa. 45.

absconditus. Quibus nō modò expressit ipsos vna esse substantia, verum etiam in se inuicem sic immanere, hæc vt vnio rectè maior censeatur, quàm illa Christi hypostatica, per quam tamen diuinitas Verbi penitissimè animam Christi attingit inhabitatque, anima vicissim pro suo modulo Diuinitatem realiter concipiente. Quemadmodum autem Diuinitas & anima Christi sic in se insunt, vt neque confundantur, neque se mutuo eiiciant, ita diuinas personas arbitramur ad inuicem quidem adunari, sed sine confusione, sicuti ab inuicem discerni, vt nulla tamen interueniat distantia. Nec verò se vltro citroque capiunt per mutuam commixtionem, aut per alterius in alterum, quod sit capacius, immisionem, aut per vnius insitionem, alternamve confusionem verum per eandem Deitatis plenitudinem, quæ in immensum patens in Patre non potest non complecti Filium, & Spiritum. Ac è conuerso infinita in Filio & Spiritu necessariò Patrem deorsum, circumit & quasi penetrat. Penuria enim vocabulorum, quæ ad tantum sacramentum pertineant, ista corrogare, emendicareque cogimur. Hoc illud est vinculum, quod Ariani teste Hilario, nefariè conabantur disrumpere. Hic nexus cuius gratia scriptores Nostri emanationes Filij & spiritus sancti immanentes appellant. Hæc vnio, quam Græci subinde ponunt ob memoriam, dum τὸ αὐτὸ καὶ τὸ αὐτὸ simul vocant, οὐκ ἑστὶν ἕκαστον ἕκαστον & ἀπὸ τοῦ ἑαυτοῦ.

Περὶ τῆς ἁπλοῦς finitima est inseparabilitas, vt quidem appellat Augustinus. Per illam alter in alterum permeat, per hanc alter ab altero non discedit, aiente domino. Ego solus nō sum, sed ego & qui misit me. Et rursum, Qui me misit mecū est, & nō reliquit me solum,

Nota similitudinem.

Hila li. 7.
de Trin.

Quinta inseparabilitas.

Ioan. 8.

Ioan. 14.

Et, pater in me manens ipse facit opera. Ea ergo personæ diuinæ neque separantur, neque distant à se inuicem, sed simul absque disiunctione perpetuo conuersantur. Quamobrem nos tres quidē homines dicimur, ut tres personæ locis distātes, quæ nec sibi semper præsentem sunt, nec prorsus inseparabiles. sancta verò Trinitas vnus Deus non tres dii ob personarum indiuiduam inter se societatem, quæ nec virtute differunt, neque distinguuntur negotiis, neque spatiis, locis, temporibus diuiduntur, quasi aliquid sit inter Patrem, Filium & Spiritum S. aut non sit inter ipsos sempiterna coniunctio atque commercium. Hæc quippe locutio tres dii non tantum suspitionem facit differentis naturæ. sed etiam hypostasies separat atque diuidit. Atquæ quemadmodum fons & riuus ab eo iugiter scaturiēs, ut superius meminimus, duo quidem verè & numero existūt, verū tamen vna aqua, non duæ aquæ, quod nec vnquam à se diuellantur, nec substantiam vllō modo habeant differentem. Sic diuinæ personæ vnus Deus non tres, quod præter admirabilem essentiæ vnitatem neque secessibiles neque diuiduæ à seipsis sint, quasi valeant ab alteris aliæ separari. Itaque rectè Augustinus nexu duplici eas colligat, dum scribit Filium semper esse cum Patre & semper in Patre. empce est cum Patre, ut comes indiuiduus & ἀχώριστος. Semper est in Patre, uti verbum siue ratio in animo, uti sapientia in sapiente, uti idea & notio in intelligentia, quod ad ἀρχὴν προῦν superiori loco tractatam pertinet. Neutrā connexionem prætermisit Gregorius Theologus contra illos ratiocinans, qui Spiritum S. habebāt pro creatura, ὑπόστασις, inquit, ὅτι ἄσχετον ἡ διακρίσις τῆς ὁμοῦσις ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἐστὶν ἀχώριστος καὶ ἀδιακρίτος. οὐτὴν διακρίσις τῆς

Aug. Epist.
3. ad volu-
fianum.

Nazanz. in
epist. de spi-
ritu sancto
ad sera-
dionem.

ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ πατρὸς ἐκείνου ἐν μίᾳ τῶν ἐν τριάδι θεότητε
 σὺζοισι, & longo post intervallo, ἐν χριστῷ τῷ τοῦ πατρὸς
 ὡς ὅτι ὁ υἱὸς ἐν τῷ πατρί. Quemadmodum, qui diui-
 dunt Filium à Patre non seruant vnitatem Dei, sic im-
 prudentes tollunt vnam in triade diuinitatem dum
 separant à Verbo Spiritum. Et post, In Christo est Spi-
 ritus, vt in Patre Filius. Vtramque etiam Basilus atti-
 git, ὅτι ὁ υἱὸς ἐπινοῶσαι το μίᾳ ἢ διαίρεσεν, ὡς ἢ υἱὸς χριστὸς
 πατρὸς ἐπινενήλωται, ἢ τὸ πατρὸς τὸ υἱὸς διὰ ζῶντων α. Non
 licet, inquit, cogitare sectionem aut diuisionem, quasi
 aut Filius seorsum à Patre cogitetur, aut Spiritus à Fi-
 lio disiungatur. Hinc illud crebro sermone vsurpa-
 mus Patrem, Filium, & Spiritum s. substantia non esse
 separatos. Nam id non significat, vt Antitrinitarij &
 Autotheani cogitare videntur, continuatos esse com-
 muni quadam substantia, sed tam arcta, tam neces-
 saria societate inter se coniunctos, vt nunquam à se in-
 uicem secedant.

Eòdem spectat sempiterna eorum ad se inuicem re-
 latio, qua Pater semper fuit Pater, Filius semper Filius,
 Spiritus semper spiritus. Cùm ergo ab omni eternitate
 Patri idem sit hoc aliquid esse & Patrem esse, Filio
 hoc esse & esse Filium, Spiritui pariter esse hoc & spi-
 ritum. (Nā relationes pro modulo nostro comprehendē-
 di, hypostases constituunt, ac alteram ab altera differ-
 re faciunt) fieri non potest, quin ille semper Filium, ad
 quem referatur, habeat, aut Filius Patrem, cum quo
 perenniter comparetur, aut Spiritus s. Patrem & Fi-
 lium, quorum perpetuò & existat & dicatur spiri-
 tus. substantialis illa indiuiduāque omni ex æuo re-
 latio, quidni hos sempiternè & inseparabiliter vnum
 faciat? Vnus enim absque alio nulla vi potest coherere.

Basilus in
 quadā epi-
 stola ad fra-
 trem Gre-
 gorium.

Quid sit
 personas rō
 esse substā-
 tia separa-
 tas.

sexta rela-
 tio mutua.

Nazāz ad
serapione
de s. spū.

re, cum hæc sit relatorum natura, ut nequeat alterum
extare absque altero. Atque hinc, ut probè monet Na-
zanzenus, λεγομένου πατρὸς θεοῦ καὶ ὁ τοῦτου λόγος, καὶ
τὸ ὄν τῆς ἡσὺ πνεύμα. ἐὰν δὲ καὶ ὁ ἡσὺ ὀνομαζήται, ἐν τῆς ἡσὺ
ἔστιν ὁ πατήρ, καὶ τὸ πνεύμα ἐν ἑστὶν ἐκλὸς τῆς λόγου, ἐπιση-
νιῶντι Patre adest & ipsius Filius, & qui in Filio est
spiritus, sin nominetur Filius, in Filio est Pater, spiritus
extra Verbum haud quaquam posito. Nec verò rela-
tio, quæ unum non item alterum denominat, ullo mo-
do hanc impedit unitatem, aut efficit, ut quia Pater
non est Filius vel spiritus, nec vicissim Filius vel spi-
ritus Pater, abrumptur illa singularis unio, aliquid-
que maius minus ve in uno, quam in altero cogitetur,
quoniam relatio siue relata predicatio rei, de qua di-
citur, quicquam neque addit, neque detrahit, neque
immutat, quippe cum tota non in eo quod est esse, sed
in eo quod est comparatione al. quo modo se habere,
consistat.

Boethius
de Trinit.

septima
authoritas
principij.

Præterea, quia singuli quidem singularem habent
hypostasim & subsistentiam, unusquisque distributim
est perfectus Deus, non tamen tres dii connumerantur,
sed unus Deus, quod Verbum & spiritus vires fiat
Patris, qui non manat ex aliquo, sed existit fons ac
principium totius diuinitatis. Unde non concedimus
tria principia, quoniam vniuersa ad Patrem, ut ad
principium sine principio referimus. Non enim sunt
duo tres ve Patres aut innati siue ingeniiti. Nam sic tres
deos esse oporteret quæd unitas Dei & vna persona
non producta, ex eadem causa profecto penâcant. Ac
sic certè in nostris literis propter autoritatem princi-
prij, siue excellentiam cause, ut Maiorum nostrorum
plerique locuti sunt, Pa ri, qui est, uti tradidimus, fons

Tertull. in
lib. de Tri-
nit.

aeque origo totius deitatis, vniuersa eminentia ita tribuitur, vt ille vnus solusque Deus interdum praediceretur. Nam dum etiam Filius & Spiritus cuncta accepta referunt Patri, totam diuinitatis auctoritatem rursus illi remittunt. Vnde vnus Deus ostenditur, vel hoc pacto verus & aeternus Pater, quoniam ab illo solo haec vis diuinitatis emissa, etiam in Filium & Spiritum tradita & directa rursus per substantiae communionem ad Patrem reuoluitur. Deus quidem ostenduntur Filius & Spiritus, quibus diuinitas naturaliter tradita & porrecta conspicitur, nihilo minus tamen vnus Deus Pater probatur, dum gradatim reciproco meatu illa maiestas atque diuinitas ad Patrem, qui dederat eam, rursus ab illo ipso Filio & Spiritu missa reuertitur & retorquetur, vt merito Deus Pater omnium Deus existat, & principium Filij, quem dominum genuit. atque Spiritus sancti, quem Paracletum per Filium produxit. Haec est Basilij Magni sententia, quam totam, vt perelegantem hic volui exscribere.

ἡ ὁμοῦ ὁδοῦ τῆς κοινωσίαις, ὅτι ἀπὸ τοῦ ἑνὸς πνεύματος ἐστὶ ἑνὸς υἱοῦ ὅτι τὸ ἓνα πατέρα, καὶ ἀνάπαλι ἡ φυσικὴ ἀγάδοτης, καὶ ἡ φύσιν ἀγαπῶντος, καὶ τὸ βασιλικὸν ἄξιωμα. ὅτι πατρὸς ἐστὶ τὸ μονογενεῖς ὅτι τὸ πνεῦμα δίδκει. οὕτω καὶ ἀπὸ πατρὸς ἐ υιολογοῦνται ἔ τὸ ὁμοῦ ὁδοῦ τῆς μοναρχίας ἐ ἐστὶ πῖτες. Via igitur ad Deum cognoscendum, ab vno est Spiritu, per vnum Filium in vnum Patrem. Et e conuerso naturalis bonitas & quae secundum naturam est sanctificatio, regiaque dignitas ex Patre per vnigenitum in Spiritum peruadit. sic & hypostases confitemur & piuum dogma de Dei monarchia singularique principatu non intercidit.

Bas. cap. 18
ad Amphilo-
lochium.

Ad haec expressa similitudo, & vt ita loquar, παρὰ

Octava
absoluta
æqualitas
& simili-
tudo.
Athanas.

litas in causa est, cur plures deos nō nominemus. Quā-
lis enim Pater talis per omnia Filius, talis etiam pror-
sum Spiritus sanctus. Item, quātus Pater, tanti pariter,
qui ab eo manarunt, Filius & Spiritus. Illud nō a ma-
xiore distinctionem deitatis nullo modo patitur.
Alioqui par est, vt audeat aliquis pronuntiare solem
eiusque splendorem plura esse luminaria, aut Regem
& eius expressam imaginem & regem & binos esse
reges, aut vt fontē ipsiusque riuū duas aquas nominet.

Nona Mo-
narchia &
omnipia.

Idem efficit Monarchia, itēque actionum & ne-
gotiorum vnitas. Neque enim imperium eorum siue
potestas finditur, neque operatio diuiditur. Pater non
aliquid molitur solus per sese, quod Filius nō vnā cum
eo suscipiat, aut Filius rursus quicquam peculiariter
exequitur sine Spiritu, sed cūctæ actiones ad nos à deo
redundantes, à Patre quidem proficiscuntur, verūm
per Filium progredientes in s. spiritu perficiuntur. Ad
hanc agendi vnitatem communitatēque declaran-
dam Scripturæ solet construere nomen Dei plurale cum
verbo singulari, *Uij creauit, dij possedit nos, &c.*

Operatio-
nes Trini-
tatis indi-
uiduæ.

* Dionys. ca.
4. de diu.
priminib.
Gen. 1.

Deut. 32.

Hi enim simul nobis vnā vitam suppeditant, hi ean-
dem sapientiam, virtutem, energiam communiter tri-
buunt, atque in omnibus procreatis rebus coniunctim,
non separatim, per sese inuicem exercent vniuersa. Ne-
que Pater aliis imperat, aliis Filius, aliis Spiritus, sed
eorum vnus est principatus, vnum regnum, vna domi-
natio, dominationis vna dispōsatio atque administra-
tio. Vnde rerum non tria, sed vnum principium esse
asseueramus. Nam quamuis procreatio siue procrean-
di actio trium quidem sit hypostaseon, tamen quia iā
capse sunt ac exequentur, quatenus vnum sunt essen-
tia, & per eandem voluntatem potestatemq; & vir-

Creatio
vna à tri-
bus.

eutem tribus communem creant, non nisi vnus cense-
 tur creator, vnus rerum effector, vnum principium,
 vna causa. Lucem qualemq; affert communis triū
 eandem nauim trahētium actio, nisi quòd Pater solus
 potest condere, solus similiter Filius condendo sufficit,
 eidēque Spiritus sanctus. Et quidem tam facile solus
 Pater id potest, quàm cum Filio & S. Spiritu, per Fi-
 lium tamen in s. spiritu essentiam rebus impertit, quòd
 naturali quadam necessitudine cuncta cum eis com-
 municet, non his ad res gerendas ceu instrumentis vt-
 tens, sed ad id eos velut vires naturales ac apud se
 perpetuo consistentes adhibens. Quod pariter sentien-
 dum de duobus reliquis. siquidem Filius & spiritus
 imbecilli non sunt, quin per se singuli queant archite-
 ctari aliquid absque Patre, verum haud potest opera-
 tio separari, vbi non solum æqualis, sed etiam indiui-
 dua natura est atque societas. Vnus interim creator,
 non tres creatores, quòd in agendo, vt pridem monui,
 simul conueniant, neque sint separati. Distinguntur
 quidē cū diuinitas intra se describitur, verum quan-
 do creaturis opponitur, vnus semper Deus, vnus do-
 minus, vnus opifex summus, vna causa, vnum prin-
 cipium. Tantum autem pertinet ad ordinem gradum-
 que personarum, id, quod Græci aiunt principalem
 causam, cur mundus fabricatus sit, esse Patrem, condi-
 tricem verò Filium, consummtricem autem spiritum.
 Nihil enim significant aliud, nisi Patrem auctorem esse
 rerum primum quodam originis naturæque ordine,
 deinde Filium, mox spiritum. Patrem, vt principium
 sine principio, reliquos, vt principia de principio. Ex
 quo Gregorius Theologus, inuocemus, inquit, Patrem,
 Filium & s. spiritum, de quibus nobis est sermo, &c.

Damas. lib.
 1. cap. 10.

Dam. *ibid.*
 Nazanz.
initio orat.
 2. de Theo-
 log.

τὸν ἰσὺν δι' ἑαυτῶν, τὸν δὲ συνεργῶν, τὸ δὲ ἐμπνεῖν, μὴ ἴσος δὲ
 μίσις ὅτι τῆς μιᾶς ἁγίας ἁγίας πνεύματος ἑκαστὸν ἐν ἑαυτῷ
 διαπερὶ πῶς ἔστω ἰσὺς διὰ περὶ τῶν, ὃ ἐκ παρθενοῦ, ἰτα
 ut, ille quidem bene velit, hic cooperetur, iste verò in-
 spiret, imò verò una ex una deitate prodeat illumina-
 tio vnice distincta & distincte coniuncta, quod omnem
 opinionem mirabiliter excedit.

10. Eadem
 voluntatis
 propensio.

Par momentum habet inter eos indiuidua cum vitæ
 tum amoris societas, quæ tam arcta est tam cōiuncta,
 ut absque vlla voluntatis animique dissonantia sin-
 guli semper ad idem propendeant, & quod optimum
 est vnà & communiter velint, omnia vnanimi con-
 sensione moderantes. Hinc Hilarius rectè scripsit tres
 s. hypostasies per substantiam quidem (sic Græco more
 personam appellat) tria existere, per consonantiam ve-
 rò vnum.

Vndecima
 rerum om-
 nium com-
 munitas.

Postremò omnium rerum ad diuinitatis naturã per-
 tinentium plenissima effusissimãque communitas deo-
 rum trium opinationem adimit. Nam ut trium perso-
 narum vna omnino existit deitas, ita & felicitas, pa-
 tentia gloriæ, sapientia, magnitudo, æternitas, immen-
 sitas, infinitas, quæcunque denique recenseri cogitari-
 que possunt ad summi boni naturam conferentia, abf-
 que vlla aut quantitatis, aut qualitatis, aut temporis,
 aut loci, aut faciendi, aut patiendi, aut situs, aut ha-
 bendi diuersitate.

Rupert. li.
 II. de diu.
 off. cap. 5.

Quorsum
 similitudi-
 nes multæ
 in hoc my-
 sterio.
 Ruffin. in
 symb.

Relinquitur iam, ut explicemus quodnam Nostro-
 rum institutum sit in afferēdu de hoc arcano variis si-
 milibus, ne huiusmodi in omnem partem versata er-
 randi præbeant alicubi occasionem. Ad hæc primùm
 omnium illud dicimus cum Ruffino Aquileensi pres-
 bytero cum etiam in cæteris exempla proferantur, non

per omnia tamen similitudinem seruare rei illius, cui putantur præbere exemplum, sed vnus alicuius partus, pro qua assumpta sunt, tenere similitudinem. Exempla, quæ ille commemorat afferam. Cùm dicitur simile esse regnum cælorum reti missò in mare, non est putadum naturæ lini, quo rete operamur, ac nodus, quibus maculæ necluntur, regni cælorum substantiâ per omnia conferri. sed ad hoc solum videtur assumpta comparatio, vt ostenderetur, quia sicut rete de profundo maris pisces adducit ad litus, ita de profundo sæculi huius errore humanæ animæ regni cælorum prædicatione liberantur. Ex quo constat exempla non in omnibus his, quorum exempla sunt, esse similia. Alioquin si eadem essent omnia, iam non exempla, sed ipsæ potius res, de quibus agitur, dicerentur. Deinde monemus hæc dissimilitudinis rationem in hoc trinitatis sacramento elucere maxime, adeò vt similitudinū, quibus illa adumbratur, nulla possit inueniri, nulla excogitari consentanea, quippe cùm nulli rei procreate Deus sit similis. Rectè igitur Nazanzenus Episcopus præfatur se non audere præsidium in eo illustrando à similibus petere. formidauit, ait, si nescio quam scaturiginem, fontem & fluuium animo conciperem, ne quendam per hanc imaginem diuinitatis fluxum, cuius status non esset, recipe'm. Deinde ne vnum numero sine continuitate introduceretur. scaturigo enim & fons & fluuius vnum numero cùm sint, tantum diuersa figura exprimentur. Rursum cogitauit solem, radium, & lucem. Verum & hîc metus, primùm ne in simplici natura oboriretur suspitio compositionis talis qualis est Solis & eorum, quæ soli insunt. Deinde ne Patri essentiam tribueremus, cetera verò subsistere negaremus.

Grego. Nazanzen. lib. de Theologia.

23 *vti neque radius, neque lux per se subsistunt, sed alte-*
 23 *ri innituntur inharerentque velut solares viui ac essen-*
 23 *tiales qualitates, atque ita faceremus quasdam Dei*
 23 *facultates, quæ per se non consistunt. Quod si alia mi-*
 23 *hi exempla quæram, & hîc eorumdem incommodorû*
 23 *mihî obrepit suspitio, compositionis scilicet, fusionis in-*
 23 *stabilis, & parum fixæ naturæ, quorum nihil de deitate*
 23 *cogitandum est. Itaque, vt summarim dicam, nihil*
 23 *est, in quo cogitationes mæe fistant, si Dei naturam,*
 23 *quam imaginor, ad conceptas similitudines exegero.*
 23 *Nisi quis vno aliquo ex vniuersa imagine desumpto,*
 23 *cætera pro candore negligat, abiiciatque. Videbor er-*
 23 *gò optimo sine conclusisse hanc disputationem, si sua-*
 23 *sero, vt pro se quisque huiusmodi imagines & um-*
 23 *bras tanquam deceptrices & à veritate ferè distantes*
 23 *valere sinat. Igitur cùm Patres hinc illinc exempla*
 23 *excerpunt, id non eo instituto agunt, vt s. Trinitatem*
 23 *velint his omninò comparare, sed potius vt in quali-*
 23 *cunque similitudine magnam simul notent dissimili-*
 23 *tudinem. Itaque afferunt in commune multiplicia, quò*
 23 *ex illa varietate, quod ex vnoquoque, pro modulo ad*
 23 *illam transferri debeat, aliqua proportione assumant.*
 23 *Opus enim est multis, quò res tanta, vel ex parte qui-*
 23 *dem, possit intelligi. Exempli gratia, Ex sole & radio*
 23 *ostendunt coæternitatem Patris & Filij, utemque im-*
 23 *manentiam inseparabilem, exemplo autem generatio-*
 23 *nis humanæ parem vicunque & communem substā-*
 23 *tiam, fecunditatem verò naturæ ac corporis ex anima*
 23 *nostro demonstrant, in quo mens agens & veluti vi-*
 23 *gilans non vi aut necessitate aliqua, sed naturæ conse-*
 23 *quætia statim generat cogitationem & viuas, quæ pro-*
 23 *pter generationis similitudinem vicem nati obtinet, &c*

Quorsum
 multæ si-
 militudi-
 nes ad Tri-
 nitatē de-
 clarandā.

Postea ex his omnibus, quod hic simile est, declarant, Verbum Patri *ὁμοούσιον* esse, coaeternum, inseparabiliter adherens, statim & ab aeterno genitum. Nec verò per omnia analogiam, ut ex D. Gregorio Nazarenò docui, conuertunt, imò verò infinites plus in illis diuersitatis esse confitètur. soli radius & lux non sunt consubstantialia cum accidentia sint, non corpora. Ut ergò Pater Filium ex seipso, inquit Cyrillus Alexandrinus, *Cyrl. lib. 1. Theauri cap. 7.* *τὰ*quam lucem splendorèmq; indiuisibiliter & absque vllò spatio emittat, sicut sol ex se fundit lucem atque splendorem, in eo tamen differt, quòd solis splendor non habet propriam hypostasim, nec perfectè ipse in seipso essentia sit, sed esse in sole habeat. Filius autè Dei non solum ex Patre indiuisibiliter, sinèque vlla temporis intercapedine emanat, verùm etià propriam obtinet hypostasim, quamuis nò sepositam à Patre, sed in Patre & cum Patre intellectam. Nam cum Deus nec sit nec esse possit in loco, quomodo sepositionem, separationem ve suscipiet? aut quò ibit, quòd separatur? aut vnde separabitur? sic in generatione cogitationis animi nostri, intelligere non est ipsa mentis substantia, ut in Deo, nec in verbo mentis reperitur substantia identitas, quòd sit accidens. In humana verò procreatione Filius non nanciscitur eandem substantiam numero atque Pater, quippe cum ea ab extrinseco etiam pariat: neq; generatur intrinsecus, cum genitor prolem extrà ponat, sicque aliud & separatam procreet. Quare hic tantùm conspicitur umbra, eaque tenuis consubstantialitatis Filij cum Patre, aequalitatis & naturæ similitudinis, quemadmodum illic sine vnius substantia representatione sola mansio eius, eademque aui species atque forma. Interea tamen consueten-

Quae similitudo magis propria.

Nyssenus ad Ablabum.

Naza. orat. 5. de Theolo.

Aug. de Trinit.

Damascen. lib. 1. & 3. de fide orthodox.

Rich lib. 5. de Trinit.

c. 1. & seq. sap 7.

Heb. 1.

m

dum similitudinum expressissimam esse eam, quae sumitur ex tribus hominibus ea necessitudine inter se coniunctis quae Adam, Eua, Seth, aut etiam quae Abraham, Isaac, & Iacob. Proinde enim à maioribus usurpatur creberrimè, & certè hic præcipua ratio habetur trium ὄντων ὁμωνύμων, in superque cognationis, quae alteri cum altero, quodam emanationis & propagationis ordine intercedit, adhuc coherentia per se quam existentiam incommunicabilem appellat Richardus Victorinus, quorum omnium umbram istic utcumque intuemur. proxima est, quae facit Verbum Dei de radiatione paternae gloriae, Spiritum autem utriusque licet secundum quam Patres Niceni in symbolo tradiderunt Christum lumen esse de lumine. In primis enim micanti corpori nihilo minus lucet. cum radium genuerit, quin potius sine ipsius detrimento & diminutione radio splendor tribuitur. Unde corpus illud splendidum continuato quodam fluxu radium generat. quod eius natura non solum in eo quod fit, sed etiam in eo quod factum est, sit posita. Præterea eo ipso momento, quo consistit, radij vibrationem sibi supparem atque aequalem fundit. Postremò tam clarum lumen gignit quam possidet, quod etiam aequè cernitur oculorum aciem perstringere. Quis igitur cogitemus Verbum Dei aequale eiusdem aeternitatis, maiestatis, gloriae à Patre perenniter, sine eius diminutione manere? ac per illud, quemadmodum per radium lucem, spiritum sanctum eadem omnino essentia profluere? Utrobique enim similis est emanationum ordo, similis modus. Neque vero ultra commeat exemplum, quasi præterea Personæ nec consistant per se se, nec inter se reipsa & verè distinguantur: aut quasi tribuendum

fit aliquid ratiocinationi impij cuiusdam Hierarchæ,
 qui apud Hilarium, contra Nicenos patres infert lumē
 diuidi in geminas lucernas aut faces. Nam, vt probē
 respōdet Hilarius, similitudo nō in diuisione est posita,
 sed in eo, quod Deus Verbum genitus est de Deo Patre,
 vti lumen de lumine, quod sine diminutione, siue de-
 trimento sui tribuit substantiam suam alteri, in per-
 tiens quod habet, ac habens retinensque quod imper-
 tit. Quod illustratur à Theodorito in diuinorum do-
 gmatum epitome præclara oratione. Vbi commonstra-
 uit Filium Dei genitum quidem ex Patre, simul au-
 tem ab omni æuo cum ipso versatum, perinde atq; cer-
 nimus radium æqueuum esse soli, fulgorem igni, ver-
 bum siue cogitationem menti, ἀλλὰ τοῦ πῶρ, inquit, ἕκα-
 σοτ οὐχ ὑφέστηκεν αὐτὸ κατ' ἑαυτὸ. ἀλλ' ὅτι ἐκείνῳ ἔστι οὐ πῶρ
 ἔσθου, πῶρ ἕκαστα οὐκ ἔστι. ὁ δὲ θεὸς λόγος, τὸ ἀπαύρασμα τῆς
 δόξης, ἧκ ὁ ἐρχόμενος πῶρ ὅσον αὐτὸς τὸ πῶρ, ἀλλὰ ἕκασ-
 τὰ οὐκ ἔστι ζῶσα, καὶ κατ' ἑαυτὴν ὑφεστῶσα. ἢ γὰρ ἀπλῶς λόγος
 ἐπιόμασται, ἀλλὰ θεὸς λόγος. οὐδὲ μόνον ἀπαύρασμα δόξης.
 ἀλλὰ καὶ χαρῆς κληρ ἕκαστα οὐκ ἔστι. ἐπιδοὶ γὰρ οὐχ οἷον τε λιῦ
 εἰκόνι μιᾶ ἀφ' ἧς διδάξαι ἔστι δὲ αὐτῶν πλεόντων εἰκόνων οὐ πῶ
 πῶρ τῶν ταῦτα μὴ δαίνοντο, καὶ τὸ μὴ ἀπαύρασμα τῆς δόξης δι-
 δάσκει τὸ σωματικόν. ἢ δὲ χαρῆς κληρ τῆς ἕκαστα οὐκ ἔστι καὶ τὸ
 ἀκριβὲς τῆς ὁμοιότητος δεικνύει, καὶ τὸ μὴ ἕκαστα οὐκ ἔστι διδά-
 σκει διὰ φῶρον. Sed istorum vnumquodque non per se
 subsistit, quin imò in eo, ex quo prognatum est, subsi-
 stentiam habet. Deus autem Verbum splendor gloriæ,
 non efficientia quædam est Patris, subsistentiæ expers,
 sed subsistentia viuens per seque consistens. Nam non
 simpliciter Verbum nominatus est, sed Deus Verbum,
 non simpliciter splendor gloriæ, sed ἕ character siue
 expressa forma subsistentiæ. Quandoquidem enim

Theod. de
 diuin. do-
 gmat. pag.
 114.

non vna imago potest dilucidè declarare diuina, per plures idèò imagines quoquomodo ea perdiscimus. Ac splendor quidem gloriæ docet coæternitatem. Character verò subsistentiæ etiam exactam similitudinem demonstrat, prætereaque docet hypostaseon siue subsistentiarum differentiam.

Remotiſſimæ autem similitudines censendæ sunt, quas hoc triennio SKEKius philosophus & medicus Antitrinitariorum similia alienissima. versus Trinitarios peregrinans confinxit. Ait Patrem, Filium & spiritum s. se eodem modo habere, ac animam intelligentem, ſentiētem & vegetantem. Prætereà Deum esse tāquam saccharum, in quo tria reipsa distincta spectantur, substantia, candor, & sapor dulcis, vt reliqua eius simulachra ἑὶδωλα, quibus de Deo ludos impiè agit, silentij profundo mergam. Quanta hæc sint absurditate per te ipse intelligis. In illis nihil prorsum vides, quod non sit sabelianum, ne quid peius ominari videar. Nō tres res per se subsistentes, nō triū eandē essentiā, nisi fatuè existimes accidentiū & substantiarū eandem esse naturam, non ordinem emanationū, nō æqualitatē, nō easdē vires, nō similes facultates, nihil denique eorum, quibus vel à sabelianis, vel ab affinibus monstris nos distare percipere valeas. Quare aut nullæ ei fuerant adumbrandæ sine verbo dei, sine exemplo maiorum, siue Ecclesiæ conscientia imagines diuinæ maiestatis, ne eius gloria abforberetur, vt accidere iis solet, qui eam alia via scrutantur, sicuti prædixit salomon dei ipsissimo oraculo iudicatus mortalium sapientissimus, aut prius probe apud se agitāda erat totius negotij summa, quam profectò nunquam percepit, si libri ipsius de Trinitate nō mentiuntur.

aentiuntur. Deinde cauendum fuerat, ne nouis similibus quicquam Catholicæ veritati decerperetur. sed hæc eorum, qui præsidunt ingenii suis merces, hoc erga eos domini iudicium, hæc prouidentia, vt qui non credunt veritati, quam per Ecclesiam suam de arce sionis Spiritus sanctus denūtiat, fidem mendacio accommodent. Quantò satius salutique tuæ consultius fuerat, mi SKeKi, coërcere tuā scribēdi de re ignota temerariā iuuenilēq; libidinē, intra metas philosophiæ & medicinæ, quarum magistrum te esse profiteris, & Ecclesiam audire detonantem Deum Vnum esse, cuius uera ac propria definitio sit Pater, Filius & Spiritus sanctus? Tres per se subsistentes, quorum nullus esset diuinæ essentiae, vt tu improbè censes, δὴ αὐτῶν & facultas, sed vera persona & hypostasis? Tres non in vnam substantiā conflatī vt tu imaginaris, sed reipsa seorsim coherentes, seseque verè sustinentes, atque vt summatim dicā, tres qui ita coniūguntur distinctione, vt coniunctione verè reipsa, & propriè distinguantur? Neque nobis obtrudas tua somnia, quibus tantas hypostasēs in vnum prodigiosè contrahis. Paris enim impietatis est cum sabellio personas confundere atque cum Ario distinguere naturas. Videbor igitur mihi optimè huic disputationi dedisse finē, si tibi persuasero, aut etiam pro me Gregorius Nazanzenus (quantus vir, Deus immortalis,) vt tuas vmbas tanquam fallaces ac à veritate alienas valere iubeas. Ac cum eo pia mente imbutus, & paucis scripturæ verbis insists, duce spiritu sancto vtare, & illumina- tionem, quam inde accipere potes, ceu germanum quendam sodalem & fidum congerronem perpetuò

2. Thes. 3.

Definitio
 dei ex Ri-
 pert. lib. 11.
 de diu. of-
 ficiis.

Nazanz.
 libr. 5. de
 Theot.

25 conseruans, per sæculi istius medium perages, ac de-
 22 nique pro tua virili alius suadeas, vt adorent &
 19 Patrem & Filium & Spiritum actum vnã
 22 tum deitatem tum potentiã, cui gloria,
 22 honor, benedictio & maiestas omnis
 20 debetur in sæculorum sæcula.

Amen.

De sancta Trinitate libri secundi Finis.

Deo laus, honor & gloria.

DE S. TRINITATE LIBER

TERTIVS, QVO SYMBOLVM

Athanasij exponitur, & à con-
tumelijs Trinitario-
rum vindicatur.*Sicne Symbolum, Quicumque vult saluus esse,
Athanasij Alexandriae Episcopi.*

VRIOSAM *quæstionem atque*
adedò doli plenam, vt probauit exi-
tus. Valentinus quidam Gẽtilis im-
pictatis æquẽ ac nominis Gentilium
hæres, his annis in Ecclesia Dei pro-
posuit, eiusne sit istud Symbolũ, cu-

ius titulum præ se fert. i. D. Athanasij Ego certè nun-
quam credideram Sathanam tantum habere in sua
membra virium, vt ipsa posset in tam proiectum, im-
pudẽsq. facinus vertere. Quemadmodum nemo tum
cogitasset hæreses Arianorum tot ætatibus sepultas, &
tam crebris tamque letalibus victorius casus denuò
sub hoc mundi senium emersuras fuisse. Putabã enim
præscriptione tot seculorum satis apud omnes consti-
tutum esse, Athanasium, dum Arianorum persecutio-
nes quadraginta totis annis per vniuersum Romanũ
imperij orbem euaderet, fidei suæ confessionẽ & qua-
si tesseram alicubi edidisse, vt Orthodoxis suæ com-
munionis hominibus patèret causa, cur eius iugulum,
tanta pertinacia, diuinitatis domini perduelles pete-
rent. Meditanti autem mihi postea variè, memoriãq;
repetenti, quæ olim de Athanasio legissẽ potueram, ec-

Liber de synodis manuscriptorum apud Germanenses monachos.

ce succurrit, quod ex peruetusto Cœnobitarum Germanensium (quorum Lutetiæ haud contemnenda extat Bibliotheca) exemplari de synodis quidem, sed tamen auctore anonymo, quod esset primis membranis mutilum, pridem sic notaueram. Fertur autem Athanasius Patriarcha symbolum prædictum edidisse apud reuerim, in quodam puteo latitans, propter grauissimam persecutionem Arianorum, & præcipue Constantij Imp. Ariani, qui eum ubiq; perquiri faciebat ad mortem, quia nolebat hæresi Arianae consentire. Idem deinde, ab iis tamen verbis, reperi Nauclerum in suam Chronologiam, dum res duodecimæ ætatis exponeret, retulisse. Cum autem hæc aduersus præfractos & peruicaces hæreticos satis firma mihi non viderentur, en (commodum) in manus meas peruenit liber quidam Græcus de processione spiritus sancti oblatu Lazaro Bayffio claro regis nostri Francisci primi apud Venetos oratori, anno Christi 1533. quem manu sua elegantissime pinxerat Nicolaus sophianus Patrum nostrorum auro vir valde doctus. In eo non solum Athanasius auctor huius symboli affirmatur, verum etiam ad id testis omni exceptione maior profertur Gregorius Nazanzenus è sinebri oratione, quã de ipsius laudibus habuit. Nam ubi operis auctor (quisquis ille est, sanè incidit in tempora, quibus Græci & Latini implacabili rixa de spiritus sancti processione dimicabant), constituisse producere loca aliquot ex Athanasio, quæ ad suum institutum pertinerent, illi libri parti titulum fecit, Ομολογία τῆς αἰνῆς Ἁγίας Τριῶνος.

sic enim illic symbolum nostrum solet appellare. Mox priusquam illud iisdem verbis, quibus paulò

pōst sumus publicaturi, subūceret, ad eius αὐθεντίας Græci do-
 communiendam, quæ sequuntur, interposuit τῶν τῆς cēt symbo-
 ὁμολογίας μέμνηται ἔο θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ ἑβ' εἰς τὸν
 Ἀθανάσιον ἐπιγράων. Φησὶ γὰρ. Πρῶτος ἔμνησας, ἢ κομῶν σου
 ὀλίγους ἀποπλημῶ τὴν φύσιν ἀφ' ὧν ἕκαστος καὶ θεορῆδων
 ἑβ' περὶ ἡμῶν θεότητα καὶ ἕσας ἐξ ἑαφ' ὁμολογίας, καὶ
 ὁ τῶ πολλῶν τ' πα πρῶτον ἀεθμῶν πρὸ τῶν ἑν ἔχει ἀδὴν πρῶ-
 τρον, τῶν πρὸ τῶ ἀγῆς πρὸ ματος ἀπ' ὧν ἐμπνυθεῖ, ὑπερον.
 καὶ μετ' ὀλίγα. Τῶ τὴν μοι δοκοῦσιν αἰδοῦντο τὴν ὁμολο-
 γίαν, οἱ τε τῆς ἐπέρας καὶ τῆς ἐώας, καὶ τῆ ἐξῆς. Huius, in-
 quit, confessionis meminit etiam Gregorius Theologus
 in oratione de Athanasii laudibus: Ait enim. Primus
 ἔσολος αὐτ' cum paucis admodum audacter verita-
 zem adeò perspicuè ἔσ palam de Trium vna deitate Verba Gre-
 ἔσ essentia scripto confessus est, ac quod multo pa-
 rrum numero antea (in Nicena synodo) gratifica-
 tus fuerat, istud postea de spiritu sancto fecit in spi-
 ritus. Et paulò pōst. Hanc confessionem mihi videntur venerari ἔσ ἢ qui in Occidente. (Audi) ἔσ ἢ qui
 in Oriente incolunt, ἔσ e. Potuñne, cedo, D. Gregorius,
 nisi eadē opera verba ipsamet confessionis attulisset, id
 quod quæritur clarius explicare, q̄ cū eius summā non
 modò tradidit, sed etiā apud omnes Ecclesias in vene-
 ratione fuisse testatus est. Nā quod addit in illa ora-
 sione Confessionem de qua loquitur, oblatam Impe-
 ratori (Iouiano) vt Imperator (Constantius, Nam βασι-
 λεὺς illic Imperatorē significat) cum Imperatore (Iou-
 niano) ἔσ sermo verus hac confessione comprehensus,
 cum sermone, Ariano scilicet, quem scriptis contra
 veram fidem publicauerant, decertaret, minimè pu-
 gnat, cum eo, quod hodie Titulus Græcis oblatam
 fuisse meminit Iulio Rom. pontifici. Quid enim vetas

Athanasium post defunctos Constantium & Iulianū
Impp. qui ipsius persecuti fuerant sanguinē, Pio prin-
cipi Iouiano, à quo fuerat in suam Ecclesiam restitu-
tus, eam ipsam tandem obtulisse, quàm Romam an-
tea ad Iulium Treuiris misisset, propter aduersarios,
qui ipsum aliquot consiliis iuste damnatum videri
cupiebant.

Hus accedit traditio Ecclesie, quam nemo probare
possit ire in contrarium, imo verò ex eo, quòd in ve-
tustissimis Romanæ Ecclesie ὄρασις; sic sub Athanasij
nomine eius ad rimam recitatio vsu recepta est, du-
bitari non potest, quin Ecclesia à principio semper tē
pro persuasō habuerit. Quo fit vt Maiores, qui Roma-
num officium scriptis mandauēre, hoc simul testimo-
nio suo comprobauerint Extat liber Gulielmi Duradi
non extremæ ætatis Episcopi de diuini Officijs, in quo
apertè testatur ex primaria Ecclesie institutione fieri,
vt ad Primā Athanasianū aliquādo cāteretur, nēpe do-
minicis aliquando minimè. i. reliquis diebus. Abhinc
etiam quadringentis annis de eadem re Ioannes Be-
lesinius Theologus Parisiensis libellum conscripsit, qui,
vbi narrasset quatuor probari Symbola, Secundum,
inquit, est quod in Prima recitatur, Quicumque vult
saluus esse, quod ab Athanasio Patriarcha Alexan-
drino contra Arianos hæreticos compositum est, licet
plerique eum Athanasij fuisse falsò arbitrentur. Quod
doctrina, quam continet, reddit testatissimum. Mirè
enim cōgruit cum iis, quæ plenissimis & prolixissimis
commentariis contra Arianos & contra exorientes
de incarnatione verbi hæreses alibi disputauerat.
Quinimo, quæ prolixitate aliquanto obscuriora red-
diderat, incredibili tum breuitate tum perspicuitate,

Traditione
Ecclesie
Symbolum
est Atha-
nasij.
Dura. in ra-
tionali di-
uinorum
Offic. lib. 5.
c. 5. num. 2.
Ioh. Bele-
thius in ex-
plicatione
diuin. Off.
cap. 40. „
„
„
„
Quæ conti-
nētur Sym-
bolo hoc
monstrant
auctorem.

ita nunc explicat, ut ingentes gratiæ agenda sint Deo, quod nobis in Ecclesia tantum doctrinam exsuscitauerit atque per eum tam illustria documenta de Sancta Trinitate & Verbi *omnino* in Epitomen, ut rudiorum animus haberent tenacius, contraxerit. Postremò quo pacto Antiqui criptores integra fragmenta his citra diuersitate similia subinde inter se sonarēt nisi ex communi aliquo prædio mutuarentur & ad Verba, quæ publicè recepta esse sciebant, communiter alluderet. Augustinus ad verbum habet versum Symboli, Omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus sanctus & tamen nō tres omnipotentes, sed vnus omnipotens, Itē, Deus Pater, Deus filius, Deus Spiritus S. & tamen non tres dii, sed vnus est Deus. Quam extremam clausulam *αὐτοῦ* etiam ad Pascentium repetit. Et in Enchiridio vsurpat simile Athanasianum. Nam sicut anima rationalis & caro vnus est homo, ita Deus & homo vnus est Christus. Quæ certè fragmenta sunt, quorum causa authenticum esse maximè negant. Nam ad alia non tam facilè expallescunt, ut nihil mihi necesse sit per reliquos flosculos quos quilibet sibi legendis patribus annotare potest, circumagi. Veluti cum idem Aug. *oliloquiorum opus* claudit hac oratione. O tres coequales & coeternæ personæ Deus vnus, &c. Verbis profecto Athanasij, Tres personæ coeternæ sibi sunt & coequales. sed quid opus est adduci hominum potius quàm rerum momentis? Quod si personis, ad credendum commoueri debemus, anteponamus iudicium Ecclesiæ, quæ hoc symbolum semper habuit pro Catholico, paucorum eorūque tumentium opinionis

Veteres vsurpasse flosculos Athanasianos. Aug. lib. 5. de Trinit. cap 8. ibid. Epist. 174. ad Pascent. In Enchi cap. 36.

scientiæ temeritati atque insaniis. si res notas satis sit in controuersiam vocare, quæram ut mihi probe-
tur Mosem scriptorem esse legis, Paulum suarum Epi-
stolarum omnium, quod mihi non puto alio argumen-
to liquidò demonstrare possint, quàm quia hæc est sa-
norum hominum constans continuatæque traditio,
quæ veluti per manus ad nos demanauerit. Quid
angar Athanasiusne istud scripserit, an Alius modo
pro certo habeam eo concipi, quæ non solum vera sint,
verum etiam, ut credantur, ad salutem planè ne-
cessaria. Quamuis igitur non esset in hanc formam
reductum ab Athanasio, tamen manifestum est con-
tinere doctrinæ eius corpus vniuersum, quam tot peri-
culis per totum orbem ad extremum vsque flatum
aduersus Arianos solus propemodum Episcoporum il-
la tempestate defendit, ut iam rectè nomen propu-
gnatoris Athanasij, vel hac vna de causa obtinere
debeat.

Conuellun-
tur ratio-
nes Trini-
tariarum
quibus cõ-
tendunt hoc
Symb. pu-
gnare cum
doctrina
Athanasij
& proinde
ei⁹ nõ esse.
Liber extat
inter opera
Athanasij.

Ea enim, quorum causa eius negatur, totidem ver-
bis in ipsius operibus discretè supersunt. Extat in eius
libro de communi Essentia Patris & Filij & Spiritus
S. præter infinita alia loca, caput integrum, quod in-
scribitur, Quod non Tres dij, vbi indicat tres esse
causas, quamobrem ternionem Deorum inficiemur.
Primam ponit in Personarum ὁμοῦσιν ὀνόματι, alteram in
earundem ὁμοῦσιν ὁμοῦσιν & inseparabilitate. Tertia ab
eo constituitur idemtitas numerabilis, per quam nullū
discrimen inter se Hypostases habeant formæ, roboris,
voluntatis, efficacix, &c. Quam sententiam Athana-
sij esse, & quidem Arius fateatur in disputatione, quam
cum ipso habuit apud Probum iudicem. Velim, in-
quit, optime Iudex, si tamen possibile sit deprehendere

nouum istum suæ artis magistrum (Aures arrige) solutis præstigiatorum fraudibus conniuentium oculos illudentem, ut enim trium deorum confessionis periculum euadat, subitò eos, uti tres vnus appareant, incomprehensibili phantasmate conflat, dicens, sed hi tres vnus Deus. Rursus nescio qua cõglutinatione permixtos & cõnitos in vnum Deum redegerat, & ecce iterum eos separatos ac triformes ostendit dicens, Et hic vnus deus Trinitas est. Quo fit ut sulpitius seuerus eum in quodam concilio ab Arianis sabellianismi damnatum fuisse commemoret. Nec minore impudentia vellicant, quod ex Filio hic dicatur spiritus s. procedere, quasi cum Græcis de spiritus processione Athanasius senserit. In quo se procedunt antiquæ lectionis prorsum ignaros, quòd nesciant disputationem, A Filione procedat Spiritus S. multò post tempora Athanasij non tantùm emersisse, verùm etiam veteres omnes Græcos ante Photij Patriarchæ Constantinopolitani Nomocanonis authoris, qui huic disceptationi solennem auctoritatem primus dedit (fuerat enim repressa in Theodorito Cyri Episcopo, ut apparet ex Cyrilli Alexandrini Patriarchæ capitibus & actis Ephesini Concilij) omnes, inquam, Græcos veteres palam scriptis approbasse, quod isti rodunt. Id signatis tabulis, domino misericordiã suam nobis prætendente, aliquando demonstraturi sumus. Interea doceo Athanasium in ea quoque fuisse sententia. Is in Epistola ad Serapionem, de s. spiritu, cuius initium, literæ tuæ sacre dispositionis reddite mihi sunt in Eremito, perspicuè ait *ὅτι τὸ λόγου τὸ πνεῦμα κλάμπει*, Quod deinde oratione quarta contra Arianos pagina operum 233 declarat; Non enim, inquit, tria principia introduci-

Nota magi-
strum hu-
ius doctri-
næ Atha-
nasiũ nomi-
nari ab
Ario.

Sulp. lib. 2.
Epito.

Secundus lo-
cus que n-
negant esse
Athanasij
de proces-
sione s. Spi-
ritus ex Fi-
lio.

Quo tem-
pore hæc
questio or-
ta sit in Ec-
clesia.

Athanasius
credidit
Spiritũ s. à
Filio esse.

mus, cum nō tres soles ad comparationem adducimus, sed vnicum solem eiusque splendorem, Vnicamque ex ambobus lucem. Et oratione secunda contra eosdem. De eo accipit Spiritus sanctus, nō cōtra. Item sub extremū libri de vnitāte fidei ad Theophilum. Quemadmodum ergo duo ligna coniuncta, missa in fornacem ignis & de duobus lignis procedit flamma inseparabilis. sic de Patre & Filij virtute procedit Spiritus sanctus ipsam virtutem deitatis habens. Quod in vna Epistolarum ad verapionem sapius testatur. De sua, inquit, essentia spiritum sanctum existentem Deum de se essentialiter, suis Apostolis & suae sponsae Ecclesiae demonstrādo, Christus affirmavit dicens, De meo accipiet i de mea essentia. Et spiritus sanctus est coessentialis Filio, à quo habet omnia, quaecunque habet. Et, ille (spiritum . intelligit) me glorificabit. i. in se meam, vt habet à me deitatem, me gloriosum Deum demonstrabit, sicut & ego glorifico deum Patrem meum. i. sicut in me ab ipso eius habeo deitatem. Et, Christus de suo spiritu dixit, Non loquitur à semetipso, sed quaecunque audit loquitur, i. non est, vt sit expers principij spiritus, quod est proprium Patris. sed maximè & propriè est ab ipso Filio, à quo accipit, vt sit deus essentialiter, ab eo etiam audit, quæ & loquitur. Hoc repetit in oratione de concilio Niceno, spiritus sanctus, ait, quicquid habet, habet à Verbo dei. Et, damnat Ecclesia hīc congregata inuētores huius hareseos (Arianæ) & Spiritus . increatum deum verum, hypostasim de Patris & Filij hypostasibus eisdem coessentialē confitetur.

Tertia impug-
natio
Trinitario-
rum.

Quod autem CaZanovius in priore ad Calvinum Epistola addit ex eo argui suppositum, quod nusquam

apud Græcos habeatur, si velit dicere nusquam Græcè extare, singularis certe & digna hæretico frons negare id, cuius ad manum portetur probatio. Græca enim exemplaria pridem in totam Europam diuulgata sunt, Parisiis, Bajileæ, aliisque ex locis multis, deinde verò cum Latino collata per Georgium Vucellium. Præterea eodem argumêto opera eiusdem Athanasij ferè omnia reciteremus, quòd nondum Græcè vsquam, typis quidem expressa, inueniantur. in à Græcis non recipi significare cupit, concedo recentiores fortasse Græcos propter controuersias, quæ inter eos & Latinos de spiritu sancto olim natæ sunt, nonnulla immutare potuisse aut etiam pro Catholico non habere odio Latini nominis. Verùm quod ad Priscos attinet, vti ego inficior, sic necum Gregorius Nazanzenus, quemadmodum paulò superius confirmari, pernegat. Quinimò tu Caranoui satana eques perditæ postrematua ratiocinatione de recentioribus Græcis pernegas. dum subiectis si, inquam Athanasij est, cuiusnam illud erit, quod nunc Græcorum, Serutorum, Bulgarorum, Russorum & Moscorum Ecclesiæ sub eiusdem Athanasij titulo retinent ac pro genuino agnoscunt? Omnes igitur has Ecclesias imbuat opinio eius quod contra te querimus, ac habent tua confessione etiam hodie Græci Symbolum nomine Athanasij. aliquantò quidem, quando tu id vis, à Nostro diuersum, sed tamen Athanasianum. Nam alia in re à nostro distare, quàm vbi spiritus sancti ex Filio progressio tangitur, nunquam crede mihi, ostendes. Quare tui sæpius etiam atque etiam rogati, vt illud tantopere, quemadmodum vociferantur, diuersum proferrent, non dico noluerunt, sed non potuerunt. Quæ est hæc impudens audacia? Quæ hæc au-

Postrema
ratio Tri-
nitariorum
contra au-
ctorem
Symb.

clax impudentia obsecro, mendacio, imò verò falso testimonio suam impietatem propagare? Perinde enim agitis, atque si docere cuperetur Nicenum nostrum symbolum à Græco planè esse diuersum, quia in eo, quod Græci retinent, particula Filiò que non sit addita? Vobis ita turpiter profligatis tempus est, ut non solum exemplar Græcum è Baiffij manuscripto codice proferamus, sed etiam illud nostris commentariis à ructibus vestris repurgemus.

Hoc symbolum reperi in libro Græco manuscripto de processione Spiritus sancti, què Lazaro Baiffio oratori Regis Francisci I. apud Venetos, obtulit Dionysius Græcus Episcopus Zienësis & Firmiensis an. 1533. Cui affine est quod olim euulgauit Basileæ Nicolaus Bryling. deinde in Gallia an. 1555. Henricus stephanus. Diuersitatem ad hanc marginem adiciam, ut quæ exstant exempla fideliter conseruentur, sicque transmittantur ad posteros, donec alicunde Athanasianæ confessionis exemplar germanum prodeat, ad quod ista possint emendari. Primum autem obserua loco prolixe inscriptionis, quæ Græcè sequitur, impressa, quarum modò memini, Exemp. simpliciter legere,

ΣΥΜΒΟΛΟΝ ΤΟΥ
αγιου Αθανασίου

ΕΚΘΕΣΙΣ ΟΜΟΛΟΓΙΑΣ

τῆς καθολικῆς πίστεως τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας πρὸς Ἰούλιον πάπυ.

1. Ὅστις δὲ βούληται σωθῆναι, πρὸ πάντων ἤδη κρατεῖν πρὸ καθολικῆς πίστεως ἢ εἰ μὴ εἰς ἕκαστος σώσει αἰμόμητρον τηρήσει, ἀλλὰ διασάμῃ, εἰς σὸν αἰῶνα ἀπολαύσει.

1. In imp. presb. ex ep. ὅστις βάλει.

2. Πίσις δὲ ἡ καθολικὴ αὕτη ἐστίν, ἵνα ἕνα θεὸν εἰς τριάδι, καὶ τριάδα εἰς μονάδι σεβώμεθα, μήτε συγχέοντες τὰ ὑποστάσις, μήτε πρὸ οὐσίας διαχωρίζοντες.

3. Ἄλλη γὰρ ἐστίν ἡ ὑπόστασις τοῦ πατρὸς, ἡ δὲ τῆς υἱοῦ, ἡ δὲ τῆς ἁγίας πνεύματος.

2. μετὰ ζουπς.

4. Ἀλλὰ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίας πνεύματος μία ἐστίν ἡ θεότης, μία ἐστίν ἡ δόξα, σὺν αἰδίῳς ἡ μεγαλοφάνεια.

3. ἰσθὴ δόξα.

5. Οἶος ὁ πατήρ, τοιοῦτος ὁ υἱός, τοιοῦτο δὲ πνεῦμα δὲ ἅγιον.

4. καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα.

6. Ἀκλίσιος ὁ πατήρ, ἀκλίσιος ὁ υἱός, ἀκλίσιον καὶ δὲ πνεῦμα δὲ ἅγιον.

7. Ἀκατάληπτος ὁ πατήρ, ἀκατάληπτος ὁ υἱός.

ἀκατάληπτον καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον·
αἰώνιος ὁ πατήρ, αἰώνιος ὁ υἱός, αἰώνιον καὶ τὸ
πνεῦμα τὸ ἅγιον.

8. Πλὴν ἔτι τρεῖς αἰώνιοι, ἀλλὰ εἰς αἰώνιος

5. In iisdē
imp. exem-
pla. hęc
trāsponun-
tur, οὐδὲ
σε εἰς ἀκα-
τάληπτος, ἔ-
δὲ σε εἰ.
ἀκλίσεις.

ὡσπερ ὁσδε τρεῖς ἀκλίσεις, ὁσδε τρεῖς ἀκατά-
ληπτοι, ἀλλ' εἰς ἀκλίσεις, καὶ εἰς ἀκατάληπτος.

9. Ομοίως πνευματικός ὁ πατήρ,
πνευματικός ὁ υἱός, πνευματικὸν καὶ τὸ
πνεῦμα τὸ ἅγιον. πλὴν ἔτι τρεῖς πνευματι-
κοί, ἀλλ' εἰς πνευματικός.

10. Ὡς θεὸς ὁ πατήρ, θεὸς ὁ υἱός, θεός,
τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. πλὴν οὐ τρεῖς θεοί, ἀλ-
λ' εἰς θεός.

11. Ομοίως κρείον ὁ πατήρ, κρείον ὁ υἱός,
κρείον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. πλὴν ἔτι τρεῖς
κρείοι, ἀλλ' εἰς ὅστις κρείον.

7. Ἰδὲ. 12. Ὅτι ὡς ἰδίῳ μίθῳ ἕνασον ἐσώσα-
σιν θεόν καὶ κρείον ὁμοιοκίῃ τῆ ζουσιανικῆ
ἀληθείᾳ βιαζόμεθα ἕτω τρεῖς θεοὶ ἢ τρεῖς
κρείοις λέξαν τῆ καθολικῆ θέσεως ἀκωλύ-
μεθα.

13. Ο πατήρ ἀπ' ὁσθενός ὅστις, * ἕτε μίθῳ

εὖς ὁ υἱὸς τῆ θεοῦ θεὸς καὶ ἀνθρώπος ὅστι.

21. Θεὸς ἐκ τῆς οὐσίας τῆ πατρὸς ὡς
αἰώνων γεννηθείς, καὶ ἀνθρώπος ἐκ τῆς οὐ-
σίας τῆς μητρὸς ἐν τῷ αἰῶνι γεννηθείς.

22. Τέλειος θεὸς καὶ τέλειος ἀνθρώπος,
ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ ἀνθρώπου πνεύματος ἁγίου
ὑφιστάμενος.

23. Ἴσος τῷ πατρὶ καὶ τῷ θεότητι, ἐλάττω
τῆ πατρὸς καὶ τῷ ἀνθρώποῦ. ὅς εἰ καὶ
θεὸς καὶ ἀνθρώπος ὅστι, ἔ δύο ὅμως, ἀλλ' εἷς
ὅστι θεός.

24. Εἷς δὲ ἔστι τῆς θεότητος εἷς ἁγ-
γος, ἀλλὰ ὡς ἐκ τῆς ἀνθρώποῦ
εἷς θεός.

25. Εἷς πρῶτος, ἔστι ὁ οὐσίας, ἀλλ'
ἐνότητι τῆς ὑποστάσεως.

26. Καὶ γὰρ ὡς ἡ ψυχὴ λογικὴ, καὶ ἡ ἁγία
εἷς ὅστι ἀνθρώπος, ἔστι καὶ ὁ θεὸς ἀνθρώπος,
εἷς ὅστι θεός.

27. Ὁς ἐπαθε διὰ τὸ ἁγίου ἡμῶν
καὶ κατήλθεν εἰς ἁδου, ἀνέστη ἐν τρίτῃ ἡμέ-
ρῃ ἐκ τοῦ νεκρῶν.

28. ἀνῆλθεν εἰς τοὺς ὕραρους, καὶ ἦται ἐν
 δόξῳ τῆ θεοῦ καὶ πατρὸς πῶτε καὶ παρῶτε,
 ὅθεν ἤξει κρίνα ζῶντα καὶ νεκροῖς.
29. Οὐ τῆ περὶ οὐρανοῦ πῶτε οἱ ἀνθρώποι
 ἀναστήσονται μετ' τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, καὶ
 ἀποδώσουσι δὲ ἰδίων ἔργων τὴν ἀπολογία.
30. καὶ οἱ θεοφιλῆ παρῶτες πορεύ-
 σονται εἰς ζῶν ἀιώνιον, οἱ δὲ φῶρα, εἰς τὸ
 πῦρ τὸ ἀιώνιον.
31. Αὐτὴ ὅστιν ἡ καθολικὴ πίστις, ἡ ἐὰν
 μή τις πιστῶς πιστεύσῃ (φθῶναι δὲ διωθήσεται).

SYMBOLVM SANCTI
 ATHANASII.

Quicumque vult saluus esse, ante omnia opus est vt teneat Catholicam fidem.

Quam nisi quisque a integram inuolatamque seruauerit, absque dubio in æternum peribit.

Fides autē Catholica hæc est, vt vnū Deum in trinitate & trinitatem in unitate veneremur,

Neque confundentes personas, ne-

b. *εὐνάαι.* que b substantiam separantes.

⁷ Alia est enim persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti.

Sed Patris & Filij & Spiritus sancti, ⁸ vna est diuinitas, æqualis gloria, cœterna maiestas.

⁹ Qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus sanctus.

c. *ἀκρίτος.* ¹⁰ c Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus sanctus.

d. *ἀκατάληπτος, incomprehensibilis.* ¹⁰ d Immensus Pater, immensus Filius, immensus Spiritus sanctus.

¹¹ A Eternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus sanctus.

Et tamen non tres æterni, sed vnus æternus.

Sicut non tres increati, nec tres immensi, sed vnus increatus & vnus immensus.

e. *παντοδύναμος.* Similiter e omnipotens ¹² Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus sanctus.

Et ¹³ tamen non tres omnipotentes, sed vnus omnipotens.

Ita ¹⁴ Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus.

Et tamen non tres dij, sed vnus est Deus.

Ira Dominus Pater, Dominus Filius,
Dominus Spiritus sanctus.

Et ¹⁴ tamen non tres Domini, sed vnus est Dominus.

¹⁶ Quia sicut *f* sigillatim vnamquam-*f. seu proprie*
que personam Deum & Dominum cō-
fiteri Christiana veritate compellimur:

¹⁷ ita tres Deos aut Dominos dicere Ca-
tholica religione prohibemur.

¹⁸ Pater à nullo est factus, nec creatus,
nec genitus

¹⁹ Filius à Patre solo est, ²⁰ non factus
nec creatus, sed ²¹ genitus.

²² Spiritus sanctus à Patre & Filio, non
factus, nec creatus, nec genitus, sed

²³ g procedens.

²⁴ Vnus ergo Pater non tres Patres, *g. contra*
vnus Filius non tres Filij, ²⁵ vnus Spiritus *pb. m.*
sanctus non tres Spiritus sancti.

²⁶ Et in hac trinitate nihil prius aut po-
sterius, nihil maius aut minus: ²⁷ Sed ho-
tæ tres personæ coæternæ sibi sunt & *h. omnia,*
coæquales. *salua, inte*
gra.

²⁸ Ita vt per omnia, sicut iam dictum
est, & vnitas in trinitate: & trinitas in
vnitate *i. colenda.*
k. sapient.

Qui vult ergo saluus esse, ita de Trini-
tate *k. sentiat.*

Sed necessarium est ad æternam salutem, ut incarnationem quoque Domini nostri Iesu Christi fideliter credat.

Est ergo fides recta, ut credamus & confiteamur, ²⁹ quia Dominus noster Iesus Christus Dei Filius Deus & homo est.

l. ἕνικα.

³⁰ Deus est ex *l* substantia Patris ante sæcula genitus, & ³¹ homo est ex substantia matris in sæculo natus.

*m. ὑφίστα-
σθαι con-
stitutus.*

³² Perfectus Deus, perfectus homo ex anima rationali & carne humana *m* subsistens.

Æqualis Patri secundum diuinitatē, ³³ minor Patre secundum humanitatem.

Qui licet Deus sit & homo, ³⁴ nō duo tamen, sed vnus est Christus.

³⁵ Vnus autem, non conuersione diuinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum.

*n. ἕνα
ὄντα.
ο. ὁ θεὸς
ἑνὸς ὄντος
ἑνὸς ὄντος
ἑνὸς ὄντος*

³⁶ Vnus omnino non confusione substantiæ, sed vnitatē *n* personæ.

³⁷ Nam sicut anima rationalis & caro vnus est homo: ita *o* Deus & homo vnus est Christus.

Qui passus est pro salute nostra, ³⁸ descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.

³⁹ Ascendit ad Cælos, ⁴⁰ sedet ad dexteram Dei p̄ Patris omnipotentis: ⁴¹ inde venturus est iudicare viuos & mortuos.

Ad cuius aduentum omnes homines ⁴² resurgere habēt cum corporibus suis, & ⁴³ redditori sunt de factis p̄priis q̄ rationem.

Et qui bona egerunt, ibunt in ⁴⁴ vitam æternam, qui verò mala in ignem ⁴⁵ æternum.

⁴⁶ Hæc est fides Catholica, quam nisi quisque fideliter & firmiterque crediderit, saluus esse non poterit.

ρ. καὶ πα-
 τὴρ παντο-
 κράτορ, ἐξ
 Patris om-
 nitenentis,
 in omnia
 habentis
 imperium.
 q. ἀπολο-
 γίας δεξι-
 σίον.

ρ. πῶς.

Superius Symbolum Athanasij verbis aliquantulum immutatis Constantinopolitani sic Græcè legunt & recitant.

N

3

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑ-

τρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου τῷ μεγάλου ὁ-
μολογία τῆς καθολικῆς πίστεως, ἣν ἔδω-
κε πρὸς Ἰβήλιον πάπυρον Ρώμης.

1. **Τ**ὼι θελήντι σωθῆναι πρὸ πάντων,
ἀνάγκη τῷ καθολικὴν πίστιν κατέ-
χευθῆναι εἰ μή τις ἀκεραίῳ καὶ ἀσάθραυ-
τον σῶτηρῆσθαι, ἀλλὰ μφισόλως εἰς τὴν αἰῶνα
ἀπολῆται.

2. Αὐτὴ δὲ ἐστὶν ἡ καθολικὴ πίστις, ἕνα θεὸν
ἐν τριᾷθεῳ, καὶ τριᾷθεον ἐν μονάδι σέβειν ἡμᾶς,
μὴτε τὰ πρόσωπα συγχέοντάς, μὴτε τὴν οὐ-
σίαν διαγοιῶντάς.

3. Ἄλλο γὰρ ἐστὶ τὸ τῷ πατρὶ ὁμοῦσιν
ἀλλ' οὐ τὸ ἴσον, ἄλλο τὸ ἴσον ἀλλ' οὐ
τὸ ἴσον πατρὶ καὶ τῷ ἴσῳ καὶ τῷ ἀγίῳ πνεύ-
ματι· μία ἐστὶ θεότης, ἴση δὲ ἕνα, σωματίδης
μεγαλότης.

4. Οἷος ὁ πατὴρ τοιοῦτος ὁ υἱός, τοιοῦτος ὁ
ἅγιον πνεῦμα.

5. ἄκτιστος ὁ πατήρ, ἀκτιστος ὁ υἱός, ἀκτί-

ρον τὸ πνῦμα τὸ ἅγιον.

7. Ἀπειρος ὁ πατήρ, ἀπειρος ὁ υἱός, ἀπειρον τὸ πνῦμα τὸ ἅγιον.

8. Οὐ μὲν τρεῖς αἰῶνες, ἀλλ' εἰς αἰῶνες ἕως ὅδε τρεῖς ἀκίιστοι, ἕτε τρεῖς ἀπειροι, ἀλλ' εἰς ἀκίιστος, εἰς ἀπειρος.

9. Ομοίως πῶροδιώαμος ὁ πατήρ, πῶροδιώαμος ὁ υἱός, πῶροδιώαμον τὸ πνῦμα τὸ ἅγιον. οὐ μὲν τρεῖς πῶροδιώαμοι, ἀλλ' εἰς πῶροδιώαμος.

10. Οὕτω καὶ θεός ὁ πατήρ, θεός ὁ υἱός, θεός τὸ πνῦμα τὸ ἅγιον, ὁ μὲν τρεῖς θεοὶ, ἀλλ' εἰς θεός.

11. Οὕτω κύριος ὁ πατήρ, κύριος ὁ υἱός, κύριος τὸ πνῦμα τὸ ἅγιον, ὁ μὲν τρεῖς κύριοι, ἀλλ' εἰς κύριος.

12. Ἐπεὶ καθὼς ἕκαστον τῶν ὁρισμῶν θεόν ἢ κύριον ὁμολογεῖν ἔστι τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας ἀναγκαζόμεθα, ἔτω καὶ τρεῖς θεοὶ ἢ κύριοι λέγην ἢ λαθολικὴ ἄρρησκεία κωλύει.

13. Ο πατήρ ὅντως ὡς ὁσθενός, ἕτε πεποίηται, ἕτε ἐκίισται, ἕτε γεγέννηται.

14. Ο υἱὸς ὡς ἀπὸ τῆς πατρὸς μόνος ἔστιν, οὐ
ποιητὴς, ἔκτιστος, ἀλλὰ ἁγνός.

15. Τὸ πνεῦμα ὁ ἅγιον, ὡς ἀπὸ τῆς πατρὸς καὶ
υἱοῦ, ἔκτιστον, ἔκτιστον, ἔκτιστον, ἀλλ' ἐκ-
πορευόμενον.

16. Εἷς θεὸς πατήρ, ἔκτιστος πατέρες. εἷς
υἱὸς ἔκτιστος υἱὸς ἐν πνεύμα ἅγιον, ἔκτιστος πνεύ-
ματα ἅγια.

17. Ἀλλ' ἐν τῇ τριάδι θεὸς ἐν πρό-
τερον ἢ ἕτερον. θεὸς ἐν μείζον ἢ ἕτερον, ἀλλὰ
τὰ τρία ὡς ὅσα παρὰ αὐτοῖς ἑαυτοῖς ἔστι, καὶ
ἀπὸ πάντων ἴσα.

18. Οὕτως ὡς καὶ πρῶτα, καὶ ὡς ἡδη εἶπο-
μεν, καὶ πρῶτα τριάδα ἐν τῇ μονάδι, καὶ πρῶτα
μονάδα ἐν τῇ τριάδι σέβειν ἡμᾶς.

Ο βυθὸς τοῦ θεοῦ φησὶ, ἔγωγε εἶμι τὸ
τριάδος φησὶ.

19. Ἀναχῆρον δὲ πρὸς πρῶτον αἰώνιον σω-
τηρίαν, καὶ πρῶτον τῶν κρείσσον ἡμῶν Ἰησοῦ χρι-
στοῦ ἄρκωσιν πιστῶς κατέχον.

20. Ἐστὶ θεὸς βεβαία πίστις, ἵνα πιστεύω-
μεν, καὶ ὁμολογῶμεν τὸ κρείσσον ἡμῶν Ἰησοῦ

ἄριστος τὸν υἱὸν ἔθεός, θεὸν δὲ ἀνθρώπον (εἶ).²⁰⁴

21. Θεὸν ἐκ τῆς οὐσίας ἔπαυθες πρὸ τῶν αἰώνων γεννηθέντα, καὶ ἀνθρώπον ἐκ τῆς οὐσίας τῆς μητρὸς, ἐν χρόνῳ γεννηθέντα.

22. Τέλειον θεὸν καὶ τέλειον ἀνθρώπον, ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ ἀνθρώπινης ἄρκος ὑφετώτα ἴσον τῷ πατρὶ καὶ τῷ θεότητι, ἐλάττωνα τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἀνθρώποτι.

23. Οὐ εἶ καὶ θεὸς ἔστι καὶ ἀνθρώπος, οὐ μὲν δύο, ἀλλ' εἷς ἔστι ἄριστος.

24. Εἷς δὲ ἕκ τῆς θεότητος μεταβληθείσης εἰς ἄρκα, ἀλλ' ἄ τῆς ἀνθρώποτιτος ἀπὸ τῷ θεοῦ πρὸςληφθείσης.

25. Εἷς πρὸς τῆς οὐσίας, ἀλλ' ἕκ τῆς οὐσιωτικῆς ἐνότητι.

26. Ὡς πρὸς τὴν λογικὴν ψυχὴν καὶ τὴν ἄρκα εἷς ἔστιν ἀνθρώπος ἕκ τῶν καὶ ὁ θεὸς καὶ ἀνθρώπος εἷς ἔστι ἄριστος.

27. Παθῶν ἕκ τῆς σωτηρίας ἡμῶν, κατελθὼν εἰς τὴν ἀδύ, τῆς τρίτης ἡμέρας ἐκ τῶν νεκρῶν ἀναστῆναι.

28. Καὶ ἀνέστη εἰς τοὺς ἕρατους, καὶ κα-

θήλωτος ἐκ δόξιας τῆς παρτοδωάμευ θεοῦ
καὶ πατρὸς, ἐκείθεν ἡζων κρῖνα ζώντας καὶ
νεκρούς.

29. Οὐ παρὸς τιὸν πρῶτοιαι παρῶτες οἱ
δὴ θεοποιαιασησον) μὲν τῶν ἰσίων σωμῆν,
ἀποδώσοντες λόγον παρὸς τῶν ἔργων αὐτῶν.

30. οἱ μὲν οὖν ἀγαθὰ παρῶξαντες, εἰς τὸ
αἰώνιον ἀπελεύσονται ζωῆς οἱ δὲ τὰ φαῦλα,
εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον.

31. Αὕτη ἐστὶν ἡ καθολικὴ πίστις· ἢ εἰ μὴ
ἴς πιστῶς καὶ βεβαίως πιστεύσεν, οὐχ οἶός τε
ἔσται σωθῆναι.

S Y M B O L V M A T H A -
N A S I I C O M M E N T A R I I S
huic aucto accommodatis
illustratum.

Γ Symbolum. De nomine Symboli nihil vide-
tur dicendum, quàm quod scripsit pachymeres Dio-
nyfii interpres in tertium caput Ecclesiasticae Hie-
rarchiae significare τὸν ἐνοχολλεκτὰν, καὶ τὸν διδούμνον
εἰς δεῖπνον, ἢ id quod confertur pro cæna, ut apud
Terentium in Andria, Symbolū dedit, Et, τὸ ad Sym-
bolum venire unctum, ἢ hic cura ἢ sumptu abfu-
mitur, non pudet id esse, ad cænam, ad quam parat-

dam multi contulerunt. Inde enim ἀπομυθολογία dicebatur, qui gratis cœnam sumpserat. Hac ex significatione plerique breuem illam fidei articulorum enumerationem Symbolum appellatam censuerunt, quod quisque Apostolorum aliquid in commune ad regulam, tanquam mensam credentibus instruendam, contulisset. Quoniam autem sonat etiam signum ac quasi tessera, maluerunt alij ducta à tessera militari similitudine, quæ militibus, ut se agnoscant mutuo, datur, Symbolum fidei vocari, quasi iudicium & signum, per quod milites Christi à falsis fratribus Sathanae merentibus discernantur. Interea verò putauimus, ut aliquid de meo afferam, quadrare huc tertiam quandam acceptionem, cuius gratia Aristoteles pulchrè dixit Elementa, quæ inter se qualitate vna communicant *συμκοινωνία*. Solebant Græci in pactu conuentus uti quibusdam tessera, quæ loco tabularum, *συνγραφῶν* que essent ex quibus ius diceretur, quæ & vocarentur Symbola. Ergò summa fidei compendio verborum concepta siue ab Apostolis, siue ab Ecclesiâ, verè existit Symbolum, quod ea in iudicium Ecclesiæ relata declarat penes eum religionis veritatem esse, qui ipsam in suæ fidei probationem confert. Nam certè penes illum consistit religionis veritas, cui bene credulitate conuenit cum doctrinâ Apostolica, cuius Symbolum est consensionis conuentique nota certissima. Talis autem Vucelius in suo Euchologio duodecim pro temporibus aduersum hæreses varias edita commemorat. Quanquã autem his multo plura accesseri possunt ex Epiphaniij Anchorato, Hieronymi confessionibus, Ignatiij Epistolis, Iustini martyris libro de Fide, aliis denique veterum monumentis: tamen quatuor

Aug. i sym.
& Serm.
181. de
Temp.

Ruff. in
symbolo.

Tertia sym-
boli acce-
ptio
Arist. 1. de
ortu.

duntaxat pro authenticis habet Ecclesia. Primum Apostolorum, quod conditum ab Apostolis itemque receptum fuisse sua tempestate restantur Clemens Romanus in Epistola ad Iacobum Episcopum Hierosolymorum, Tertullianus contra Praxeam, & in libro de velandis virginibus, Irenæus lib. 3. contra hæreses cap. 4. & lib. 1. cap. 2. Cyprianus aut potius Ruffinus in commentariis in symbolum, quæ extant inter Hieronymi opera, Hieronymus ipse in quadam Epistola ad Pammachium. Ambros. epist. 81. Origenes in præmio librorum de principiis, Aug sermone 2. Dominica in Ramis palmarum, & in vigilia Pentecostes ad Catechumenos, Leo Magnus epist. 13. ad Pulcheriam Augustam, Isidorus Hispalensis Etymol. lib. 6. cap. vlt. & de Eccles. officiis lib 2 cap. 23. Nec dubito multò plures extare. qui idem tradant, sed hos interim enumerare tam diligentèr libuit, ut indicarem præfractam temeritatem Erasmi & Caluini qui primi ausi sunt vertere in questionem, num Apostoli verè essent authores symboli, quod circumfertur ipsorum nomine, ne, ut interpretor, arguerentur discedere à decretis Apostolorum, sicubi deprehèderentur à Symbolo decerrare. Quod certè contigit Calvinitis, qui articulum de descensu Christi ad inferos non putant esse ymnor. sequitur Nicenum. sic autem appellatur, quod Niceni Patres eius primam & præcipuam partem, vsque ad, Et in Spiritum sanctum, constarint, ut Ruffinus docet in historia Ecclesiastica. sequentiis enim, Dominum & viuificantem qui ex Patre procedit, ad ipsum vsque, Amen, à Patribus in Constantinopolitano addita sunt, ut post Isidorum, significat Gratianus distinctione decima quinta. Par.

Hiero. to. 2

Aug serm.

115. & 121.

serm. 10.

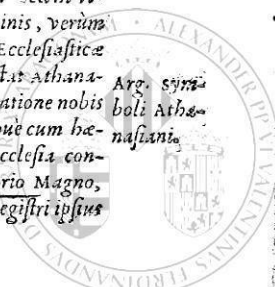
Erasmus in præf. Paraphr. i Matt.

Ruff. lib. 1. hist. Eccl. cap. 6.

vicula autem, Filióque, à Latinis confita est, cum hoc capite, Qui ex Patre procedit, ut apparet ex Constantinopolitani concilij actis, & ἀπολογία Græcorum, quod ne Petrus quidem Lombardus negat. Historici illam infitionem factam dicitant in Lateranensi tertio, sed si non fallit Alexius Aristinus diaconus Constantinopolitanus in fragmentis, quæ penes me habeo ex ipsius libro qui inscribitur *σωοπίκός τῆς ἑλως καὶ τῶν τῶν ἐκ τῆς δεινῶν τῶν τῶν οἰκουμένηων ἀγίων τῶν σωοδων, καὶ τῶν μεταξὺ τῶν αὐτῶν ἑπικῶν*, ea fuit multo antiquior. Nempe in Romano concilio, quod Damasus pontifex sub tempora Constantinopolitani primi collegit aduersus τῆς ὑποταξείας αἰρεσιν, ut ipse loquitur, sed de eo aliàs, aduersus Bezam, qui in nouo Testamento apud Henricum stephanum an. 1565. typis excuso hanc particulam reposuit inter eas, quæ à synodo Constātinopolitana Niceno symbolo adiectæ sunt, magna profectò antiquitatis ignorance. Tertium fuit Athanastii, de cuius authoritate in tertij huius libri ingressu fusè differuimus. Hoc quidem nonnulli olim Anastasio Patriarchæ Antiocheno viro sanctissimo iuxtà ac eruditissimo, cuius opus *τῆς πίστεως* in Bibliotheca regia saluus est, tribuerunt sed hi videntur delusi vicinitate non solùm nominis, verùm & fidei, quæ in utroque, ut Historiæ Ecclesiasticæ produnt, eximia micuit. In eo autem tractat Athanasius, quæ de S. Trinitate & beata incarnatione nobis sentiēda sunt, quòd sua tempestate præcipue cum hæresibus hæc duo mysteria reuellentibus Ecclesia conflictaretur. Quartum tribuitur D. Gregorio Magno, ac in plerisque exemplaribus principio Registri ipsius ascribitur.

Lib. I. sent.
 dist. II.

Arg. syn-
 boli Ath-
 nastiani.

2 Ante omnia ut teneat Catholicam fidem.
Quod ad Catholicæ titulum attinet puto eam vocem
 ab Apostolis inuentam & in ipsorum symbolum rela-
 tam esse primò, ut eam opponerēt Iudaicæ fidei atque
 religioni, quæ tantum in Israële minima orbis portione
 recepta erat. Deinde ut perfringerent Iudaorum ob-

duratam opinionem de non recipiendis in societatem
 & communionem gentibus, cuius causa etiam ipsos
 concilium intre, Acti 15. oportuit. Ecclesia ergo & fides
 erat olim Iudaica, certæque nationi addicta, post Chri-

Opt. lib. 2.

contra Par.

Aug. in col

lat. Cart.

& epist.

48. & 163.

Grig in 10.

Rom.

Athan q.

71.

stum Catholicæ & vniuersalis effecta est, id est, ut O-
 ptatus & Augustinus aduersus Donatistas contem-
 dunt, qui eam meridiane suæ plage alligare con-
 bantur, vbiq; & toto orbe diffusa. Quod aliquantò
 prius Athanasius noster docuerat in questionibus ad

Antiochum principem. Vbi enim tradidisset Ecclesiam
 nomen sortiri à uocatione & electione domini, Ca-
 tholica autem, inquit, vocatur, quòd per totum mun-

dum diffusa sit. Nempe, ut Origines scripsit, non est
 vna gens, quemadmodum Assyrii, Cythæ, Chaldaei,
 quippe quæ coalescat ex omnibus gentibus, nec spe-
 ciatum sit gēs aliqua. sed ipsemet orbis & circūdatiō aī

Hieronym.) ex vniuersitate gentium constans. Vnde
 Augustinus rectè culpauit Donatistas, quòd nomen Ca-
 tholicæ non vniuersitate gentium, sed plenitudine sa-

cramentorum definiunt. Cum igitur locus Ecclesiæ non
 iam sit Iudæa, sed totus. quàm amplè patet orbis, tam
 rectè ei nomen istud conuenit, quàm quod Patres ad
 idem declarandum vsurpauerunt. Ecclesiam appellau-

erunt oikoumēnē, id est, quæque concilium Oecumenicum,
 quia cum est indictum, vniuersi orbis pastoribus inter-
 esse sententiam etiam dicere liceat. In eo quippe de-

Aug ep. 48

& 49. &

in breui-

culo.

bent & solēt tractari, quæ ad cunctam Christiani nominis rempublicam pertinent, quæ omnes Christianos ordines æqualiter attingunt. Respōdet præterea Communioni sanctorum, quæ etiam cōmemoratur in Symbolo Apostolico, tūmq̄ vna ex parte opponitur singularitati Iudeorum, de qua satis dictum est, altera autem dispersioni gētium, in quam profecturum Christum Iudei criminabantur, nec planè quidem absurdè, cū certè dominus Filios Dei, qui dispersi erant per orbem non tam locis, quàm religione, quàm fide, quàm moribus, congregaturus foret in vnum, sicuti alibi prodidit Ioannes, hoc est, in vnam sententiam, in vnam pietatem, in vnam fidem, in vnum cultum, in vnam denique Ecclesiam, in qua rerum omnium ad salutem pertinētium summa est communio, summa consensus. Nam sanè dispersio gētium propriè respicit opinionum & sententiarum diuersitatem, quæ quāta extaret in gentili populo apparet ex hac Tertulliani oratione, vt interim discrepantes sententias de summo bono, de finibus bonorum & malorum, de immortalitate animorum præteream. Vnicuique, inquit, prouincie & ciuitati suus Deus est, vt Syriæ Astartes, vt Arabiæ Disares, vt Noricis Belenus, vt Africa Cælestis, vt Mauritanie Reguli sui Romanas, vt opinor prouincias edidi, nec tamen Romanos deos eorum, quia Romæ non magis coluntur, quàm qui per ipsam Italiam municipali consecratione censentur, Casionensium Deluentinus, Narnensium Visidiarius, Aesculanorum Ancharia, Volcinenensium Nortia, Ocriculorum Valentia, Sutrinorum Nortia, Faliscorum in honore patris, Curris. Quod & repetiuit Prudentius lib. 2. contra Symmachum. Athenagoras autè in Apologia ad An-

Catholica
& cōmunio sanctorum duabus rebus opponitur.

Ioan. 7.

Ioan. II.

Tertul. in
Apologeo-
tico.

toninos auxit, ostēdens Iliensibus Hectorem, Paridem, Teucrosque Heroas esse sacratissimos, qui tamē finitimus Græcis essent execratissimi: ecōtrā Achillem dea genitum, Alexandrum etiam ipsum ab ipsis referri inter homines perditissimos, qui tamen Græcis in suprema haberētur veneratōne, diuinisq; colerentur honoribus

**Dij veterū
Gallorum.**

suetonius.

1. 1. 4.

Col. 2.

**Tres no-
tæ fidei
catholi-
cæ.**

& sacrificiis. sic Galli olim adorabamus Teutaten, Hesium siue Heum, Taranim siue Taramin, Ogmiū & similia portenta, quorum sacra reliquus orbis non modò nesciebat, sed & execrabatur, legibusque per Romanos Imp̄p. Augustum, Claudium aliōsque plures damnabat. Ita de gentium confusio. e vsurpari poterat, quod de Iudaico populo sese idolis prostituente olim concionabatur propheta, Pro numero vrbiū tuarum dij tui Iuda: In Ecclesia verò vnus Deus, vna fides, vnum baptisma, vna spes vocationis nostræ, vnus dominus. præcipui ritus iidem, quorum tamen diuersitas non efficeret, quin idem sentiremus, idem sapere-
mus omnes. Itaque in ipsa locum habet, quod Vincen-
tius Lyrinensis in libello pro Catholicæ fidei antiqui-
tate & veritate demonstrat, Catholicam esse & dici-
ratione primū loci, deinde temporis, postremò homi-
num, quibus quacunque tandem conditione extite-
rint, semper eius gremium patuit, testificante Paulo apud Deum neque esse dominum neque seruum, neque Iudæum, neque Græcum, neque masculum, neque fe-
minam. Tria enim esse necessaria antequam aliquid
haberi debeat Catholicum, In ipsa, ait, Catholica Ec-
clesia magnopere curandum est, vt id teneamus quod
vbique, quod semper, quod ab omnibus credi-
tum est, hoc etenim est verè proprièque Catholicum.
sed exemplis res sic diiudicabitur. Ariani deprehen-
duntur

duntur non Catholici, quia etsi eorum hæresis suum virus per totum orbem diffuderit, ac vbiq̄ue, vt hodie Mahometana lues, viguerit, id tamen neque fuit sempiternum, neque omnibus omnium temporum fidelibus probatum. Qui enim Arii ætatem antecesserunt, longe aliam fidem commendauerunt posteris, vt ex ipsorum scriptis iudicatum est, interim vt omittam post trecentos annos nouas hæreses ex abyssu caput sustulisse, quæ istam penitus de Christianorum animis deleuerint. Contrà Donatistæ, quoniam extra vnum terræ angulū suum dogma minimè spargere potuerunt, in collatione Carthaginensi hæresis conuicti sunt. Patres vt damnationem iustam comprobarent, orsi sunt à Genesi, vbi promissio facta est Abrahæ de infinito se- Gen. 22.
 mine, de que benedicendis cunctis gentibus per semen ipsius, qui est Christus. succenturiarunt prophetarum oracula de vocatione gēiū & futura Ecclesiæ amplitudine, adiecerū Christi prædictiones & iussa de Matth. vlt.
 prædicando vniuersis gentibus Euāgelio, denique deduxerunt in rem præsentem Apostolos diuiso orbe sese per mundum ita disseminasse, vt successione non interrupta edi adhuc possēt Ecclesiarum matricum census, ac sic intelligi Deum id, quod promiserat, impleuisse atque reddidisse. Imò verò, quod mirādum magis est, & annotatū reperitur à Chrysofomo, dum in- Chrys. in
 terpretatur hæc verba, Prædicabitur Euangelium hoc Mat. 24.
 regni in vniuerso orbe in testimonium, atque tum erit cōsummatio, intra viginti aut triginta annos fidei præconium vbiq̄ue ferè auditum fuerat. Quod etiam si- Rom. 10.
 gnificare videtur Paulus ad Romanos scribens iam Rom. 1.
 diuulgatum fuisse vbiq̄ue Euangelium, Romanorūque fidem annūtiari per vniuersum orbem. Et ad Co- Col. 1.

lossenses, in veritate, inquit, Euangelij, quod prædicatum in vniuerso orbe fructificat, deinde sub capitis extremum, Euangelium, quod prædicatum est apud omnem creaturam, quæ sub cælo est. Nam si vnus Paulus tantum perfecit, vt à Hierosolymis vsque ad Illyricum circuniecitas regiones omnes Euangelio impleuerit, transiturus per Romanos in Hispaniã, quod iam cæteris peragrasset, quid alios Apostolos Apostolicosque viros existimandum est percigisse? Bartholomæus

Rom. 15.

Ex Eucherio Lugd. Episcopo & aliis dimisso Apostolorum.

se intulit in remotissimos Indos, Thomas tetendit in Parthos, Matthæus intimos penetrauit Aethiopas, Andreas & Philippus Scythas prædicatione molliuerunt, Ioannes Asiam diuino sermone correxit, Petrus Cappadociam atque Galatiam, Bithyniã pariter & Pontum prouinciãque confines dum Iudæis prædicat, circuit, postremo Romam illustraturus accessit. Iudas in

1. Cor. 15.

Mesopotamia ac Ponti interioribus Euangelizans indomitas gentes fidei subiugauit. Matthias, antequam passurus in Iudæam remigraret, in Macedoniã se contulit. Non commemorabo Barnabam, Silam, Marcum, Lucam, & quingentos illos fratres, quorum Paulus meminit, infinitosque alios orbis complures nationes sua prædicatione ad veram religionem conuertisse, orbis vniuersas partes diuisim, quod de vno Alexandro Magno eleganter scribit, Hieronymus non tam bellus quam victorius percurrisse, in orbe innumerabiles populos Christo perdomuisse. Sed addam, quod scribit Ambrosius ibi adfuisse Euangelij famam, vbi defuit personæ prædicantis, quemadmodum admiranda opera, quæ Deus in Aegypto patrarat famã fuerant cognita Chanaanus in Hierico, vt quidẽ Raab apud exploratores, quos Iosue miserat, testificata est, & sponsa confirmat

Io. 1.

in Canticis, Oleum effusum nomen tuum, curremus ad odorem unguentorum tuorum. Neque enim fragrantissimum unguentum latius odorem suum spargit, quam Verbi Christi odor permanavit. Quod ut commodius celeriusque fieret, Deus, uti per Esaiam promiserat, imperiorum omnia impedimenta sustulit, & unum longè maximum confluxit, quò de gente in gentem tutus esset transitus, neque ut peregrini & exploratores è finibus alienis Apostoli Apostolici ve exigerentur. Quod autem Augustinus asserit alicubi sua aetate remotas aliquas nationes fuisse, licet paucissimas, quibus nondum esset Evangelizatum, quòdque Ecclesiasticae historiae quasdam nationes recens ad Evangelium fuisse deductas scribunt, intelligendum videtur de communi civitatum & regnorum confessione, deque magistratum & principum publico instituto. Porro Catholicae nomen non est accipiendum, ex quo sectae multiplicatae auctaeque sunt, sed ab earum ortu, ante quem nihil tale communiter asseverabatur. Hanc enim totius orbis Christiani communionem haeresis lacerat atque dirumpit, ut proinde nomen electionis acceperit, quòd per eam haereticus se separet à communi fidelium sententia. Ut enim recta fides Catholica vocatur, id est, uniuersa & communis, iuxta illud Pauli, & xxiij. *omni-um*, sic praua dicitur particularis & ab unitate seissa, etiam si nulla unquam extiterit tam impia, tam portentosa, quae Catholici titulo se ornare non tentauerit. Quem ut Donatistae in Africa obtinerent, Deus bone, quos labores non susceperunt! Primum audiètes illam dici Catholicam, quae se per uniuersitatem terrarum diffunderet, ausi sunt dicere suam ubique terrarum esse communionem. Deinde cum formatas epistolas,

Cant. I.

Es. II.

aug. in lib.
de nat. &
grat. cap. 2.
& ep. 80.

Haeresis Ca-
tholicae op-
ponitur.

Tit. I.
Lactant.

quo vellēt, inquit Augustinus ep. 163. dare nō possent, Catholicum nomen non ex vniuersitate gentium, sed ex plenitudine sacramentorum definiendum contenderunt, teste eodem Augustino Epistola 48. & 49. Vt autem illud Catholicis eriperent, non quidem ausi sunt dicere falsa esse vaticinia prophetarum de futura Ecclesiæ amplitudine, sed responderunt ea nondum esse impleta, sed vide quid respondeat Augustinus in libr. de vnitae cap. 9. Deinde Cresconius Donatista clamabat Nostram non esse Catholicam, quia totus orbis ei nō communicaret. At excipit Augustinus libr. 3. contra Cresconium cap. 63. & docet omnes gentes quæ Christiano nomine censerentur, dogmatibus inter se conuenire, reliquum autem mundum quotidie verti in nomen Christianum, quod Catholicis communicaret, sicque Ecclesiam ad reliqua occupanda quotidie diffundi. Postremò Donatistæ vociferabantur Catholicæ vocem humanum esse figmentum, vt Aug. tractat lib. 2. contra Gaudētium, sed facile conuicti sunt Symboli Apostolici auctoritate, Credo Ecclesiam Catholicam. Reliqua pete ex collatione Carthaginensi. Hæc autem in pauca libuit restringere, vt quisque melius apud se indicaret, penes quos sit vera Ecclesia Catholica, nōsne, quibuscum vniuerso orbi fide & doctrinâ conuenit, quantumuis à Romana Ecclesia multi schismate se præciderint, an Aduersarios, qui homines heri nati, nec ante 40. annos vspsiam nominati, ne sibi quidem quotidie in summis fidei capitibus consentiūt.

3 Fidem. Fides alio modo hîc sumitur, quàm cum definitur habitus à deo inspiratus, quo credimus reuelatis. Eo enim sensu virtus est illa Theologa, quæ, Deo donante, (opus enim Dei, vt credatis, inquit apud

Fides habitus, quo creditur.
Ioan. 5.

Ioannem Dominus, & Paulus, Donum Dei est, ne quis Phil. 5.
 gloriatur animis nostris inhaerescit, de qua debet intel
 ligi illud Pauli, Fides est hypostasis rerum, quæ spe-
 rantur, ἔλπιος & certitudo rerum quæ non cernun-
 tur. Hic verò significat id, quod creditur, nempe rem
 fidei subiectam. Quo sensu tradebat Paulus vñū Fides quæ
 esse Dominum, vñam fidem, vñum baptisma, quo creditur.
 nam idem iubemur omnes credere. Eadem diuersi Eph. 4.
 tas cernitur in vocabulo spei. Spes enim modo est id,
 quo speratur, ac sic ferè sumitur apud Paulum & re-
 liquos cùm loquuntur de certa expectatione vitæ æ-
 ternæ, quæ nobis à Deo promissa est. Modò id ipsum,
 quod speratur, vt quando ad Colossenses Paulus ait Col. 1.
 spem fidelium positam in cælis, hoc est, rem quæ spe-
 ratur, siue beatitudinem, ad quam anhelamus non
 esse in hoc mundo, &c.

4 Quam nisi quisque integram & inuiolatam
 seruauerit. Hinc discite, quanto in periculo versentur,
 qui vel in vnum duntaxat articulum fidei impin-
 gunt. Nam Athanasius respondet planè idem, quod
 in argumento non multum dissimili Iacobus Aposto- Iac. 1.
 lus, Qui peccauerit in vno, factus est omium reus. De pæn.
 Atque hinc Augustinus laudat edictum Imperatorum dist. 2. §.
 de vi corrigendis hæreticis, quòd eius occasione multi item ap-
 ad salutis viam, à qua antea decerrauerant, conuerte ponitur.
 22 rētur. Quam multi (inquit) nihil interesse credētes in Aug. epist.
 23 qua quisque parte (hæretica, an Catholica) Christiana 48. ad Vin-
 24 nus sit, ideo permanebant in parte Donati, quia ibi centium
 25 nati erant, nec eos inde discedere, atque ad Catho- Donatist. 1.
 26 licam transire nemo cogebat. Vnde paulò post com-
 27 memorat gratiarū actiones eorum, quos Deus ad vni-
 28 tatem Ecclesiæ Imperatoriarum legum metu perdu-

23 xerat. Alij dicant, putabamus quidem nihil interesse,
 23 vbi fidem Christi teneremus, sed gratias Domino, qui
 12 nos à diuisione collegit, & hoc vni Deo congruere, vt
 Cyp. ep. 23 in vnitare colatur, ostendit. Terribilis profectò est
 ad Ma- 23 Cypriani martyris vox. Quòd verò eundem, quem
 gnum si- 23 & nos Deum Patrem, eundem Filium Christum, eun-
 lium. 23 dem spiritum sanctum nosse dicuntur, nec adiuuare
 23 potest tales. Lege totam epistolam, & intelliges exci-
dere ab vna fidei tabula, certissimum absolutissimùm-
que esse naufragium, cum quo iacta sit salutis omnis
alea. Interea Athanasius noster respicere mihi quidem
videtur ad suæ tempestatis Semiarianos, qui fidem Ca-
tholicam Nicenâm ve non nisi quadam ex parte reci-
piebant. Erant tum aliqui mediatores, principibus
Vrsuio & Valente Pannoniarum Episcopis, quorum
ductu semiariani decem conciliabula celebrarunt ad
eneruandam vocem Homusii, vt extat in quadam o-
ratione Athanasij de Synodis Arimini & Seleucia &
in Ruffini historia Ecclesiastica. Hi ne viderentur sen-
tire cum Arianis, recipiebant quæcunque sanxerat
Nicena Synodus præter illâ vocem. Fatebantur Chri-
stum Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum
de Deo vero, quod etiam in Gaudentio Mediolanen-
si Episcopo notat Hilarius. Alij vt in concilio Syniæsi,
Christum esse *ὁμοῖς* nec prædicabant, abstinendum ve-
rò decernebant voce *ὁμοῖος*, vt nimis exacta, ac-
curata, curiosâ. Atqui, inquit egregiè alicubi Athana-
 23 sus, Stannum est simile essentia ipsi argento, neque
 23 tamen est argentum. Hos omnes extra salutis arcam
merito collocat, quoniam extra Christi & Ecclesiæ
comunionem salus non potest consistere, vt quidem
B. Petrus in suarum Catholicarum priore probat, &

Esaias contestatur his verbis, Gens & regnū, quæ non
seruierint tibi, peribunt.

¶ Ut vnum Deum in Trinitate & Trinitatem
in Vnitate. sic & alij locuti sunt. Iustinus Martyr in
expositione fidei, *μονὰς ὅς ἐν τεράδι νοεῖται*, & c. Vnitas
in Trinitate intelligitur. Gregorius Nazanzenus sub
finem orationis ad Heronem philosophum, *νῦν ὃ διδά-
σκε τοσούτων ἐστὶν αἰ, μόνον μονάδα ἐν τεράδι, ἢ τεράδα ἐν μο-
νάδι* *περσοῦν ἰσὺν ἀφ' ἑξῆς ἔχουσιν ἐπὶ τὴν διαίρεσιν ἢ
τὴν ἕνωσιν*. Nūc verò doce te vsque ad eò scire solum v-
nitatē in Trinitate & Trinitatē in vnitate adorādā
esse, mirabilem habētē tum diuisionē, tum vnionem.
Tertullianus contra Praxeam. Vnitatem in Trinitatem
disponimus. Sed hæc locutio, imo verò locutionis in-
telligentia & comprehensio non caret difficultate,
cū præsertim videatur vel rerum confusionem, &
quasi miscellam, vel contradictionem inducere. Pri-
mū autem dicam de vocabulis, mox rem ipsam ali-
quantò interius penetrabo. Monadem hīc non intelli-
gimus vnitatem quatenus habetur principium nume-
rorum more Arithmetico, sed vnā essentiam, acce-
ptione magis Physica. Triadem autem siue Trinitatem
appellamus non trium vnitatem, vt somniauit Genti-
lis, sed ipsasmet tres personas. Ait igitur Athanasius,
vt ad rem veniam, Trinitatem esse in vnitate, id est, in
vna diuina essentia siue natura esse tres personas, &
contrā, vnitatem esse in Trinitate, id est, in tribus per-
sonis, vnā extare diuinā essentiam, vt significetur
tres quidem esse diuinas personas reipsā, propriēque
distinctas, sed eas tamen esse eiusdem essentiae non per
collectionem quandam, sed per sinceram singularēq;
vnius erga aliam communicationem. Et ē conuerso

Quid hīc
Vnitas.

Quid Tri-
nitas.

eam essentiam in tribus pariter plenèque citra differentiam ullam reperiri. Hæc enim reciprocantur, & nihil aliud indicant, nisi tres res vnã esse essentiam, ac in eis tantam esse substantiæ vnitatem, tamque singularem, vt equalitatem omnino teneant. Nam quicquid de vna pronuntiaueris, de tribus verissimè potest & debet intelligi, exceptis vocabulis, quæ proprietatè & quasi formã siue characterè hypostaseon designat, vt non magis sit illud in tribus, quàm in singulis, neq; minus in singulis quàm in tribus. Elegãs occurrit exemplũ Pampolitani, huicq; loco apprimè accommodatum.

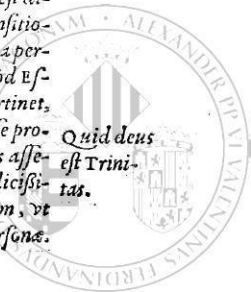
Si tres, inquit, homines immortales dixerò, ego non intelligo plus posse viuere simul tres, quàm singulos, nec minus singulos, quàm totos tres, vnde trium vna est immortalitas, vna perennitas. Sic si equaliter sunt sapientes, non plus sapiunt simul, quàm singulatim, sed tanta est in vnoquoque viritum sapientia, quanta in vniuersis. Præclarè certè. Nam vti eorum omnium, quæ hoc in mundo inferiore mouentur vnum est tempus non modò specie, sed etiam numero, sic trium hypostaseon eadem, vna, par, communis, indifferens numero æternitas, sapientia, &c. Subtilior est Rabani Moguntini præsulis interpretatio in libro, qui inscribitur, Quomodo sit Trinitas in vnitatem, & vnitatem in Trinitate. Hanc enim sumit ex vna ac indiuidua triũ personarum operatione. Mihi simplicius videtur id, quod dixi. Atque ita in hac locutione Trias est in Monade, præpositio, in, non significat aliquam rerum diuersitatem, ne essentia diuina consideretur extra personas, & ita quartum aliquid in simplicissima diuinitate inducens realem distinctionem constituatur inter personam & essentiam. Quã vim nõ semper habere præ-

in transitivè significat.

positionē, In, similes formulæ arguūt, in quibus extre-
ma satis est ratione distingui. Mēs est in anima ratioci-
nāte. i. est anima ratiocinās, Partes sunt in toto & totū
in partibus, hoc est, idē, quod partes & prætercā nihil.
 Sic tres personæ sunt in vnitāte seu in vna essentia, hoc
 est, sunt vna essentia & nihil prætercā. Et ἡ ἑστὶν ἑστὶν,
 inquit Damascenus, ἢ θεότης, ἢ (τοῦ ἀκριβοῦς ἐπεὶ εἰμὴν) ἢ
 πρῶτος ἢ θεός. In hypostasibus deitas est, aut, quod
 verius est, deitas est hypostasēs. Quod ad hūc modum
 à Marsilio scholastico declaratur. Pro hoc notandum,
 quòd hæc præpositio, in, aliquādò sonat transitionem,
 & sic semper significatur diuersitas inter id, quod in-
 est, & inter id cui inest, vt cum dicimus, scientia est in
 animo, vel animus est in corpore, aliquando non. Sic
 esse in alio est esse illud, quo modo dicimus, Totum est
 in partibus, id est, partes simul sumptæ, Voluntas est in
 animo intelligente, id est, ipse animus. Quo præmissō
 capiendō τὸ ἐν transitivè, nihil est in essentia diuina
 tanquam in subiecto, vel tanquam in toto. seu etiam,
 vt in loco. Sic enim sumptum ἐν denotat diuersitatem
 eius, quod inest, ab eo cui inest. sed quicquid est diuina
 essentia est idem, quod ipsa. Transitivè loquendo nulla
 persona est in essentia diuina, quia persona non est di-
 uersa ab essentia. Accipiendō autem ἐν citra transitiō-
 nem Catholicus debet cōcedere, in essentia diuina per-
 sonarum Trinitatem. quia debet concedere, quòd Es-
 sentia est tres Personæ. Huc porro quæstio pertinet,
 Deus est Trinitas, quam locutionem barbarā esse pro-
 nuntiauit suo. i. impio iure Calvinus, non satis asse-
 quens, quid in ipsa Dei nomen declararet. Simplicissi-
 mē autem dici potest denotare diuinam naturam, vt
 sit sensus, Natura diuina est Trinitas, siue tres personæ.

Dam. libr.
 I. de ortho.
 cap. 8.
 Mars. lib. 1.
 sent. q. 6.
 art. 3.

Quid deus
 est Trini-
 tas.

Totidē enim hypostasibus ad numerū communicatur atq; imperitur. Nec tamen eos prorsus reiicio, qui hoc nomē personaliter interpretatur hāc in sententiā, Diuinæ personæ sunt Trinitas ceutres. Fruatur etiā, qui probauerint, Bonauenturæ expositione, qui ad vtrunque significādi modum referens hunc sensum efficit, Deus est Trinitas, id est, diuinitatis personæ sunt tres, modō intelligāt primam, quam attuli, explicationem videri omnium accommodatissimam, atque attingere altiūs quæ ad totum integrum caput de Deo pertinent, nempe vnitatem deitatis, cuius causa tres sunt vnus deus, & Trinitatem personarum, cuius gratia, vnus Deus est tres.

6 Neque confundentes personas, neque substantiam separantes. Personam superiore libro definiuimus rem intelligentem, quæ per se consistit. substantiam siue essentiam rei illius rationem atque naturam. Has descriptiones habe præ oculis, vt noscas priorem partem huius versiculi rectē Sabellii petere, cui eadem erat subsistentia Patris Filij & Spiritus, posteriorem Arium & Trinitarios, quibus vt tres personæ, ita tres essentiæ. Confundere autē personas est tres in vnā miscere & quasi redigere, quod nefas est ppter generationē & pcessionē, quæ res ita distinguūt, vt persona generās nequeat esse persona genita, aut procedēs nec ē cōuerso. quid nam enim seipsum aut producit, aut potest producere? Separare verō est aliud & diuersum facere, quod cadere non potest in diuinā essentiā, cum tres diuinæ hypostases, esse vnum & indifferens

Ambros. » planē obtineant. Hoc Ambrosius docet dum ait. Pater
lib. 2. de » & Filius distinctionem habent, separationem non ha-
fide c. 2. » bent. i. diuersitatem, vt quæ præmiserat, ostēdunt. Nos

est, inquit, diuersa nec singularis æqualitas, nec iuxta Arianos Patrem Filiūque secernens, nec iuxta sabellianos Patrem Filiūque confundens. Eodem sensu verbum diuidendi Patres vsurpauerunt. Nam non confitentur personas esse diuisas, nisi admodum raro ac tū diuidere illis est discernere, secernere, distinguerre, vt Hetteriano. Et quamquam (ait) indiuisibilis sit Deus diuidere tamen Trinitatem possumus. sic apud Theologos Græcos διαίρεσις interdum ad personas refertur & διακρίσις notat. Nazarenus, τρις ἕχουσα ἡ τῶ διαίρεσις καὶ τῶ ἕνωσις. Quoniam autem exemplaria Græca legunt διαχωρίζειν aut μερίζειν, hunc locum aliter possumus interpretari. Substantia non est distrahenda vel dispartienda, quasi quadam participatione partitione ve personis tributa sit, aut etiam extra vnius essentiam alterius substantiæ posita sit, cū præsertim Pater se (sūamq; essentiam plene non ex parte, intra se non extra Filio Spiritūque communicauerit.

7 Alia enim est persona Patris, alia Filii. Differunt enim hypostases numero, non quidem substantiali, vt impius Gentilis garrat, sed personali. Nam nisi personali distinctione, quæ eadem realis est & numerabilis, tres hypostases discernerentur, distinctio ipsarum tantū esset imaginaria. Accidentariā enim & essentialē non recipit diuinitas: Itaque Damascenus & Nicolaus Methonis Episcopus recte concedunt Alium, Alium, & Alium hic conuenire, Aliud Aliud, & Aliud non item.

8 Vna est diuinitas. Vna diuina Essentia non tantū specie, vt Trinitarij contendunt, sed & numero, ad quod sacramētum adumbrandū à patribus exco- gitatum est vocabulum ὁμοούσιος. Nam si eo vnitatem

Hetterian.
lib. 2. de p-
ces. spiritus
cap. 1.

Ad Heronē

ὁμοούσιος
vna nūme-
ro essentia
significat.

Speciei solum designare voluissent, quid oportebat tanta anxietate illud comminisci cum sine hoc ab om-

Essentia di- ni duo Philosophi res eiusdem speciei defendissent?
 una re Accedit argumenta Arianorum veterum semper
 multa ra- fuisse suscepta aduersus vnitatem Numeri, vt colli-
 tione, ita gere est ex August. lib. 5. de Trinit. cap. 6. & eiusde
 Thomas. lib. 7. cap. 6. Itē ex Athanasii disputationibus quas

habuit cōtra Ariū Probo iudice, quæ partim in ipsi^o o-
 peribus, partim in B. Vigilij libris reperiuntur. Illa autē
 fuissent stupidissima, si cū ipsis improbāda fuisset vni-
 tas speciei, tela sua vibraissent in id, quod vnum nu-
 mero dicitur. Quam enim essem iocularis, si tres ho-
 mines contenderem habere tres essentias specie diffe-
 rentes, quòd tres dicerentur. Postremò hanc fuisse

Niceph. li.
 L. cap. 48.

mentem veteris Ecclesiæ satis docet Nicephorus, cū
 Philoponum hæresis nota mulctatum tradit, quia com-
 municatione speciei vnum Deum tres esse scripsisset,

Porphyr. in
 Isagoge.

vii Porphyrius omnes homines vnum hominem esse
 ostendit eiusdem speciei participatione. Hinc enim
 Damasc. lib. 1. de ortho. cap. 8. *μία οὐσία & τρεῖς ἀμι-
 λαις, &c.*

Qualis
 quā habeat
 hic notatio
 nem.

Arist. in Ca
 teg. cap. de
 subst.

9 Qualis Pater talis Filius. *Qualis hic designat
 communem & substantialem appellationem, vt apud
 Aristotelem cū ait primam substantiam significare
 hoc aliquid, secundum vero qualitatem. In hac autem
 communi & essentiali ratione diuinæ hypostases
 nullam accipiunt differentiam. sicut enim Pater est
 omnipotens, æternus, infinitus, inuisibilis & que-
 cunque cogitari possunt ad summi boni rationem per-
 tinentia, ita & Filius, ita & spiritus s. Id ergo acci-
 pi debet de proprietatibus essentialibus naturam di-
 uinam atque diuinitæ circumstantibus, quales sunt pe-*

rens, æternus, sapiens, iustus, perfectus, & proprietates, quas mox percenset sic toti diuinitati communes, vt sigillatim singulis personis congruant. Alia ratio est singularium proprietatum, quæ sunt propriæ cuiusque hypostasis notæ καὶ ὑποστάσια, ac ita vni personarum propriæ, vt reliquis duabus non cōueniant. solus enim Pater Pater est, ingenitus est, principium sine principio, seipso Deus, & αὐτῶς. Solus Filius Filius est, genitus est, Verbum est. Similiter spiritus solus procedens, non Pater, non Filius, solus donum, solus à duobus, & se qua alia sunt, quæ ex his consequantur & pendeant.

10. Increatus, immensus. Præpositio, In, vt monet Cicero in topicis negationem in huiuscemodi significat. Increatum igitur siue ἀκρίστῳ (Nam apud Græcos & similiter in compositione priuat) vocatur quod subsistit quidem, sed tamē sine productione quæ sit ex nihilo. Hac de causa Filius etiam & s. spiritus increati sunt, quia producti quidem sunt, sed ex Patris substantia, non autem ex nihilo, vt paulo pōst tractabitur. Immensum Latinè quidem sonat quod sine mensura existit, quòdque magnitudinis & plenitudinis non habet terminos, sed per omnia diffusum * αὐτὸ ἐπὶ πάντων appellat Pachymeres & certis caret limitibus, quibus coercetur. * Ac ea notione Deus dicitur intra omnia & non inclusus, extra omnia & non exclusus, supra omnia & non elatus, D. Dionys. siue, vt Hieronymus alicubi scripsit, omnibus infusus pag. 197. & circumfusus, quòd cuncta penetret interior & cōtineat exterior. De qua re extat Augustini ad Dardanū epistola quingagesima septima. Verūm in Græco ἀκατάλητος sonat, si interpreteris, incomprehensibilem. Personæ autem sunt incomprehensæ non quidem sibi inuicem. (Nam Pater nouit Filium, & Filius Patrem,

* αὐτὸ ἐπὶ πάντων
appellat Pa-
chymeres &
D. Dionys.
pag. 197.

- LUC. IO.** Spiritus quoque penetrat in profunda Dei, sed rebus procreatis, nemine sciente quis sit Filius prater Patrem ac è conuerso, vt non immeritò exclamet Paulus. O altitudo diuitiarum sapientiæ Dei & scientiæ: quàm incõprehensibilia sunt opera eius & imperuestigabiles viæ eius. Quemadmodum enim iuxta Psalmographũ, Psal. 144. magnitudinis eius non est finis, sic iuxta eundem ipsium Psal. 146. diuinis nominibus, postquàm monstrasset Magnus de diuinis nominibus, postquàm monstrasset Deum ita esse causam omnibus vt sint, vt tamen emineat supra omnem essentiam, Ipsius, inquit, notitiæ & cognitio omnibus est inaccessa, vt qui supra essentiam omnium eleuatus sit, καὶ πολλῶν λόγῳ θεολόγοις διήρσις, ὅτι μόνον ὡς ἀόρατον αὐτὸν ἔα ἀειλήπτον ὑμνηκότας ἀνά καὶ ἀνεξερδύνητον ἅμα καὶ ἀεὶ ἐξίχιατον, ὡς καὶ οἱ περὶ ἰχθῆος οὐδενὸς ἔστι ὄντι πλεὺς κρυφίαν αὐτῷ ἀπειρία διακλυθεῖσαν, &c. Nullus enim nouit Patrem nisi Filius, & Filius nisi Pater. Eadem ratio de spiritu S. Nullus enim nouit quæ sunt Dei nisi Spiritus Dei. Ac quamuis rebus omnibus procreatis sit immensus & incomprehensus, tamen sibi mensus est & finitæ comprehensionis, persona altera alteram plenè & omnino comprehendente atque cognoscente. Hanc ἀνακαταλήψαι ad Essentiæ quoque eius incomprehensibilitatem referre possuimus, cum ne eam quidem mentes separatæ, quæ sempiterna alioquin felicitate saturæ sunt, plenè percipiant, vt notat Chrysostomus contra Anomæos. Eò enim pertinere vult quod apud Ioannem scriptum est, Ioan. I. Deum nemo vidit vnquam, & quod Paulus commemorat, Deum regem regum esse, qui solus lucem habitat inaccessam, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest. Ad quod etiam proferens Esaiam,

Esa. 6.

apud quem Seraphim stant obuelantes duabus alis, quas habent, senos pedes suos, quamobrem, inquit, alas explicant & suas operiunt facies? Quid aliud dixeris cause, quam splendorem procurfantem è solio illo & fulgur profiliens ferre non posse. Quamquam haud ipsam meram videbant lucem, nec ipsam sinceram substantiam, sed quæ videbant condescensus (*καταβασις*) erat & indulgentia. Est autem condescensus cum Deus non, ut est, se ostendit, sed quoad videre potest is, qui huiusmodi aspectum consequitur, quatenus firmitati videntis suam representationem metitur ac temperat. Idem Theodoritus in Polymorpho putat, Non tantum eum existimo in aspectabilem hominibus sed & Angelis. Cum itaque eorum aliquos Dominus ait quotidie videre facie Patris sui qui in caelis est, illum existimes intelligere non totam diuinam essentiam, incircumscriptam, incomprehensam, comprehendentem omnia, sed gloriam aliquam ipso- rum naturæ congruentem.

Theod. lib.
I. polymor-
phi.
Mat. 17.

II Æternus. Æternū appellamus quod sine principioque caret, intra se omnes temporis differētias absorbens. Talis est Pater, cui principium & finem cogitatio circumscribere non potest. Similiter & Filius & Spiritus, quoniam sicut nusquam non Pater, ita nusquam non Filius & spiritus. De hac Dei proprietate apud Paulum, legitur, qui solus habet immortalitatem. Nam ne ex parte quidem finis Angeli & animi hominum immortales sunt sua quidem natura, sed dono & gratia, ut ad illum locum tractant Græci vniuersi. Athanasius deinde oratione contra Idola pag. 30. Damascenus lib. 2. cap. de Angelis &c. Quod significauit Plato dum Timæum, præter summum Deū

I. Tim. 6.

nihil habere immortalitatem nisi *ἐκ τῆς τοῦ* acquisitæ
 & aduentitiæ dicentem faceret, *Δις*, ait, quorum
 opifex ego patérque natura quidem dissolubiles, me
 autem sic volente indissolubiles. Quid illa autem sit,
 discite ex hac Gregorij Theologi oratione, *αἰὼν οὐ πῆ χρό-
 νος, οὐτε χρόνος τὸ μέτρον. οὐδὲ γὰρ μετρήτιον, διὸ ὁ ἀπὸ ἡμῶν
 χρόνος ἴδιος περιεῖ μέτρον ἴδιον, τὸ τὸ τοῖς αἰδίοις αἰῶνι τὸ συμ-
 μετρῆταιν ὁμοῦ τῶν τοῖς ἴδιον, διὸν πῆ χρονικὸν κίνημα καὶ διαστήμα.*
 Aternitas siue *αἰὼν* neq; tempus est, neq; pars tēporis,
 neque enim mensurari potest, sed quod nobis est tēpus
 per solis conuersionem descriptum mensuratūque,
 illud est sempiternis rebus aternitas, quæ simul cum
 ipsis extenditur, velut aliquid temporale.

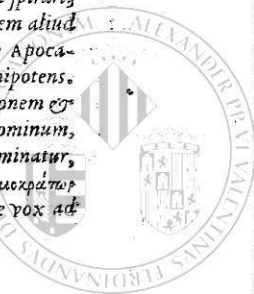
Omnipotē- 12 **Omnipotens.** Omnipotentiam Dei plerique
 t^r nō refer hodie voluntate eius definiunt. sed refutantur à
 ri ad Dei Theod. li. 3. Polymorphi. Et rectè. Nam Angeli & mē-
 voluntatē. tes separatæ quæ Deo perfruuntur, omnipotētes habere-
 tur. Possunt enim quæcunque cupiunt Deo abunde

August. de animorum facultates vniuersas plenè satiante. Augu-
 fide ad stinus de fide ad Petrum in eo scribit intelligi omnipo-
 Pet. c. 3. & tentiam Dei, quòd omnem creaturam visibilem &
 7. de Ciuit. inuisibilem ex nihilo fabricauerit. Rectè quidem, sed
 non propterea sequitur Deum non plura posse, quàm
 aut efficiat, aut velit efficere, cum iuxta Apostolum

Omnipotē- excitare possit tam ea quæ sunt, quàm quæ non sunt.
 tia Dei in Eum igitur Omnipotentem dicimus, quia simpliciter
 duobus. omnia potest, ac in duobus omnipotentiam eius consi-
 Plin. lib. 2. stere, cum in eo quod est nihil posse pati, tū in eo quod
 de Nat. hi- est omnia posse agere. Quæ duo si defigantur oculis
 stor. cap. de facile diluent Plinianorum argumenta, quibus de-
 Det. trahere Dei potentia impj haud erubescunt. Deus in

præterita ius non habet nisi obliuionis falli, labi, decipi, peccare non potest mori non potest, & si qua sunt istiusmodi. In præptu ratio est, quod hæc eius maiestatem dedeçant, quæ non in patiendo, sed in agendo elucescit. posse aliquid pati, humanum est, imbecillum est, non est posse, sed aliquid non posse. Nihil posse pati diuinum est, potestatisque maximæ. Illud est quod scholastici aliis verbis dicunt, in Dei potestatem omnia cadere, quæ repugnantiam non includunt. Nam quæ sunt huiusmodi tantum abest ut Dei potentiam confirmet & statuât, ut eâ prorsus obliteret, deque summi boni natura decutiant. Prætereâ rectè monent qui scribunt Omnipotentiam debere sumi de extraposis Dei operibus, quod quæ intra sint, non cadant sub eius potestatem tanquam naturalia, ac è necessario naturæ principio esfluentia. Id etiâ in nobis utcunque experimur. Nam non numeramus in iis quæ in nostra potestate sunt, crescere, procreare simile, agrotare, sitire, famere, & si qua alia sunt naturæ necessitati obnoxia. Multo igitur minus generatio Filij Dei diuinæ potestati subiecta est, aut Filius & Spiritus S. minus posse quàm Pater censendi sunt, quod producere sibi simile nequeant, cum ipsis, gigni aut spirari, eluntaxat naturale sit. Observandum autem aliud hic legi, quàm in Apostolico symbolo & Apocalypsis i. cap. ubi Deus etiam nominatur omnipotens. Nam illic est παντοκράτωρ, quæ vox ad dittonem & imperium Dei refertur, sonâtque omnium dominum, qui imperiû in omniatenet, qui vniuersis dominatur, ut αὐτοκράτωρ, cuius merum est imperium, κοσμοκράτωρ mundi dominus. Hic verò παντοδύναμος, quæ vox ad potestatem efficiendi omnia pertinet.

Naturalia
non cadunt
sub potestatem.

13. Et tamen non tres omnipotentes. Hic vnus ex locis est, quos Trinitarij rodunt. Exclamant præter puram putam contradictionē, scripturas his sententiis. Et tamen non tres æterni, sed vnus æternus, Sicut non tres increati nec tres immensi, sed vnus increatus & vnus immēsus. Et tamen non tres omnipotentes sed vnus omnipotens, refragari. Nam & nos superiore libro multa oracula è veteri testamento, in quibus similes voces pluraliter de diuinis personis vsurparētur, collegimus. Addo, vt eorum causam aliqua in re inuēam, Athanasium sibi non constare, cum infra affirmet, quod hoc loco negat. Tres personæ, inquiet, coæternæ sibi sunt & coæquales,

Extra cap.

fir. iter de

Trinit.

fide Cath.

Nazāz.

sub finē

orationis

in S. Ba-

ptisna.

Ca. firmi-

ter.

& in libris pontificiis tres dicuntur coomnipotentes & coæterni. Præterea Athanasij *ὁ ὁμοῖος* non abhorruerunt ab hac sententia. Epiphanius & Greg. Nazanzenus instar omnium nobis sint. dū hic in eleganti illa triadis descriptione. Hanc, ait, tibi sociam & tutelarem tribuo vnicā diuinitatem tria comprehendētē particulatim vnus in cælis pulchritudinis *τῶν ἀπίων ἀπίων συμφύτων* triū infinitorū connaturalitē infinitam. Ille verò alicubi tria lumina nominat. Mox in versiculo, Non tres dij, sed vnus Deus, Fusè hæc Deo duce tractabimus, interea fruere solutione, quam superioris canonis interpret attulit, Cum personæ dicuntur tres coomnipotentes, tres coæterni, tres infiniti, istæ dictiones ponuntur adiectiuè, id est, designāt personas. In Athanasio autem, Sed vnus omnipotens, & c. Substantiuè, id est, designant essentiam.

14. Et tamen non tres domini, sed. Hic locus latissimè patet. Nam de cunctis proprietatibus essentiam diuinam consequentibus idem affirmari potest.

August. lib. 5. de Trinit. cap. 10. Nec magnos tres dicimus sed magnum vnum quia non participatione magnitudinis Deus magnus est, sed seipso magno magnus est, quia ipse sua est magnitudo. Epistola 174. ad Pascendum comitem Arianum, vbi docuisset Spiritus nomen nunc dici ad aliquid & ita esse proprium Spiritus sancti, nunc ad se, subiungit. Nam secundum substantiam, quoniam semel dictum est, Spiritus est Deus & Pater spiritus est & Filius spiritus est & ipse Spiritus sanctus spiritus est, sed vnus Spiritus nō tres sicut non tres dij sed vnus Deus. Et in libro de Trinitate & vnitae Dei, sicut dicimus non tres Deos, nō tres essentias, ita nec tres sapiētias, nec tres Spiritus. Carolus Magnus in opere contra 7. Synodum lib. 3. cap. 4. Cū sit Pater principium & filius principium & Spiritus s. principium, nō tamē tria principia sed vnum principium. sexcēsa similia in veterū libris reperies, quae quo pacto accipiēda sint, superest vt aduersus Valentinū Gentilē atq; adeo reliquam Trinitariorum facem pertractemus.

Ioan. 4.

Aug. 10. 4.

15. Deus Pater & c. & tamen non tres dij, & c. Ingređimur Syrtem nos & haereticos in scopulos valde contrarios iactantem. Ariani & qui hac quidem in parte istos sequuntur Trinitarij ob Oraculum Pauli

I. Cor. 8.

Vnus Deus, vnum esse Deum Patrem aiebant. Auctor est Hilarius libro de Trinitate octauo, pag. 153. Quid ad haec nostri? Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus, & tamen non tres dij, sed vnus est Deus. Quibus verbis nihil crebrius occurrit in Maiorum scriptis Athanasii, Basilij, Gregoriorum, Cyrillorum, Damasceni, & c. Quin etiam Theodorus in historia Ecclesiastica narrat iisdem temporibus in Romano per Damasum collecto concilio latum fuisse

» canonē, quem Augustinus de verbis Apostoli serm. 13.
 » ad hunc modū retulit. Maledictus qui propria nomina
 Obiect. » personarum tres deos aut tres dominos aut tres spiritus
 confitetur. Urgemur quidem, inquires, Patrum testi-
 moniis, sed tamen non eximitur scrupus. Fateris di-
 uinitatem in tribus consistentem ex personis non coalescere, sed omnes simul esse perfectas ac integras, qui
 igitur verum esse potest, vnamquamque earum sigilla-
 tim & per se Deum prædicari, & tamen non postea
 colligitur esse tres deos? Quod de reliquis nominibus
 eodem modo mirandum est, tres sigillatim dici omni-
 potētes, infinitos, spiritus, dominos, & tamen non tres
 sed vnum omnipotentem, & c. deinde concludi. Quis
 hęc de quæstione, mea quidē opinione, lubrica & dif-
 ficili & in quam nō sine causa Trinitarij mihi videntur
 impegisse sentiam, non prius dicam quàm Nostro-
 rum sententiās percensuro.

Solutio.

» Augustinus videtur sentire ideo nō esse tres magnos,
 Prima in- omnipotentes, deos, & c. quod in tribus personis vna
 terpretatio insit magnitudo, omnipotentia, deitas, quasi in Deo
 quæ est ve- propter simplicitatem nomina, quæ concreta & ab-
 terum. stracta appellantur, inter se minimē differat. Ac eo cum
 Aug. lib. 5. Græcis ferè reliquis feruntur Didymus, Cyrillus &
 de Trinit. Basilius magnus. Hic quidem homilia contra Sabel-
 cap. 10. & lianos, Arium, & Anomæos, dum ait, Vnus Deus non
 epist. 177. duo dij, quoniam identitatem habet Filius ad Patrem.
 Non enim aliam in Patre conspicio deitatem & aliam
 in Filio, neque aliam naturam hanc & illam. Ille verò
 in lib. de spiritu sancto cum scribit, Arguens Petrus A-
 naniam, in eo quod in venditione agri, cuius se pre-
 tium totum obtulisse dicebat, spiritus sancti unita-

tem non secundum numerum, sed iuxta substantiam comprobavit, dicens, Anania, quare implevit satanas cor tuum ut mentireris spiritui sancto? & postea non hominibus mentitus es, sed Deo. Cyrillus autem

- 22 contra Iulianum Apostatam, Non ignoravit, inquit, Cyr. lib. 4.
 23 Moses quod Deus vnus, id est, vna deitatis natura in cont. Iul.
 24 sancta & consubstantiali vritate adoratur, nempe
 25 in Patre Filio & spiritu sancto. His D. Bernardus Bern. serm.
 26 astipulatur quando aduersus Porretanum Pictauien- 80. in Cäs.
 27 sem Episcopum sic inuehitur. Quãdò verius saniusque
 28 ita dixisset, Pater est verus, hoc est veritas, Filius est
 29 verus, hoc est veritas. Spiritus S. est verus, hoc est ve-
 30 ritas, & hi tres vnus verus, id est, vna veritas. Quã
 31 profectò religionem Boëtij fuisse non dubitat, qui in Boët. de V-
 32 hunc locum incidit, Pater est veritas, Filius est veritas, nitate.
 33 spiritus s. est veritas, Et hi tres sunt non tres veritates
 34 sed vna veritas. Nã illic Boëthius in Abstractas voces D. Vigilii
 35 submutat, quæ Maiores concretis enuntiauerant. Et in disputa-
 36 verò Athanasio hanc interpretationem Probus iudex tione inter
 37 apud D. Vigilium tribuit. Difficilem, ait, quoque illã Arium &
 38 & (vt Arius autumabat) insolubilem questionẽ, quod Athanasii.
 39 Tres Vnus Deus dici & idem tribus distingui non pos-
 40 se personis intentauerat, ita Athanasius diuinæ scri-
 41 pturæ auctoritate dissoluit, Quod in Trinitate vnus
 42 Deus sit per naturæ vnionem, non secundum distin-
 43 ctionẽ personarum. Et idcirco tres vnus Deus est quiã
 44 Triũ vna natura est. Quia & cum multe animæ vna
 45 animæ, & cum omnes homines vnus homo dicitur,
 46 secundum naturæ conditionem, quæ omnibus vna est,
 47 non secundum diuersitatem asseritur personarum. Igi-
 48 tur qui natura vnus est Deus idem in personis tres
 49 sunt, si ita horum trium nomen cõmune requiris Vnus

Deus est, iuxta quam nominis communionem & Pater Deus & Filius Deus & Spiritus s. Deus. Et cum vnusquisque eorum singulariter Deus sit, Deos tamen eos pluraliter dicere, Naturæ vnitas non admittit. Quoniam Naturæ nomen, quod Deus est, non priuatum vnicique & peculiare, sed cōmune est. Et ideo Trinitas non pluraliter dij, sed vnus dicitur Deus. Si ea est symboli nostri mens, non est cur hinc Trinitarij vlla via transfugiant. Dubium enim non est, quin simul cum Essentia sua, quacunque circum ipsam fluūt Pater in Filium & Spiritum sic plenè transfuderit vt planè ipsius & illorum vna eadēque sint omnia. Sed quia non concedunt in Deo adiectiuorū & substantiuorum eandem esse notationem, ac putant cum

Arist. in categor.
Aristotele ex communi vsu Adiectiua, etiam hic, præter formam & qualitatem (quam solū substantiua declarant) subiectum quoque designare, agere videamus quatenus formulæ Athanasianæ, Non tres æterni sed vnus æternus, non tres omnipotētes, non tres increati, nō tres Domini, non tres dij, sed vnus omnipotens, increatus, Dominus, Deus, cum receptis possint conspirare.

Cata. in I.
e. Genes.

Hic lubens Ambrosium Catarinum sic loquentem audio. Ferè quoties Elohim (i. dij) iūgitur verbo, quia verbum actionem significat, ipsum verbum singulari numero aptè poni consuevit, ne plurificari videatur actio & virtus agentium, quæ prorsus est vna. Quando verò cum nominibus adiectiuis coniungitur, non metuit scripturā ponere adiectiuum in plurali numero, quoniam per illud nec actio aut virtus, ac p̄inde nec eius substantia siue essentia plurificatur. Secus autē esset, si substantiuū nomē adiūgeretur, vt

eleganter docet B. Thomas. Quare concedimus tres exi- *In diuinis*
 stentes, tres sapientes, tres immensos, tres æternos, tres *quid con-*
 creantes, non tamen tres Deos, nec tres creatores. Nec *cedendum.*
 me fugit B. Athanasium non concedere tres æternos *Nota.*
 aut tres immensos. Hoc enim fecit (vt rectè declarat
 B. Thomas) sapientissimè & ad necessariam caute-
 lam propter sensum falsum, qui posset inde accipi, ni-
 mirum si hæ voces substantiuè acciperentur, sicque
 plurificaretur aut æternitas aut immensitas, potuisset
 tamen concedere & ad sensum verum reducere. *Legi-*
 mus enim de Deo vero, Non est natlo tam grandis, *Nota.*
 quæ habeat Deos appropinquantes sibi. Dixit, Deos *Deut. 4.*
 appropinquantes, vt Trinitatem significaret. Quo-
 niam autem Thoma Aquinate se niti profitetur, au-
 diamus etiam, quid de hoc argumento ille scriptis
 mandauerit. Nomina significãtia diuinam Essentiam *Tho. I. 9.*
 substantiuè singulari numero & nõ plurali de tribus *32. art. 3.*
 personis enuntiantur. Hæc igitur est ratio quare So-
 cratem, Platonem & Aristotelem dicimus tres homi-
 nes, Patrem autè & Filium & spiritum s. non dici-
 mus tres Deos, quia in tribus indiuiduis humanæ na-
 turæ sunt tres humanitates, in tribus autè personis est
 vna diuina essentia. Ea verò quæ significant essen-
 tiam, adiectiuè prædicantur pluraliter de Tribus pro-
 pter pluralitatem diuinorum indiuiduorum. Dicimus
 enim tres existentes, vel tres sapientes, aut tres æter-
 nos & tres increatos & immensos, si adiectiuè su-
 mantur. si verò substantiuè accipiuntur, dicimus vñ
 increatum, immensum & æternum, vt Athanasius
 tradidit. Ex his ergo collige earum omnium enun-
 tiationum, quas Athanasius coaceruauit, non omnino
 idem esse iudicium. Nam non simpliciter negandum

suadent tres esse increatos, tres immēfos, tres æternos,
 tres Omnipotentes, è contrario verò nulla ratione fe-
 rendum censent, vt tres dicantur aut dij, aut domini,
 aut creatores. Causam veniuntur ex adiectiuorum &
 substantiuorum naturis. Adiectiua citius indiuiduum
 ipsum quàm formam declarant & exprimunt, contrà
 substantiua non nisi formam indicant, seque propte-
 reà habent ad morem substantiæ. Itaque quia substan-
 tia hic non recipit numerum, sed circa amplificationē
 communicatur, Substantiua, quæ vel eam vel ipsius
 proprietates significant, tantùm vsurpari, debent de
 Deo singulariter, nec dici tres creatores, sed vnus crea-
 tor, nō tres dij, sed vnus Deus: cū tamē nomina adie-
 ctiua efferrī queant ob superiore[m] causam pluraliter.
 Nam quidni agnoscamus Patrem, Filium, & Spiritū
 pro tribus creantibus, quorum scilicet vnusquisque
 procreet? Quod si adiectiua, vt subinde fit, in substan-
 tiua demigrent, oratio nostra intra singularis numeri
 metam certè cogenda est. Improbè enim quis citra
 distinctionem pronuntiauerit tria esse immensa, tria
 æterna, tria increata, atque hoc sensu contendit Tho-
 mas negari ab Athanasio Patrem, Filium, & spiritum
 tres esse immēfos, &c. Id ex eius Sexto opusculo, quod
 contra Græcos, Armenios, & Saracenos conditum est,
 intelligitur, cū ad hunc modum scribit, Quia Pater
 & Filius & Spiritus s non distinguuntur natura di-
 uinitatis, sed solis relationibus, conuenienter tres per-
 sonas non dicimus tres deos, sed vnum verum Deum
 & perfectum profite[m]ur. In hominibus vero tres per-
 sonæ tres homines dicuntur & non vnus homo, quia
 natura humanitatis, quæ communis est, differenter
 conuenit eis secundum materialē diuisionem, quæ

Thomas 6.
 opusc. c. 4.

omnino in Deo locum non habet. Vnde in tribus sunt tres humanitates numero differentes, & sola ratio humanitatis in eis communis inuenitur. In tribus autem diuinis personis, non tres diuinitates numero differentes, sed vnam simplicem deitatem, necesse est esse, & sic non tres deos, sed vnum confitemur propter vnam simplicem deitatem in tribus personis.

Ex eadem hypothese proficiscitur, quod Robertus Holcotius eiusdem familiae Theologus tradit propositionum Athanasii, quarum praedicata adiectiuis constant, veritatem delitescere in Eclipsi substantiui pluralis, Dij. Quid ipse scribat, ausculta. Ad secundum quando arguitur fidem ponere contradictoria in Symbolo, quando ait tres esse coaeternos, & tamen non esse tres aeternos, &c. Firmiter potest dici ad mentem conditoris Symboli & de esse symboli credentis, quod in rei veritate tres personae sunt vnus Deus aeternus, & tamen sunt tres personae coaeternae & coaequales, & illa duo non plus repugnant, quam dicere Deus est tres personae & vnus Deus. Vnde quando dicitur, Et tamen non tres aeterni, supplendum est, Dij, & ita litera plana est, ac sine contradictione. Vnde in isto posteriori versu principaliter intendit asserere coaequalitatem personarum, vnde ait, In hac Trinitate nihil prius aut posterius, &c. Ita vt affirmatio non cadat super pluralitatem personarum aeternarum vel aequalium, sed super aequalitatem, quae importatur in illo, cum dicitur, coaeternae & coaequales. Aliter dicitur secundum Thomam, quod iste terminus Aeternus, potest capi adiectiue vel substantiue. si substantiue non praedicatur nisi in singulari. si adiectiue, sic Pater, & Filius & Spiritus S. sunt tres aeterni tres.

Holcot. q.
10. determinatio-
nium ad
secundum
arg.

Nota.

D. Thomas
ad Anni-
baldū lib. I
sent. d. 2. 21
q. 2. a. 2.

diuinæ, quarum quælibet est Deus, sic agnos-
 das esse has, Non tantùm est vnus Deus, vel, Plu-
 res sunt dij, quòd tales idem penitus valeant iu-
 xta hanc alteram significationem, idque apparere per
 nominis rationem atque vim. Ex quibus elucescit A-
 liacensem multo magis confessurum fuisse tres æter-
 nos, tres immensos, tres omnipotentes, quatenus hæ
 adiectiones è sua significandi natura ad personas re-
 feruntur.

Ego, vt mei aliquid afferam, primùm existimo has **Sexta ex-**
 enuntiationes, Tres sunt immensi, tres æterni, **plicatio.**
 cum similibus, in quibus attributum ex adiectiuo con-
 ficitur, non esse eiusdem momenti & ponderis, atque
 hæ, Tres sunt dij, tres sunt domini, tres sunt
 creatores, &c. quarum extremum vocabulum sub-
 stantiuo constat. Ad id communiendum sufficiunt, quæ
 suprâ de adiectiuorum & substantiuorum naturis ad-
 umbrauimus. Deinde Athanasium puto eas noluisse
 censerî eodem calculo, sed posteriores simpliciter ne-
 gari voluisse propter auctoritatem scripturæ, quæ a-
 pertè vociferatur, Audi Israël, Deus tuus Deus vnus **Deut. 6.**
 est, Et, nunquid vnus creauit nos? Hæc enim vnitatem **Mal. 2.**
 singularitatemq; monarchiæ atque actionis, & iden-
 titatem essentiæ liquidò demonstrant. Priores autem
 propter Arianos adiecisse, ne in vocabulis, quibus ad
 suam ἐπιπροσώπων abutebantur, cum ipsis communicare-
 mus. Id apparet ex γωμοδοξία, Quia sicut sigilla-
 tim vnâquamque personam Deum ac domi-
 num cōfiteri Christiana veritate compellimur,
 ita tres Deos ac dominos dicere Catholica re-
 ligione prohibemur. Quorsum enim præcedentes
 attributiones, recensendo non enumerasset, neque sub-

intulisset, Sicut vnam quãq; personã omnipo-
tẽtem, æternã, &c. cõhiteri cõpellingimur, ita tres
omnipotẽtes, æternos, &c. dicere Catholicè p-
hibemur? Quòd ergo in *αἰώνιοις* tres omnipotẽtes, tres
immensos, tres increatos simpliciter non esse confiten-
dum monuit, factum certè est, quia Ariani, vt fidem
ἡμῶν οὐδὲ τῶν ludificarentur, & Catholicis quasi mul-
titudinem deorum introducentibus inuidiam confla-
rent, facta differentis essentia suspitione, tales voces
iactabant. Eam quippe ob causam, teste Epiphano, à
dictionibus quoque geniti & ingeniti Nostri aliquan-
diu abstinerunt. Et, vt Hieronymus ad Damasum
scripsit, non ausi fuerunt initio tres hypostasēs dicere,
quòd & Gentilium vsu & Arianorum fuce hypo-
stasis essentiam declararet. Quo modo recentioribus
sæculis cõciliorum etiam œcumenicorum decreto cau-
tum fuit, ne Christus nuncuparetur *τὸ ἄρσενος*, & Virgo
ἡ θῆλυς, quòd hæc similiter in venenum ab hæreticis
verterentur. Aemulabantur autem domini zelum, qui
ad idololatriam Paganorum colentium Baal vehe-
mentius detestandã, se nolle deinceps appellari *ἡ ἑβραϊ-
κα* baali, domine mi, apud Oseam Prophetam conte-
statur. Postremò adicio Nostri Athanasium, vt Græcè
scribebat, sic rationẽ habere potuisse Græci idiomatis.
In eo articuli, etiã cùm desiderantur, modò eos oratio
subintelligi postulet, veluti digito monstrat, vel essen-
tiam vel essentiaẽ cõditiones, atq; proprietates, quas in-
diuinis multiplicari dudũ reprobauimus. Gallicus no-
ster sermo, quia articulis se aperit, hæc vim aliquatenus
assequitur, l'eternel, ô *αἰώνιος*, les troys eternels, aut
troys eternels, *αἱ εἰς αἰώνια*, non autẽ, troys les eternels.
16. Quia sicut sigillatim vnamquãque per-

Epiph. in
panario.

17.

18.

sonam Deum aut dominum confiteri. Interroganti enim quid Pater, quid Filius, quid spiritus sanctus, necessario secundum scripturas de singulis respondemus, Deus est, dominus est, creator est, quoniam in singulis eadem est deitas, æqualis gloria, par efficacitas, tota in Patre, tota in Filio, tota in Spiritu s. citra ullam differentiam & diuersitatem, adeo, ut iuxta D. Ambrosium sit in Patre totus Filius & totus in Verbo Pater. Hinc de Patre pronuntiatur, Deus generat, de Filio, Deus caro factus est, dominus gloriæ crucifixus est, de spiritu s. Dominus est spiritus, spiritus est Deus.

Ambr. in
hymnis.
IOAN. I.
I. COR. 2.

17 Ita tres deos aut dominos dicere prohibemur. ne substantiæ unitatem, singularitatemque eximiam aliquo pacto diffiteri videamur, cum in sanctis hypostasibus tam singulatim quàm coniunctim consideratis exactissima, planèque admiranda sit identitas nec personæ tres & duæ, sint plusquam singula, ideo tantum concedendus vnus Deus, vnus Dominus, vnum rerum conditarum principium, vna causa, vna essentia, vna bonitas, vna sapiëntia, vna diuinitas, vna maiestas, vna beatitas, vna æternitas, & quid nõ? Quod ita à Ruperto Tuitiensi proditum extat.

2 COR. 4.
IOAN. 4.

» Nunc & antequam quicquid faceret vnus idemque
» & solus erat Deus, sed non desertus & solitarius. solus, inquam, in substantia, solus & vnus, sed non in persona. Posset etiam dici nomen Deus interdum spectare ad personam, & eo sensu esse tres deos & tres dominos, id est, tres diuinas personas, interdum idque sæpius, ad essentiam referri, ut cum Deus creare pronuntiatur, tuncque vnicus est Deus benedictus in sæcula.

Rup. libr.
II. de diu.
Offic. c. 4.

28 Pater à nullo est factus. Mihi placet Græcæ

Bayssiani exemplaris lectio, in quo vox factus, *γεννη-
νός*, desideratur. Quemadmodū autē hactenus recen-
suit Athanasius, quæ communē personarū triū rationē
attingebāt, ita deinceps exponit quæ ad singularū no-
tationem pertinent. Patri proprium ait à nullo esse, si-
ue etiam iuxta Latinam nostram editionē, à nullo effe-
ctum esse, quod non habeat aliunde, siue ut sit, si-
ue ut pater sit, ut pote ingenitus simul ac aternus.

Astrothea-
ni duobus
modis hic
peccant.

Qui rixantur de *αὐτῷ θεῷ* duobus modis in hunc
articulum peccant. Primum cum introducunt per-
sonas diuinas, quæ à seipsis existant. A qua locu-
tione consulto Athanasius abstinuisse videtur, ne in-
dicaret hypostasim aliquam sui esse principium &
causam, sibi uel dedisse originem. In quo errore versari
Cælium Lactantium primo huius operis libro ostendi-
mus. in quo & uoluntari possent, qui peruersè inter-
pretarentur uetus Oraculum à Iustino martyre in pa-
trinetico prolatum.

Μοῦνοι χαλδαῖοι σοφίαν λάχον, ἢ σὶ ἀρ' ἐβραῖοι

Αὐτοῦ ἦν πρὶ ἀνάκτα σὺ βαζὺ ὠροὶ ἀγῶς.

soli Chaldæi & Hebræi sapientiam nacti sunt, ca-
stè à se genitum regem Deum colentes. In eo enim *αὐ-
τοῦ θεῷ* uel pro infecto debet usurpari, uel pro eo, qui
à nullo pendens seipso constat. Etsi autem Richardus
Victorinus primo libro de Trinitate substantiam pri-
mam principalēque à semetipsa esse ostendere con-
tur, obseruabis tamen eum tali dicendi formula ual-
de improprie usum, rectèque monere ipsius interpre-
sem satius fuisse, ut sine præpositionibus, *α*, *ab*, *ex*, hu-
iuscemodi enuntiaffet, ne causa efficientis pareretur
phantasia, cum dicimus, A seipso est. Nihil quippè
seipsum efficere. Secundò cum præter Patrem, Filium

quoque aiunt à seipso existere. Tantum enim abest, ut hoc Catholica consentaneum sit, ut ne quidem à se habeat aliquid, sed à Patre omnia. Quod citra obscuritatem declarabit mox Athanasius, Filius à Patre solo est non factus, nec creatus, sed genitus. Quare cum queritur, an Filius sit sapiens seipso, aut quippiam huiuscemodi, respondendum, Seipso Duo significare. Itaque se seipso sapere, esse, posse, &c. est à seipso hæc ipsa obtinere, enuntiatio falsa est. Verè autem pronuntiat hanc habere seipso, id est, per seipsum, siue hoc ipso, quod sit, quemadmodum apud Hilarium affirmatur Filius nō à se, sed per se agere. Natura, inquit, cui contradicis hæretice, hac vnitatem est, ut ita per se agat Filius, nec à se agat. sic enim à Filio, dum eum negat à se agere, auctoritatem principij remouet, cum verò per se agere confitetur, in eo naturæ vnitatem astringit. sed hæc pluribus supra disputata sunt. Pater autem quod sit solus αὐτὸς seipsoque Deus (à seipso enim κατὰ ἑαυτὸν dicitur) à nullo est neque creatus, quia ἀχριστός & ἀΐωνος, neque genitus, quoniam ἀΐωνος, itémque principium sine principio.

19 Filius à Patre solo est. tum ratione personæ, tum ratione essentiæ. siquidem, uti Hilarius scribit, nihil nisi natum habet Filius. Nec tamen continuo efficitur essentiæ generari, cum actiones & perpeffiones prius ad personas referri debeant, quam ad essentias. secundo autem loco per quandam consecutionem ortum essentiæ tribui non habemus pro incommodo.

20 Non factus, nec creatus. Ne putes istis consineri inanem verborum sonitum & ἄνωχη. Dum enim ait Filium nō factum, versutos illos Arianos impetit, qui ab Eusebio Nicomediensi episcopo Eusebiani

Nota propter Autotheanos.

Hilar. lib. 9 de Trinitate.

Hil. lib. 4 de Trinitate.

Nota contra Autotheanos.

Quid factum.

dicti sunt. Isti creaturæ vocem declinabant velut mundo inuisam, qui maiestati domini sui, à quo tota salutis spes dependeret, tantopere detracti non sine horrore ferebat. Isti ergo suum virus melle oblinentes negabant creatum, factum verò non modò predicabant, sed & ad istud confitendum pios compellebant inani multorum conciliorum titulo, adiectis etiã persecutionibus, quemadmodum historiæ Ecclesiasticæ testificantur. Hoc autem specioso vocabulo significare cupiebant Christum non esse naturalem Deum, sed deificatum, id est, Deum factum & essentiatum, ac dono atque gratia ad tantam maiestatem peruenisse. Fuere qui vocem creandi molliorem existimarēt, modò aliquid adderetur. Hi quoq;, sicuti prodidit Theodoritus, Psathyriani dicti Arii paradoxum temperare videri dum vellent, Christum ab omni æuo creatum, atque sine temporis principio extitisse fatebantur. Idē enim esse in Deo à perennitate creare & gignere. Sed tempore Athanasii crassi quidam extiterunt, qui verbis Arii simpliciter inhærescentes, non dubitabāt pronuntiare Christum esse creaturam simplicem, ac ex eo quod non erat simpliciter, in id quod est, more reliquarum rerum procreatarum substituisse. Hos hoc loco videtur impetere Athanasius, dum Christum non modò non factum, sed etiam non creatum perhibet. Non aliena porrò interpretatione Christus poterit dici Filius non factus, id est, non adoptatus, non assumptus, siue per adoptionem, siue per meritum in bonorum dissinorum participationem. Non creatus autem, quòd neque creatione, neque formatione in lucem sit editus. Est enim naturalis Dei Filius, vt protinus voce Genitri exprimitur.

21 Sed GENITUS. Locutio sumpta ex Catholica lo-
 annis Apostoli. *πᾶς ὁ ἀγαπῶν τὸν υἱὸν οὕτως ὡς ἀγαπᾷ ἑὶ τὸν
 πατέρα ὃς ἀγαπᾷ τὸν υἱόν.* Quicumque amat qui genuit, amat
 & cum, qui genitus est ex ipso. Hanc vocem olim
 quidem Ariani usurpabant, sed ut ex ea Filij naturā
 diuersam à Patris ingeniti natura ostenderent. Atqui
 contrarium prorsus inde efficitur, cum etiam in rebus
 humanis, genitoris ac geniti substantia sit ὁμοούσιος. Esto
 ergo Pater ingenitus, quemadmodum res habet, Filius
 uero genitus, quid inde, obsecro, sequetur aliud, quam
 Patrem suā substantiā Filio impertuisse? Quod autem
 ratiocinabatur Filium, quia genitus diceretur, fuisse,
 quando non extitisset, atque sic ex non extantibus in
 rerum naturam emersisse, fallebantur turpissime. Vox
 enim Geniti tantum notat ordinem originis, tantum-
 que ponit in Patre dignitatem principij & quasi cau-
 sa, nec uero substantiam attingit, imò uero enervat
 penitus Arianorum perfidiam. Nam gigni infert, non
 quidem esse de nihilo, ut isti quidem rebantur, sed es-
 se de gignentis substantia, quod quo modo intelligi
 debeat, infra, Deo propitio tā aduersus Arianos, quam
 Autotheanos audies. Quamuis autem Filius non sit de
 genere creaturarum, tamen, ut Basilius annotat, habet
 aliquid cum his commune, nempe accipere à Patre
 quaecūq; obtinet. Sed in eo ab his differt, quod natura
 necessitatēq; habe atque à Patre accepit, ut propter hanc
 prerogatiuā à Paulo Primogeniti uocabulo insignitus
 quibusdam uideatur. Cætera à Patre accipiunt qui-
 dem omnia, sed dono, largitate, munificentia, precario.

22 Spūs S. & C. Quēadmodū omnia Patris facta sunt Ioan. I.
 Filij per generationē iuxta illud, Oīa mea tua sunt, &
 omnia tua mea sunt. sic eadem oīa à Patre & Filio per

I. Ioan. 3.

Epiph. con-
tra Actiā.
& Basilius
contra Eu-
nomium.

spirationem spiritui impertiuntur. Non est autem mirandum, quod Athanasius præter recentem Græcorum morem à Filio etiam spiritum procedere tradiderit, cum præsertim veteres omnes Græci in eam quoque sententiam certatim ierint, vti aliquando Deo vitam suppeditante commonstrabo. Præterea neminem conturbare debet, quod Tertullianus contra Praxeam per Filium id fieri dixerit. Nam etiam veteres Græci ita loquuntur, idque quoniã *ὁ πατήρ ἔκ τῆς ὑποστάσεως*, vt probat in libro de spiritu sancto ad Amphilochium Basilis, eandem habent vim, cum de Diuinis personis usurpantur, ac tantum pertinent ad hypostasēs distinguendas. Interea ex filio procedere apud Ambrosium, Augustinum & Theologos Latinos vsitatus dicitur, ne duarum spirationum productionumve spiritus sancti detur suspicio. Quæ quàm absurda sit inter noscet is, qui mentem ad alias emanationes adiiciet. Quemadmodum actus Patris & matris non efficiunt duas generationes, opificia duorum eandem nauim constructiũ duas fabricationes, sic nec duæ spirationes consensæ sunt, cum Pater & Filius æquali fecunditate spiritum ex se profundunt. Cæterum propter hanc vnitatem actionis duæ quoque spirationis principia, itẽmque duos spiratores negamus. Nã quamuis in humanis agentibus Pater & Mater sint duo genitores, Fabri illi, quos ad eandem nauem componendam conuenisse meminimus, duo opifices, tamen duo spiratores in diuinis non magis conceduntur, quàm tres creatores, ne præbeatur occasio suspicandi diuersam esse vnus ab alio actionem, quæ actionis diuersitas in humanis notatur faciliẽ. Nam verbi causa aliud in eadem nauim exercet vnus opificum, aliud ab-

Cur ex Filio potius quã per Filium.

Propter vnitatem spirationis vnus spirator.

ter, in humana propagatione aliud præstat Pater, aliud Mater, ille genitale semen tanquam causam efficientem, hæc vasa & sanguinè & multa alia, quæ ad causam materialem referuntur suppeditat. Nectamen inficiandum Patrem & Filium habendos pro duobus spirantibus, vti non negamus eosdem cum s. Spiritu Pat. & Filios esse creantes, quòd adiectina, in quibus participia numeramus, potius personas ipsas quàm vel formam vel formæ qualitatem delinient. Porro per Filium procedere etiam dici potest, sed tamen abstinendum ab huiusmodi locutione propter eos qui plenius perfectiusve spiritum à Patre, quàm à filio manare existimauerunt, cum viriusque eadem prorsus spirandi actio existat. sic ferè annotatum ab Auctore libri contra Septimam synodum, qui Carolo magno ascribitur. Lib. 3. cap. 5.
 Alteram, inquit, vim habet, ex, præpositio, & alteram, per. Et idcirco quari potest, virum rectè dici queat spiritus s. à Patre per Filium procedere, ne dum in euntè hæc præpositio, per, in tanti mysterij professione ponitur, Ariani erroris virosum cuiquam poculum ministret, qui spiritum s. creaturam esse, & per Filium, sicut & cetera, quæ creata sunt, creatum esse blasphematur. Et post multa. Per Filium verò eum à Patre procedere profiteri synodice confessioni inusitatum est: quoniam spiritus s. vt à Patre procedat, non eget alterius auxilio, vt per aliquem procedat, cum vtique sit tertia in eadem sancta Trinitate persona & vnus cum Patre & Filio sit potestatis atque essentie.

23 Procedens. Generatio existit cum vnum est solum agēs synonymum, vt cum arbor Ramum vel surculum sibi ducens, gignit, vel cum vnum præcipuum, Bas. ad 4. r. 1. philoc. 4.
 vt in humana procreatione, in qua agens præcipuum

Theod. lib.
I. polymor-
phi.

est Pater. Nam Mater principium est potius patiens, unde & materia comparatur. Quod à B. Paulo significatum notauere Basilius & Theodoritus Episcopi, dum scriberet, Quemadmodum mulier ex viro, sic vir per mulierem, prepositionibus commutatis aliquid de efficientia imminuentibus. At processio, quando ad speciem restringitur (est enim alioqui genus ad generationem & spirationem) tum existit, cum duo agunt aequaliter, ut hac in processione, in qua Pater & Filius aequaliter spiritum emittunt. Atq; hæc est causa cur Epiphan. in Anchorato censeat spiritum dici procedentem, non genitum, Filium autem genitum non procedentem.

24 Vnus ergo Pater non tres Patres. D. Ignatius in Epistola ad Philipenses, cuius hoc Symbolum videtur epitome, integrum hunc versum habet. Nam ubi ea que ad Trinitatem personarum faciebant, explicasset, similiter colligit, ἕν ὡν τρεῖς πατέρες, ὡν τρεῖς υἱοί, ἕν τρεῖς παρακλητοί. διὸ εἰς πατέρα ἕν εἰς υἱὸς καὶ εἰς παρακλητοί, hæc deinde exponens, διὸ, inquit, ὡς εἰς ἑνὸς ἡγουμένου τρεῖς ἀποστόλους μαθητῶν σου πᾶσι ταῖς ἐθνεσίν ἐστὶν ἡ βασιλεία εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς ἡ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἀγίου πνεύματος. ἕτε εἰς ἕνα τελώνυμον, ἕτε εἰς τρεῖς ἀναστρωπῆσαιτας, ἀλλ' εἰς τρεῖς ὁμοπίστοις. Neque igitur tres Patres neque tres Filij neque tres paraclети, sed vnus est Pater, vnus Filius, vnus Paracletus. Itaque Dominus mittens Apostolos ad docendum omnes gentes, ipsos iussit baptizare in nomen Patris, & Filij & Sancti spiritus, non in vnum, qui tribus nominibus constaret, neq; in tres qui carne humanam assumpsisset, sed in tres honore pares. Hæc igitur videntur ex superioribus colligi aduersum Sabelianos, qui personas confundebant neque & subsistentia eorum distinguebant. Nam que

subnectit Ignatius, unde hæc ab Athanasio decerpta sunt, ostendunt ista eò pertinere, ne scilicet Deum trinomium putemus, né ve personarum proprietates in vnam hypostasim ita constringamus, vt si verbi causa, incarnationem vni tribuerimus, cæteras quoque existimemus per quandam connexionem incarnatas. Ita enim essentialia vniuersa singulis sunt communia, vt tamẽ proprietates sint incommunicabiles, propter differentem existendi modum. Quare sicut in diuinitate non potest esse nisi vna hypostasis quæ seipsa sit, id est, Pater, sic non potest esse plus vna, quæ ab vna tantum emanet, qualis est Filius, nec nisi vna sola, quæ à duabus profuat, id est, Spiritus s. Id quoque propter Arianos commemoratum est, qui vt Nostris Sabellianismi inuidiam conflarent, inculcabant vnum esse Patrem non duos Patres, vnum Filium non duos Filios, vt Arianus quidam Mediolanensis Episcopus in Epistola ad Hilarium Pictaviensem facit. Fateitur vltro id Athanasius, nec à suis negari hoc versiculo testatũ reddidit. Quod autem non inde efficiatur, quod putabant Ariani, multos esse deos docet Basilius in homilia contra Sabellium, Arium & Anomæos, Non duo, inquit, Dij, neque enim duo Patres, qui duo quidem inducit principia, duos predicat deos. Et Tertulianus sub extremum libri de Trinitate, vnus est Deus non duo, quia vnus Pater non duo, vnus innatus nõ duo. Sed & ista libris superioribus explicauimus.

25. Vnus Spiritus sanctus non tres Spiritus sancti. Nomen spiritus sancti quatenus relatum est & comparatur cum his, quorum est Spiritus (vt sit cum à spirando notationem sumere intelligitur) proprium est hypostasis, quæ in Trinitate tertio ordine ponitur.

Quare spi-
ritus san-
ctus sic vo-
cetur.

Rom. 1.

Rom. 8.

Gal. 3.

Tit. 3.

2. Cor. 3.

Matth. 1.

Quid pec-
catum in
Spiritu s.
Matth. 12.

1. Reg. 2.

Ea est quæ per spirationem à duobus sola processit. Quanquam etiam id nominis peculiariter sibi potest vendicare ex attributione, quæ est sanctitas. Eam enim inspirare & infundere peculiariter in scripturis dicitur, adeò ut à Paulo nominetur, spiritus sanctificationis, quia quemadmodum in Filio Dei adoptamur in Filios & hæredes Dei, cohæredes autem ipsius ac in Dei imaginem reformamur, sic in spiritu sancto signamur & renouamur spiritali signaculo, purgante & sanctificante conscientias nostras. Quatenus autem vocabulum spiritus sonat spiritali essentiam, cum Pater spiritalis sit essentia, similiter & Filius, cum etiam vterque natura sanctus sit, certè commune est tribus sanctis hypostasibus atque adeò cum Dei voce reciprocatur. Id sæpe apparet apud Hebræos, apud quos *רוח הקודש* solet opponi carni & sanguini, id est, homini. Qua fortassis notione possit explicari quod in Matthæo legitur, Quod in ea natum est de Spiritu sancto est, ut illic Dei opus humano opponatur ac significetur Christum conceptum non humano congressu, ut poterat suspicari Iosephus, sed Dei vi atque efficientia. In quam acceptionem lubens deflexerim quod de peccato in spiritum sanctum nunquam remittendo affirmavit dominus, cum illic aperte Spiritui sancto, id est, meæ quidem sententia, Deo opponat Filium hominis, id est, hominem. Omne, inquit, peccatum & blasphemia, qua peccatur in homines vobis quidem remittetur, qua in Deum, non item, ut sit sententia, quam aliis vocabulis Heli enuntiauerat, Si peccauerit vir in virum placari ei potest Deus, si autem in dominum quis peccauerit, quis orabit pro eo? Vnde & Filij heli, qui tale scelus perpetraverant, iusto Dei peccatum peccato

vlciscētis iudicio, non audierunt, inquit scriptura, vo-
 cem Patris sui, quia voluit dominus occidere eos. Si-
 gnificat ergo Christus cū de peccato in Spiritū s. di-
 sputat, impietates & cōtumelias, quib⁹ afficitur Deus
 non facile cōdonari, vti de idololatria & infidelitate
 comminatus olim per Mosē fuerat, & elotes est, & c. Et Exod. 20.
 sic ferè Noster Athanasius videtur intellexisse dum in
 libro de communi essentia Patris, Filij & spiritus s. ita
 scribit. Qui dixerit verbum contra Filium hominis,
 hoc est, in corpus eius seu humanitatem, ei condonabi-
 tur, qui autem in Spiritum sanctum impingunt, atque
 ita in Christi deitatem blasphemias iactant, nimirum,
 quòd in Principe dæmoniorum eiiceret dæmonia (de
 istis quippè loquitur) non recipiunt remissionem neque
 in hoc neque in futuro sæculo.

26. In hac Trinitate nihil prius aut posterius,
 nihil maius aut minus. Pater alius prior non est vllō
 prioris modo apud Philosophos tradito. Non tempore,
 quia alij omni ex parte æterni sunt, Nō natura, quoniā
 eadem prorsus atque ad numerū essentia. Nō omnium
 dignitate, cū inter se æquales sint. Non intelligentia,
 quòd nudis relationibus distinguantur. Relata autem
 sint simul, ac vnus intelligentia atque notio ex alterius
 conceptu pendeat. Prius pluribus modis non dicitur,
 nisi fortasse vsurpes prius natura cum Augustino, pro
 eo, quod aliquid alio prius esse dicunt Scholastici ori-
 gine. Quæ certè acceptio est aliquātulum impropria,
 & secūdum eam Pater prior est Filio (maiores etiam
 dicerent Græci & Tertullianus, quemadmodum pau-
 lō pōst annotabimus) itēque Filius spiritu sancto,
 tanquam principium eo, quod de principio existit, &
 aīnō scilicet. sed de ea non loquitur Athanasius, v̄

quæ mox sequuntur, declarant, Totæ tres personæ coæternæ sunt & coæquales, quæ perspicuè iacta sunt in inæqualitatem & diuisionem Arii, cuius h'erant ructus, Erat, quãdo non erat, & factus est ex non extantibus. Maiorem autem vel minorem Deum aliquem esse ad gentium deliria pertinet, non ad scripturæ dogmata, quæ magnū quidem Deum, paruum autem nusquam commemorant, vti contra Arianos scitè Chrysostomus disputat hom. 6. in epist. ad Philippenses. Præterea possumus prius & postèrius ad durationē propriè referre. Maius autem & minus ad quantitatem & qualitatem, sed eo modulo, quo ista Deo posunt attribui, qui supra omnem magnitudinem, quantitatem, qualitatemque eminentissimè alioqui collocatus est. Omnes nempe personæ duratione, magnitudine, qualitatis, proprietatis pares sunt.

27. Sed totæ tres personæ sibi coæternæ sunt & coæquales. Gradu, potestate, & tempore. Totæ, inquit, quancunque sunt, sibi coniunctim ac distributum coæternæ sunt ac inter se æquales. Totas enim dixit, non omnes. τὸ αὐτὸν saluas, integras, totas, respiciēs non ad personarum numerum & vniuersitatem, sed ad integritatem, vt huc transferamus acceptiones totius, quod nunc dicitur vniuersale, nunc integrans. Significat igitur non solum totas personas sibi totis esse pares æqualesve, sed etiam duas hypostasēs aut tres nihil esse amplius, quàm vel vnā vel duas, nec tres simul aliquid plus, aut maius esse, quàm solum Patrē, quàm solum Filium, quàm solum Spiritum. Et è conuerso vnū non esse aliquid minus, quàm vel duos vel tres. Eadem quippè magnitudo, præstantia, perfectio, integritas, dignitas, & in cunctis & in singulis, par

quoque & æqua. Quantum habet Pater, tantum diffundit in Filium. Quam magnam & ingentem substantiam habet Pater & Filius, tam magnam, tamque ingentem vicissim tribuerunt Spiritui sancto, vno alterum non superante, vt hinc frustra quærat comparatio, quæ solet locum obtinere inter diuersa atque imparia. Exempli causa, esto trium Angelorum momento eodẽ in naturã editorũ, quia peræque sunt immortales. eadẽ immortalitas. Ea sanè tanta est in singulis, quãta in omnib⁹. Nã vnus nõ diutius viuet, quã simul oēs, nec omnes simul, quã eorum vnus. Quod de cæteris, quæ in ipsis sunt paria, sentiendum eodem modo. Nec verò debet offendere, quòd Græci interdum Maius vsurpant de Patre, cùm id eo duntaxat consilio agant, vt principij auctoritatem, causæque eminentiam, ipsi tanquam diuinitatis totius fonti reseruēt, vtque ostendant Filium & spiritũ neque esse Patres, neque aui-
noy, hac vtetes voce loco αι̅α̅ο̅υ̅, quemadmodum & causæ vocabulum vsurpant pro principio. Ideo enim volunt Christum dixisse Patrem se maiorem, quòd à Patre genitus esset, & omnia, quæ ipse haberet, à Patre tãquã à principio & fonte deduceret, iuxta quam rationem alibi quoque dixerat, Quemadmodũ Pater habet vitam à semetipso, ita dedit Filio habere vitam in semetipso. sic igitur intelligendum est, quòd Grego-
 rius Theologus lib. 2. de Theologia, tractans illud, Pater maior me est, & coniungens cum illo, Non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo, ait, ὁ θεὸς ὁ πατὴρ τοῦ υἱοῦ ὁ θεὸς ὁ πατὴρ, τὸ ὅτι ὁ υἱὸς τῆς οὐσίας. Ma-
 ius, inquit, ad causam, æquale ad naturam pertinet. Nam etiam hunc Euangelij locum veteres sæpe ad di-
 uinam domini originem retulerunt. Athanasius noster

Quo sensu
 Pater ma-
 ior Filio &
 Spiritu.

Ioan. 5.
 Ioan. 14.
 Phil. 2.

- oratione 2. contra Arianos, Pater, ait Filius, maior me est, nō quidem magnitudine, aut ætate, sed quia ex illo ortum habebat. Ignatius epistola ad Philippenses sic
- Pag. 57. Christum loquentem faciens, οἶδα τὸν ἕνα, ὁπίστα μαι τὸν μόνον, ἔ σὺ ἀποστάτης γέγονας, ἐκ εἰμὶ ἀπίθεος, ὁ μολογῶ ἔ ὑ ἀποχὴν, ὁπίστα μαι τὸν τῆς Ἐκκλησίας ἀποχ. Agnosco vñ, scio solum, à quo tu discessisti (ὁ Satana) non sum Deo contrarius, confiteor eminentiam, recognosco generantis auctorem atque causam. Damascenus, Aliqua di-
- Damsc. lib. 4. de » cūtur de Filio ante vnionem, quatenus scilicet ex cau-
orth. ca. » sa Patre existit, veluti illud Pater, maior me est. Et lib. I.
20. » cap. 8. Cūm audimus Patrem esse principium & ma-
» iorem Filio, causa intelligimus. Hilarius lib. 9. de Tri-
» nitate, Donantis auctoritate Pater maior est, nunquid
» per doni confessionem Filius minor est? Maior itaque
» donans est, sed minor iam non est, cui vnum esse
Pag. 618. donatur. Tertullianus libro de Trinitate, alludens
ad verbum Domini, Quem Pater sanctificauit &
misit hunc in mundum, vos dicitis quia blasphem-
» mat, dicens, Filus Dei sum, sanctificatum (inquit)
» se à suo Patre esse proponit, dum ergo accipit san-
» ctificationem à Patre, minor est Patre. Minor au-
» tem Patre consequenter est, sed Filius. Pater enim si fuisset,
» sanctificationem dedisset, non accepisset. Hanc
autem questionem Basilus contra Eunomium præ-
» clarè absoluit, cūm post lōgam eius, Pater maior me
» est, tractationem, concludit. Reliquum est igitur, vt
» Maius hoc in loco dicatur secundum causæ rationem.
» Quoniam enim à Patre Filij principium atque origo
» est, secundum hoc maior est Pater, vt causa & princi-
» pium. Propterea dominus dixit, Pater maior me est, sci-
» licet quatenus Pater est, Patre nihil aliud significante,

quam quod est principium & causa illius, qui ab ipso est ortus. Illud adumbrare designareque cupiebat Nicolaus Methonæ Episcopus, cum in disputatione, quam aduersum Latinos de processione spiritus sancti susceperat, scriberet, Patrem maiorem quidem esse ratione personæ, sed non Naturæ. Nam certè cum in diuinis rebus aliqua sit principij auctoritas & excellentia, Filius in ea non æquatur patri, quòd à Patre omnia sua recipiat, nihil autem ab ipso Pater. Quo fit, ut Tertullianus idem quoque de Spiritu Sancto comparatione Filij à quo perinde ac à Patre ille habet ut sit, non dubitauerit pronuntiare. Tractans enim testimonium, quo Christus Paracletum dicit de suo sumpturum, quæ Ioan. 16. Apostolus patefaciat, Si à Christo, inquit, accepit quæ nuntiet, maior ergo iam Paracleto Christus est, quoniam nec Paracletus à Christo acciperet, nisi minor Christo esset. Minor autem Christo Paracletus, Christum etiam Deum esse hoc ipso probat, à quo accepit, quæ nuntiat, ut testimonium Christi diuinitatis grande sit, dum minor Christo paracletus repertus, ab illo sumit, quæ cæteris tradit. Hanc itaque principij dignitatem considerantes præci illi, sic de sanctis Hypostasibus diuersè loquuntur. Multa enim huiusmodi in Clemente, in Pastore in Ignatio, Iustino, Ireneo, Tertulliano legimus, atque alius, qui ante Arianam hæresim scripserunt, ita vnam in tribus personis essentiam venerati, ut tamen originem, originisque consequentiam celebrauerint. Nunc postquam Arius & Macedonius cæpere maiestatem Filij Dei & Spiritus sancti minuere, omisso isto loquendi more apertis verbis tres personas æquales cum scripturis prædicamus, nihilque vni tribuimus, quod non item cæteris. Hoc certè, boni ex hæ-

resibus magna Dei prouidentia consequitur, vt quæ-
stiones, quæ nunquam antea agitate obscuriores vi-
debantur, postquam oppugnari cœptæ sunt, illustriores
& magis dilucidæ euadunt. Est & alia huius dicti,
Pater maior me est, interpretatio ab hac longè dif-
ferens, quam Latini magna ex parte amplectuntur.
Etsi autem eam paulo inferius explicaturi simus, tamē
ne lectorem animi pendentem eo vsque teneamus, hic

Cyrill. lib. paucis adducam Cyrillum, qui vtramque sententiam
2. Thesour. afferens, magis in eam propendet, quā Latini sequun-
63p. 3. tur. Relinquitur, inquit, vel quia ex Patre Filius est,
vel (quod magis nos credimus) propter incarnationis
dispensationem maiorem Patrem Filio à scriptura esse
appellatum: Cætera suo loco.

28 Ita vt per omnia & vnitas in Trinitate, &
Trinitas in vnitate veneranda sit. Quid hac si-
gnificaret formula initio huius commentationis de-
claratum est. Nempe vna essentia in tribus personis,
& tres personæ in vna essentia colendæ adorandæq;
sunt. Nam cum deitas siue diuina essentia non possit
multiplicari, liquet in Patre, Filio, & spiritu s. vnam
numero credendam atque confitendam esse essentiam
veramque deitatem & partitionis expertem maiesta-
tem. Quoniam enim Pater aliis personis totum suum
esse diuinum tribuit nihil retinens, quin id ipsis com-
municaret, inter Patrem, & Filium, & Spiritum s.
summa est æqualitas, summa essentia identitas,
cui consubstantialitatis vocabulum indi-
dimus, summa coeternitas, potestas
eadem, eadem denique
maiestas.

ALTERA SYMBOLI PARS,
quæ in incarnationis mysterij
explicatione posita est.

QUOD ad incarnationis sacramentum attinet, De Incar-
 quatuor hæreses olim in Ecclesia Dei plu- natione 4.
 rimas rixas genuerunt. Prima Nestorij & hæreses.
 aliorum eiusdem metalli inficiantium in Christo hypo-
 stasis vnitatem, propterea que docentium alium esse
 Filium Dei & alium Filium hominis. Istorum sensa
 optime omnium mihi videtur exposuisse Nicolaus Cu-
 si Cardinalis libro primo Cribationum Alcorani pro-
 logo secundo. Nestorius, inquit, fassus est quidem in
 Christo esse corpus, animam & diuinitatem, sed circa
 modum vnionis errauit. Fatebatur corpus & animam
 vniri vnione naturali, qua esset verus homo, sed ho-
 minem illum vniri diuinitati aiebat per gratiam, non
 quidem communem, qua boni Deo vniuntur, verum
 per plenitudinem gratie, ob quam vna esset Dei &
 hominis Iesu voluntas, propter quam excellentissimam
 gratiam de Christo verè enuntiaretur ipsum esse Filium
 Dei. Sed non admisit Mariam esse matrem Dei, quia id
 quod in Christo reperitur à matre acceptum, non conuenit
 Deo, sicque voluit n. uir. s. humanam in ipso esse deificatam.
 Quonia autem scribitur, Verbum caro factum est, non au-
 tem, Caro facta est verbis, ideo hoc damnauit Ecclesia.
 Atque hæc quidem ille, quæ plenius edifferuntur in actis
 Concilij Ephesini œumenicorum tertij. Hæc hæresim totam
 quidem hodie renouauit Adamus Pastoris. Dimidia verò
 Theod. Beza, ut constat, è lib. quæ inscripsit, Placidum &
 modestum responsum ad Ioannis Brentij argumenta, quibus

Beza Nesto *Carnis omnipraesentiam nititur confirmare. Duæ, in-*
 rianus. *quit pag. 23. in Christo sunt vniones hypostaticæ, vnæ*
in corpore & anima simul personaliter vnitis, altera
in λόγῳ & homine ad vnum Christum personaliter
constituendum coëuntibus. Hanc labem postea moni-
tus à Brentianis ita studuit detergere, vt interim in
libro de hypostatica duarum in Christo naturarum
vnione aduersus Iacobi Andrææ assertionem, planè
confiteatur pag. 64. & 65. semper se duas Vniones hy-
postaticas in Christo ponere. Audis reduuivum Nestorivm.

2. Error cir *Altera Eutychis & cæterorum; qui dum separa-*
 ca incarna *tionem naturarum & diuisionem declinare cona-*
 tionem. *bantur, in earum confusioem siue vnus in alteram*
mutatioem impingebant. Negabant enim duas in
Christo naturas diuinam & humanam permansisse
integras & saluas à commixtione, ita vt eorum
alij diuinitatem in carnem esse mutatam, alij car-
nem à diuinitate absorptam, alij illas ambas in vnâ
tertiam naturam coaluisse permutatasque fuisse de-
fenderent. In eò hærent cæno hac tempestate Men-
non & Gaspar Suencfeldius. Quantum his sint affi-
nes Schekius Medicus in libello de duabus naturis, &
Brentiani cæteri commodius alias tractabitur. Erroris
autem fontem ad hunc modum indicauit Boëthius.
 25 Eutyches ita asserit *assumptum hominem, vt humana*
 25 natura non manserit, *cuius error ex eodem fonte quo*
 25 Nestorij prolabitur. Nō enim putauit naturam dupli-
 25 cem esse sine duplicatione personæ, *vt cum non confi-*
 25 teretur duplicem personam, *reputauerit consequens*
 25 vnâ esse naturam. *Cæterum contra hanc hæresim*
quartum concilium œcumenicum, id est, Calcedo-
nense celebratum est.

Tertiam Ariani inuexerunt. Nam iuxta eos Christus primogenitus ante omnes creaturas, id est, prima creaturarum extitit. Is verò fuit Christi corporati spiritus, hoc est, anima vocata spiritus, quem Pater nudo Christi corpori tempore adunauerit. Ità Arius in Christo corporis tantùm fatebatur assumptionem, huius verò formam esse prædicabat diuinitatè ipsi ante secula collatam, Christum incarnatum conflans ex nudo corpore & nuda essentia iam olim à Patre præbita, quam dicebat sufficere ad explenda & mentis & sensuum & vegetationis omnia officia. Testis Theodorus libro quarto de hæreticorum nugamentis capite de Ario. ἡ ἰδέσθαι καὶ τὴν τῆς οὐρανόθεν ἰσχυροῦς ἰκρῶ-
τηρίας λόγον. σῶμα γὰρ ἀπὸν ἀψυχον ἔφει εἰληφέναι, ἐμπρη-
κίαι, δὲ τὰ τῆς ψυχῆς τιῶ θεότητι, ὥστε ταύτη πωροσάσαι τιῶ
διὰ τὸ σῶματος ἐστὶν ἰδὲν συμπύδων. Et verò, inquit,
humanae etiam naturæ rationem mutilauit. Nam ip-
sum (dominum) corpus inanimatum assumpsisse, in eo
autem egisse animæ munia diuinitatem asseruit, ita
ut huic attribueret affectus, qui à corpore insunt.

3. Error.

Quartam introduxit Apollinarius, qui dum refor-
midaret ne diuinitas frustra crederetur coniuncta hu-
manæ naturæ, si carni mens prætereà tributa putaretur,
spoliamit Christum animo, ac docuit diuinitatem
id eius carni esse, quod animi reliquorum hominum
corporibus. Differebat autem ab Ario, quod mentem
Christo tantùm adimeret, non item animam brutam,
quæ & sentiendi & vegetandi principium est, quasi
Christus præter corpus, animam etiam sentientem as-
sumpsisset. Hæc causa est, cur illum eleganter Grego-
rius Theologus scribat Christum fecisse αἴον, non
quidem amentem & insanum, ut inscitè quibusdam

4. Error.

Theod. de
hæret. nug.
cap. de
Eutyche.

visum est. sed mentis animique expertem, ac si ipsa diuinitas carnem ipsius, intelligentia & ratione informaret, viribusque ad ratiocinantem naturam pertinentibus afficeret.

Ac ista quatuor extiterunt hæreses, aduersum quas sequentia symboli verba dictaturus est Athanasius. Optarem autem diutius in his immorari propter Sathanam, qui hoc æuo in nostram Europam venenatos halitus de hac re infudit, sed quia aliud est commentaria, aliud libros scribere, prolixiore disputatione supersedebo. Hoc vnum moncho, dictum Ioannis gratiosissimum, Verbum caro è *scilicet*, istis omnibus sectis errandi ansam præbuisse. Apollinarius, itémque Arius hinc colligebant Christum carere anima, quòd solius carnis facta fuisset mentio. Nestorius interpretabatur, Verbum caro facta est, quasi verbum aduenisset in Christum iam hominem. Alij in carnem substantiam diuinitatem degenerasse, aut è contrario in diuinitatem humanam naturam demigrasse. Hos verò omnes etiã antequam planè emergerent diuino quodam afflatu, vt ante nos obseruauit Gregorius Nazanzenus oratione in Athanasium, quemodmodum præmonuimus, Athanasius ingulat, apteq; , breuiter, & perspicuè istorum nebulas discutit. Veniamus igitur ad eius literam, ne dum naturas distinguere volumus, eas diuellamus ac separemus, rursus dum eas coniungere nitimur, permisceamus atq; confundam⁹ aut aliqua parte mutilemus. Aliud enim est distinctio, quàm disiunctio & separatio, quàm spoliatio, quàm mutilatio, Rursus aliud coniuunctio siue vnio, quàm vel permixtio seu confusio, vel mutatio seu conuersio.

29 Dominus noster Dei Filius & homo est.

propter

propter vnionem hypostaticam quæ medium quoddam est inter essentialem & accidentariam. Definitur autem à Grecis ἡ τῶν ἁποφασῶν ἑσίας ἡ ἕνωσις τοῦ θεοῦ μετὰ τὸν υἱὸν ἑσίας ἡ ἕνωσις τῶν ἁποφασῶν, Vnio quæ differentes essentias siue naturas in vnā personam, eandemque personam copulat. Atque hæc duarum naturarum in vnā personam coniunctio & tanquam coitio, incarnatio quoque appellatur, id est humana naturæ à persona verbi assumptio in vnā hypostasim atque subsistentiam, ita vt ex verbo diuino & humana natura vnā persona seu vnum indiuiduum substantiæ conficiatur. Habet etiam alia nomina apud Grecos, quæ non carent emphasi, pertinentque ad aliquam lucem tam obscuræ, tam arduæ vnioni afferendam, si dextrè intelligentur. A Nazarenis nominatur συνωδός, quasi conuentus & coitio, propter conuenientes, coeuntésque in vnum naturas. A Nysseno, vt in Polymorpho citat Theodoritus, θεωρησιμότης, id est, appropinquatio, quod naturæ sibi inuicem inseparabili accessu propinquent. A Chrysostomo συνάφεια, siue contactus, quoniam naturæ Christi sese per hanc corporationem contingunt. Apud Damascenum insignitur titulo ἀειχρηστώσεως, quia diuinitas carnem immetuit, eique veluti sese immiscuit, vt loquitur Augustinus apud eundem Theodoritum libro 2. Polymorphi. satis autem improprie, quia neque ἀμιείωσις neque ἕνωσις neque κρᾶσις, neque aliquod vocabulum simile huic ineffabili mysterio quadrat. Atque ob has omnes causas Dominus noster simul est Dei filius & Homo, & non solum vtriusque naturam, verum etiam vtriusque naturæ proprietates complectitur, ac per diuinitatem diuina operis exercet, per humanitatem

Quid vnio
hypostatica.

Theod. lib.
3. polym.

Damas. li.
3. de Orth.

humanis officiis, quatenus beati & immortalis corporis conditio hodie fert, fungitur quemadmodum olim dum in humanis versaretur, per ipsam quoque affectibus imbecillitati nostræ propriis obnoxius erat.

30 Deus ex substantia Patris ante sæcula genitus. Christus dicitur genitus de Patris substantia, quoniam Pater non è nihilo, neque de extrinseco, sed ex eo, quod ipse est illum generavit. Et contra quia ex Patre, qui est eiusdem cum ipso substantiæ suæ accepit essentiã, neq; existit de aliena à Patre substantia, neque de extrapositione, neque de nihilo. Quoniam igitur Esse

Quid esse è Patris substantia.

Quid esse è nihilo.

Christus nõ est è nihilo, quæ causa etiã valet in s. spirit.

ex Patris substantia peculiariter opponitur ei quod est Esse è nihilo, age explicemus quid hoc posterius significet, vt ex cõtrario contrariũ melius innotescat. Esse è

Nihilo tria portendit, primò aliquandò non fuisse, Deinde alterius ac differētis à causa esse substantiæ, tertio è nulla antegressã materia emerfisse. Huiusmodi neq; potest neq; debet haberi Christus, cum semper extiterit, cum eiusdẽ sit cũ suo principio. i. Patre essentiæ, cum deniq; ex Patre subsistat, cuius substantia est quasi materia in hoc sublimi ortu & ineffabili, nullo prætereã antegrediente, quod vel materiæ susceptione præbere possit. Atq; inde Christus, qui & proinde secunda Persona Trinitatis dicitur, prius existere concipitur in Patre, prima videlicet persona, secundur rationem originis (è ñ è), posterius in seipso secundũ hypostasim & subsistentiam. Cũ autem filius prædicatur de Patris substantia Genitus, præpositio De vel etiam Ex cogitationem transferre non debet ad crassum aliquid & corporale, sed vel admonere Diuinam Essentiã esse quasi materiam in hac verbi generatione, cuius proprietates hypostatice, quæ Filiationis nomine obpecuriam vocabulorum afficitur, extet veluti forma,

De vel Ex, præp.

Vel declarare Filium genitum de Patris substantia, nō quidem tanquam de materia, sed vt de aliquo sibi cōsubstantiali & coæuo. Nec sequitur, vt si de substantia Patris generatus sit filius, sit quoque generatus de sua vel Spiritus sancti substantia, quamuis Trium illorum vna planè existat, quoniam ipse non existit de substantia Dei, quatenus illa Dei est simpliciter & tribus communis esse consideratur, sed vt est huius Dei, id est, Patris substantia. Est enim diuina substantia vna & multa, re ipsa quidē vna, ratione autem & quasi formā multa. Quod cum non caperet Calvinus, quemadmodum aliās solet cæcutire in mysteriis, scelerestè hunc versum improbauit in disputatione Lausannensi, vt quidem scribit Petrus Caroli in refutatione blasphemiarum Farellicōra s. Trinitatem, atque ex eo tempore hanc locutionem, Christus est genitus ex substantia Patris, habuit pro rudi & impropria.

31 Homo ex Substantia matris. Nam ei Mater totam materiam, id est, carnem siue corpulentam substantiam ex suis purissimis sanguinibus suppeditauit, viri partes agente spiritu sancto. In hac quippè carnis dispensatione mirabili spiritui sancto tribui debet vis agens, virgini autem patiens, perinde atque scimus in vulgaribus generationibus mares obtinere formæ rationem, fœminas verò materiæ. Et quia Verbum ita coniunctum est cum natura humana, vt eam, quæ cōstabat carne & anima, assumendo sibi vniuerit, & sibi vniendo assumpserit, propterea que Christus sine Verbo nec conceptus, nec gestatus, nec in lucem editus fuerit, carne & anima, quæ Verbum assumpsit, ante & extra hanc assumptionem non existentibus, Virgo ideò nequit dici non concepisse & genuisse

Filius non
natus de
sua substā-
tia.

Diuina sub-
stantia vna
& multa.

spiritus s.
vt causa a-
gens, Virgo
vt patiens.

Virgo re-
& pri-
rie
Deipa

Heb. 12.
Num. 16.

Deum, itémque hominem, atque ita verè & propriè
 esse $\chi\omicron\tau\omicron\kappa\omicron\upsilon$, idque tam verè, tam propriè, quàm verù,
 quàmque proprium est pronütiare ipsam genuisse ho-
 minem. Sic enim Rachel non est mater solius corporis
 Filij sui Iosephi, sed totius Iosephi, vtut Deus appelle-
 tur Pater spirituum, in suo aluo gestauerit, q̄ eū persona-
 liter anima & corpore cōstitutū suo mēstruo sanguine
 in aluo fouerit & aluerit, deindēq; enixa totū pepere-
 rit, actionibus illis non ad naturas, sed ad personā totā
 relatis. Audi Athanasium sub finem sermonis in Euan-
 gelium de Deipara. Quando quidem ipse est Rex, qui
 natus est ex virgine, idēque & dominus & Deus,
 ea propter Mater, quæ eum genuit & regina, & do-
 mina & Deipara propriè & verè cōsetur. Id con-
 firmat totidem verbis Nicetas Colossensis lib. 20. The-
 sauri orthodoxiæ, qui est de saracenorum ad Chri-
 stianissimum conuersorū professione, confessione secun-
 da, Sāctam præterea virginem, quæ illum in carne pe-
 perit Dei propriè verèque matrem, Credo & cō-
 fiteor, eandēque reuera Dei, qui homo factus
 est, Matrem, atque idcirco Dominam & reginam
 omnis creaturæ diuina gratia effectā colo & veneror.
 Hic lubens, si commentarij ratio postularēt, disputa-
 rem contra Bezanos humanā Christi naturā seorsum
 à Verbo nunquam in vtero genitricis exiitisse, sed
 carnem
 Christi
 nur. quā
 fuisse
 absque
 Ver.
 fat sint nunc hæ pauca maiorum nostrorum determi-
 nationes. Augustinus de fide ad Petrum cap. 18. Firmis-
 sime credite, & nullatenus dubites nō carnē Christi sine
 diuinitate cōceptā in virginis vtero priusq̄ susciperetur
 à Verbo, sed ipsū Verbū Deum suæ carnis acceptione
 cōceptū, ipsamq; carnē Verbi incarnatione cōceptā Et
 lib. 13 de Trinit. cap. 17. Ex quo tēpore Christus homo
 esse cōcepit, e deo Christus Deus erat cū homine. Et c. 18.

3. ad Volufianū, Cū enim Verbum Dei permixtum est animæ habenti corpus, simul & animam suscepit & corpus. Athanasius libro de incarnatione Verbi, Carnis unio cum verbi diuinitate ex utero originens traxit. Ibi enim eam Verbum cū è calo aduenisset, constituit, quippe quæ non erat, antequàm Verbum cælitus adueniret. Damascenus lib. tertio de Orthod. cap. 2. ὡςτε ἄμα σὸρξ, ἄμα θεοῦ λόγου σὸρξ, ἄμα σὸρξ λογικὴ ἔμφυχός τε καὶ νοεστὴ, διὸ ἐκ αὐθροπῆς ἕσθησεν καὶ ἔγενετο, ἀλλὰ θεὸν ἐκασθροπῆσαι τε. Itaque simul caro simul Dei Verbi caro, simul caro animata rationis particeps & intelligens, propterea que non dicimus hominem deificatum, sed Deum humanatum. Item cap. 12. ἄμα ἢ σὺν ψυχῆ καὶ ἢ ὑπαρξίς τε θαυματουργηται, ἢ μὲν αἰκλιψὶς τῶ λόγου, τῆς δὲ σὸρκὸς ἢ ἐν τῷ λόγῳ ὑπαρξίς. simul conceptus, & subsistentia mirabiliter confecta sunt, conceptus quidem Verbi, carnis autem in Verbo subsistentia. Ob eam igitur causam, non est hic distinguendum inter conceptus horum tempus, quod infundendo animo post quadragesimum diem in matribus destinatum est, & Verbi incarnationem, quoniam Christi conceptus, ut superioribus testimoniis declaratum est, paulatim humano Embryonis modo per temporis successione[m] neuitquam est expletus, sed simul atque Virgo Gabrieli assentiens dixit, Fiat mihi secundū verbū tuum, ex eius mundissimo sanctissimōq; sanguine corpus formatum est, imò verò perfectum omnibus suis organīs & lineamentis, illique simul anima infusa ac hypostaticè diuinitas coniuncta fuit.

32. Perfectus Deus, perfectus homo ex humana carne & anima rationali subsistens. Prius mēbrum Eurychem, qui multo post vixit, damnat. Si enim

Conceptus
Christi mo-
mentaneus

Luc. I.

Christus perfectus Deus & perfectus homo est, qui vel in vnam tertiam naturam mutatus est, vel altera natura alteram consumpsit? Posterius Apollinarium, aduersum quem hodiéque extat liber Athanasii. Cum enim Christus ex humana carne & anima rationis particeps constiterit, quo pacto per diuinitatem humano more sapuit, sensit, cupiuit, animatam carnem reddidit? Quemadmodum ergo Christus in diuinitatis plenitudine mansit post carnem assumptam, vt ad Colossenses testatur Paulus, in quo, inquit, inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, id est, qui omnino perfectéque Deus est, non aliqua ex parte, sic plenitudinem humanitatis habuit, ita vt per omnia assimilatus fuerit fratribus absque peccato, vt misericors fieret & fidelis Pötifex. Id docuerat Theodorus Antiochenæ Ecclesiæ presbyter, qui vt Gennadius de scriptoribus Ecclesiasticis prodidit, quindecim libros aduersum Apollinaristas & Anomæos scripsit de incarnatione domini, in quibus Christū plenitudinem tum diuinitatis, tum humanitatis habuisse, copiosissime ostendebat.

33. Minor Patre secundum humanitatem. Imò & seipso, vt disputat Aug. in libris de Trinitate. Nam, vt ait Apostolus, exinaniuit semetipsum, dum in carnē missus est. *Quin etiā, quo tēpore humanitatem habuit morti & cæteris humanis conditionibus obnoxia, minor quodāmodo erat Angelis, q̄ Angelorum status his longè esset superior, quòdque angelorum natura humanā suapte vi existat præstantior. Vnde Paulus ad Hebræos, Eum qui modico, quàm angeli minoratus est, videmus Iesum propter Passionē mortis gloria & honore coronatum. Exponit autem hoc loco dictum*

Col. 1.

Heb. 2.

Phil. 2.

Heb. 2.

Ioh. 14.

domini, Pater maior me est, quod olim in Ecclesia magnas rixas concitavit. Ariani illud urgebant, ut ostenderent dominum, ipsius etiam confessione, nulla ratione æquiparandum Patri. Nostrorum alij respondebant id de sua humanitate Christum dixisse, secundum quam infinitis gradibus Patre, utpote creaturam creatore minorem esse quis non sentit, quis non intelligit? Alij concedebant Arianis Christum de sua divinitate locutum quidem, sed tamē nō inde colligi, quod ipse existimabant. Tantum quippē haberi Christum Deum minorem esse Patre Deo ratione personæ, non item naturæ, nempe Patrem supra Filium obtinere, ut à nullo existat, ab ipso autem Filius ortum capiat, quæ prærogativa est originis. Relege quæ supra numer. 26. disputavimus, præter quæ nō fuerit intempestivum subiungere sententias, quas plures in suis Annalibus libro 7. de reb^o à Manuele Imp. gestis Nicetas Choniates de hac re posuit, ut vim verbi Christi melius primò intelligamus, deinde ut Manuelem Imp. calumnia illi per Nicetam intentata liberemus. Aliquot annis post, inquit Choniates, quæstione de Dei hominis dicto, Pater maior me est, proposita, parum curatis Patrum explanationibus, iisque variis & ad controuersie explanationem & declarationem sufficientibus, suas interpretationes (Manuel) attulit, easq; pertinaciter defendit, & ad suam voluntatem & sententiam, vniuersalium doctorum sententias, non modò veritati non aduersantes, sed diuinitus editas accommodauit. Nam cum alij dicant, Patrem, ut Filij auctorem dici maiorem, alij de natura humana id intelligant, & id dictum non verbo, sed assumptæ carni attribuant, ut & illa de profecione ad Patrem, de aduentu principis

Pater maior me est,
varii exponitur

Decretū
Manue-
lis.

mundi, qui nihil in ipso eueniat, alij etsi de Verbo vo-
cem Maior, accipiunt, non absolutè tamen & essen-
tialiter, sed ob inhumanationis summam extenuatio-
nem & humilitatem, atque alij aliter, piè tamen ex-
plicet: iis nescio quo modo, vt propositæ quæstioni non
satisfacientibus improbatis, aliam attulit interpreta-
tionem indictoque concilio & omnibus sacrarum li-
terarum studiosis cõuocatis singulos hortatus est, vt ei
decreto hoc modo subscriberent. Equidem etiam s. Pa-
trum voces de hoc dicto, Pater maior me est, ample-
ctor, aio tamen id dictum pertinere ad carnem in eo
conditam & passibilem. Quod nescio, quo modo Fi-
lio incarnato minus tribuit quàm Patri, perinde ac si
ob naturæ humanæ assumptionem, & peregrinatio-
nem in terram, pari dignitate excidisset, ac suam au-
thoritatem amisisset & intra limites extenuationis
cõstitisset, ac nõ deificasset ac extulisset humilia, et sua
gloriã per vnionem illam ornasset potius, quàm ea
re ipse depressus fuisset, quod absurdum est. Ae-
que etiam rubra scriptura, tanquam ense flammeo
decretum hoc muniuit, quo mortem minitabatur &
excommunicationem ei, qui non dico prima impulsio-
ne animi reprehendere & submurmurare, sed tantum
introspicere ausus esset. Deinde idem decretum de
quorundam assentatorum consilio lapideis tabulis in-
sculptum in maximo templo dedicauit. Verebantur
enim, ne sanctio illa, vt quæ pretextu carnis, ipsi verbo
derogaret, abrogaretur, præsertim cum extenuationem
& humanitatis rationem præterisset. Hæc quidem
Choniates, sed decretum Manuelis, quod ille allegat,
quod ex tabulis affixis templo S. Sophiae transcripsit
Theodosius Zygomalas iussu Selym Turcarum imp.

qui hodie imperium Constantinopolitanum occupat, & consilio cuiusdam Mahometici doctoris, qui illo putabat mysteria quaedam & arcana de rebus Mahometanis ab Hally Maometis genero descripta contineri, quod deniq; nuper Constantinopoli allatum mihi à quodam amico communicatum est, Choniati fidem detrahit. Decretum, quod nondum nec Græcè, nec Latine publicatum est, sic delibauimus. Cùm Manuelis Porphyrogeniti temporibus acerrimè disputaretur de vera huius loci Euangelici, Pater maior me est, interpretatione. Alij, inquit Manuel in suo illo edicto, abusi quibusdam scripturis ad solam causam æternæ & supremæ generationis Vnigeniti Filij Dei locum retulerunt. Alij ad solum exinanitionis siue descensus modum, ita vt personæ Christi secundum diuinam naturam hoc planè accommodent. Ipse enim sese exinaniiuit formam serui accipiens. Alij hoc Christum aiunt dixisse persona non sua, sed totius humanæ naturæ, quemadmodum & illud, Deus Deus meus, quare dereliquisti me? Humana quippe natura derelicta est, quæ peccatis obnoxia erat, non ipsius Christi, qui peccatum non fecit. Alij vocem esse dicunt carnis Christi, quatenus caro consideratur abstracta à diuinitate, citràque vniõnem, qua ratione ei conuenire dicit Damascenus seruitutem & ignorantiam. οἱ δὲ ἐπιρωτῶνται πῶς αὐτῶν καὶ θεῶν ἄλλοι, ἢ θεοῦ ἑνὸς καὶ ἑνὸς οὐκ ἐπιρωτῶνται φέρων τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας πατέρων ἑ δὲ διδασκαλῶν τῶν τοῦ κωκίς τῶν τῶν φωνῶν ἐρμηνεύσαντας, καὶ κατὰ τὸ αἶνον τῆς ἀκαταλήπτου θεοῦ τῆς ἑνότητος οὐκ οὐκ ὁπότε κατὰ τὸ ἐρμηνεύσαντων κατὰ ἑσῶν ἑξ ἑφῆρειν τῶν ὑπὸ τὸν πατέρα τῶν ἀπῆρῆστος ἐπίλωτο, τῆ τῶν μεζονος φωνῆ κατὰ τῶν χρωδῶν, καὶ ὑποβῶσιν ὡς ἀμφοτέρους κατὰ τῶν φωνῶν εἰσαγγόντων καὶ

Ioan. 14.

Ph. 2.

Ps. 21.

Damas. lib.
3. cap. 19. et
lib. 4. c. 20.Le
ἀδελφῶν
τῶν

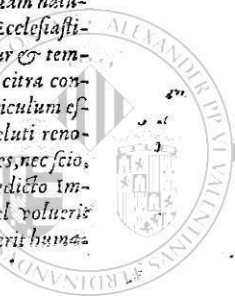
ἐπερώτηται. ἢ μὲν δὲ καὶ τὸ καὶ μόνον ἐκλαμβέσθαι τῆς
 τοιαύτης φωνῆς προσεπάγοντες ἢ ἴκα ἐπὶ τῆς τοιαύτης
 ἦσαν αἱ αὐτῆς θεῶς, καὶ τὰ παλαιόγραμμα, καὶ δὲ τῆς μὲν οὐρ-
 κὸς οἰκονομίας καὶ ἄλλ' φυσικῶν ἰδιότητων, καὶ διαφορῶν ἐδο-
 γμάτιζον, ἐκάστη ἄλλ' φύσει ταῖς προσεφόροις ῥήσις ἀπένε-
 μον. ταῖς δὲ ὑψηλοτέρας καὶ ὑπερκειμένους τῆ τῷ Χριστῷ θεο-
 πη, ὡς καὶ θεοὶ τελεία ὄντες προσεφάρμακτοντες. ταῖς δὲ πε-
 νοτέρας καὶ ὑποβιβηκίας τῆ ἐν τῷ αὐτῷ Χριστῷ ἀνθρώπο-
 τη, ὡς καὶ ἀνθρώπων γεγονότι τελείῳ προσεφάρμακτοντες. οἷε
 καὶ τὸ ἡμέτερον ὁμοφρονεῖ κράτος ταῖς ἄλλ' ἀγίων τῆς ἐκκλη-
 σίας φωστῆρων διδασκαλίαις ἐπόμωρον. *Alij aliunde ipsi*
resistentes norunt quidem etiam aliquos Dei Ecclesie
Patres & doctores, qui à Spiritu sancto inspirabantur
hanc domini vocem interpretatos fuisse secundum
causam incomprehense primæ generationis, sed cum
aduersus garrientes Patrem à Filio essentialiter differ-
re dimicarent, qui abutebantur vocabulo, Maioris,
& introducebant in vtrisque suppositionem & di-
uersitatem, verum tamen non secundum id solum ac-
cipi hanc dictionem assueverant. Cum enim aduer-
sus istos nullæ intercedebant contentiones & pugnae,
sed de dispensatione carnis & naturalibus proprieta-
sibus differentiisque decernebant, vnicuique natura-
rum conuenientes locutiones assignabant, sublimiores
quidem, & excellentes Christi diuinitati, vt qui foret
Deus perfectus, humiliores & abiectas ipsius humani-
tati, qui certè esset homo absolutus. Quibus etiam no-
stra potestas suffragatur, sequens doctrinas sanctorum
Ecclesie luminum. Hanc interpretationem, vbi sequi
inisset, autoritate non tā sua, quàm vniuersa syna-
di, etiā si Nicetus secus scribat) anathemate percussos
 declarat, τοῖς τῆς ἁγιότητος μέρει, ἢ τοιαύτης φωνῆς προσεφάρ

μὲν οὖν τὰς ἐν τῇ κτ' ψαλλῶν ὀπίσθια διαρέσθ, ὅποτε ἢ τὸ κρείου
 ὀρξ, ὡς μηδὲ τῆς θεότητος ἐνωθῆσα κατ' ἐαυτὴν ποιεῖται, καὶ
 κρίνεται. ἔ μὲν δὲ ἀλλὰ καὶ τοῖς λέγοντας πλεῖ τσιανῶν φω-
 νῶν ὡς τὸ κρείου ῥηθῶναι τῆς κοινῆς φύσεως τῆς αἰ-
 δρώπου ἰσοδουδῆς ὡς ἴστων, anathemate, inquam,
 fctos pronuntiat eos, qui soli generationi huiusmodi
 vocem adaptant, aut abstractioni, quæ est in subtili in-
 telligentia, quando caro domini, vt non deitati vnita,
 per se se cogitatur & censetur. Quin etiam eos, qui af-
 ferunt talem propositionem à domino dictâ sustinēte
 hominum personam communitate nature. Quartam
 autem, qua Verbum dicitur Patre minus ratione exi-
 panitionis, non subiicit anathemati, quod putauerit
 Athanasij explicationem, Minor Patre secundum
 diuinitatem. esse germanam, ceteras verò habuerit
 pro alienis, adeo vt ne eam quidem, quæ sæpiusculè
 inculcatur à Græcis de autoritate originis, receperit,
 nisi per concessionem. Vt Christus dicitur, minor Pa-
 tre secundum diuinitatem ratione ortus, non tamen, ὁ
 Ariani, simpliciter minor erit, quia αἰνον non pertinet
 ad substantiam, sed ad subsistendi modum, secundum
 quem minore esse Patre quid incommodi? Cum præ-
 fertim Patris nomen & titulus, etiam in humanis, sit
 Filij notatione præstantior? Prætereà Nicetam Manuelli
 Imp. imposuisse planius sequentibus constat, καὶ ὡς τὰς
 εἰς φόρους ἡμῶν ἐπίρας ὡς τῆς ἀγιῶν πατέρων ὁ-
 ρῆσας ἐκκησῆς ποιεῖται τῶν πλεῖ καὶ λέγονται. ἔ μὲν δὲ ἀλλὰ καὶ
 κατ' αὐτὴν πλεῖ ἐν τῇ χριστῶ διδραπίνῳ κλισίῃ καὶ ὡς
 ἁπλῶς φύσιν, κατ' αὐτὸς χριστὸς παρῶν τότε πύφουκα
 καὶ πέποιθε καὶ τὰς λοιπὰς τῆς τσιανῆς φύσεως ἰδιότητας. ὡς
 ἐπέκειν καὶ πλεῖ ἀγιῶν τὸ κρείον ἐναδρώπηται, ἡπὼν ὀρξῶν
 ὡς ἴστων, καὶ τὸ τὸ φύσιν ἀφῆρται ἐν τῇ τῷ χριστῶ μῆ ἰσο-

εἰς ἃ σωτηρεῖται, & αὐτοῦ χυτοῦ τῆς ἰδιοτήτας. *Confirmatū est secundum differentes alias expositiones à Patribus datas hanc esse intelligendam & asserendam. Quin*
*& secundum ipsam, quæ in Christo est humana natura creata & circumscripta, iuxta quam ipse Christus tunc pati consuevit & passus est, & reliquas huiusmodi nature proprietates, ita ut inde vera domini corporatio, id est, incarnatio seruetur, & naturarum sinceritas non mixta in vno Christi, supposito teneatur, iuēque proprietates non confuse. Hanc verò sanctionem latam aduersum quosdam αὐνοφυῖτας, qui non agnoscebant Christi humanam substantiam, nisi mutatam in Deum siue deificatam, apparet ex his quæ subiicit. Nam contra eos declarat dictum, Pater maior me est, significare humanitatem Christi in calis esse minorem Patre: quod Monophysitæ, inter quos hodie versatur Ioannes quidam Langus, nolbant confiteri. Vnde eam Deum effectam prædicabant, & assenerationem Christi, abusi autoritate, iuēque testimoniis Patrum, referebant ad autoritatem principij atque causæ, contra tales, εἰχῶ, inquit, ταῖς γνώμας τῶ ἀρίων πατερῶν καὶ τῆς θείας καὶ ἱεραῆς συνόδου, καὶ λέγουσιν ὅτι αὐτῆ ἑστὶν τὸ κυρία ἐξ αὐτῆς ἐνώσεως ἡστυρωμένη, καὶ αἰωπιτω πάσης πρὸς ἡστυρωμένη, ὡς ἐξ ἀκρῆς ἐνώσεως ὁμοῦτος ἡστυρωμένη ἀμεταβλητῆς, ἀαλωπιτῆς, αὐτοχυτοῦ, καὶ ἀβελπίως θεία πᾶν καὶ ἡστυρωμένη ἐνώσει, & ἀχόρευτος, καὶ ἀσπασταῖς ἰδύουσα τῆς ἡστυρωμένης αὐτῆς τῆς λόγῳ ἰστικλεῶς αὐτῆς ἡμᾶται καὶ ἡστυρωμένηται μᾶ ἡστυρωμένης, & τῆς βασιλικῆς καὶ ἱεραῆς ἐκκλησιῶν τῶν ἁγίων ἐκ πατρῶς, ὡς ἐξ τῆς θεότητος ἀχόρευτος καὶ ἀπληθίστου ἡστυρωμένη ἡ ἰδιοτήτων φύσεων. *Quæ Latine sic reddi possunt. Assentior sententiis sanctorum Patrum, & diuē atque**

*facræ synodi, ac aio ipsam Christi carnem ab ipsa v-
 nione superexaltatam, & supra omnem honorem cõ-
 stitutam. Nam in summa vnione Dei æqualis facta ci-
 tra mutationem, alterationem, confusionem, & con-
 uersionem propter vnionem hypostaticam, insepara-
 bilis & non distincta à Verbo, quod ipsam assumpsit,
 manens, pari gloria ac ipsum honoratur & adoratur
 vna adoratione, regiusque & diuinis insidet solius à
 dextris Patris, tanquam diuinitatis præstantias opu-
 lentè possidens saluis naturarum proprietatibus. Po-
 stremò, cum meminisset quosdam sui temporis vrgere
 auctoritatem causæ atque principij, & solam exposi-
 tionem eorum, qui ita accipiebant, amplecti, ait, ἡ συν-
 χειρῆν ἐκ ἡθελοι καὶ ὡς οὐροφόρου τῆ κρείττε καὶ τῶ κατὰ
 ἄνοιαν χειματισμοῦ, ἢ ῥῆτι τῶ τῶ λογίζεσθαι ὡς ἐπι-
 δετ καμῖω πνα τῶ ἐνωσι τῶ τῶ χειρῶ φύσει, καὶ μὴ καὶ
 τῶ ἐκ κλησιαστικῆν ὡς ἐδοκίμασαν ἀφαιρέσθαι καὶ τῶ τῶ ἐπὶ
 νομίζεσθαι, ἵνα σαπῶς τε πῆ ἐπιζῶν ἀφαιρέσθαι, καὶ τῶ ἀπὸ
 χειρῶν κρῶσιν τῶ ἐν χειρῶ ἡνωσῶν ἀπὸ ἐπὶ φύσει, καὶ δεῖ
 τῶ πα μὲθωδῆν τῶ ἐκ μονοθεσι τῶ οὐσῆμιαις ὡς ἀ-
 καμῖζεσθαι. Nolebant, inquit, cõcedere hoc Euangelicū
 dici in persona Christi, qui carnem gestabat, loquens
 de suo ortu humili, ad cõ vt inde noua quedam natu-
 rarum Christi vnio ostenderetur aliena ab Ecclesiasti-
 ca traditione, vnio hypostasis confunderetur & tem-
 peratio non confusa naturarum in Christo citra con-
 uersionem copulatarum, proptereaque periculum es-
 se, ne Monophysitarum ominosa verba veluti reno-
 uarentur. Imposuit igitur Manuelli Choniates, nec scio,
 vnde loco ἀφαιρέσθαι, quæ vox extat in edicto Im-
 peratorio, protulerit παμῆτιω, quasi Manuel voluerit
 Patrem dici maiorem Filio, quatenus habuerit huma-*

Ivan. 24.

Hebr. 2.

Hebr. 5.

nam substantiam patibilem, imò verò quæ passã sit, qua ratione dicitur minoratus paulo minùs quàm Angeli, nempe perpeñionis tempore, vel diebus totis infirmitatis carnis suæ, vt loquitur Paulus, post verò Christi humanitas transferit in æqualitatem diuinæ nature. Atqui, vt è superioribus intelligitur, nihil tale proposuit Imperator, sed cæteris repudiatis simpliciter laudauit, laudatamque per tabulas in propatulo templi Sophiani collocatas sacrauit interpretationem communem, id est, Athanasianam, quam omnes ferè Latini Theologi sequuntur, magnaque ex parte Græci suscipiunt. Vnde & Amphilocheus Iconij Episcopus in oratione quæ inscribitur, Quid, Pater maior me est, vt quidem citat Theodoritus lib. 1. Polymorphi, sic dominum se interpretantem facit, *πῶς ἰδὲ ἑαυτὸν ἴσον λέγων τοῦ πατρὸς. πῶς δὲ μᾶλλον αὐτὸν πατέρα, ἢ μαχόμενος ἑαυτῷ, ἀλλὰ δεκτικὸς ὡς θεὸς εἰμι καὶ ἀνθρώπου. θεὸς ἰδὲ ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ ἀνθρώπου δὲ ἐκ τοῦ ἑπιπέδου. εἰ δὲ θέλητε γινώσκειν, πῶς ὁ πατήρ μου μᾶλλον με ὄσκει, ἐκ τῆς οὐρανοῦ εἶπερ, καὶ ἐκ ἐκ τῆς οὐρανοῦ πῶς θεότητος.* Aliquando meipsum æqualem dico Patri interdum Patrem maiorem, non mecum pugnans, sed declarans me Deum esse & hominem. Deum quidem ex sublimibus. Hominem verò ex humilibus acimis. Quòd si cupiatis nosse, quo pacto Pater meus me sit maior, respondeo ex carne, non autem ex deitatis persona. Cyrillus eadem sentit lib. 2. Theauri cap. 3. Eadè Athanasius, nisi quod apud Vigilium martyrem in disputatione inter Sabellium, Fotinum, Arium & Athanasium, dat aduersariis eum minorem esse Patre secundum diuinitatem, non quidem simpliciter, sed ratione τῆς ἀληθείας.

34 Non duo tamen, sed vnus est Christus.

Vnus non tantum numero, sed etiam specie, ut vnus sol, vna luna, vnus mundus, quæ in sua specie solitaria existunt, quod tota speciei materia in ipsa abstracta sit, ut philosophatur Aristoteles primo de celo. Ideo enim Christus est indiuiduum in suo genere monadicum, quod nullum præterea in rerum natura reperitur, quod participet vtraque substantia, humana simul ac diuina. Ingulatur autem Nestorius, qui Christum duplicem constituebat, vnum Filium Dei, alterum Filium hominis, vtrumque verò in vnum coniungebat, vniõne non quidem hypostatica personaliue, sed precaria. Diuersum hinc proficitur Athanasius ac docet vnum & eundem numero esse, qui ante carnis orationem solùm Deus erat, & Dei Filius, post incarnationem verò etiam homo & hominis Filius, aded vti ex eo temporis puncto in se vno iam verè, propriè & simpliciter duas naturas complectatur, sitque planè idem ad numerum Deus & Homo, & ut Græci feliciter loquuntur θεὸς καὶ ἄνθρωπος. Porro duos hos versiculos Augustinus super Ioannem tractatu 78. sic complexus est.

- 53 Agnoscamus geminam substantiam, diuinam scilicet,
 53 qua equalis est Patri, & humanam, qua minor est Pa-
 53 tre, vtranque autem simul, non Duo, sed vnus est Chri-
 53 stus, ne sit quaternitas, non Trinitas Deus, & per hoc
 53 Christus est Deus, anima rationalis & caro. Hactenus Aug. qui similiter aperit fontem communicatio-
 nis idiomatum, cuius causa idem subiectum diuersam
 & plerunque contrariam denominationem recipit. Id
 apparet in domino & saluatore nostro, qui propter
 diuinitatem dicitur Patri equalis, expers temporis,
 incircumscribitus, immensus, incomprehensus, impa-
 tibilis, propter carnem Patre minor, in tempore genitus.

Commun-
 catio id-
 iomatun

circumscriptus, mensus, passus, omnibus denique obnoxius, quibus reliqui homines, dempto peccato iisq; quæ peccati adiuncta sunt, qualis censetur ignorantio, mentis caligo, &c.

Tribus modis aliquid dicitur fieri illud.

Quod genus conuersionis in Eucharistia.

35. Vnus autem non conuersione diuinitatis sed assumptione humanitatis. Cum hæc substantia dicitur fieri illa, id tripliciter intelligi potest. Vno modo per mutationem, conuersionem seu transitionem vnius naturæ in alteram, sic vt altera substantia in alterius naturam commutetur, vt cum aqua fit aer, aqua vinum, Ioan. 2. virga serpens, Exodi 6. Altero per successionem, vt cum ex nocte fit dies, ex pane corpus Christi in Eucharistia, atq; in cæteris, in quibus altera substantia in alterius planè intereuntis locum succedit. Tertio per assumptionem siue accessionem alterius substantiæ siue naturæ, ita vt ex vtraque incolumi & salua vnum subiectum existat, quæ hypostasis dicitur. Sic ferrum fit ignis, cum in eum ita conuertitur, vt ferrum ignis non dicatur, sed naturam & proprietatem vtriusque ferri videlicet & ignis conseruet. Sic (nam has similitudines duas inter se Origines, Cyrillus & Damascenus contulerunt) Verbum caro factum est, quod carnem seu humanam naturam suscepit, non quod in eam conuersum sit, aut in eius pereuntis locum successerit. Hic ergo assumendi verbum valde est accommodatum. Vnde & eo similibusve scriptura vtitur. Paulus ad Heb. 2. Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahamæ ἐπιλαµβάνεται apprehendit, accepit, assumpsit. Ad Phil. 2. formam serui ἐλαβεν accepit, assumpsit. Vt enim primus dicitur factus in animam viuentem seu anima viuens, quod animam viuentem sibi diuinitus additam & in vnam hypostasim conflatam

Assumendi verbum.

sumpsit.

si *in* pserit, sic secundus homo factus est caro, id est, assumpsit carnem in vnitatem diuinæ personæ. Nam non de qualibet assumptione id accipiendum, qualis etiam dicitur quædam applicatio & cōiunctio alienæ & à diuina natura separata per seque cōsistētis rei, vt cū Tertullianus in libro de carne scribit spiritū s. assumpsisse substantiam extraneam, id est, columbam.

Duplex assumptione
sumptio
rci,

36. Vnus non confusione substantiæ sed vnitatem personæ. Multi eorū, qui post Eutychem disputationem de duabus naturis in se aut cōfusus, aut commutatus persecuti sunt eo se precipitarunt, vt faterentur, neutram quidem naturarum in alteram fuisse permutatam, q̄ tamen dicere suæ sectæ auctoribus primis familiare erat, sed ex duabus alteratis tertium aliquid extitisse. Mixtū id appellarent philosophi, apud quorum principem libro primo de ortu extremo capite mixtio definitur eorū, quæ inter se temperari possunt, commutatorum vniō. Aduersum autem istos pronuntiat Athanasius sine cōfusione vnitatem esse personæ, quod duæ naturæ, quantumuis se inuicem immeent, inconfuse vniantur, nec in se transmulentur, deitate à sua simplicitate non discedente, & humana natura in diuinitatem non migrante.

Quid N. &
tio.

Quare autem hęc personæ sit vnitatis facile capit, qui repetit è superioribus personæ definitionem ac tenet eius rationem in per se consistendo positam. Hoc enim constituto, humana natura à Christo assumpta cū aliunde pendeat, atque ab alio sustineatur, nempe à Verbo, à cuius hypostasi nūquam fuit separata, persona dici non debet. Vnde Græci hęc sacram hominis substantiam non hypostasim sed *ὀνομαστικὴν* vocant, quasi in alio subsistentem, & vt sic dicam, personatam. Et Latini non dicunt propriè Chri-

Cur vnica
in Christo
sit persona.

Christus nō stum assumpsisse hominem, etsi hæc locutio interdum
 assumpsit apud veteres occurrat, sed humanitatem, quòd Ho-
 hominem, minis vox concretorum more non modò naturam, sed
 sed huma- & naturæ subsistentiam atque hypostasim declaret.
 nã naturã. Nunquam autem ex ea carne & hac anima, quam
 Verbũ assumpsit vlla fuit composita persona, cum, vt
 rectè à Sententiarum scriptore dictum est, eam animam
 eamque carnem accipiendo vniuerit, & vniendo ac-
 ceperit. Hoc significauit B. Ioannes per illud, Verbũ ca-
 ro factum est. Nam si humana Christi substantia extra
 verbum aliquando constitisset, dicere debuerat, Caro
 facta est Verbum; id est, caro ante facta, postea à Ver-
 bo suscepta est. Hinc facile percipitur, quàm rectè à
 Scholasticis scriptũ sit vnionem deitatis cum humana
 natura esse in vnitae personæ non humanæ, sed diui-
 næ, non assumptæ, sed assumptis, nō personæ cuiuslibet,
 sed solius verbi. Idque ne vel humana Christi na-
 tura per se constituisse, aut etiamnum constare, vel Pater
 & Spiritus carnem assumpsisse videantur.

IOAN. I.

37. Nam sicut anima rationalis & caro vnus
 est homo. Hypostaticè scilicet id est, sicut anima ra-
 tionis particeps & caro vnã hominis personã con-
 ficiunt, sic Deus & homo vnus est Christus. i. vnã per-
 sonam Christi constituunt. Eo enim hæc similitudo pro-
 priè pertinet, vt à Durando scholastico non ignobili
 annotatam est lib. 3. sentent. dist. 6. q. 3. Et proinde hæc
 etiam similitudine ad declarandum vnã esse in Chri-
 sto hypostasim vsi sunt Augustinus ad Dardanum epi-
 stola 57. in Enchiridio cap. 36. lib. 13. de Trinit. cap. 17.
 Et in libro de Trinitate & vnitae Dei, & Tract. 75.
 in Ioan. Iustinus Martyr in expositione fidei, Nazanz.
 prima ad Clidonium epistola, Cyrillus cap. 8. libri de

incarnatione vnigeniti, Damasc. lib. 3. cap. 3. Vincen-
 tius Lyrinēsis de antiq. fid. Prætereà Ecclesia in Ephe-
 sino cōcilio. Testis est Cyrillus in Epistola, quā auctōri-
 tate totius synodi scripsit ad Nestorium. Quamuis, in-
 quit, Verbum habitauerit in nobis, & dictum sit in
 Christo habitare omnem plenitudinē diuinitatis cor-
 poraliter, attamen intelligimus eum talem sibi fecisse
 habitationem, qualem & anima hominis habere cre-
 ditur ad proprium corpus. Et post, Non enim duplex
 est vnus Christus, quamuis ex duabus diuersis que re-
 bus ad vnitatem cognoscatur indiuiduam conuenisse,
 sicut homo quoque ex anima constans & corpore, nō
 duplex, sed vnus potius est ex vtroque. Quia autem
 nulla est similitudo tam propria, quæ non habeat mul-
 tum diuersitatis, videamus quatenus hæc ad præsens
 institutum accommodari debeat, quatenus nō debeat, attingit
 Primum sicut in homine due nature planissimè distin-
 tionem hy-
 guntur, vt tamen nō duos homines nec duas personas, poststaticā.
 nec duos Abrahāmos esse censeamus, sed vnū hominē
 ex duplici natura spiritali corporeāq; cōstitutū, ita in
 Christo, vt tamen non duas personas aut duos Christos
 constitui, & Christum diuidi atque conuelli dicamus.
 Dux enim in eo coniunguntur, vt tamen non confun-
 dantur, neque altera in alteram intereat aut commu-
 tetur, quemadmodum Augustinus epistola tertia con-
 testatur. Sicut, inquit, in vnitate personæ anima vnitur
 corpori, vt homo sit, ita in vnitate personæ Deus vni-
 tur homini vt Christus sit. In illa ergo persona mixtu-
 ra est animæ & corporis, in hac persona mixtura est
 Dei & hominis, si tamen recedat auditor à consuetu-
 dine corporum, qua solent duo liquores ita commi-
 sceri, vt neuter seruet integritatem suam. Quamquam

Ioan. 1.
 Col. 2.

similitudo

hæc tantū

attingit r

tionem hy-

poststaticā.

sed vnū hominē

ita in

vt tamen non duas personas aut duos Christos

constitui, & Christum diuidi atque conuelli dicamus.

vt tamen non confun-

attingit r

Aug ad vō

lustratione

epist. 3.

» *Et in ipsis corporibus aëri lux incorrupta misceatur.*
 » Ergo Persona hominis Vnio est animæ & corporis.
 » Persona autem Christi Vnio Dei & hominis. Deinde
 secunda ra quemadmodum anima coniuncta cum corpore corpus
 tio similitu animatum denominat, ita diuinitas hominem Deum.
 dinis. Et si enim species disparata de se mutuo non enuntian-
 tur, cum hæc falsæ sint, Homo est arbor, Arbor est a-
 sinus, a sinus est lapis, id tamen fallit vbi duarum na-
 turarum disparium: talis facta est Vnio qualis animæ,
 & corporis.

Tertio.

Tertio, vti anima in corpore cum cor-
 pore aliquas actiones habet communes, vt sentire, ap-
 petere, trisari, gaudere, amare, quædam proprias, vt
 intelligere, vt velle, sic diuinitas cū humanitate quas-
 dam crepæias communicat, vt rerum omnium peritiã,
 vt miraculorum effectiõnem, quædam non commu-
 nicat, siue quia natura humana eorum minimè est ca-
 pax, siue quia illas ad suã perfectiõnem non requirit, cis
 in smodi sunt omnipotètia & omnipræsentiã. Quarto,
 quæadmodū anima multa per corp' gerit. (Nã per cor-
 pus fabricat, legit, curat, ferit, &c.) per se plurima si-
 ne corporis adminiculo administrat, vt cū se à con-
 tagione carnis liberans cælestia, diuina, æterna con-
 templat, (Non enim ita alligata est corpori, quin ali-
 quando illo se soluat & explicet) ita diuinitas multa
 exercet per suam humanitatem, olim quidem per ip-
 sam miracula edidit, cælestem sapientiã hominibus
 nuntiauit, salutem nostram operata est, hodie verò in
 Eucharistia gratiam nobis largitur, corpora mentes-
 que alit, pontificis & mediatoris officium obit, &
 pleraque alia exequitur nobis apprimè salutaria.

Quinto.

Quinto, anima non omnia verè & essentialiter cum
 corpore communicat, sed duntaxat titulo tenet.

Nam corpus humanum non dicitur rationis consili-
 que particeps nisi per accidens & rursus corpus non
 communicat cum mente sua omnia nisi quadam con-
 secutione cum secabilitatem, ægritudinem, mortalita-
 tem & similia ei non tribuat. Ita Diuinitas non vni-
 uersas suas proprietates humanitati largitur, & vi-
 cissim humanitas suas diuinitati non tribuit, nisi per
 idiomatum communicationem, id est, per accidens &
 improprie. Sic enim Christus homo æternus dicitur Communi-
 omnipotens, vbiq; consistens, quia Deus etiam est, catio idio-
 cuius hæc sunt notæ propriæ. Postremò, quemadmodum matum.
 actiones vtriusque toti composito verè tribuuntur, Sexta.
 quæ alioqui naturis separatis tantummodò conueni-
 rent, sic enim homo intelligit, vult, ratiocinatur, me-
 dicinam facit, negotia exercet, ægrotat, cum tamen
 intelligere, velle, ratiocinari functiones sint animi
 propriæ: ægrotare, sitire, famere corporis, reliquæ vtri-
 que communes: ita toti personæ Christi omnia abso-
 lutè tribui possunt, quæ sigillatim de altera naturarū
 prædicantur. Christus enim æternus est & temporalis,
 infinitus, & finitus, vbiq; & non vbiq; contraria pro- Cõplexio
 fectò multa propter diuersas naturarum proprietates notanda.
 in se vnū colligens. Breuiter Vnio hyposthuica tam ar-
 cta est, vt propter eam enunciationes in quibus na-
 tura dicuntur de tota persona per synecdochen, id est,
 communicationem idiomatum, recipiat, Verbum ca-
 ro factum est, omnis caro videbit salutare Dei,
 id est, homo, Animæ septuaginta descenderunt
 in Aegyptum, id est, homines. Et è conuerso persona
 de naturis, Non mortui Domine laudabunt te,
 neque omnes, qui descendant in sepulchrum,
 hoc est, corpora mortuorum, quæ iacebunt muta &

Ioan. 1.
 E. 1. 30.
 Gen.

Ps. 6.

Ps. 9.

Es. 48.

Quæ hîc
dissimilia.
Vide Ban-
dinum.

stúpida in suis sepulchris. Quoniam non est in morte qui memor sit tui, id est, corpora mortua silent in morte, & tui recordari desinunt. Descendant in infernum viuentes & cõuertantur peccatores in infernum, id est, animæ quæ viuunt, animæ peccatorum descendant ad inferos. Descendentes in foueam, corpora descendantia. Quatenus autem, hîc dissimilia multa reperiri queant, age propter Vbiquitarios & semieutychianos explicemus. In primis non sicut anima & corpus hominem secundû substantiam componunt, ita diuinitatem & humanitatem partes esse Christi constituentes arbitrãdum est, ne Verbi existentia dependeat ab esse Totius. Deinde si vnio diuinitatis humanitatisque æquaret vnionem animæ & corporis, diuinitas esset forma humanitatis, eaque vnio esset essentialis, cum tamen sit tantum personalis, quæ inter essentialem & accidentariam media existit. Præterea animus & corpus faciunt vnã hominem sicut potestas & actus, sicut materia & forma. Atqui vtrique natura hic actus est, & velut forma. Rursum ex animo & corpore efficitur tertia quedam natura, quæ nec animus est, nec corpus, scilicet homo vtrique natura constans, qui & significat vnã naturam compositam ex duabus. Atqui Christus tantum significat vnã personam habentem duas naturas. Postremò ex animo & corpore efficitur quoddam suppositum quod neque proprium est corporis neque animi sed commune vtrique. Ex natura autem Dei & humana nullum suppositum efficitur, sed id, quod erat diuinum suppositum, sustentat vtrique naturam.

28 Descendit ad inferos. Ambrosius in quintum

caput ad Romanos auctor est Ariaros huic articulo ita fuisse aduersatos, vt eum de Symbolo Apostolorum expungerent. Ab his parum absunt, qui vel eum per inanem *ἑρπυλοῖδο* confundunt cum altero, Sepultus est, vel tropicè inferorum vocem ad nescio quam desperationem & gehennæ sensum horrendum torquêt. In illis est Bucerus & magna Germanorum pars, in istis Calvinus & Beza, & reliqua Geneuensium coluuias. Ecclesia omnium temporum credidit, quod verba simpliciter sonant, Christum mortuum, corpore quidem elatum fuisse in sepulchrum, ita tamen vt nõ experiretur corruptionem, animo autem descendisse ad inferos, non quidem vt dolores inferni pateretur, (illos quippe non sensit) sed vt illinc Patres, qui sub spe reseruabatur, extraheret. Eò descendens vt victor, non vt debitor, vt sonat vulgaris Scholasticorum paræmia. Quod nituntur voce Hebraica *שׁוֹל*, impudenter certè faciunt, ac quemadmodum in errore vertantur, qui eam vocem nõquam sepulchrum designare contendunt, sic fronte sunt perfricta, qui vsquam Gehennæ regionem negant significare. Tantum enim abest, vt eam non significet, vt etiam primò, propriè ac per se illam significet, nec nisi per quendam tropum ad sepulchri acceptionem transferatur. Istud primùm apparet è veteribus cunctis interpretibus, scorsum è septuaginta, qui constanter *שׁוֹל* reddunt voce *ἄδου*. Deinde Talmudicæ & Chaldaei par.aphr. asis, dum tractant locum Psalmi 49. Redimet animam meam de manu Seól, & versum Psalmi noni, Conuertantur omnes peccatores in infernum, Seóla, itémque similes, Seól exponunt Ghehinnom. i. Gehennam. Quin etiã addunt in Deras nõ *שׁוֹל* finibus adiici ad declarandum,

Castalio p.
tauit Seol
Heb. tãtum
significare
Gehennã.

Seol, propriè
infernum
significat.

*Celle inferni multi-
plices.* quod non solum ad infernum impij descendant, sed
etiam ad inferiorem inferni gradum. Constituunt enim
varia Gehennæ Tabulata, ut ad Psalmum 9. R.

Luc. 16.

1. Pet. 3.

Apoc. 9.

19.

20.

Matt. 5.

25.

Apoc. 9.

David indicat, id est, septem, quemadmodum è suis
maioribus recenset R. Solomon sub finem capituli 24.
Esaiæ. Nostri tamen eius quatuor receptacula tantum-
modo numerant, limbum Patrum, cui Christus Sinus
Abrahæ nomen imposuit, limbum puerorum, qui abs-
que baptismi regeneratione vita excesserunt, Purga-
torium, quem locum perspicue carceris nomine intelli-
git D. Petrus, damnatorum tartarum, qui in Psalmis
nuncupatur infernus inferior, in Apocalypsi, puteus
abyssi, Abaddon, Apollyon, q. perditio, abyssus, stagnû
ignis & sulphuris, in Euangelio, gehenna, ignis ater-
nus, ignis inextinguibilis. Sed ad rem. Seol sonare ge-
hennam etiam intelligitur ex adiunctione. solet enim
iungi explicationis causa, & *עוֹל אַבְדּוֹן* cum voca-
bulo *אַבְדּוֹן*, Abaddon, quod significare abyssum in-
ferni, perditionis que locum grauius est D. Ioannis te-
stimonium, quam ut possit excipi. Iob 26, Nudus est
seol, infernus coram eo, & non vestimentum ipsi A-
baddon. Prouerb. 15. *אַבְדּוֹן וְאַחַד* infernus &
perditio. Præterea Hebræorum omnium hæc sententia
est. R. leui. in 26. Iob. *שְׂאוֹל הוּא מְטָה בְּמִוְחָלֵט*.
שְׂאוֹל הוּא מְטָה בְּמִוְחָלֵט seol est unius mundi locus, propriè si-
ue absolutè, id est, mundi centrum. R. Abraham in 2.
cap. Ionæ. *שְׂאוֹל מְקוֹם עֵמוֹק הַפֶּה הַשָּׁמַיִם*.
שְׂאוֹל מְקוֹם עֵמוֹק הַפֶּה הַשָּׁמַיִם seol locus est profundus oppositus
caelo, qui locus est mundi superus. Et Psalm. 139. si de-
scendero in infernum ades, Seol, inquit, locus est to-
tius terræ infimus oppositus caelo. R. Solomon Ps. 49.
Interpretatur *גֵּיהֵנּוֹם* gehennam. Hebræi in Midras
trahunt Psalm. 6. *כִּי שְׂאוֹן בְּהוֹל יוֹדֵד*

בניהנם וכן ישעיה אומר הרחיבה שאול
 &c. *Quicumque circumcissus est, descendet in gehennam.* sicut minatur Esaias, Dilatauit Seol, infernus animam suam, & aperuit os suum sine statuto, id est, ut subiicit Midras, in eum exeruit os hians, qui est absq; statuto circumcisionis. In eundem locū Esaiæ Lyranus & origine & eruditione Hebræus, infernus, inquit. i. Seol duobus modis accipitur, in scriptura, vno p fossa, in qua ponuntur corpora mortuorum, altero pro loco, in quem descendunt animi eorum, qui non subuolant in celum. Elias in Methurgheman confirmat, dum scribit magna ex parte Seol transferri in גיהנם. i. gehennam à Paraphrastis Chaldaicis. Et ne quis possit de eius mente dubitare in Tisbi gehennam apud suos, significare scribit regionem cruciatibus & suppliciis sempiternis destinatam. Postremò sententiæ Christi & Luc. 16. Ioannis discipuli ipsius dilecti communire id debent. Apoc. 19. Hi cū in historia diuitis, & Apocalypsi inferni vocē & 20. usurpauerint, non pro sepulchro, quemadmodum isti solent sumere, sed loco cruciatus, vti illic vocatur, facta etiam ignis & flammæ mentione, nec illi Hebraicè loquentes ad id alia voce vti potuerint, quàm שאול vel Syriaco flexu שׂוּר, apertè testati sunt istorum opinionem sine pingui inscitia probari haudquaquam posse. Clarus est versus Psalmi 49, Verum Deus redimet animam meam de manu Seol, inferi, cū acceperit me. Se opponēs impiis, qui fiduciā in diuitiarū incerto collocāt. Illi certè, inquit, peribūt, ac infernus illis erit pro æterno habitaculo. Me verò dominus, cū acceperit me, id est, de vita sustulerit, ut Rabbini rectè interpretantur, liberabit me non de sepulchro, (nam non carebo honore sepulturae, aut non communis ero mortis, quæ omnibus communis est) sed

de inferno, in quem cadere solent impij. Propriè ergo Seol designat profundiora mundi loca, atque aded ipsum terræ centrum. nempe quia peccatorum animæ,

Inferi sunt imò verò & tandem, corpora illò deiruduntur. Nam circa cètrū illuc inferorum locum sitū esse omnibus, nedum Chri-

mundi. stianis, semper fuit persuasum. Tertullianus, ut omit-

Plato in A- tam Hebræorum, Philosophorum, Poëtarum cōmunes xiocho. dicitur, libro de anima, pag. 685. cap. de eius receptu,

Virg. lib. 6. Inferos, ait Plato, velut gremiū terræ describit in Phæ-

ancid. done, quo omnes labe mundialium sordium confluūt,

&c. Et paulò post, Nobis inferis non nuda cauositas, nec subdiualis aliqua mundi sentina creduntur, sed in fossa terræ & in alto vastitas, & ipsis visceribus eius abstrusa profunditas. Siquidem Christum in corde ter-

ræ triduum mortis legimus expunctum, id est, in recessu intimo & interno, & in ipsa terra operto, & in-

tra ipsam cauato, & inferioribus adhuc abyssis superstructo. strabus in 14. Esaiæ ad illud, Infernus subter te conturbatus est, sub terra, inquit, positus est infernus, in quo visus sit diues ille à Lazaro, vnde dominus vinctos suos eruit, ac vbi vinctum diabolū deseruit. Ad eundem locum Nicolaus Lyranus, com-

muni notione infernū collocatum fuisse in terre parte profundissima asserit, itémque ad caput eiusdem 30.

refellit Hebræos, quorum opinione gehenna instituta est secundo orbis conditi die, ex hac loci positione. Nā

die 2. inquit, distinctio duntaxat facta est, celi ab aquis, vbi nō extat gehēna, sed circa centrū terre, sicut cēsant doctores. Anselmus Cantuariēsis expressius alicubi commemoravit sententiam esse Ecclesiæ, ut in-

feri illic siti sint, vbi terræ medium collocatur. Vnde

& Augustinus retractans quendam locum sub terris

Aug. in lib.
Retract.

Inferi illic siti sint, vbi terræ medium collocatur. Vnde

& Augustinus retractans quendam locum sub terris

eos existerè memorat, & D. Hieronymus enarrans di- Hieron. in
ctum domini, Sicut fuit Ionas in ventre ceti, sic Matth. 12.
Filius hominis in corde terræ, Quemadmodum,
inquit, cor est in medio animalis, ita infernus in me-
dio terræ.

Sed quid hoc, inquit facit ad articulum, Descen- An Chri-
dit ad inferos, cum præsertim ad locū suppliciorum stus descē-
eternorum Christi anima non videatur descendisse? derit in ge-
Irimū attingo sententiam Ambrosij, qui in quartum hennam.
caput Epistolæ ad Ephesios docet Christum descendis-
se etiam ad locū damnatorum, illinc ut aliquos erue-
ret, cæteris verò se demonstraret Christum Filium Dei
viui, qui esset constitutus vniuersorum iudex. Deinde
repello temeritatem sectariorum, qui aliquid glorio-
sūm reperisse se putāt, dum garrunt vocem Hebræam
𐤀𐤏𐤍 proprie sonare sepulchrum. Postremò ostendo
Christum non tantū anima descēdisse in locum, vbi
piorum animæ requiescebant, de quo illud domini ad
latronem conuersum, Hodie mecum eris in Paradiso,
sed etiam in carcerem, de quo Petrus loquitur, vbi non I. Pet. 3.
sine cruciatu propter ante actæ vitæ culpas peccatores
tenebantur. Atque hinc certè Hieronymus ad Danielis
tertium caput scribit, quartum, qui descēdit in forna-
cem ad tres pueros, in typo præfigurasse Filium Dei,
qui in fornacem descendit inferni, in quo clausæ &
peccatorum & iustorum animæ tenebātur, ut absque
exustione noxæque sui eos, qui detinebantur inclusi, Act. 2.
mortis vinculis liberaret. Et Augustinus lib. 12. de Ge-
nesi ad literam cap. 33. concionem Petri de solutis do-
loribus inferni non posse aliter intelligi affirmat, quàm
ut aliqui soluti ereptique censeantur è doloribus &
supplicii inferni. Cætera apud eundem lege ad He-

1. Pet. 3.
 & 4.
 Infidelis
 qui non
 credit hūc
 articulum.

De sinu
 Abrahæ.

In triduo
 Christus
 tribus in
 locis.

modium epistola 99. vbi exponit oraculum de Euangelio mortuis per Christum mortuum quidem carne, viuificatum autem spiritu predicato, ac infideles appellat, qui talem Christi ad inferos descensum inficiantur. Quis nisi infidelis, inquit, neget apud inferos Christum fuisse. Et paulò post, secundum Catholicam fidem firma autoritate fundatam, tenendum Christum fuisse apud inferos. Lege præterea eius epistolam 57. quæ est ad Dardanum, vbi quid sit, Hodie mecum eris in paradiso, explicandum suscipit, docetque non repugnare ut idem Christus & in sinum Abrahæ & in carcerem afflictionibus destinatum vicissim penetrauerit. Ut profectò ex eo facile innotescit, quod ad Paulam super obitu Blesillæ scripsit Hieronymus. Nam sinus Abrahæ locus quidem extitit refrigerij, sed tamen inferni erat portio, quem iam modum ante eum Tertullianus libr. 4. contra Marcionem notauit hisce verbis. Etsi regio illa (de sinu Abrahæ loquitur) non sit celestis, tamè est inferis sublimior. Adde quod Nyssenus ostendit oratione prima de Resurrectione potuisse Christum eodem tempore tribus esse in locis, in manibus Patris, in paradiso, in inferno, propter ætã diuinitatis eum animo & corpore coniunctionem, quæ tanta fuit, ut iuxta Theologorum prouerbiũ, quod Christus semel assumpsit, nõ quã dimiserit. Itaque quoniã corpus erat adunatum diuinæ Verbi personæ, cum corpus extabat in sepulchro, illic quoque extabat Christus, item cum anima erat in inferno, in eo etiam erat Christus, denique cum diuinitas in paradiso siue manibus siue sinu Patris conqueſcebat, Christum quis inde remouerit? Hanc extitisse fidem veteris Ecclesiæ testatur Ignatius in Epistola ad Trallianos, vbi summam fidei & quasi symbolum re-

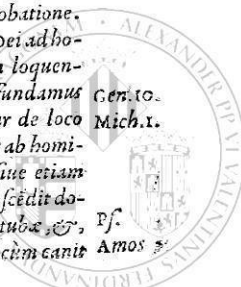
citat, Epiphanius in hæresibus 77. & 69. & in An-
chorato, Hirenæus sub extremum libri quinti, Athana-
sius lib. 3. de incarnatione Verbi, Nazarenus oratio-
ne de Paschate, Basiliius in Psalmum 48.

39 Ascendit ad cælos. Hic articulus potest accipi
de diuinitate Christi, quæ aduersa quadam ratione
venisse & descendisse è cælo, è sinu Patris, à Patre di-
citur. Quemadmodum igitur Dei Filius descendit, non
quòd inde recesserit, vnde descendisse asseritur, sed
quia nobis sub naturæ humanæ integumeto apparuit.
(Nam localis non est iste descensus) sic hinc ascendisse
dici potest, cum humanitatem in cælum sustulit, nõ quòd
à nobis secundum diuinam substantiam, quæ vbique
est, à nobis tum discesserit, sed quia eius humanitate, in
qua cernebatur, in cælum sublata præsentia illius di-
uinitatis latet apud nos, nec potest conspici. Hanc esse
Augustini sententiam apparet è 96. tractatu in Ioan-
nem, dum interpretatur oraculum, Vado vobis locum
parare. si bene, inquit, te (ò Christe) intelligo, nec vnde
vadis, nec vnde venis recedis. Vadis latendo, venis
apparendo, sed nisi maneat regendo, & nos proficia-
mus bene viuendo, quomodo præparabitur locus? nec
hæc interpretatio caret Scripturarum approbatione.
Nam illæ vti ad declarandum peculiarem Dei ad ho-
mines aduentum, & quasi introitum Deum loquen-
tem hoc modo faciunt, Descendam & confundam
labium eorum, & Ecce dominus egreditur de loco
suo & descendit, ita ad exprimendum eius ab homi-
nibus recessum per pœnas de nobis sumptas siue etiam
ob aliam causam, rursus de eo loquuntur, Ascendit do-
minus in iubilo, ascendit dominus in voce tubæ, &
Qui edificat in cælo ascensionem suam, ut cum canit

Ascensio in
cælum potest
accipi se-
cundum di-
uinitatem:

Gen. 10.
Mich. 1.

Pf.
Amos 5.

Poëta, Terras Astræa reliquit.

Quatenus autem humana natura ascensio conuenit, articulus planus est, nec eget longiore tractatione. Nempe humanitatē suam dominus post 40. dies à sua resurrectione sustulit in cælum. i. locum beatorum supra omnes cælos, qui motu, influxu, lumine suo horum inferiorum commoditatibus vtilitatibusq; inseruiunt. Hoc piorum quidem domicilium tantummodo Strab^o, Bedæ & recentiorum authoritate Empyreï nomen obtinet. Caterùm veteris Ecclesiæ fide atque sententiæ eius veritas commendatur. Nam de illo ex D. Augustini dictatis sic Iunilius Africanus Episcopus in principio Genesios pertractās scribit. Ipsum enim est cælum superius, quod ab omni huius mundi volubilis statu secretum diuinæ gloriæ præsentia manet semper quietum. Nam de nostro cælo, in quo posita sunt luminaria huic sæculo necessaria in sequentibus scriptura quomodo & quando factum sit, declarat. Non ergo superius cælum, quod mortaliū est omnium inaccessibile circumspēctibus inane creatum est, & vacuum; ut terra, quia nimirum mox creatum suis incolis, id est, beatissimis angelorum agminibus est impletum.

Et paulò infra. In eius expositione sententiæ S. Hieronymus meminit & superioris cæli ita scribens. Antequam de cælo corrueret (diabolus) ista dicebat, & postquam de cælo corruit. Si adhuc in cælo positus, quomodo nunc dicit in cælum ascendam? sed quia legimus, cælum cæli domino cum esset in cælo, id est, firmamento, in cælum, vbi est solium domini cupiebat ascendere, non humilitate sed superbia. Sin autē postquam de cælo corruit ita loquitur, in cælū ascendam, exaltabo solium meum, arrogantia debemus intelligere.

De cælo
Empyreï
re.

Hiero. in
illud, A-
scēdam
in cælū.
14.

Et utroque antiquior B. Basilus in Hexaemero hanc beatam sedem, eius gloriam & antiquitatem describens, Erat, inquit, sanè status quidam mundi generatione superior, abstractis illis à concrezione materie

Hom. I.

potentius mundo præstantioribus pro decoro accommodatus, temporis etiam conditione anterior, æternus nimirum & perpes, hoc est, nulli vnquam subiectus corruptioni ac destructioni. Quæ accepta ex

Apoc. 21.

illa cælestis domicilij designatione, quam Ioannes in Apocalypsi delineat, dubitare non potest, qui illâ factam attendit, postquam Bestia Antichristus cum suo Pseudopropheta in signum ignis & sulphuris est præcipitatus, postquam satanas, qui seducebat gentes in abyssum est detractus, postquam magni & pusilli mortui stare cæperunt in conspectu agni, & libri conscientiarum aperti sunt, ut de illa cælesti domo, quæ

Apo. 20.

& ciuitas magna & paradysus dicitur, ubi perpetua filij Dei & sponsæ eius ecclesiæ nuptiæ celebrantur, lubeat cum Propheta Baruch exclamare, O Israël,

Bar. 3.

quàm magna est domus Dei, & ingens locus possessionis eius. Mirum est autem gentilem Philosophum sine fide, sine verbo Dei de ea, hæc tam præclara scribere potuisse. Verspicuum illud est nec locum extra

Arist. lib. 1.

cælum esse, nec inane, nec tempus. Itaque ea quæ ibi sunt non sunt in loco, nec ea tempus ad senectutem compellit, nec eorum, quæ supra extremum orbem eorum, qui descripti distinctique sunt, habitant, vlla est mutatio, sed ab omni commutatione vique externa libera & secreta & optimam vitam, quæque seipsa contenta est maximè, ex seque omnia, quæ optare quis possit, copiosissimè suppeditat, per omne ævum traducunt. Nam quid his cūminis, quid celsius dici scribē-

de celo

cap. 9.

Cælū Em-
pyreū non
esse increa-
tum.

ve possit, equidem nescio. Illud tantū reprehendō,
quod quidam meliores profectō philosophi, quā
Christiani caelestem separatarum mentium sedem non
esse procreatam, sed quasi esse fulgorem à Deo ab
omni aeternitate manantem existimant. Quo quid nō
dicam falsius, sed repugnantia magis inuolutum pro-
nuntiari potest, cū præsertim istis hoc cælum non sit
Deus? Quicquid enim Deus non est, illud oportet
esse procreatum, & vicissim quicquid non est pro-
creatum Dei appellatione atque essentia censeatur
necessē est. Et tamen Hebræorum plerique, ac in eis
quidem R. Eliézer in suis PirKé, in ea versantur opi-
nionē. Quin etiam ad ipsos R. David Kimhi acce-
dens in commentariis secretioribus in Quadrigā Eze-
chielis ita scribit, הכסא לא יהיה דבר הויץ
מעצמו כי אין למעלה מן הרקיע נפרד
אחר אלא היושב והכסא מורה כמותו

Solium (ita autem sedem, in עזמותו ונרולתו
qua Deus se copiosè communicat, appellant Hebræi)
non est aliquid extra Deum, cū supra cælum nihil sit
separatum, per seque constans præter Deum, qui se-
det, solium autem declarat quantitatem ipsius, sub-
stantiam atque magnitudinem. Quemadmodum
enim (ut ille subiicit) rex internoscitur, qui fortassis
alioqui multis ignotus esset, dum sedet in throno re-
gio supra principes suos, sic natura sapientiæque
Dei sedentis ipsum ostendit esse rem nobilissimam,
causamque omnium. R. Mosè Maiemonis filius nono
capite partis primæ libri, qui inscribitur Moré Neba-

etiam, eadem docet. Sedes, inquit, Dei aliud non est, quam ipsius essentia, nec est aliqua creatura, ut sit creator inuentus in sede & sine sede, quia istud esset blasphemia, & scriptura dicit, Tu Deus in aeternum permanes, sedes tua in saeculum saeculi. Hinc enim demonstratur nihil esse separatum ab ipso. Ideoque sedes hoc loco & in aliis pluribus est gloria sua & fortitudo, quae non est aliud ab essentia sua. Atqui ipse potius audiendus erat, cum hanc sententiam infirmaret lib. 2. eiusdem operis cap. 27 & 28. doceretque cum nostro D. Thoma hanc beatorum sedem fuisse creatam siue cum materia informi, quam chaos nominamus, siue potius incertis ante saeculis. Nam Hebraei qui Dei thronum creatum contra R. Eliezerem defendunt, in eam inclinant sententiam. Auctor R. David Kimhi in 22. Esaiæ, ubi septem esse asserit, quae Veteres Patres tradiderint à Deo fuisse procreata, antequam mundus conderetur. In quibus hanc regionem, de qua agimus reponit, sequutus opinionem Abben Ezra, qui in commentariis in Decalogum docet mundum conditum Dei potestate ac numine.

40 Sedet ad dexteram Dei. Hic articulorum omnium solus metaphoricè exponendus est. Nam Deus dum res sit spiritualis & planè incorporea neque stat, neque sedet, nihil habet dextrum, nihil laeuum, ut per sessionem ad dexteram locus quidam corporeus significari valeat. sed non satis claret, quò referri debeat tropus, ac primum quid demonstret, deinde vtrum ad diuinam Christi naturam, an ad humanam, aut etiam vtramque accommodandus sit Graeci magna ex parte dexteram interpretantur gloriam & honorem Diuinitatis, in quo Filius ante saecula,

Ioan 4.

Opinio
coru de
sione ad
dexteram

Vt Deus & Patris ὁμοῖος, semper existit. Itaque Se-
 dere ad Dexteram Patris nihil esse aliud sentiunt,
 quàm simul cum patre obtinere ὁμοῖος gloriam, bea-
 titudinem, potestatem Regum more, qui filios ad suos
 thronos euehunt, suæque gloriæ & maiestatis con-
 sortes faciunt. Vnde Basilius cap. 6. libri de s. spiritu
 ad Amphilochoium, ἡ δεξιά τὸ τίς ἀξίας ὁ-
 μῶσι μὴ. *Dextra est dignitatis honorisque aequalitas.*
 Et Athanasias oratione 2. contra Arianos pag. operū
 163. *Christus ad dexteram sedens, non ad sinistram*
sedentem habet Patrem, sed ideò hoc dictum est, quia
quod dextrum & magnificum est ac Patri ascribitur,
hoc ipsum quoque Filius habeat. Atque inde est quod
dicit, omnia quæ habet Pater, mea sunt. Et ad Antio-
chum principem questione 78. de gloria Christi tra-
ctans, Dexteram quando audieris maiestatem &
gloriam Dei intellige. Damascenus idem sentit libro
quarto de Orthodoxa fide cap. 2. δεξιά τὸ τίς πατρὸς δέ-
ξιά τὴν δόξαν & τὴν ὑπερῶς τῆς ἁομῆς. Dexteram au-
tem Patris dicimus gloriam & honorem diuinitatis.
Nostri bisariam interpretantur. Qui sequuntur Au-
gustinum confessum huiusmodi iudiciariam potesta-
tem vniuersorum ipsi à patre collatam exponunt,
metaphora à præsidibus sumpta, qui pro tribunali
ad ius dicendum sedere consueuerunt. Sic enim
habet Aug. in sermone de symbolo. Sedere ad dexte-
ram Patris nihil est aliud, quàm simul cum Patre glo-
riam deitatis & iudiciariam potestatem habere im-
mutabilem. Quod videtur significare Paulus I. Cor.
15. dum illud Psalmi 109. sede à dextris meis, circun-
scribēs, Oportet, ait, illum regnare, donec ponat omnes
inimicos sub pedibus eius. Et ipse dominus Matthæi

Aug. sen-
 tentia.

26. *cum iudicij sui metū scelestis & impiis iniicit, verum tamen, inquit, dico vobis à modo videbitis Filium hominis sedentem ad dexteram virtutis Dei & venientem in nubibus caeli. Quemadmodum enim cum more Patronorum stātem legimus, cum interpellaturus pro nobis ex suo Mediatoris, Redemptoris, sacerdotis officio intelligitur, sic videtur induci in solio sedens, dum iudicis munia in eo attenduntur. Accedit formulā Hebraicā sedere idem esse ac praesidere, regnare, dominari. Es. 28. in die illa erit dominus Spiritus iudicij sedenti super iudicium, de Ezechia, qui apud Iudaeos regnabat. Paulus 1. Thes. 2. de Antichristo in templo Dei sedet, id est, praesidet atque regnat. sic Christus, cui Pater dedit omne iudicium, in dextera Patris sedere dici potest, hoc est, regnare, imperare, praesidere, utpote omnium dominus ac haeres constitutus. Recentiores in quibus D. Thomas, sedere ad dexteram Dei Trinitati esse proximum, potioribusque frui bonis siue gloria post Deū maxima interpretantur, q̄ dextera pars sit corporis potior, melior, nobilior, & humano more nequeat alter alterū sibi charissimū maiori honore afficere, aut evidentius aliis omnibus antepone, quā si ipsum ad dexteram suam asciscat & sibi à latere faciat, ut olim Iosephum Pharao. Hanc igitur ob causam Christus sedet ad dexteram, quoniam ex donorum communicatione, quā potuit fieri copiosissima, cuncta bona, quibus illius humanitas inter omnes res conditas excellit, possidet. Vnde quā etiam homo angelis dignior est, autoritate maior, felicitior, beator, omnibus virtutibus, perfectionibus & donis cumulatio, ut proinde nulli angelorum dictū sit aliquando, sede à dextris meis, quemadmodum differit*

Act. 7.

Recentior.
enarratio.

Heb. I.

ad Hebræos Apostolus. Et certè in sacris literis dextera est symbolū authoritatis, dignitatis, felicitatis, omnis generis præstatiæ, quæadmodū cõtrariorū sinistra pro-
 uerbiorū Salomonis tertio. Huic enarrationi scripturæ multa fauere videtur, quippè quæ sessionis huius maxime meminerint, cum de glorificatione Christi ignominia & dedecore crucis iam affecti sermo est, quasi propterea Pater ipsum ad dexteram suam exaltauerit. Marci ultimo capit. Dominus quidem Iesus postquam locutus est eis, ascēdit in cælum & sedet à dextris Dei. Ad Ephesios primo, Cùm suscitaret eum ex mortuis, hunc sedere fecit ad dexteram suam in cælestibus, supra omnem potestatem & principatum & virtutem & dominationem & omne nomen, quod nominatur nō solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro, & omnia subiecit sub pedibus eius, & ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam. ad Hebræos duodecimo, Qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet. Apocalypsis 3. Ego vici, & con sedi cum Patre meo in throno eius. I. Petri 3. Per Resurrectionem Iesu Christi, qui est in dextera Dei deglutiens mortem, ut vitæ æternæ hæredes efficeremur. Ex his non est difficile iudicare ad utram naturam hæc sessio referenda sit. Si Græcorum enarrationem sequimur Christus Deus ad dexteram Dei sedet, id est, in Dei æqualitate. Nam absurdum est credere, quod Brentiani magno obnixu lacertorum disputant Christum qua homo est, obtinuisse ea omnia quæ propria sunt Dei, eoque respectu esse omnipotentem, omnipresentem, &c. ut mox differam. Hinc ergo fit, ut Athanasius, cuius sententiam de sessione ad Dexteram duobus ex locis attulimus, putet consequens spi-

ritum sanctum sedere quoque ad dexteram quòd sit etiam Patri æqualis atque ὁμοῦστος. Nam ubi ad declarandum personarum ordinem in libro de communi essentia, capite, Quòd spiritus sedeat, scripsisset, Tribus, inquit, apud Abrahamū sedētibus, ad sinistrā spiritus S. sedebat. Ille enim illi attributus est locus, quatenus ad Filium dixit, sede à dextris meis. Ex eo autem quod Filius sedet ad dexteram, intelligere licebit quod per consequentiam dixerit spiritui suo, sede à sinistris. paulò post propter æqualitatem subnectit. Ex Psalmo etiam centesimo nono, ubi sedentibus illis ait scriptura ad Christum, Iuravit Dominus & non pœnitebit eum, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, & Dominus à dextris tuis, liquet spiritum sanctum ad dexteram esse. Quod si Augustinum & recentiores audimus, Christus Homo sedet ad dexteram Dei, id est, potestate iudiciaria, & bonis secundum Deum maximis perfruitur. Hoc enim nihil significat aliud nisi summam maiestatis & donorum communicationē, qua omnes res procreatas antecellit, Christo homini fuisse attributā, nō quod alioqui loci sublimitate quadā ceteros omnes superet. Athanasius sui velut oblitus hęc sententiā munit in oratione de fide: verba eius sic extant apud Theodoritū dialogo 2. Polymorphi, παρετέμβα πρὸς τὸ κατὰ δεξιῶν μου, ὃ π εἰς τὸ κρεῖσσον σώμα λέλεκται· εἰ γὰρ τὸν ὑπερόν ἐγὼ πληρῶ, λέξῃ κρείσσος, ὡς φησὶ Ἰερμίας. πάντα ἃ χερσὶ ὁ θεὸς ὑπέδειξεν ὁ χερσὶν, εἰς πῖτον κατέβη ἄβυσσον. πὶ σώμα τῶν ὄσων ὡς λέξῃ, κατὰ δεξιῶν μου. Proposuimus de eo, sede à dextris meis, docere, quòd in dominicum corpus dictum sit. Si enim calum ego impleo, dicit dominus, visit Hieremias, Omnia autem capit Deus, à nullo autē

Iuxta I^{ti}
nos huma-
nitas sedet
& quo
sensit.

capitur, in quonam sedet solio? Corpus igitur est, cui dicit, sedet à dextris meis. Cui & apud eundem suffragatur Chrysostomus. καὶ τὸ ἑρῶν οὐ μὴ ποιοῦν τὸ δικαίον πεποίηκε. καὶ τὸ πλεόν, ἐν τῷ τῆς ἑαυτοῦ θείας αὐτὸ μέρες καθύπερθε. ἔκαστὸν ὁ πρῶτον, ἕως ἐκείνου ὁ ἀκούσας ἔστι, καὶ σου ἐκ δεξιῶν μου. ἕως τῶν ἡμετέρας ἐκείνη πρὸς τὸ εἶπε. γῆ εἶ καὶ εἰς γῆ ἀπὸ λαοῦ. Throni sui participem Christum fecit, & quod maius est, in suæ dexteræ parte collocavit, Agnoscamus igitur, quisnam ille sit qui audit, sede à dextris meis? Quisnam ille est? Natura certe illa ad quam dixit, Terra es, & in terram reverteris. Atque ista ratione non fuerit fortasse absurdum nos quoque, gradibus tamen diuersis, prout cælestibus perfectioribus & donis in cælo abundabimus ad dexteram dei sessuros. Audi quid in Pauli caput secundum ad Ephesios notet Theophylactus. Propterea Paulus dixit. Conresuscitauit & confedere fecit in cælestibus in Christo Iesu, quia ut ipse sedet & nos sedebimus, ut Christus ait, sedere à dextris meis & à sinistris meis, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est. Itaque paratum est. & mox. Quod verò ait in Christo Iesu, hoc est, non ad Christum solum vsque hæc persistent, sed per ipsum etiam venient ad nos veluti à principio ad finem, ad còque simul viuificabimur, & simul sedebimus. Hæc quidem magnus Ioannes Chrysostomus hîc dicit. In Euangelio verò Matthæi dicit, quòd nemo sedebit, &c. Et eundem locum enarrans Carolus magnus in opere contra septimam Synodum, simul ergo sanctos fecit sedere cum christo in cælestibus, non quòd ei sancti confideant, quandiu in hoc mundo sunt, & ab eo peregrinantur, sed quòd iuxta Hieronymi sententiam, mos iste sit scripturarum, ut

Matt. 19

& 20.

interdum futura tempore præterito declinentur, per
 schema quod dicitur prolepsis. Damascenus qui dex-
 teram gloriam & honorem deitatis exposuerat, vide-
 batur eã debuisse soli Christi diuinitati tribuere, quòd
 eius humanitas nullo modo ad æqualitatẽ Dei pertin-
 gat. Et tamẽ duobus locis vtrãq; naturam huius gloriæ
 facit participẽ, sed id tantũ vt declararet Deũ quicquid
 potuit præmiũ, in humanã Christi naturã propter illã
 vnionem hypostaticã cõtulisse. Ac quemadmodũ hu-
 manum corpus efficacitate, felicitate, gloria cæterorũ
 animalium corporibus antecellit, quòd cum ratione
 communicet, sic certẽ fieri non posse, quin Christi hu-
 mana substantia, quia cum diuinitate communicat,
 cæteras lögissimo interuallo ac beatitudine, gloria, ma-
 iestate, potentia, superet. Itaque eĩ n̄, ait, ó t̄s θεός υἱός
 τῆς αἰωνίου ὑπαρχούσης, ὡς θεός, ἔτι τῆς πατρὸς ὁμοούσιος, ἐπ' ἐ-
 γὰ πῶς ὁμοούσιος, ἔτι ἰσοπῆχός, καὶ ἰσότητος σπουδαζομένου τῆς
 ὁμοούσιος αἰωνίου. In ea (dextera Dei scilicet) Filius Dei ante
 sæcula existens, vt Deus & Patri consubstantialis, in
 nouissimis diebus corporatus etiam corporaliter sedet,
 carne ipsius simul gloriæ celebritate affecta.

His non contenti Brentiani, in quibus ScheKius at-
 que Smidelinus noui aliquid, quo sibi famam & exi-
 stimationem apud imperitum vulgus compararẽt, hoc
 loco repererunt. Vbi confessi sunt Christum propter hu-
 manitatem sedere ad dexteram Patris, dexteram non
 tantũ esse aiunt extra caelos, sed & intra & in om-
 nibus. Hæc enim est ScheKij, si Deo placet, medici in
 libr. de persona Christi & duabus naturis oratio. Lon-
 gius deinde progredientes Sessãoem ad dexteram de-
 finiunt omnipotenti maiestate, plenitudine potestatis,
 omnipræsentiæ, & cæteris diuinæ essentiæ attributis,

Iuxta Da-
 masc. lib.

4. cap. 3.

& lib. I.

cap. 3.

vtrãq; na-
 tura Chri-
 sti sedet.

Dam. lib.

4 cap. 2.

Noua de
 Sessãoem ad
 dexteram
 opinatio.
 Tria a pio-
 mata m-
 nipræsenti-
 tariorum.

Sesſionē ad dexteram aiunt eſſe Dei omnipotentiam, quorum participatione humanitas Chriſti verè ſit omnipotens, plenam obtineat in omnia poteſtatem, omnibus in locis præſto præſensque conſiſtat, cætera denique poſſideat, quæ diuinitati naturaliter conueniunt, non quidem natura (lepide ſic diſtinguere ſibi videntur) ſed communicatione. Poſtremò communicationem idiomatum cuius cauſa Catholici fatemur de Chriſto homine omnia enuntiarī poſſe quæ de Deo dicuntur, ne duas in ipſo perſonas conſtituere cogamur, nūquam verbalem (ſmidelini in libro contra Beſam inuētum) cenſeri patiuntur. Atqui hæc cuncta noua, inſolentia, falſa, hæretica eſſe recognoſcet, qui meminerit quæ de duabus Chriſti naturis & earum differentibus proprietatibus ſuprà explicata ſunt. Dexteram Dei in primis, ſi ad humanā Chriſti naturam reſtringitur, infert non omnium bonorum, quæ in Deo inſunt, ſed eorum, quæ cum creatura communicari poſſunt, participationem. Ergo quoniam æternitas quæ principium non habuit, immenſitas, omnipotētia, omnipræſentia & quæ ſunt huiusmodi, eiiciunt è creaturæ limitibus & metis eum in quo ineſſe dicuntur, quid eſt dicere Chriſti carnem eſſe omni in loco præſentem, quàm non eſſe creatam, quàm eſſe Deum? Rurſum Chriſti humanitatem ſediſſe ad dexteram Dei probauimus tum cum glorificato corpore aſcendit in cælum, quo tempore plenam poſſeſſionem omnium eorum, quæ ad extremam corporis beatitudinem conferebant, iniit. Si dexteram Dei extra cælos fuiſſet, cur non ſtatim poſt beatā illuſtrēque reſurrexerit conſediſſe ad dexteram Dei crederetur? Cur eā Apoſtoli in cælis reponerent? Quæ ſuſum ſunt, ait Paulus, quæritæ, vbi Chriſtus eſt ad dexteram Dei ſedens. Et ad Eph. conſtituit eum ad dexte-

Dexteram
Dei nõ eſſe
extra cæ-
los.

Col. ſ. 3.

Col. ſ. 3. Quæ ſuſum ſunt, ait Paulus, quæritæ, vbi Chriſtus eſt ad dexteram Dei ſedens. Et ad Eph. conſtituit eum ad dexte-

ram suam in caelestibus. Ad Hebraeos, portans omnia
 verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens,
 sedet ad dexteram maiestatis in excelsis. In canonica
 Petri, qui est in dextera Dei profectus in calum. Præ-
 terea, quod ad communicationem idiomatum attinet,
 quàm sunt inepti, quàm imperiti, quàm stolidi, dum
 eam putant realem, verbalem non credunt? Sic enim
 melius suam infantiam prodere non poterant, ac mun-
 do testatum facere se nescire, quid Patres per commu-
 nicationem idiomatum intellexerint. Communicatio-
 nem idiomatum tum vsurpauerunt, cum alteri naturæ
 aliquid conuenire negarent propriè, per se, & reipsa,
 per accidens autem negare non possent, propter vnio-
 nem personalem. Hæ propositiones, hic homo cælos crea-
 uit, æternus, omnipotens est, demonstrato Christo, veræ
 sunt per communicationem idiomatum, id est, per ac-
 cidens, quòd accidat (sic mihi loqui liceat in hac in-
 effabili vnione, quæ propriè nec essentialis nec acci-
 dentaria censeri debet, vt Catholicam sententiam effi-
 ciam planiorem) accidat, inquam, vt hic homo diuini-
 tatem sibi copulatam in vnitatem personæ habeat. Qua
 ratione Aristoteles de eo, qui faber simul ac medicus sit,
 fabrum curare & medicum fabricare nõ inuitus con-
 fuetur. Atque hinc fit vt cõmunicatio hæc naturas non
 in abstractis sed in concretis demonstret, quòd ne per
 accidens quidem proprietates naturarum secum com-
 municent, vt de se inuicem in abstractis enuntiari que-
 ant. Nam hæc pronuntiata, Hæc humanitas crea-
 uit cælos, diuinitas est, æterna est, quonam sensu
 concedi possint? Sed falsi sunt, quòd sine iudicio pu-
 tarent idiomata hoc loco idiomata proprietatèque sim-
 pliciter designare, cum tamen Scholastici primi huius

I. Pet. 3.

Quid com-
 municatio
 idiomatum.

Aristot. 2.

Phys. 1. ca.

Communi-
 catio idio-
 matum nõ
 denominat
 naturam,
 sed suppo-
 situm &
 personam.

locutionis inuentores sic prætereà dicēdi modum, quo
mutua sit prædicatio concretorum vtriusque nature
de se inuicem & de persona ex his constituta, appel-
lauerint quasi hic potius sit verborum, quàm rerum
communicatio, quæ quidem inanis non sit, vt isti gan-
nunt, sed quæ firma duarum naturarū in vnā personā
coniunctione fulciatur, atque solidetur. Rectè igitur

Quo modo
Christus
secundum
humanam
naturam
sit vbiq̄ue.

Christum hominem esse vbiq̄ue per accidens quidem,
ex idiomatum communicatione admitti posse con-
sentit Thomas, per se autem, actu, atque re ipsa, non so-
lūm alienum, sed impossibile etiam asseuerat. Eam au-
tem semper maiorum nostrorum sententiam fuisse se-
quētibz tabulis innotescere potest, quas idcirco libuit
subiicere, vt constaret, Sedere ad dexteram Dei, nequi-
re esse, quod isti peruersè volunt, humanā Christi na-
turam ad eā peruenisse maiestatem, vt vbiq̄ue in cæ-
lis, extra calos & in omnibus cōsistat. Ex Græcis Cy-
rillus lib. 6. in Ioannem cap. 14. Hic animaduertēdum,
inquit, quòd etsi corporis sui præsentiam hinc subdu-
xerit, maiestate tamen diuinitatis semper adest. Eius-
dem operis lib. 9. cap. 21. Credere autem oportet fide-
les, quòd licet à nobis corpore absit, virtute tamē eius
omnia & nos gubernari. Chrysostomus in illud 10ā. 3.
Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo,
Filius hominis, qui est in cælo. Esse, ait, in cælo non at-
tribuitur Filio hominis, nisi secundum naturam potio-
rem. Damascenus libr. 3. de orthodoxa fide cap. 7. de
verbo Dei, Minoratur, inquit, corporaliter & contra-
hitur, diuinēque incircumscrip̄tum est non coextensa
carne eius cum incircumscrip̄ta diuinitate. Græca sic
habent, ομιχρίσται σωματικῶς, καὶ συζημεται, καὶ συζημεῖς ὅτι
αὐτῆς; ἀπὸ τοῦ σωματικῶς τῆς σαρκὸς αὐτῆς τῆ ἀπεί-

Humani-
tatem Chri-
sti non esse
vbiq̄ue sed
vel loco de-
finiri, vel
in illis tan-
q̄m locis
esse, in qui-
bus vt si-
mul sit,
Deo collibi-
tū est, quod
posterius fit
per mira-
culum.

Christum hominem esse vbiq̄ue per accidens quidem,
ex idiomatum communicatione admitti posse con-
sentit Thomas, per se autem, actu, atque re ipsa, non so-
lūm alienum, sed impossibile etiam asseuerat. Eam au-
tem semper maiorum nostrorum sententiam fuisse se-
quētibz tabulis innotescere potest, quas idcirco libuit
subiicere, vt constaret, Sedere ad dexteram Dei, nequi-
re esse, quod isti peruersè volunt, humanā Christi na-
turam ad eā peruenisse maiestatem, vt vbiq̄ue in cæ-
lis, extra calos & in omnibus cōsistat. Ex Græcis Cy-
rillus lib. 6. in Ioannem cap. 14. Hic animaduertēdum,
inquit, quòd etsi corporis sui præsentiam hinc subdu-
xerit, maiestate tamen diuinitatis semper adest. Eius-
dem operis lib. 9. cap. 21. Credere autem oportet fide-
les, quòd licet à nobis corpore absit, virtute tamē eius
omnia & nos gubernari. Chrysostomus in illud 10ā. 3.
Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo,
Filius hominis, qui est in cælo. Esse, ait, in cælo non at-
tribuitur Filio hominis, nisi secundum naturam potio-
rem. Damascenus libr. 3. de orthodoxa fide cap. 7. de
verbo Dei, Minoratur, inquit, corporaliter & contra-
hitur, diuinēque incircumscrip̄tum est non coextensa
carne eius cum incircumscrip̄ta diuinitate. Græca sic
habent, ομιχρίσται σωματικῶς, καὶ συζημεται, καὶ συζημεῖς ὅτι
αὐτῆς; ἀπὸ τοῦ σωματικῶς τῆς σαρκὸς αὐτῆς τῆ ἀπεί-

εως τω αυτω νομη. Hoc Nostri quidem declarant si- similitudi-
 militudine lineæ finitæ & infinitæ, quæ et si insepara- nes hoc my-
 biliter iungerentur, nunquam tamen æqualiter pate- sterium de-
 rent. Idem verò Græci ostendunt ex ellychnio & flā clarantes.

ma, Nysseno in catechetico maiore capite 9. humanam
 Christi naturam & diuinam cum his conferente, vt
 quemadmodum materia quam circumfundit ignis in
 lucerna, id est, ellychnium, ita coniuncta est cum flam-
 ma, vt in eo tamen flamma non includatur, sed latius
 se effundat, sic diuinitas carni adunetur, vt tamē car-
 nem non exporrigat in immensum, neque ponat extra
 quā: itatis terminate limites. Et certè si vtriusque par
 esset amplitudo frustra Eustachius Episcopus Antio- Præu. 8.
 chenus oratione in illud prouerbiorū, Dominus crea-
 uit me principium viarum suarum. scripsisset id, quod
 aduersum Eutychianos cōmemorat Theodoritus Cy-
 rensis lib. 3. Polymorphi, ἡ ἐῖσα τῆς τοιαυτῶν εἰκῶν ἡ ἀ-
 ιωπα τῶ θεοῦ καὶ ἡρμῆνι ὡλε χεῖται, κατὰ τὸν αἰ τῆς ὑπερῶν
 ἐξ ἡρώδ' ὕλαι, τῆ ὑδρ' ἀψείων εἶσα καὶ τακασίῳ, ὡλε χεῖ τῆ
 μάλλον ἢ ὡλε χεῖσαι τὰς ἡκάς. διὰ τὴν ἡ πὲρ ἕσα κ' αἰ ἐκ φρα-
 σος διὰ αμὲς τὰ τ' ὄνδο τὰ τὴν ὡλε πὰ τὴν ἕνεω ὡλε λαμῶ αἰ ὄσα
 κραταῖοι. καὶ πῶ τὴν ἐ τῆκα κα διήκουσα πᾶν τὰς ὄμ' ὄς τοῖς ὄλοικ
 κρατῆ ὡλε χεῖσαι. Nō intra corporatas moles suprema sa-
 pientia conclusa continetur, quemadmodum materie
 humidorum & siccorum intra vasa concluduntur,
 continentur autem potius, quàm continent thecas. sed
 diuina & ineffabilis potestas quæ sunt intra & extra
 templum suum comprehendens corroborat, indèque
 in illa peruadens omnes simul moles continens firmat.

Ex Latinis autem Augustinus ad Dardanum epist.
 57. vbi duas explicat quæstiones: vnam quomodo
 Deus dicatur esse alicubi & nō esse, alteram, quo mo-

do *Christus non sit vbique, & rursus sit vbique, in*
 » *medio totius epistolæ, secundum, inquit, carnis formã*
 » *non est putandus vbique diffusus. Cauendum est enim,*
 » *ne ita diuinitatem astruamus, hominis vt veritatem*
 » *corporis destruiamus. Non est autem consequens, vt*
 » *quod in Deo est, ita sit vbique vt Deus. Nam in Deo*
 » *sumus, & tamen vbique non sumus. Et sub finem epi-*
 » *istolæ dum in epilogũ contrahit totã disputationẽ. Chri-*
 » *stũ autẽ vbique totũ presensẽ esse ne dubites, tanq̃ Deũ*
 » *& in loco aliquo cæli propter verũ corporis modum.*

Vigilius Episcopus & Martyr lib. 4. contra Euty-
 » chem, Si Verbi & carnis vna est natura, quo modo
 » cum verbum vbique sit, non vbique inueniatur & ca-
 » ro? Nanque quando in terra fuit, non erat vtiq̃ in
 » cælo, & nunc quia in cælo est, non est vtiq̃ in terra,
 » & in tantum non est, vt secundum ipsam, Christum
 » spectemus venturum de cælo, quem secundum verbũ
 » nobiscum credimus esse in terra. Igitur secundum vos,
 » aut verbum cum carne sua loco continetur, aut caro
 » cum verbo vbique est, quando vna natura contrariũ
 » quid & diuersum non recipit in seipsa. Diuersum au-
 » tem est & longe dissimile circumscribi loco & vbique
 » esse. Et quia Verbum vbique est, caro autem eius vbi-
 » que non est, apparet vnum eundẽque Christum v-
 » triusque esse naturæ, & esse quidem vbique secun-
 » dum naturam diuinitatis suæ, & loco contineri secun-
 » dum naturam humanitatis suæ. Et paulo post. Igitur
 » vnus Dei Filius, idẽque hominis factus Filius cir-
 » cumscribitur loco per naturam carnis suæ & loco non
 » capitur per naturam diuinitatis suæ, & c. Hæc est fi-
 » des & confessio Catholica, quam Apostoli tradide-
 » runt, martyres roborauerunt, & fideles nunc vsque

custodiunt, &c. Fulgentius Episcopus ad Trasimundum regem lib. 2. Qui ut localem ostendere humanitatem suam dixit apostolis suis, Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum. De Lazaro quoque cum dixisset Lazarus mortuus est, adiunxit dicens, Gaudio propter vos ut credatis, quoniam non eram ibi. Immensitatem verò suæ diuinitatis ostendit dicens, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus. Quo modo ascendit in caelum, nisi quia localis & verus est Homo? Aut quomodo adest fidelibus, nisi quia idem immensus & verus est Deus? Hoc verò Matronis, quæ visebant monumentum Christi, angelus discretè ostendit, Iesum quaeritis, surrexit, non est hic. Quod certe de ipsius diuinitate accipi non potest, quippe quæ sit non tantum in omnibus mundi locis & partibus, sed etiam extra mundum vniuersum. Quod sentire de humana eius substantia quid ineptius quidque magis castigandū verberibus? Nam Christi corpus quod nunquam peruenit ad Gigantum magnitudinem, ut oculi apostolorum viderunt, digiti contrectauerunt, reliqui sensus deprehenderunt, qui patere possit in tantam tanque vastam & diffusam orbis amplitudinē?

Huc faciunt vniuersa testimonia scripturarum, quibus innotescit Christum à nobis recessisse, abiisse, perfectū esse, mundum hunc reliquisse, sublatum esse in altum, assumptum esse à nobis in ipsum caelum, inque Luc. 24. sancta non manufacta, atque ibi consedissee ad dexte- Ioan. 14. ram patris, ut iam deinceps semper appareat vultui I. Pet. 3. Dei pro nobis. Huiusmodi enim planè ac dilucidè ostendunt, quod ad loci capacitatem siue amplitudinē Ioan. 16. attinet, id inter humanam Christi naturam & diui- Act. 1. nam interesse, quod hæc vbique sit, illa minimè, sed Eph. 4. Mat. 16.

Heb. 9.
Heb. 3.
Act. 3.
Nota.

vel in ipso celo, vel & alibi, prout domino placuerit, qui corpus suum nunc in vno celi loco, nunc in pluribus, multis puta altaribus, constituit. Nam vt humanae naturae in omnibus locis esse repugnat, ita ab ea alienum non est per multiplicationem non quidem sui, sed locorum in pluribus locis, & quidem Dei vi atque opere, reperiri. Quemadmodum Nostri euidenter demonstrant, dum luce clarius euincunt corpus Christi reapse, verè & substantialiter inesse sacramentis Panis & vini in Eucharistiae singulis mysteriis. Nam id etiam vmbra[m] quandam in his rebus oculo patentibus habet, in quibus cernimus sine multiplicatione vultus per solam multiplicationem speculorum, speculum fractum toties hominis faciem representare, quot eius fragmenta extiterint. & tunc haec quidem nunc aduersum Brentianos Christianae reipub. genus perniciosissimum sufficient. Nam haec quoque evertunt impiam Langi cuiusdam opinionem, qua sentit, docerèque conatur aduersus Fredericum Staphylum carnem domini Deum esse effectam. In quo mireris hominem studiosum antiquitatis, vt ipse quidem videri vult, sua opinione adeo fuisse cecatum, vt non eam perspexerit sempiterna execratione concilii œcumenicis tribus Calcedonensi, & duobus Constantinopolitanis in Eutyche & illius astipulatoribus damnata.

Ioan. Lan-
gi impium
dogma.

- 41 Inde venturus iudicare viuos & mortuos.
 23 Aug. de Ecclesiasticis dogmatibus cap. 8, Quod autem
 23 dicimus in Symbolo, in aduētū domini viuos & mor-
 23 tuos iudicandos, non iustos tantū ac peccatores signi-
 23 ficari, sicut Diodorus putat, sed & viuos eos, qui in
 23 carne inueniendi sunt, credimus. Qui ad hoc morituri
 23 creduntur vel immutandi, sicut alij volunt, vt susci-

etati continuò, vel reformati à mortuis iudicentur. Si-
gnificat autè quæstionem, An aliqui futuri sint viui
in cõsummatione sæculi, ita vt sine morte à do-
mini iudicio intercipientur, habère hîc locum,
fuisseque tractatam à symbolorum enarratoribus.

Græci affirmantẽ partem tutantur, & ad id duo Pauli
loca producunt. Vnum ex cap. 4. primæ ad Thessalo-
nicenses. Hoc enim vobis dicimus in verbo domini,
quia nos qui viuimus, qui residui sumus in aduentum
domini, non præueniemus eos qui dormierunt. & mox,
Mortui, qui Christo sunt resurgent primi. Deinde nos
qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum
illis in nubibus obuiam domino in aëra & sic semper
cum domino erimus. Alterum ex decimo quinto capite
primæ ad Corinthios, Ecce mysteriũ vobis dico, Omnes
quidem non dormiemus, omnes tamen immutabimur,
in momento, in ictu oculi, in nouissima tuba. sic enim
legunt, cum cõtra in nostris exemplaribus habeamus,
Omnes quidẽ resurgemus, sed non oēs immutabimur.
Tertium ex Danièle proferre poterat. Et multi (inquit)
de his qui dormiunt in puluere terre euigilabunt, alij
in vitam æternam, alij in opprobrium. Non omnes di-
xit sed multos propter illorum prærogatiuam, qui sine
mortis gustu per solum demutationem à mortalitate
in immortalitatem viui in occursum Christi rapiẽtur.
Græcos sequuntur ex nostris Tertull. & Hieronymus
ad Marcellam. Gemimus, inquit, Tert. lib. de Resure-
ctione carnis, domicilium nostrum, quod de caelo, su-
perindui cupientes, siquidem exuti non nudi inue-
niamur, id est, antè volumus superinduere virtutem
caelestem æternitatis, quam carne exuamur. Huius e-
nim gratiæ priuilegium illos manet, qui ab aduentu

Græci pu-
tant non
omnes mo-
rituros.

Dan. 12.

2. Cor. 4.

1. Thef. 4.

Heb. 10.

Dam. lib.
4. cap. vlt.August. de
Ecclesiasti-
cis dogma-
tib. cap. 7.
Ps. 15.

Domini deprehendentur in carne. Horum demutationem ad Corinthios reddit, dicens, omnes quidem resurgemus, non autem omnes demutabimur: sed illi scilicet, qui inuenientur in carne. Et mortui, inquit, resurgent primi & nos immutabimur. Immutari autem est deuari a mortale à vita, nondum autem mortuum. Idem in lib. de Anima cap. de inferis. Augustinus & Latini ferè omnes contrariam opinionem defendunt seseque his & similibus locis muniunt, statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium, Ps. 88. quis est homo qui viuet & non videbit mortem, 2. Regum 14. Omnes morimur & quasi aqua in terram dilabimur, 3. Reg. 2. Ecce ego ingredior viam vniuersae carnis. Addunt ex Tertull. libr. de anima cap. de Menandro, Menadrum notatum fuisse hæresi, quod mortem ad aliquos, nempe suos, non pertinere diceret. Putant etiam absurdum alicuius conditionem ipsius Christi, qui mortem gustauit, statu potiore existimare. Denique priuari aliquos beneficio resurrectionis aiunt, quod resurrectio sit eius quod cecidit iterata resurrectio, adeo ut ipsa mortem supponat, id est, separationem animæ à corpore. Hanc controuersiam sic explicat August. Omnium hominum erit resurrectio. si omnium erit, ergo omnes moriuntur, ut mors ab Adam ducta omnibus eius filiis dominetur, & maneat illud priuilegium in domino, de quo specialiter dictum est, Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Hanc rationem maxima Patrum turba tradente suscepimus. Verum quia sunt & alij aequè Catholici & eruditi viri, qui credunt anima in corpore manente immutandos ad incorruptionem & immortalitatem, eos, qui in aduentu domini visi inueniendi sunt, & hoc ei repu-

hæri pro resurrectione ex mortuis, quòd mortalitatem immutatione deponant, non morte, quolibet quis acquiescat modo non est hæreticus, nisi ex contentione fiat hæreticus. sufficit enim in Ecclesiæ lege carnis resurrectionem credere futuram de morte.

42 Homines omnes resurgere habent. Impiorum enim corpora etiam ad æternitatem resurgent, ut debitas in æternum luant pœnas. Hebræi maiore ex parte aliter sentiunt ac putant, impiorum, nisi admodum paucorum, qui ob insignia scelera perpetuò in flâmis vlttricibus flagrent, animas vna cum corporibus extingui citra vllam resurrectionis spem. Id sed perperam colligunt ex Psal. 1. Impij non consistent in iudicio & via peccatorum peribit. Atque ex Danielis duodecimo. Multi in pulvere terræ euigilabunt, multos dixit, inquit, quasi non id ad omnes nempe impios, qui æternum percunt, referatur. Verum loci huius genuinam interpretationẽ superiore articulo protulimus. Cùm autem asserimus resurrectionem corporum, non commouemur stultis rationibus, quas contra obiiciunt impij apud Athenagoram Christianum philosophum. Nam ut illæ euertantur, satis est dicere, quod ipse demonstrat, quicquid est de veritate humani corporis rediturũ ad suum locum. Modo enim quæ pertinent ad corporis perfectionem & integritatem resurgant, non laboramus quid fiat de superfluis, impuris, fluentibusq; partibus. Nõ nos etiã mouet R. ben Maimonis opinatio, qui existimauit membra carnis nõ resurrectione, q̄ nullũ in altero seculo habere possint vsum, adeò vt putet solas animas æternitatis fore participes. Nam huic satis factum est à Tertulliano, dum Marcioni sic disputanti, Cùm nullus membro-

R. David
Kimhi in
primũ &
104. Psal.
R. Abrahã
& R. Saad-
dias in 12.
Dan.

Athenag.
lib. de Re-
surrectione.
R. Isaac in
2. Leuit.

rum vsus illic futurus sit, quorsum erit corporis resur-
 rectio. Quò enim spelunca hæc oris, & dentium statio,
 & gulæ lapsus & compitum stomachi &c. respödet,
 licet officiis liberentur, sed iudiciis retinentur, vt quis
 que referat per corpus prout gessit. Cætera per te le-
 gere possis pagina eiusdem 87. & 88. Porrò non solùm
 Auerrois Arabis in idem homo redit ad numerum, quòd eadem numero
 primum de anima redeat, vt Platonice & Auerroi videtur, apud
 ortu Arist. quos animus intelligens est ipse homo, corpus verò in-
 Materia strumentum, sed & quoniam materia vera ac pro-
 radicalis. pria, quam contrahimus à generationis principis Deò
 omnipotentia conseruatur. Sic enim vbi tandem in
 resurrectione ab animo resumpta fuerit, idem nume-
 ro indiuiduum renascetur, quippe cum ad eandem
 radicalem & originariam materiam informandam
 forma, id est, anima eadem accedat.

43 Redduri sunt de factis propriis ratio-
 nem. Anima enim, quæ peccauerit ipsa morietur, &
 qui iustus est vita viuet. Ezech. 18. Quæ seminauerit
 homo, hæc & metet Gal. 2. ad Colos. 3. Quodcunque
 facitis ex animo operamini, sicut domino non homini-
 bus placentes, scientes quòd à domino accipietis retri-
 butionem (quæ vox extat Psalm. 118. & Heb. II)
 hereditatis. Reddet vnicuique prout gessit siue bonũ
 siue malum. 2. Cor. 5. Reddet vnicuique secundum
 opera sua, Rom. 2. Opera enim illorum sequuntur
 illos, Apoc. 3. & 20. Tibi domine misericordia, quia tu
 reddes vnicuique secundum opus suum ps. 61. vbi
 particula Secundum non refertur ad quantitatem, sed
 ad qualitatem, nã maior erit remuneratio quã opus,
 Ro. 8. & 2. Co. 4. id quod in præsentem est momenta-
 neum, &c. sed qualitas erit eadem. bonum enim bono

retribuet & malum malo. Ad id communiendum proferri possent innumera alie scripturae, valde vt mirū sit contra tam expressum Dei Verbum, contra tam aperta Scripturarum testimonia nostrae tempestatis sectarios contendere bona opera nullum tenere locum efficiētiae, nullum gradum causae, ne quidem sine qua non, respectu vitae aeternae. Si vrges, quā verum igitur sit vnicuique reddendum secundum opera sua, ridiculè respondent huiusmodi fidei Articulū impios tantum inuoluere, quibus Deus iuxta ipsorum improbitatem aeternos inferat cruciatus, nec verò dici de Piiis, vt pote qui nullum fructum ex suis fidei operibus percipiant. Nam etsi hīc sudent seque serpentium more in multas ambages sinuent, ne tam ludicram interpretationem videantur Articulo affingere, huc tamen delabuntur. Audi Cythreum, qui candidè & sine tergiversatione suae Ecclesiae sensum patefacere ausus est. Is in 20. cap. Apocalypsis pag. 377. vbi docuisset nos gratia saluari. Cum hisce, inquit, principis fidei non pugnat quod hoc loco, & Ro. 2. dicitur Deum in iudicio redditurum secundum opera sua. Nam impios & damnandos manifestum est suis operibus & factis pœnas aeternas commeruisse & referre. De piis verò & iustis ex Euangelio discimus, eos gratuita Dei Misericordia propter solum Christum salutem consequi. Atqui Paulum de solis impiis non pronunciaſſe, Reddet vnicuique secundum opera sua, testatur locus 2. Cor. 5. Reddet vnicuique prout gessit siue bonum siue malum. Nec secum interea pugnat, cum aliis in locis vitam aeternam soli gratia tribuit. Ad Romanos, Gratia vita aeterna. Et reliquis

per electionem gratiæ, id est, gratuitam saluæ factæ sunt. Ad Ephesios, Gratia salui facti sumus per fidem idque non ex nobis, Et, uñ ex operibus, ne forte quis gloriatur. Nam bona opera, quæ merita prisce Ecclesiæ uocabulo nominamus, non opponimus gratiæ Dei, sed ei tanquam effectum causæ, consequens antecedenti. fructum arbori subiicimus, Apostolum secuti, qui tradit fructus Spiritus esse charitatem, gaudiū, pacem, patientiam, longanimitatem, bonitatem, mansuetudinem, fidem, continentiam, castitatem, quod ea in nobis spiritus sanctus gratia, beneuolentia, fauore creet atque efficiat. Cur igitur hæc, Gratia uita æterna, & reddet piis iuxta ipsorum opera, tanquam inter se pugnantia committunt? Quanto rectius

Galat. 5.

Ps. 50.

Dñ saluamur ex opere
 uñ saluamur gratis,
 quia Christiana opera sunt gratiæ fructus,
 neque ei opponuntur

Esaias, cap. 26. Domine dabis pacem nobis, Omnia enim opera nostra operatus est in nobis. Et certe August. in libro de gratia & libero Arbitrio cap. 8. hunc nodum sic diluit, aitque uitam æternam ita reddi operibus bonis, ut tamen ex mera Dei gratia seruemur, quod sancta uita sit gratia. ac à Deo gratis nobis cõcedatur. Ita enim utrunque, locū habere posse. Et cap. 9, in Euāgelio, inquit, Ioannis scriptum est nos omnes de plenitudine eius accepisse. gratiā pro gratia. Vnde cum redditur uita æterna, redditur gratia pro gratia. Quoniã is est, qui operatur in nobis uelle & perficere. Et in Epistola ad sextum presbyterum 105. Cum coronat merita nostra, nihil aliud coronas quã munera sua. Vnde uita æterna, quæ meritis redditur, gratia uocatur, quia gratis datur, nec ideo gratis, quia meritis nõ datur, sed quia per gratiam datur & ipsa merita, quibus datur. Hæc sententiã expressit Nicolaus Lyranus scripturarum interpres candidissimus

in superiorem Esaiæ locum, Opera nostra, ait, non sunt meritoria nisi ex acceptione diuina & quia gratia, per quam sunt acceptabilia, à solo Deo in nobis efficitur. Propterea opera illa nostra etiamsi per gratiam Dei perpetrata sint, nedum quidem ad perpetuam salutem sufficiunt, quoniam aliquid vitiositatis adiunctum semper habent, ac raro fit, quin in ipsis aliqua recti, perfectiue circumstantia desideretur. Quidni tamen ad eam pertineat, cum ipsis nunquam desit Dei fauor & gratia, quæ absentes circumstantias, quod veniales & ex insita naturæ infirmitate atque corruptela profectæ sint, non modò non imputet, sed & reuera remittat? Hæc enim est altera ratio, cur Scriptura soli gratiæ salutis causam interdum ascribat, vt D. Thomas annotat in hæc B. Petri verba, Sperate in eam quæ offertur vobis gratiam. Gratiam, inquit, vocat gloriam ex misericordiam dandam. Rom. 6. Gratia Dei vita æterna. Offeritur autem gratis quia propria merita non sufficiunt. Hæc ille, cui vt consentiant scholastici reliqui axiomate iactant nos non expectare vitam æternam ex meritis tantum. i. operibus ex gratia & voluntate factis, sed etiam ex gratia. spem enim definiunt certæ expectatione futuræ beatitudinis ex gratia & meritis. Quod certè non facerent, nisi cum operibus sanctis & bonis præter gratiam siue operantem, siue cooperantem, qui habitus sunt infusi, peculiarem aliquam gratiam, cui fauoris & Dei erga nos beneuolentiæ nomen des licet, concurrere intelligerent. Nam gratia vna est qualitas, per quam reipsa, & verè

Gratia multis modis accipitur.

iusti sumus iustèque operamur, vt quæ in animis nostris accidentum more inhærescat, eosque tales deno-

minat. Altera, quæ Dei est erga nos beneuolentiæ supe-

Altera cau-
sa cur gra-
tia tribuē-
da nostra
salus, dei fa-
uor meri-
torum vi-
tiositates
obliterans.

Meriti no-
men sepa-
rat opera
Christia-
norum ab
infidelium.
A. nb. lib. I.
de vocat.
genium
cap. I.
Heb. 15.

rioris velut efficiens, vt tertiam speciem omittā, qua
Christi meritum significatur. Porro hic remouendus
scrupus ex eorū animis, qui nomen Meriti paulò du-
rius existimant. Cum Deus sua dona in nobis propriè
coronet, ac nostra bona opera ex sua liberalitate atq;
ex pacto, quod nobiscum inuit, remuneret, cur Meriti
nomen hic vsurpamus & non potius gratiæ solius me-
minimus? Respondeo & facile, meriti vocem, vsurpa-
ri ad distinguendum inter Christianorum & incre-
dulorum opera. Istorum actiones vtut virtutes sint,
Deo tamen gratæ & acceptæ non sunt ad vitam eter-
nam consequendam, quæ non datur bonis operibus,
nisi vt dixi, quatenus illorum Deus effector, causa, ac-
ceptatorque est. Nostræ autem, Deo quia ipso non dico
comite sed duce fiunt, gratæ sunt & placent, dicente
Apostolo, Beneficentiæ & communicationis nolite obli-
uisci, quia talibus hostiis & æsunt ὁ θεός, sibi placet
Deus. Huius differentiæ rationem merendi vocabu-
lum & eleganter & dilucidè explicat complectitur-
que. Nam quid est aliud mereri nisi ad gratiam Dei
aliquid agere? Quid Latine, demereri aliquem, me-
reri alicuius gratiam, nisi eius fauorem re aliqua ge-
renda consequi? Id quia increduli non possunt, deme-
reri Deum Latine dici nequeunt, è contrario p̄i, quia
hoc quod agant, ipsis fauorem Dei conciliat quidni
dicantur promereri Deum mereri Dei gratiam, eius fa-
uorem demereri? Ob eam enim causam mihi non vi-
dentur omnino aliene sentire qui notant vitam eter-
nam mereri apud veteres Theologos, esse vitam eter-
nam consequi, maxime si addat id bonorum & Chri-
stianorum operum interuentu existere. Nam hanc vo-
cem nihil dari alere præter superiorem Latini sermo-

nis elegantiam, testantur quoque scholasticorum expositiones. Holcotium & Gulielmum OKKam quæ tibi nunc sint instar omnium, citabo. Hic quæstione prima in quartum sententiarum, querens quæ sacramenta sint causa gratiæ, causam, inquit, esse illud, ad cuius esse sequitur aliud dupliciter potest accipi. Vno modo, quando ex natura rei ad præsentiam & esse vnius, sequitur naturaliter esse alterius. Quo modo dico sacramenta non esse causam gratiæ. Alio modo, quando ad esse & præsentiam vnius, non ex natura rei sequitur aliud, sed ex sola voluntate diuina aliquid instituentis & isto modo dicimus, quod actus meritorius dicitur causa præmij ex sola diuina voluntate & causa sine qua non dicitur isto secundo modo causa. Ille verò sub finem quæstionis primæ in quartum sententiarum, Causa, ait, effectiua dicitur dupliciter, propriè & metaphoricè. Sacramenta enim non sunt causæ efficientes gratiæ sed solus Deus. Metaphoricè autem dicuntur merita nostra causa tam gratiæ, quàm augmenti gratiæ, & similiter sacramenta, quia ad susceptionem sacramentorum Deus confert & causat gratiam. Mihi etiam non displicet, quod Hebræi scribunt beneficia Dei, antequam nobiscum paciscatur, esse miserationes siue מַסְרִים, postquam verò fædus nobiscum inuit esse זְכוּת merita, vt pote quia se suis pollicitationibus veluti obligauit. Audi R. Ioseph Albonem sub extremum cap. 15 lib. 2. HiKKarim, exponentem illud Psalmi, Trahe misericordiam tuam scientibus te, & iustitiam tuam rectis corde. Prius, ait, vt declarat par esse, vt misericordia adeptionum illarum trahatur potius ad scientes dominum, quàm ad alios. Posterius verò, quia par est, vt rectis corde, id est, credentibus

Opinio
Hebr. de
meritis.
Psal. 36.

tribuat^r merces constituta à lege, per modum iustitiæ. Id nimirum est, Et iustitiam tuam rectis corde. Iustitia enim diuina decernit, vt credentes consequantur gradum vitæ æternæ constitutæ ex parte legis, quòd fuerint sperantes in domino, & credentes legi eius, quamuis non satis fuerit comprehendendo intelligentia ratiocinans, iuxta verba prophætæ, Et iustus fide sua viuict. Nempe quia pacta adoptionis vitæ æternæ sunt ex parte fidei. Non enim designat vitam corporalem, qua non fruuntur abundantius iusti credentes, quàm impij increduli. Hactenus, vt potuimus, Latine expressimus Albonis Hebraica. R. verò Leui ben Gersom huic astipulantem audi in illud Genesis 24. Benedictus Deus Abraham, qui non deseruit gratiam & veritatem cum domino meo, Gratia, inquit, רחמים, siue misericordia est cum homini bene sit gratuitò. Veritas autem, אמת, cum homini tribuitur ius, quod in illam rem habet. Propterea autem, vocatur exhibitio gratiæ, quam pactus est alicui dominus, Veritas, quia post promissionem debet illam dominus prestare. Vnde scribitur, Dabis veritatem Iacobo, misericordiam seu gratiam Abrahamo. Idem quod erat gratia Abrahamo, factum est veritas siue fides, אמת, Iacobo. I. roferrem cōmentaria R. David Kimhi in Psalmum 108, ni hæc sufficerent. Conuenire autem Nostrorum scitis apparet ex his Bandini primo sententiarum dist. 43. verbulis. Debet, inciuiliter de Deo dicitur, quia nihil omnino nobis debet, nisi ex promisso. Quod autem promisit, omnino non fuit necessitatis, sed gratiæ. Assentitur Durandus inter Scholasticos nominatissimus dist. 35. lib. 3. sent. q. 3. Meritum, inquit, proprie dictum non est inter hominem & Deum, sicut

An Deus
debeat ali-
quid.

nec iustū propriè acceptum. Deus tamē ex liberalitate sua remunerat nostra bona operatā interiora, q̄ exteriora. Quod reperit lib. eodem 3. dist. 20. q. 2. & lib. 2. dist. 27. q. 1. & 2. & dist. 42. q. 2. Et revera Dei iustitiā respicere promissiones, liquet ex his scripturæ locis, Impleuisti verba tua, quoniam iustus es. Miserere mei, Neh. 9. Ut iustificeris in sermonibus tuis, Non enim iniustus est Ps. 51. Deus, ut obliuiscatur operis vestri boni. Excitavi eum Heb. 6. in iustitia, id est, Cyrum, vel potius Christum iustè suscitavi ad implendas meas promissiones. Exiuit de ore Es. 44. meo iustitiæ verbum, & non reuocabitur. Es. 45. Quo loco Esaias loquitur de promissionibus Christi implendis, quasi Verbum iustitiæ sit verbum, quod iustum est, ut impleatur atque perficiatur ob factas pollicitationes. Alioqui Latū discrimen inter merita erga Deum & erga homines. De hominibus benè meremur, quia nostra actione afficimus illos aliquo commodo, nihil autem tale Deo præstamus. Merito nostro propriè homines nobis obstringimus, proprièque reddimus debitores. Deus autem à nobis debitor propriè nequit constitui, sed à se solū, vel quia sponte, cum nihil nobis deberet, sese obligauit daturum vitam, &c. vel quia suppeditat nobis auxilium quod est necessarium, ut quod iubet, perficiamus. In his nihil esse duri, qui sunt animo perturbationibus vacuo, intelligunt.

44 In vitam æternam. Vita æterna hominis post mortem posita est in Dei splendido claroque conspectu, deinde voluptate inexplebili, quam de eo percipimus, quàmque fruitionem appellamus. His accedet æntio perpetuæque de ea retinenda securitas. Ad extremum gloria huiuscemodi redundabit in corpus, ut non tantum beemur animo, sed & corpore. Decipi-

sur enim Auincenna Arabs in libro de Almaad. i. loco animæ post mortem, cum fingit Christianos felicitatem hominis in alia vita tantum spiritualement ponere, quæ videlicet consistat in Dei perspicua contemplatione, eiusque fruitione: adeo ut nihil inde in corpus manet. Præterea enim docemus, ut constat ex omnibus Scholasticis, qui scripserunt in quartum sententiarum, corpus ipsum, quod constat elementorum mixtione, ac informatur animo intelligente, quatuor dotibus beandum esse post resurrectionem. Impatibilitate quidem, quod corpus beati nulla neque alteratione neque partium distractione affici poterit. Claritate, quia tanta fulgebit luce, ut vel superaturum sit splendorem solis, vel certe æquaturum. subtilitate, id est, penetrandi facultate, quoniam facile permeare valebit in quodcumque aliud corpus. Agilitate autem, dum pro libito brevissimo tempore, id est, vel momento, vel, ut scoto placet successione non percepta de loco in locum demigrabit. Itaque potius Maometanus iste carpendus à nobis fuerit, qui voluptatem spiritualement, præter corpoream, quam solam certè in suis libris impius Maometes pollicetur, suis ausus est promittere. Nam si quis attendat ad doctrinam Alcoranicam, perspicue intelliget Maometem suam felicitatem constasse ex fabulis Iudæorum de paradiso voluptatis siue horto Eden, ac tantum hoc interesse inter ipsorum Rabbinos & Maometanos, quod illi in aduentu sui Messie sibi promittant temporariam & carneam felicitatem per mille & amplius annos, ut imperium, ut diuitias, ut rerum omnium affluentiam, omnis generis siue venerea siue voluptaria, quousque Deus progrediatur ad iudicium viuorum & mortuorum atque Iudæos excitet, ut iam

Discrimen
Iudæorum
& Maometanorum in
felicitate
constituenda.

fruantur solida & verè spirituali beatitudine, quem admodum aperitè tradit Abben Ezra in 11. Danielis. Maometani autem vt omnium mortalium sunt brutissimi, ita nihil aliud sperant, quàm perpetuitatem venereorum, esculentorum, poculentorum, somniat hortum elegantissimū, in quorui sunt lactei, fructus suauissimi, mella roscida, mulieres pulcherrimæ, omnis nique generis voluptates, quas solæ animantes brutæ sibi expetere queant. At qui miseri effectum consequens articuli haud dubiè nanciscentur. Certum enim est incredulos, etiam si ciuilibus virtutibus eminent, inter eos comprehendi, quibus ira Dei in perpetuum denunciata est, dicente domino, quem Pater iudicem vniuersorum constituit, Qui non crediderit, iam iudicatus est. Et Baptista prædicante, Qui incredulus est Filio non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.

45 In ignem æternum. Sic ignis gehennæ appellatur à domino, quòd in perpetuum in impios exarsurus sit. Mat. 25. Nempe is est, quem eius Baptista & præcursor inextinguibilem dixerat, & de quo Esaias 30. Instructa est ab hesternis Tophet, & cap. 65. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt vsque ad satietatem visionis omni carni. Et Daniel 12. Alij euigilabunt in vitam æternam, alij vt opprobrium videant semper. Et Iob 20. Deorabit eum ignis qui non succenditur. Origenes tamen inani quadam misericordiæ domini præsumptione, etiam demones, nedum reprobos homines, delirabat, inquit August. de Eccl. dog. cap. 9. post tormenta expurgatos restitutum iri. Eo quòd hæc diuinæ conueniant pietati, ne quid ex rationalibus pereat creaturis. Sed nos credamus iudici omnium & iusto retributori.

Matt. vlt.
Ioan. 3.

qui dixit, *Ite in ignem æternum, & ibunt hi in supplicium æternum quod paratum est diabolo. Nec verò quicquam faciamus eos, qui Gregorij magni tempore, vt liquet è lib. 4. dialog. cap. 44. asserbant, Deum idcirco peccatibus æternam vitam esse minatum, vt eos à peccando deterreret. Nam illa est vetus satanæ cantilena, qui per Euripidem & similes Atheos supremi Numinis & pœnarum à supremo Numine, imò verò conscientia dictatarum metum ex animis pridem voluit abstergere, quo & peccatum secure regnaret, & virtus pedibus calcaretur. Quanto tolerabiliores existimas Rabbinos Hebræorum, qui ne discedant ab oraculis diuinis planè denuntiantibus æternam miseriam his, qui impiè vixerint, & vt intereà suæ cogitationi indulgeat, quæ sibi non facile persuadet Deum tanta esse austeritate, vt res à se procreatas cruciet in perpetuum, ita apud R. David Kimbi in primum Psal. distingunt, vt dominus Deus facinorosos quidem insignes pœnis æternis reseruet, cæterorum verò, quorum improbitas aliquantò fuerit moderatior, animas sempiterna oblivione deleat, neque eas ad vitam & sensum, qui perpetuis miseriis obnoxius sit, superesse faciat. sic enim in aliquibus, vt in Herode, vt in Antiocho, vt in Nerone & similibus humani generis monstris veritatem verbi Dei saltem apparere. Nunc verò istos, cum omnes improbos eodem loco habeant, cum non distinguat inter scelerum gradus, quàm putas rectè sentire de Dei iustitia, de Dei providentia, de Dei erga suos, quos improbi opprimunt, benevolentia. Videant, Videant, ne de iis sint, quibus sequens coronis perditionem sempiternam denuntiat.*

Opinio
Hebræor.
de futuro
impiorum
statu.

46 Hæc est fides Catholica, quam nisi quisque

firmiter crediderit saluus esse non poterit. *Cō-*
clusio est vniuersi symboli per Epiphonema. Sumpta
autem est à B. Ignatio, qui in Epistola ad philippenses, Pag. 48.
vbi quæ pertinebant ad fidem s. Trinitatis & incar-
nationis articulatè exposuisset, subiicit, ὁ ἑὸν πνεύ-
μας, ὡς ἔχῃ, ὡς γέγονται, μακάριος. ὁ ἑὸν μὴ πνεύματι ἐ-
ταρχῆς, ἔχῃ ἡτῶν ἅπῃ τῶν κρείων σαρωσάντων. Qui credi-
derit, vti sese habent, vti que facta sunt, felix est. Qui
hac non credit, execratus est, non minus certè, quàm
qui dominum cruci affixerunt. Quamobrem, lector
Christiane, cum cernas quæ impiis hominibus immi-
neant, quanta piis viris promittantur, quanta reddan-
tur, cum intelligas quàm magni sint fructus fidei,
quàm copiosa sit messis eorum, quæ per pietatem semi-
nantur, stultas & expertes disciplinæ quæstiones, qui-
bz satanas in nostro orbe vniuersa miscere vult, 2. Tim. 2.
sciens, quia generant lites, & conscientias turbant, de-
uita. fuge, transgredere. sectare verò iustitiam, fidem,
spem & charitatem ac pacem cum iis, qui dominum
corde puro inuocant, supplèxque Deum obsecra, vt
conterat sub pedibus nostris Draconem, qui cauda sua
de cælo detrudere stellas etiam nunc nititur, ne magno Apoc. 12.
animarum nostrarum incommodo gloria ipsius, qui
est Pater & Filius & Spiritus s. ternus scilicet perso-
nis, vnus autem essentia, tenebris nunquam fortassè à
domino gloriæ discutiendis, apud nos obruatur. Quod
procul auertat benedictionis omnis fons atq; largitor
spiritus sanctus, vt ipse cum Patre & Filio nostris in
sedibus in perpctua regnet sæcula. Amen.

Finis trium librorum de s. Trinitate.

Deo honor & gloria.

RERVM PRAECIPVA-
RVM INDEX.

A

<i>Abrahæ sinus,</i>	284
<i>Actiones propriè sunt suppositorum,</i>	54
<i>Adiectiuorum significatio,</i>	132
<i>Alius & aliud differunt,</i>	219
<i>Angeli sunt sapientia creata,</i>	63
<i>Angeli quomodo immortales,</i>	65.194
<i>Anima mundi,</i>	70
<i>Anima an sit persona,</i>	93
<i>Andræ Eriçij impietas,</i>	109
<i>Antitrinitarij qui,</i>	10
<i>Alexander Aphrodisæus,</i>	157
<i>Argumentum à coniunctis ad diuisa in Trinitate,</i>	154
<i>Ariani quatuor in rebus peccabant,</i>	91
<i>Ariani errabant circa incarnationem,</i>	255
<i>Ariani expungebāt Articulū, de scēdit ad inferos,</i>	279
<i>Apollinarij error,</i>	255
<i>Augustini locus de sapientia creata explicatus,</i>	67
<i>Autotheanorum auctor Caluinus,</i>	43
<i>Autotheani Sabelliani, 48. Eunomiani, 49. 55</i>	
<i>Maometani, & Pagani 50. quis αὐτῶτες, 238. & seq.</i>	
<i>Autotheanorum tria argumenta,</i>	54. & seqq.
<i>Auicenna,</i>	50. 314
<i>Auerrois de communi intellectu, 86. 157. Trinitatem ridet, 20 in resurrectionem errat</i>	306
<i>Authoritas principij,</i>	166
<i>Anastasius,</i>	182
<i>Athanasius credidit spiritum sanctū esse à Filio,</i>	185

INDEX.

Æternitas,	223.
quid,	224.
Æuum,	124
Assumendi vocabulum proprium in incarnatione verbi,	272
Assumptio rei duplex,	273

B

Beza ignarus antiquitatis,	205
Beza errorem Magistri de autotheo defendit,	86
Beza Nestorianus,	254
Beza quaternitatem constituit in Deo,	86
Beza caro Christi fuit aliquando sine Verbo Dei,	260
Brentius Eutychianus,	254
Brentianis sedere ad dexteram Dei est esse ubique,	295
Brent. aiunt humanitatem Christi esse ubique,	296

C

Calvinus auctor Autotheanorum,	43
Calvinus residentiam quandam in Deo constituit,	65
Calvinus de precibus ad Trinitatem malè sentit,	72
Cal. Niceno Symbolo detrahit,	43
Calvinus impropria locutione dicit, Deum de Deo,	51
Calvinitæ definiunt unigenitum in essentia Dei genitum,	50
Catholicum quid	206. & seq.
Catholicum opponitur dispersioni gentium & singularitati Iudæorum,	207
Catholica Ecclesia quænam,	209
Catholicæ tres notæ,	208
Cerdo duos Deos posuit,	2
Christus intelligitur Dei absoluta mentione,	30. 31
Christus à se non habet essentiam,	47. & seqq.
Christum esse Deum ex script.	125. & seqq.
Christus Filij Dei nomine à rebus factitiis distinguitur,	128
Christi diuinitatem in Evangelij multa declarat,	130

INDEX.

<i>Christus quo sensu minor Patre,</i>	263. 249
<i>Christus vnus numero & specie,</i>	271
<i>Cur in Christo vnica persona,</i>	273
<i>Christus nō assumpsit hominē sed humanitatem,</i>	274
<i>Christus an descenderit in Gehennam,</i>	283
<i>Christus in triduo tribus in locis erat,</i>	284
<i>Christi humanitatem non esse vbique,</i>	298
<i>Carnem Christi nunquam fuisse absque verbo,</i>	260
<i>Conceptus Christi momentaneus,</i>	261
<i>Ciceronis librorum de Nat. deorum institutum,</i>	152
<i>Cic. libros de Nat. deor. comburendos censuerunt pagani, ibid. Circunincessio vide Ⲙⲉⲗⲁⲓⲛⲁⲓⲛⲉⲥⲥⲓⲟ,</i>	
<i>CaZanouij impudentia, 187. Cythreus,</i>	307
<i>Consubstantiale, 6. & seq. Duobus modis accipitur, 8</i>	
<i>Contradictoria admisferunt Heraclitus & Epicurus, 156. Communicatio idiomatum, 271. 277.</i>	
<i>297. & seqq. Cælum empyreum,</i>	286
<i>Cælum empyreum non est increatum,</i>	288
<i>Cælum empyreū ab Heb. appellatur solium Dei, ibid.</i>	
<i>Creatio vna à tribus personis,</i>	168

D

<i>De Deo tria nosse sat est populo,</i>	2
<i>Dei definitio vera, 177. Mosaïca,</i>	156
<i>Dei sapientia & virtus quid,</i>	144
<i>Dei spir. quid, ib. 60. 61. De Dei noie ineffabili,</i>	57. 59
<i>Dei nomina duo semper sunt sing. numer.</i>	115
<i>Deus vnus ex scripturis,</i>	147. & seq.
<i>Deum vnicum esse probatur rationibus,</i>	150
<i>Deus non solitarius vel singularis,</i>	114. 237
<i>Deus non triceps, neque triplus,</i>	2
<i>Deus non triformis, 9. Non tres dij, 227. & seq.</i>	
<i>Deus nulli est debitor,</i>	312
	Dij

INDEX.

<i>Dij tres aliquo sensu,</i>	155. 134. 135
<i>in Deo dua tantum categoriæ,</i>	28
<i>Dei absoluta mentione in veteri Testamento comprehendi etiam Christum, 30. 31. Item Spiritum sanctum,</i>	31. 32
<i>Deus de Deo propriè contra Calvinum,</i>	52. 53
<i>Deus propriè non est anima mundi,</i>	70
<i>Deus & habens deitatem prorsus idem re,</i>	154
<i>Deus & deitas sapius idem,</i>	155
<i>nominis Dei acceptiones, ibid. & 234. Deus est Trinitas quid, 217. Dei immensitas, 221. & c. attributa, ibid. & seq. Deipara virgo,</i>	259
<i>Dextera Dei non est ubique,</i>	296
<i>Damasceni locus obscurus explicatur,</i>	98
<i>Differre numero quid,</i>	85
<i>Distinctio realis & essentialis non eadem apud Christianos, 17. Dotes quatuor corporis gloriosi, 314</i>	

E

<i>Ecclesia quænam Catholica, 209. & seq. extra eam non est salus,</i>	313
<i>Essentia quid,</i>	83
<i>Essentia Dei insecabilis siue indivisibilis, 17. & 18.</i>	
<i>Essentiæ ἀχώρητα,</i>	161
<i>Essentia an generet,</i>	55
<i>Essentiatus Christus,</i>	56
<i>Essentia diuina neque genus neque species,</i>	84
<i>Essentia rectè de Deo dicitur,</i>	87
<i>Essentiæ diuinæ synonyma,</i>	88
<i>de Essentia diuina quid credendum,</i>	89
<i>Essentias tres pares non confitendum cū Trinitariis, 92.</i>	
<i>Esse & subsistere differunt,</i>	86
<i>Essentia diuina vna & multa,</i>	220, 259

Ess. vna numero,	219
Essè de nihilo & esse de esbètia Patris opponuntur,	241
Essè è Patre substantia quid,	258
Essè è nihilo quid, ibid. Eutyichis error,	253

F

Factum quid,	240
Filius Dei naturalis Christi ubi appellat ^o , 128 & seq. à Filio procedere Christum quando Symbolo Niceno addiderunt Latini, 205. Ex Filio cur potius di- citur quàm per Filium,	242
Filius non est αὐτὸς Θεός,	239. 46. & seq.
Filius non natus de sua substantia,	259
Fides habitus,	212
Fides res quæ creditur, 213. Hoc fieri illud trifariam dicitur,	272

G

Gallorum veterum dij,	208
Galli Episcopi damnarunt Eliphandū Toletanū,	84
Casspar Suencfeldius Eutyichianus,	254
Geniti & gignentis nomen Patri & Filio tribuitur, 130. 241. Generatio quid,	131. 243
Generatio Dei in quo ab humana differat, 132. & sc.	
Generatio æterna verbi qualis,	26. 132 & seq.
Generatio Dei est intraposita,	135
Generationis causa propria & continens,	145
Generatio non est metaphoricè in Deo,	145
Gratia tribus modis sumitur,	309
Gratia & meritū non opponuntur,	308
Gratis simul & ex operibus saluamur,	ibid.

H

Hæva non est nata, sed procedens,	144
Nomusion quid,	6. 7. 219
Hypostasis quid,	25. vide Personam.

<i>Hypostaticæ proprietates assistentesne diuinæ essentiæ an insistentes,</i>	65
<i>Hypostasis dicitur de brutis & inanimis,</i>	94
<i>Hypostatica unio quid,</i>	257. 277. & seqq.
<i>Hæresis Catholica opponitur,</i>	211
<i>in Hæresi nulla salus,</i>	213
<i>ab Hæreticorum locutione abstinendum,</i>	236
<i>ex Hæresibus boni aliquid Deus elicit,</i>	1, 2

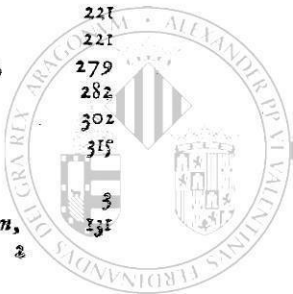
I

<i>Ignatius hymnos responsorios ad Triadē instituit,</i>	76
<i>Iehue nomen tetragrammaton,</i>	57. 59
<i>Iao nomen Dei confictum à paganis,</i>	62
<i>Iouis summus deorum à Pag.</i>	62
<i>Inexistentiæ tria genera,</i>	104
<i>In, præpo. duobus modis sumitur,</i>	116
<i>in, negat in comp.</i>	221
<i>Iosephus historicus libros quatuor scripsit de Dei es- sentia,</i>	88
<i>Iosippus</i>	115
<i>Ioseph Albo contra Trinitatem,</i>	4
<i>Ioachim abbatis error,</i>	14
<i>Iudæi primi oppugnant Trinitatem,</i>	3
<i>Apud Iudæos non diuersæ opiniones de Deo,</i>	82.
<i>Vide titulum Rabbini.</i>	

<i>Increatum quid,</i>	221
<i>Immensum quid,</i>	221
<i>Incomprehensibile,</i>	222
<i>Infernus,</i>	279
<i>Inferorum locus circa centrum terræ</i>	282
<i>Ioannis Langi hæresis,</i>	302
<i>Ignis Gehennæ æternus,</i>	315

K

<i>Kimhi Rabbini arg. contra Trinitatem,</i>	3
<i>Kimhi non agnoscit Filium Dei naturalem,</i>	131

L

Laëtantij error,	238	Lucianus ridet Triadem,	20.85
Lutherus deleuit è Litaniis orationē ad Trinitatē,	72		
Liturgia Æthiopum,	70	Lulli 500 errores,	20

M

Manuelis Imper. decretum,		264. & seqq.	
Manuel temerè accusatus à Niceta,		ibid.	
Maometes nos appellat impios,		20.314	
Maometis & Trinitariorum arg. affinia,		41	
Maometes rationem impiam affert, cur de Deo pluraliter loquuntur scripture,		112	
Maometani & Iudæi filios Dei adoptiuos tantum agnoscunt,	131	Missæ Æthiopum,	70
Mennon Eutychianam hæresim suscitauit,		254	
Mixtio quid,		273	
Moriturine sint omnes,		302. & seqq.	
Meritū, 310. & seqq. Meritū & gratia nō opponuntur,			
308. Merita nō sufficiunt ad salutem,		309	

N

Natura & essentia idem,		84. & 88.	
Natura aptius Deo tribuitur, quàm vel essentia vel substantia,	84	Nestorius,	253

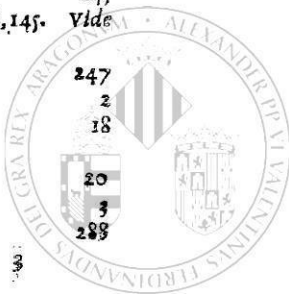
O

Omnipotentia Dei non est de intraposis neque essentialibus,		225	
Omnipotentia non est definienda Dei voluntate,		194	
Opera bona,		306	
Oratio s. Trinitas vnus Deus, recta cōtra Calvin.		72	
Orandam esse Trinitatem contra eundem.		73. & seqq.	

Paulianistæ,	6	Patropassiani,	10
Quæter cur Dei nomine sæpius intelligatur,			34

INDEX

Pater non spirat s. spiritum, vt pater,	146
Ad Deum Patrem, veteres duntaxat preces dirigebat & quare,	25
Pater proprie ω̄ν̄ τῶν Θεῶν, an à seipso,	238. ibid.
Pater an prior Filio, an Maior Filio,	247 249. & seq.
Peccatum in spiritum S. quid,	246
Persona quid, an Persona idem quod hypostasis,	83.93.153.95.97.218 98
Personam impie interpretati sunt Valla & Budæus,	98
Persona pro humano indiuiduo apud classicos aucto- res contra Vallam, &c.	99
Personarum inseparabilitas,	163
Relatio mutua,	165
Personas diuinas non separari substantia quid,	165
Περὶ ἁλώσεως quid,	101.103.108.162.163
Platonici de diuinis personis,	18.19
De Dei verbo,	122
Porretani error,	65.
Principia duo Quo & Quod,	56
Precario Deus,	63
Processio quid,	145
Processio spiritus sancti, 142. eius causa, 145. Vnde titulum spiritus S.	142. 145. Vnde
Præ & posterius quod modis,	247
Pythagoricus mos,	2
Pythagorici de diuinis personis,	18
R	
Raimondi Lulli quingenti errores,	20
R. Kimhi contra Trinit.	3
R. Eliézer,	288

R. Salomon,	115
R. Iaphet,	ibid.
R. Ioseph Albo contra Trinitatem,	4
Rabbini dicunt septem creata antè mundum,	71
Rabbini ponūt tres Middoth siue proprietates,	13 114
Rabbini de folio gloria,	288
Rabbini de Dei sapientia,	120
de Dei Verbo,	112
de spiritu sancto,	138
de Messia nomine,	123
de Resurrectione,	305
de meritis, 311. 312. De futuro impiorū statu,	316
in Resurrectione materia tantum radicalis,	306
S	
Sabellianorum error, 10. Quatuor in rebus à nobis dif- ferunt,	97
Samosatenus querebatur hymnos Christo dictos esse nomos,	25
Sadducei Spiritum S. negarunt,	138. 139
Sapientia creata quorundam refutatur,	66
septem crata ante mundū conditū iuxta Heb.	71. 289
Septuaginta interpretes duo loca de Trinitate trans- mutarunt,	116
Seruetus,	6
Similitudo de incarnatione multa habet dissimilia,	278
ScheKius sabellianus,	11. 97. 176
Stephanus episcopus Parisiensis damnat quendam er- rorem de Trinitate	21
Substantia quatenus Deo conueniat,	84
substantiarum genus ignotum philosophis,	17
Substantiarum significatio,	132
Spiritus S. diuina est hypostasis ex scriptura veteri,	

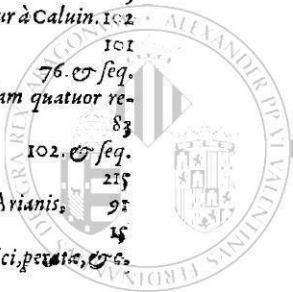
INDEX.

136. nota, 139

<i>spiritus principalis quid,</i>	137
<i>de Spiritu sancto quid Philosophi & Hebræi,</i>	138
<i>symbolum Græcum è codice manuscripto,</i>	189
<i>Aliud allatum Constantinopoli,</i>	198
<i>Symboli significatio triplex,</i>	202
<i>Symbola multa,</i>	203. & seq.
<i>Symbolum Apostolorum contra Calvinum,</i>	204
<i>Symboli Athanasiani argumentum,</i>	205
<i>Symboli altera pars,</i>	253
<i>Seol apud Heb. propriè gehennam signat, 279. interdù sepulchrum,</i>	ibid.

T

<i>Tres cur vnus Deus, 3. 22. 155. & seq. 159. propria causa,</i>	26, 184
<i>Tres Deos non simpliciter confitendum, 156. an re- Etè id neget Athanasius,</i>	227
<i>Tres dii aliquo sensu,</i>	155. 135
<i>Tria vnū sine cōtradictione,</i>	4. 153
<i>Trinitatem qui inuocauerint,</i>	75. & seq.
<i>Inter eos Aethiopes & Assyrii,</i>	79
<i>de Trinitate sententia Ecclesiæ,</i>	3
<i>Trinitas quid, 101. 15. perperā definitur à Calvin. 102 à Gentili & Valla,</i>	101
<i>ad s. Trinitatem orationes veterum,</i>	76. & seq.
<i>ad Trinitatem vtcunque intelligendam quatuor re- rum cognitio necessaria,</i>	83
<i>Trinitatis vocabulum Apostolicum,</i>	102. & seq.
<i>Trinitas in vnitatem quid,</i>	215
<i>Trinitarij in quo dicunt se differre ab Arianis,</i>	95
<i>Trinitariorum auctor Philoponus,</i>	15
<i>Trinitarij fuerunt pythagorici, Platonici, perati, &c.</i>	

INDEX.

18. & seq.	
Trinitariorum regula falsa,	29
Trinit. argumenta solvuntur,	ibid. & seqq.
Tritheita vetus vocabulum,	21
Trinitarij rodunt aliqua in Symbolo Athanasij,	184.
& seq.	
Trinitarij aiunt Symbolum aliud haberi sub nomine	
Athanasij apud Græcos,	187
V	
Vnum quid in Trinitate,	6.115
Vnigenitus quid,	50
Impiè definitur à Caluinitis,	ibid.
Vnionium personarum an maior quàm naturarum	
Christi,	104
Vnionis tria genera intima,	104
Vnio hypostatica,	257.277
Vnionis hypostaticæ vocabula varia,	257
Valentinus gentilis circumscriptionem Dei verbum ca-	
nit,	91
prauè definit Vocabulum Trinitatis,	101
Valla personam sabellianè est interpretatus,	96
de Verbo Dei Platon. sententia, 122. Hebræorum,	122
Verbum caro factum tribus modis hæretici exposue-	
runt,	256
Virgo Maria propriè deipara,	259
Vita animi æterna posita in tribus,	313
Vita corporis æterna quatuor habet doctores,	314

E I N I S.